

ਸੰਤ ਬਚਨ (ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ)

1961 ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀਵਾਨ ਲਗ ਰਹੇ ਸਨ, ਅੱਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਸੰਗਤ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਵੀਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਵੀਰ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ - “ਕਿਤੁ ਬਿਧੀਐ ਕਿਤੁ ਸੰਜਮਿ ਪਾਈਐ॥ ਕਹੁ ਸੁਰਜਨ ਕਿਤੁ ਜੁਗਤੀ ਧਿਆਈਐ॥” (ਪੰਨਾ - 822)। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਸ ਮਹਾਂਵਾਕ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਉਸ ਵਲ ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੰਕੇਤ ਹੈ -

**ਅਗਮ ਰੂਪ ਅਭਿਨਾਸੀ ਕਰਤਾ
ਪਤਿਤ ਪਵਿਤ ਇਕ ਨਿਮਖ ਜਪਾਈਐ॥
ਅਚਰਜ ਸੁਨਿਓ ਪਰਾਪਤਿ ਭੇਟਲੇ
ਸੰਤ ਚਰਨ ਚਰਨ ਮਨੁ ਲਾਈਐ॥**

ਪੰਨਾ - 822

ਇਸ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਸੰਤ ਜਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ-

**ਰਸਨਾ ਉਚਰੰਤਿ ਨਾਮੰ ਸ੍ਰਵਣੰ ਸੁਨੰਤਿ ਸਬਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤਹ॥
ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਸਦ ਬਲਿਹਾਰੰ ਜਿਨਾ ਧਿਆਨੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਣਹ॥**

ਪੰਨਾ - 709

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣ ਨਾਲ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਟਿਕ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪੂਰਨ ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਤੱਤ ਗਿਆਨ ਦੀ ਸੂਝ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਿਚ ਉਤਮ, ਮੱਧਮ ਅਤੇ ਕਨਿਸ਼ਟ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦਾ ਜੋ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ, ਸੰਤਾਂ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ-ਜੈਸਾ ਜਗਿਆਸੂ ਹੋਵੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਧਨ ਛੇਤੀ ਫਲੀਭੂਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਤਮ, ਮੱਧਮ, ਕਨਿਸ਼ਟ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਭੇਦ ਵੀ ਸਤੋ, ਰਜੋ, ਤਮੋ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਤਮ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਵਾਸਤੇ ਨਾਮ ਯਾਨਿ ਨਿਰਗੁਨ ਦਾ ਧਿਆਨ, ਅਭੇਦ ਚਿੰਤਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੱਧਮ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਵਾਸਤੇ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਧਿਆਨ ਪ੍ਰਤੀਕ, ਦੂਸਰਾ ਸੰਪਤ ਅਤੇ ਤੀਸਰਾ ਅਹੰਗ੍ਰਹਿ ਧਿਆਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਧਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ‘ਧਿਆਨ’ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਨਿਸ਼ਟ (ਤੀਸਰੇ ਦਰਜੇ ਦੇ) ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਯਾਨਿ ਕਿ ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪਣਾ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਜਪਣਾ ਅਤੇ ਅਜਪਾ ਜਾਪ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਪ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨੌਧਾ ਭਗਤੀ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭਗਤੀ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ‘ਪਰਾ ਭਗਤੀ’

ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਨੂੰ ਅੰਨਠ ਭਗਤੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਰੰਤਰ ਇਕ ਰਸ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਪਰਾ ਭਗਤੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦੂਸਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਦੂਸਰੀ ਭਗਤੀ ਜਿਸਨੂੰ 'ਅਪਰਾ ਭਗਤੀ' ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਰਲ (ਦ੍ਰੋਤ) ਭਗਤੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਗਿਆਸੂ, ਅਰਥਾਰਥੀ, ਆਤਰ, ਆਰਤ, ਗਿਆਨੀ ਸਾਰੇ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭਜਨੀਕ ਲਿਖੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

1. ਕਨਿਸ਼ਟ ਭਜਨੀਕ - ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਜਨ ਪਾਠ ਵੇਲੇ ਮਨ ਟਿਕਦਾ ਨਹੀਂ ਪਰ ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਟਿਕਾਏ ਹੀ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤਾ ਸਿਮਰਨ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਇਹ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਪਾਠ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਾਂ ਉਡਾਰੀਆਂ ਹੀ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ, ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਅਜਿਹੇ ਸੰਸਕਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਜਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਿਤਨੇਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਉੱਕਾ ਹੀ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ -

**ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਹੁ ਸੰਤ ਮੀਤ॥
ਸਾਵਧਾਨ ਏਕਾਗਰ ਚੀਤ॥**

ਪੰਨਾ - 295

ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਭਜਨੀਕ ਪੁਰਸ਼ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਜਤਨ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਵੀ ਸਰਵਣ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਪਰੋ-ਉਪਰੋ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ; ਗਿਆਨ, ਵਿਚਾਰ ਦੀਆਂ ਥੋੜ੍ਹੀਆਂ ਬਹੁਤ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮਨ ਨੂੰ ਟਿਕਾਣ ਵਾਸਤੇ ਨਾ ਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਜੁਗਤ ਹੀ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਸਗਮਾਂ ਆਪੇ ਹੀ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕਨਿਸ਼ਟ ਭਜਨੀਕ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਅੱਛੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਦੀ ਆਦਤ ਪੱਕ ਜਾਵੇ ਤੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਤੱਤ ਬੇਤਾ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗ ਜਾਗ ਪੈਣ ਅਤੇ ਇਹ ਜੁਗਤ ਪੁਛ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਟਿਕਾ ਕੇ ਭਜਨ ਕਰਨ ਲਗ ਜਾਣ। ਐਸਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਕੋਈ ਵਿਚਾਰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਣ ਤੇ ਮਨ ਟਿਕਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਨ; ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਜਮਾਤ ਦੇ ਭਜਨੀਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਦੇ ਭਜਨੀਕ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗਲਤ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅੱਛੇ ਹਨ।

2. ਮੱਧਮ ਭਜਨੀਕ - ਇਹ ਭਜਨੀਕ ਕੁਝ ਜਾਗੀ ਹੋਈ ਸੁਰਤ ਵਾਲੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਜਨ, ਪਾਠ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੇ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਵੇਲੇ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗੀਆਂ ਲਗਾਂ-ਮਾਤਰਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦੇ-ਦੇ ਕੇ ਮਨ ਨੂੰ ਭੱਜਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦੇ ਹਨ। ਕਦੇ ਇਹ ਬਾਣੀ ਦੇ ਭਾਵ-ਅਰਥ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਵਾਸਤੇ ਮਨ ਦੀ ਉਡਾਰੀ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਕਦੇ-ਕਦੇ ਇਹ ਬਾਣੀ ਦੇ ਭਾਵ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਵਾਸਤੇ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਦਾ ਥੋੜ੍ਹਾ-ਥੋੜ੍ਹਾ ਰਸ ਅੰਦਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦੇ ਜਾਪ ਵੇਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਨ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਉਪਾਅ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਦੇ-ਕਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਵਾਸਤੇ ਇਕਾਗਰਤਾ ਦੇ ਰਸ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਰਾਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਭਜਨ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਨ ਨੂੰ ਦੌੜਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ। ਪਰ ਮਨ ਪਾਰੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਿਵੇਂ ਪਾਰਾ ਉਂਗਲੀ ਹੋਠ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦਾ, ਮਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰੁਕਿਆ ਕਰਦਾ। ਪਾਰੇ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜਿਵੇਂ ਔਸ਼ਧੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਇਵੇਂ ਹੀ ਮਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਪੂਰਨ ਜੁਗਤ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਮੱਧਮ ਭਜਨੀਕ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪਹਿਲਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਜੇ ਮੇਹਨਤ ਕਰਨ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਛੇਤੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ matric ਤਕ ਦੇ ਜਗਿਆਸੂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

3. ਉਤਮ ਭਜਨੀਕ - ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਭਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਸਤਿਗੁਰੂਆਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਅਤਿ ਉਤਮ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਜਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਿਯਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂਰੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਜਾਂ ਭਜਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਸਣ ਤੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਫੇਰ ਇਹ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਖਿਆਲ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿਆ ਕਰਦੇ, ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਆਪਣੇ ਚੌਗਿਰਦੇ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਬਣ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਗੁਪਤ ਖੇਡਾਂ ਦਾ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿਸ਼ਚੇਪੂਰਵਕ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਤਹਿ ਕਰਦੇ ਤਰੱਕੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਇਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਮੰਜ਼ਲੇ ਮਕਸੂਦ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਵਿਚ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ, ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ, ਭੁੱਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਾਹ ਲਾਉਣ ਦੀ; ਰੁਚੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਆਪ ਵੀ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਾਉਣ ਲਈ ਉਦਮ ਕਰਕੇ ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਗਮ ਰਚਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸੁਰਤ ਟੁਟ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਠੀਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਨਸ਼ੇ ਖਾਣ ਵਾਲਾ ਅਮਲੀ ਅਮਲ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਤੌੜ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਬਤ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ -

ਅਜੁ ਨ ਸੁਤੀ ਕੰਤ ਸਿਉ ਅੰਗੁ ਮੁੜੇ ਮੁੜਿ ਜਾਇ॥

ਜਾਇ ਪੁਛਹੁ ਡੋਹਾਗਣੀ ਤੁਮ ਕਿਉ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਇ॥

ਪੰਨਾ - 1379

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਤਮ ਭਜਨੀਕ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਭਜਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਸਾਰੇ

ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਜੇ ਤੀਕਰ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਪੰਜ ਕਿਸਮ ਦੇ ਭਰਮ - 1. ਭੇਦ ਭਰਮ 2. ਕਰਤਵ੍ਯ ਭਰਮ 3. ਸੰਗ ਭਰਮ 4. ਵਿਕਾਰ ਭਰਮ 5. ਤੱਤ੍ਵ ਭਰਮ; ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਬਣਿਆ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਛਾ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਭਜਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪੂਰਨ ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਆਵਸ਼ਕਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਜੇ ਭਰਮ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰਖਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ M.A ਤਕ ਦੇ ਭਜਨੀਕ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

4. ਸਰੇਸ਼ਟ ਭਜਨੀਕ - ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੰਜੇ ਭਰਮ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ, ਤੱਤ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਕੇ ਚੌਥੀ, ਪੰਜਵੀ ਅਤੇ ਛੇਵੀਂ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਉਮੈ ਦਾ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਦੇ ਉਪਰ ਅਭਾਵ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਉਪਾਧੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਆਤਮ ਰਸ ਜਿਹ ਜਾਨਹੀ, ਸੌ ਹੈ ਖਾਲਸ ਦੇਵ॥

ਪ੍ਰਭ ਮਹਿ, ਮੈ ਮਹਿ, ਤਾਸ ਮਹਿ, ਰੰਚਕ ਨਾਹਨ ਭੇਵ॥

(ਸਰਬ ਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ)

ਇਹ D.Lit ਦੇ ਭਜਨੀਕ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਚਾਰ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਭਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਕਨਿਸ਼ਟ, ਮੱਧਮ ਤੇ ਉਤਮ ਕਿਸਮ ਦੇ ਭਜਨੀਕ ਹਨ ਉਹ ਭੀ ਜੇ ਸ਼ੌਕ ਨਾਲ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਮੰਜਲੇ ਮਕਸੂਦ ਤੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦਸਦੇ ਹਾਂ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਯਾਦ ਰਹਿਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਾਪੀ ਲੈ ਕੇ ਨੋਟ ਕਰ ਲਵੋ ਅਤੇ ਵਿਹਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਿਲ ਕੇ ਕਰਿਆ ਕਰੋ। ਇਹ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਗਿਆਨ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅਤੇ ਕਰਨੀ ਕਮਾਈ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ, ਗੁਰਸਿਖਾਂ, ਸਾਧਕਾਂ, ਆਰਠਾਂ, ਤੱਤ ਬੋਤਿਆਂ ਬਾਰੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਅਸਰ ਕਬੂਲਦੇ ਹੋਏ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਜੰਜਾਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਖਿੱਚ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮਾਨਸ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸਦੇ ਰਿਜ਼ਕ, ਦੁਖ-ਸੁਖ, ਵਡਿਆਈ, ਛੁਟਿਆਈ, ਹਾਣ-ਲਾਭ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪਰਾਲਬਧ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਜੀਵ ਦੇ ਮਸਤਕ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਜੀਵ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਬੰਧਨ ਵਿਚ, ਇਸ ਨਾਲ ਹੋਰ ਆ ਕੇ ਰਲਣੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਸੰਜੋਗ-ਵਿਯੋਗ ਦੇ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ

ਅਨੁਸਾਰ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸਦੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਜੈਸੀ ਕਲਮ ਵੁੜੀ ਹੈ ਮਸਤਕਿ ਤੈਸੀ ਜੀਅੜੇ ਪਾਸਿ॥

ਪੰਨਾ - 74

ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ -

ਲੇਖੁ ਨ ਮਿਟਈ ਹੇ ਸਖੀ ਜੋ ਲਿਖਿਆ ਕਰਤਾਰਿ॥

ਆਪੇ ਕਾਰਣੁ ਜਿਨਿ ਕੀਆ ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪਗੁ ਧਾਰਿ॥

ਪੰਨਾ - 937

ਸਰਬ ਜੀਆ ਸਿਰਿ ਲੇਖੁ ਧੁਰਾਹੁ

ਬਿਨੁ ਲੇਖੇ ਨਹੀ ਕੋਈ ਜੀਉ॥

ਆਪਿ ਅਲੇਖੁ ਕੁਦਰਤਿ ਕਰਿ ਦੇਖੇ

ਹੁਕਮਿ ਚਲਾਏ ਸੋਈ ਜੀਉ॥

ਪੰਨਾ - 598

ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਵਾਕਾਂ ਤੇ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਕੇ ਜੋ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ-ਧਨ, ਇਸਤਰੀ, ਔਲਾਦ ਦੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪਰਵਾਨ ਹੋਏ ਆਰਫ, ਫਕੀਰਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨੀ ਅਤਿਅੰਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਵਾਣ ਹੋਇਆਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਜੋਗ ਦੇ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਅਭਿਆਸੀ ਹਨ ਅਤੇ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜਗਿਆਸੂ ਨਾਮ ਮਾਰਗ ਤੇ ਉਨਤੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਵੈਰਾਗ, ਵੀਚਾਰ, ਸੰਤੋਖ, ਧੀਰਜ, ਖਿਆ, ਆਸਤਿਕਤਾ ਆਦਿ ਦੇ ਗੁਣ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਧਾਰਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੁਣ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਛੱਡ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ -

ਐਸਾ ਕੰਮੁ ਮੁਲੇ ਨ ਕੀਚੈ ਜਿਤੁ ਅੰਤਿ ਪਛੋਤਾਈਐ॥

ਪੰਨਾ - 918

ਫਰੀਦਾ ਜਿੰਨੀ ਕੰਮੀ ਨਾਹਿ ਗੁਣ ਤੇ ਕੰਮੜੇ ਵਿਸਾਰਿ॥

ਮਤ ਸਰਮਿੰਦਾ ਥੀਵਹੀ ਸਾਂਈ ਦੈ ਦਰਬਾਰਿ॥

ਪੰਨਾ - 1381

ਪਰਮ ਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਸਮ, ਸੰਤੋਖ, ਵਿਚਾਰ, ਸਤਿਸੰਗ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪੁਰਸ਼ਾਰਥ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ ਤੱਤ ਵਿਚਾਰ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਿਚਾਰਹੀਣ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਭਾਸਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਜੋ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹੀ ਸੰਸਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਲੈਅ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਮਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਨ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਉਨਮਨੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਿਸਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਦੇ ਪਾਂਧੀ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਸਥੂਲ ਸਰੂਪ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਗੁਪਤ ਤਾਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਨਾਲ ਵਜੂਦ ਜੁੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਮਿਹਰ

ਇਸ ਤਾਰ ਰਾਹੀਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਪੂਰੀ ਲਗਨ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਵਿਚੋਂ ਮੈਲ ਦੂਰ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਖਸ਼ੇਪਤਾ ਬਿਲਕੁਲ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਬਿਰਤੀ ਅਤਿ ਸੂਖਸ਼ਮ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਿਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਸਾਡਾ ਮਾਰਗ -

**ਜੈਸੇ ਜਲ ਮਹਿ ਕਮਲੁ ਨਿਰਾਲਮੁ ਮਰਗਾਈ ਨੈ ਸਾਣੇ॥
ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਭਵ ਸਾਗਰੁ ਤਰੀਐ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੈ॥**

ਪੰਨਾ - 938

ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤਿ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਇਥੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਹੀ manifest ਹੋ ਕੇ ਸਭ ਕੁਝ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਭ ਦਾ ਆਦਿ, ਮਧ, ਅੰਤ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸੰਕੇਤ ਹੈ-

**ਉਤਪਤਿ ਪਰਲਉ ਸਬਦੇ ਹੋਵੈ॥ ਸਬਦੇ ਹੀ ਫਿਰਿ ਓਪਤਿ ਹੋਵੈ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਰਤੈ ਸਭੁ ਆਪੇ ਸਚਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਉਪਾਇ ਸਮਾਵਣਿਆ॥**

ਪੰਨਾ - 117

ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਮਾਰਗ ਦਾ ਜੋ ਜਾਣੂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਹੈ ਐਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲਤਾ ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਲਗੀ ਹੋਈ ਮੈਲ, ਵਿਖਸ਼ੇਪਤਾ ਅਤੇ ਆਵਰਨ ਦੋਸ਼ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਸਤੇ ਸੁਰਤ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਆਵਸ਼ਕ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਰਹੀਏ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਤੱਤਪਰ ਰਹੀਏ। ਸਿੱਖ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੁਣ ਕੇ, ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੰਨਣ।

ਹੋਹੁ ਸਾਵਧਾਨ ਅਪੁਨੇ ਗੁਰ ਸਿਉ॥

ਪੰਨਾ - 895

ਆਪਣਾ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਉਸਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਕੇ ਹਉਮੈ ਰਹਿਤ ਸੇਵਾ ਕਰੇ। ਅਜਿਹੇ ਸਾਧੂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਤੋਂ ਅਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਘੰਟਾ ਦੋ ਘੰਟੇ ਬਰਾਬਰ ਕਰਦਾ ਰਹੇ। ਆਪਣੇ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇਤਰ ਦੇਖਦਾ ਰਹੇ, ਅੱਖ ਨਾ ਝਮਕੇ; ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਾ ਰਹੇ, ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਇਕ ਦਿਨ ਐਸਾ ਆਏਗਾ ਜਦੋਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੁਹਾਡੇ ਉਪਰ ਪਵੇਗੀ, ਉਸੇ ਵਕਤ ਮਨ ਦੀ ਸਫਾਈ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਮਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਨਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਉਪਰ ਦੀਆਂ ਮੰਜ਼ਿਲਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੇ ਤਾਂ ਸੁਰਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉਪਰ ਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਪਿਆਰ ਪਾ ਕੇ ਉਸਦੀ ਨਦਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਰਹੋ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਦਰ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਦਾ ਕਰਿਸ਼ਮਾ ਅੰਦਰ ਵਰਤਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਦੇ ਨਾਲ,

ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਤਰੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ ਨਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਬੇਚੈਨੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਨੇ-ਸਨੇ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਅਭਿਆਸ ਫਲੀਭੂਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਐਸੇ ਦੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫੇਰ ਵਿਚੇ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਮੁੜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਕਿ ਕਿਥੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਕੰਮ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ, ਉਹ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਬਿਘਨ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਕੰਮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਨਦਰ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਾਇਮ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਅਸੂਲ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ -

ਹਰਿ ਕਾ ਬਿਲੋਵਨਾ ਬਿਲੋਵਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ॥

ਸਹਜਿ ਬਿਲੋਵਹੁ ਜੈਸੇ ਤਤੁ ਨ ਜਾਈ॥

ਪੰਨਾ - 478

ਇਸ ਸਮੇਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੋ ਇਹ ਬਚਨ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਸੇ ਹਨ ਇਹ ਬਹਿਰੰਗ ਸਾਧਨ ਹਨ। ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੰਤੀਵ ਸੁਰਤ ਦਾ ਦਰਜਾ-ਬ-ਦਰਜਾ ਚੜ੍ਹਨਾ ਜੋ ਕਿ ਫਕੀਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ, ਉਹ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋ। ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸੁਰਤ ਮਸਤਕ ਵਿਚ ਅਸਮਾਨ ਨੂੰ ਦੇਖੇਗੀ ਤਾਂ ਤਾਰੇ-ਸਿਤਾਰੇ, ਅਨੇਕਾਂ ਚੰਦਰਮਾਂ, ਅਨੇਕਾਂ ਸੂਰਜ, ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਫ-ਸੁਥਰੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਨਦਰੀ ਆਉਣਗੇ। ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆਂ ਸਹੰਸਰਾਰ ਦਲ ਕਮਲ ਨਜ਼ਰ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਜਿਸ ਸਰੂਪ ਦਾ ਤੁਸੀਂ ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਸੀ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਈ ਦਰਸ਼ਨ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਗਿਆਸੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਕੇ ਐਥੇ ਹੀ ਰੁਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇਖ ਕੇ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਆਪ ਬੈਠੀ, ਮਧਮਾ, ਪਸੰਤੀ ਅਤੇ ਪਰਾ ਬਾਣੀ, ਰਾਹੀਂ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਆਖਰੀ ਪਰਾ ਬਾਣੀ ਜਿਸਦਾ ਨਿਵਾਸ ਨਾਭੀ ਵਿਚ ਹੈ ਉਸ ਉਤੇ ਆਪਣੇ ਸਵਾਸਾਂ ਦਾ ਦਬਾਓ ਪਾਓਗੇ ਤਾਂ ਆਪ ਦੇ ਰੋਮ-ਰੋਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਭਜਨ ਹੋਣ ਲਗੇਗਾ। ਇਹ ਅਵਸਥਾ - **ਗੁਰਮੁਖਿ ਰੋਮਿ ਰੋਮਿ ਹਰਿ ਧਿਆਵੈ॥ (ਪੰਨਾ - 941)** ਦੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜਦੋਂ ਮਹਾਤਮਾ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਕੇ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨਗੇ ਤਾਂ ਜੁਗਤ ਨਾਲ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ ਵਿਚ, ਜਿਥੇ ਦੋਨੋਂ ਅੱਖਾਂ ਅਤੇ ਨੱਕ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਟਿਕਾਉਣੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਧਿਆਨ ਟਿਕਾਉਣਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ -

ਸਫਲ ਮੁਰਤਿ ਪਰਸਉ ਸੰਤਨ ਕੀ ਇਹੈ ਧਿਆਨਾ ਧਰਨਾ॥

ਭਇਓ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਠਾਕੁਰੁ ਨਾਨਕ ਕਉ ਪਰਿਓ ਸਾਧ ਕੀ ਸਰਨਾ॥

ਪੰਨਾ - 531

ਇਥੇ ਸਾਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦਿਆਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਾਕਾਰ ਸਰੂਪ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਈ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣਗੇ। ਇਹ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਆਰ-ਪਾਰ (Transparent) ਦਿਸੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਇਸ ਸਾਕਾਰ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਲੈਅ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਹੀ ਸਰੀਰ ਧਿਆਨ

ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਰੂਪ ਵਰਗਾ ਅਨੁਭਵ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਧਿਆਤਾ, ਧਿਆਨ, ਧੇਅ ਦੀ ਤਿਕੁਟੀ ਟੁੱਟ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਗਿਆਸੂ ਉਪਰਲੀਆਂ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

Warning - ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਦਾ ਮਾਰਗ ਗੁਪਤ ਮਾਰਗ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਜੋ ਹਦਾਇਤ ਹੈ, ਉਸ ਉਪਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਰਸਤੇ ਹਨ, ਬੇਅੰਤ ਸਾਧਨ ਹਨ ਪਰ ਜਿਸ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਹੱਲ ਕੱਢਿਆ ਜਾਵੇ, ਉਸ ਉਤੇ ਹੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਸ ਮਾਰਗ ਉਪਰ ਤਰਕ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਬੁਤ ਪ੍ਰਸਤੀ ਹੈ, ਮਨਮਤਿ ਹੈ; ਪ੍ਰੰਤੂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ -

ਗੁਰ ਕੀ ਮੂਰਤਿ ਮਨ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ॥

ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮੰਤ੍ਰ ਮਨੁ ਮਾਨੁ॥

ਪੰਨਾ - 864

ਧਿਆਨ ਜਗਿਆਸੂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। 1. ਪ੍ਰਤੀਕ ਧਿਆਨ 2. ਸੰਪਤ ਧਿਆਨ 3. ਅਰੰਗ੍ਹਿ ਧਿਆਨ।

1. ਪ੍ਰਤੀਕ ਧਿਆਨ - ਜਿਸ ਵਸਤੂ ਵਿਚ ਈਸ਼ਰ ਬੁਧੀ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਮਾਣ ਨਾਲ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਕੇ ਯਾਨਿ ਉਸਦਾ ਅਸਲ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਰੱਖ ਕੇ ਸਾਸ਼ਤ੍ਰ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਨਾਲ ਉਸ ਵਿਚ ਈਸ਼ਰ ਬੁਧੀ ਕਰਨੀ, ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਤੀਕ ਧਿਆਨ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ -

ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਏਕੋ ਜਾਣੁ॥

ਪੰਨਾ - 864

ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਰੂਪ ਜਾਣ ਕੇ ਉਸਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ ਉਸ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁਧੀ ਕਰਨੀ, ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਕ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ।

2. ਸੰਪਤ ਧਿਆਨ - ਧੇਅ ਦਾ ਜੋ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਈਸ਼ਰ ਬੁਧੀ ਕਰਕੇ ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ ਸੰਪਤ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਏਕੁ ਹੈ ਸਭ ਮਹਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ॥

ਜਿਨ ਕਉ ਪੂਰਬਿ ਲਿਖਿਆ ਸੇਈ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇ॥ ਪੰਨਾ - 53

ਮੇਰੇ ਮਨ ਗੁਰੁ ਜੇਵਡੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਇ॥

ਦੁਜਾ ਥਾਉ ਨ ਕੋ ਸੁਝੈ ਗੁਰੁ ਮੇਲੇ ਸਚੁ ਸੋਇ॥ ਪੰਨਾ - 49

ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਸੇਵਿਆ ਭੈ ਭੰਜਨੁ ਦੁਖ ਲਭੁ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਗਹਿਰ ਗਭੀਰੁ ਹੈ ਸੁਖ ਸਾਗਰੁ ਅਘਖੰਡੁ॥ ਪੰਨਾ - 49

ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ ਗੁਰੁ ਗੋਵਿੰਦੁ॥

ਗੁਰੁ ਦਾਤਾ ਦਇਆਲ ਬਖਸਿੰਦੁ॥

ਗੁਰੁ ਚਰਨੀ ਜਾ ਕਾ ਮਨੁ ਲਾਗਾ॥

ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਤਿਸੁ ਪੂਰਨ ਭਾਗਾ॥

ਪੰਨਾ - 897

**ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਹਿਰਦੈ ਵਸਾਏ॥
ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ਮਿਲਾਏ॥**

ਪੰਨਾ - 1270

ਸਾਕਾਰ ਦਾ ਜੋ ਧਿਆਨ ਧਰਨਾ ਹੈ ਇਹ ਉਪਾਸ਼ਨਾ ਕਾਂਡ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਗਿਆਸੂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਫੜ ਸਕਦੀ। ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਰਤ ਜੋੜਨੀ ਬਹੁਤ **advanced** ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖਿਚ ਕੇ ਸਰਬ ਰਮੇ ਹੋਏ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਧਿਆਨ ਧਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ, ਅੱਖਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ, ਸ਼ਬਦ ਧੁਨ ਐਨਰਜੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੈ। ਸੋ ਧੁਨ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਸਮੇਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪਰਿਪੂਰਨਤਾ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਨਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨਾਲ ਤਰੱਕੀ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਕਰਦੀ। ਦੂਸਰੀ ਇਹ ਵੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਆਪ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਏ ਉਸੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਦੇ ਦੱਸੇ ਫਾਰਮੂਲਿਆਂ ਤੇ ਚਲਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਉਪਰ ਤਰਕ ਕਰਕੇ ਵੈਰਾਗ ਦੀਆਂ ਛੇ ਕਲਾਂ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ ਕੀਤਾ ਕਰਾਇਆ ਕੁਛ ਵੀ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅੱਜਕਲ ਆਪਣੀ ਨਾਸ਼ਤਿਕਤਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਏ ਹੋਏ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਰਟ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਮਾਰਗ ਲਈ ਸਾਧ-ਸੰਤ ਦੀ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਤਰਕ ਇਕ ਗੱਲੋਂ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਭੇਖ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਾਧੂ-ਸੰਤ ਕਹਾਉਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਅਜੇ ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਖਿੱਚਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਉਠਿਆ ਹੁੰਦਾ, ਪਰਮਪਦ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਗਿਆਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਆਪ ਵੀ ਰੂਹਾਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਗੇਗਾ, ਉਹ ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਗਿਰੇਗਾ -

ਅੰਨਾ ਆਗੂ ਜੇ ਥੀਐ, ਸਭੁ ਸਾਥੁ ਮੁਹਾਵੈ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ - 35/2

ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰਮੁਖ, ਸੰਤ, ਗੁਰਸਿੱਖ, ਭਗਤ, ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ, ਸਾਧ ਜਨ ਆਦਿਕਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਵਿਰਲੇ ਹਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਲਿਖੀ ਹੈ -

ਆਵੈ ਸਾਹਿਬੁ ਚਿਤਿ ਤੇਰਿਆ ਭਗਤਾ ਡਿਠਿਆ॥ ਪੰਨਾ - 520

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਚਸ਼ਮੇ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਨਿਕਲਣ ਵਾਂਗ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਰੋ ਚਲ ਪਵੇ, ਸੁਰਤ ਅੰਤਰਮੁਖ ਹੁੰਦੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਨਾਮ ਧੁਨ ਦੇ ਹੁਲਾਰੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਸੰਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬੈਠੇ ਹੋ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਗੁਰਮੁਖ ਸਉ ਕਰਿ ਦੋਸਤੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸਉ ਲਾਇ ਚਿਤੁ॥
ਜੰਮਣ ਮਰਣ ਕਾ ਮੂਲੁ ਕਟੀਐ ਤਾਂ ਸੁਖੁ ਹੋਵੀ ਮਿਤ॥**

ਪੰਨਾ - 1421

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ -

ਸਬਦ ਗੁਰੂ ਸੁਰਤਿ ਧੁਨਿ ਚੇਲਾ॥

ਪੰਨਾ - 943

ਪ੍ਰੰਤੂ ਅਸਥੂਲ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ ਜਗਿਆਸੂ ਜਿਸ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਟਿਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਫੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦੀ ਘਾਲ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਐਸੇ ਜਗਿਆਸੂ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿਚ ਜਿਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਅਭਿਆਸ ਛੱਡ ਕੇ ਹੋਰ ਸਰੀਰ ਧਾਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਿਛਲੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਸੁਰਤ ਦਾ ਮੇਲ ਕਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਜੋ ਜਗਿਆਸੂ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਨਾਮ ਮਾਰਗ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਦੂਜੀ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਐਮ. ਏ. ਦੀ ਕਲਾਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਕਰਦਾ। ਜੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਮੰਜ਼ਿਲੇ ਮਕਸੂਦ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਰਕਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੂਰ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪੂਰਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਸ਼ਬਕ ਅਸਥੂਲ ਧਿਆਨ ਨੂੰ ਸਿਧ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲੀ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਧਿਆਤਾ, ਧਿਆਨ, ਧੇਅ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਵਸਥਾ ਸਿਧ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਜਨਮ ਬੀਤ ਜਾਵੇਗਾ।

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਬਾਤ ਹੈ ਕਿ ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਨਾੜੀਆਂ ਇੜਾ, ਪਿੰਗਲਾ, ਸੁਖਮਨਾ ਦਾ ਸੰਗਮ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਥਾਂ ਹੈ।

ਇੜਾ ਪਿੰਗਲਾ ਅਉਰ ਸੁਖਮਨਾ ਤੀਨਿ ਬਸਹਿ ਇਕ ਠਾਈ॥

ਬੇਣੀ ਸੰਗਮੁ ਤਹੁ ਪਿਰਾਗੁ ਮਨੁ ਮਜਨੁ ਕਰੇ ਤਿਥਾਈ॥

ਸੰਤਹੁ ਤਹਾ ਨਿਰੰਜਨ ਰਾਮੁ ਹੈ॥

ਗੁਰ ਗਮਿ ਚੀਨੈ ਬਿਰਲਾ ਕੋਇ॥

ਤਹਾਂ ਨਿਰੰਜਨੁ ਰਮਈਆ ਹੋਇ॥

ਪੰਨਾ - 974

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਨਾੜੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਤਾਂ ਸਹੰਸਰਾਰ ਦਲ ਕਮਲ ਵਲ ਨੂੰ ਤਾਰੇ, ਚੰਦ੍ਰਮਾ, ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਰੋਸ਼ਨੀਆਂ ਦਿਖਾਂਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਥਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਨਿਤ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਅਭਿਆਸ ਸਮੇਂ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਦੇਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਸੁਰਤ ਹੈ ਉਹ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਧੁਨਕਾਰ ਸੁਣਦੀ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ ਉਪਰ ਪੰਜ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਅਨਹਦ ਧੁਨ ਵਜੋਂ ਸੁਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਸੁਰਤ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਖਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵਾਜਿਆਂ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਤਾਰ ਘੋਰ ਬਾਜੰਤ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਇਹ ਮੋਹਿਤ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਤੀਸਰੀ ਨਾੜੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਹੈ। ਪਰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸੁਰਤ ਬਿਨਾਂ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣੇ ਅਤੇ ਨਿਰਤ ਬਿਨਾਂ ਰੋਸ਼ਨੀਆਂ ਦੇਖੇ ਇਸ ਨਾੜੀ ਰਾਹੀਂ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨਜ਼ਾਰੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ -

ਕੰਵਲ -

ਜਿਨਾ ਬਾਤ ਕੋ ਬਹੁਤੁ ਅੰਦੇਸਰੋ ਤੇ ਮਿਟੇ ਸਭਿ ਗਇਆ॥

ਸਹਜ ਸੈਨ ਅਰੁ ਸੁਖਮਨ ਨਾਰੀ ਉਧ ਕਮਲ ਬਿਗਸਇਆ॥

ਪੰਨਾ - 612

ਉੱਧ ਕਵਲੁ ਜਿਸੁ ਹੋਇ ਪ੍ਰਗਾਸਾ
ਤਿਨਿ ਸਰਬ ਨਿਰੰਜਨੁ ਡੀਠਾ ਜੀਉ॥ ਪੰਨਾ - 108

ਕ੍ਰਮੁ ਖੋਇਓ ਸਾਂਤਿ ਸਹਜਿ ਸੁਆਮੀ
ਪਰਗਾਸੁ ਭਇਆ ਕਉਲੁ ਖਿਲਿਆ॥ ਪੰਨਾ - 249

ਕਮਲ ਪ੍ਰਗਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਉਲਟਿ ਕਮਲੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਭਰਿਆ
ਇਹੁ ਮਨੁ ਕਤਹੁ ਨੋ ਜਾਇ॥ ਪੰਨਾ - 1291

ਮਨ ਟਿਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫੁਰਨੇ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਵਾਸ਼ਨਾ ਖੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਹਿਜ ਧਿਆਨ ਲਗ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਭੀ ਆਪਣੇ ਧੋਅ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਬਾਹਰ ਵਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਹਿਰਦੈ ਕਮਲੁ ਪ੍ਰਗਾਸਿਆ ਲਾਗਾ ਸਹਜਿ ਧਿਆਨੁ॥ ਪੰਨਾ - 26

ਤਾਰੇ -

ਤਾਰਾ ਚੜਿਆ ਲੰਮਾ ਕਿਉ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲਿਆ ਰਾਮ॥
ਸੇਵਕ ਪੂਰ ਕਰੰਮਾ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸਬਦਿ ਦਿਖਾਲਿਆ ਰਾਮ॥
ਪੰਨਾ - 1110

ਰਤਨ ਕਮਲ ਕੋਠਰੀ॥ ਚਮਕਾਰ ਬੀਜੁਲ ਤਹੀ॥
ਨੇਰੈ ਨਾਹੀ ਦੂਰਿ॥ ਨਿਜ ਆਤਮੈ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ॥
ਪੰਨਾ - 657

ਬਿਜਲੀ ਚਮਕੈ ਹੋਇ ਅਨੰਦੁ॥ ਪੰਨਾ - 1162

ਚੰਦ -

ਚੰਦੋ ਦੀਪਾਇਆ ਦਾਨਿ ਹਰਿ ਕੈ
ਘਟਿ ਚਾਨਣਾ ਤਨਿ ਚੰਦੁ ਦੀਪਾਇਆ॥ ਪੰਨਾ - 765

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਸਹਜ ਘਰੁ ਪਾਇਆ
ਮਿਟਿਆ ਅੰਧੇਰਾ ਚੰਦੁ ਚੜਿਆ॥ ਪੰਨਾ - 393

ਸੋਲਹ ਕਲਾ ਸੰਪੂਰਨ ਫਲਿਆ॥ ਪੰਨਾ - 1081

ਸੂਰਜ -

ਬਾਰਸਿ ਬਾਰਹ ਉਗਵੈ ਸੂਰ॥ ਪੰਨਾ - 344

ਕੋਟਿ ਸੂਰ ਜਾ ਕੈ ਪਰਗਾਸ॥ ਪੰਨਾ - 1162

ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਸੂਰੁ ਜੋਤਿ ਉਜਿਆਰਾ॥ ਪੰਨਾ - 737

ਸੂਰਜ ਨਰਾਇਣ ਯਾਗ ਵਾਲਕ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਤਾਰਿਆਂ ਜੈਸਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਸ਼ਟੀ ਪਵੇਗਾ, ਫੇਰ ਬਜਰ ਦਰਪਣ, ਫੇਰ ਚੰਦ੍ਰ ਮੰਡਲ ਜੈਸਾ, ਫੇਰ ਨਵ-ਰਤਨ ਜੈਸਾ, ਫੇਰ ਸਵੇਰ ਦੇ ਸੂਰਜ ਜੈਸਾ, ਫੇਰ ਅਗਨ ਮੰਡਲ ਸੁਫਟਿਕਾ ਜੈਸਾ, ਫੇਰ ਪਾਂਚ ਅਕਾਸ਼ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਜ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼, ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਸੁਰਤ ਬਰੀਕ ਨਾੜੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦੀ ਹੈ ਉਹਦੀਆਂ ਸੁਰੀਲੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਅਪੁ ਤੇਜੁ ਵਾਇ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਆਕਾਸਾ॥
ਤਿਨ ਮਹਿ ਪੰਚ ਤਤੁ ਘਰਿ ਵਾਸਾ॥ ਪੰਨਾ - 1031

ਘੰਟਾ ਜਾ ਕਾ ਸੁਨੀਐ ਚਹੁ ਕੁੰਟ॥
ਆਸਨੁ ਜਾ ਕਾ ਸਦਾ ਬੈਕੁੰਠ॥ ਪੰਨਾ - 393

ਮਨਸਾ ਮਾਰਿ ਮਨੈ ਮਹਿ ਰਾਖੈ ਸਤਿਗੁਰ ਸਬਦਿ ਵੀਚਾਰੀ॥
ਸਿੰਝੀ ਸੁਰਤਿ ਅਨਾਹਦਿ ਵਾਜੈ ਘਟਿ ਘਟਿ ਜੋਤਿ ਤੁਮਾਰੀ॥
ਪੰਨਾ - 907

ਕਰ ਕਰਿ ਤਾਲ ਪਖਾਵਜੁ ਨੈਨਹੁ ਮਾਥੈ ਵਜਹਿ ਰਬਾਬਾ॥
ਕਰਨਹੁ ਮਧੁ ਬਾਸੁਰੀ ਬਾਜੈ ਜਿਹਵਾ ਧੁਨਿ ਆਗਾਜਾ॥
ਨਿਰਤਿ ਕਰੇ ਕਰਿ ਮਨੁਆ ਨਾਚੈ ਆਣੇ ਘੁਘਰ ਸਾਜਾ॥
ਪੰਨਾ - 884

ਪੰਚ ਸਬਦ ਧੁਨਿਕਾਰ ਧੁਨਿ ਤਹ ਬਾਜੈ ਸਬਦੁ ਨੀਸਾਣੁ॥
ਦੀਪ ਲੋਅ ਪਾਤਾਲ ਤਹ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਹੈਰਾਨੁ॥
ਪੰਨਾ - 1291

ਪੰਚੇ ਸਬਦ ਅਨਾਹਦ ਬਾਜੈ ਸੰਗੇ ਸਾਰਿੰਗਪਾਨੀ॥
ਪੰਨਾ - 1350

ਜਿਸਨੂੰ ਪੂਰਬ ਨਾਦ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਇਹ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਦੇ ਪਰਿਯਤਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣ ਵਾਯੂ, ਅਕਾਸ਼ ਦੇ ਸਬੰਧ ਕਰਕੇ ਹੋਇਆ ਸ਼ਬਦ, ਅਨਹਦ ਨਾਦ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਦਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਗਿਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ -

1. ਕਿੰਗਰੀ -

ਮੋਹਿ ਗਇਆ ਬੈਰਾਗੀ ਜੋਗੀ ਘਟਿ ਘਟਿ ਕਿੰਗੁਰੀ ਵਾਈ॥
ਪੰਨਾ - 907

ਮਨੁ ਪਵਨੁ ਦੁਇ ਤੂੰਬਾ ਕਰੀ ਹੈ ਜੁਗ ਜੁਗ ਸਾਰਦ ਸਾਜੀ॥
ਥਿਰੁ ਭਈ ਤੰਤੀ ਤੂਟਸਿ ਨਾਹੀ ਅਨਹਦ ਕਿੰਗੁਰੀ ਬਾਜੀ॥
ਪੰਨਾ - 334-35

ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਾਜੈ ਕਿੰਗੁਰੀ ਅਨਦਿਨੁ ਸਬਦਿ ਸੁਭਾਇ॥
ਪੰਨਾ - 62

2. ਸਿੰਝੀ -

ਸਿੰਝੀ ਸੁਰਤਿ ਅਨਾਹਦਿ ਵਾਜੈ ਘਟਿ ਘਟਿ ਜੋਤਿ ਤੁਮਾਰੀ॥
ਪੰਨਾ - 907

3. ਭੇਰੀ -

ਅਨਹਤਾ ਸਬਦ ਵਾਜੰਤ ਭੇਰੀ॥ ਪੰਨਾ - 663

4. ਤੂਰ -
 ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰੇ॥ ਬਾਜੇ ਅਨਹਦ ਤੂਰੇ॥ ਪੰਨਾ - 629
 ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰ ਚਰਣ ਲਾਗੇ ਵਾਜੇ ਅਨਹਦ ਤੂਰੇ॥
 ਪੰਨਾ - 922
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੂਰਾ॥ ਵਾਜੇ ਤਾ ਕੈ ਅਨਹਦ ਤੂਰਾ॥
 ਪੰਨਾ - 393
5. ਬੀਣਾ -
 ਬੀਣਾ ਸਬਦੁ ਵਜਾਵੈ ਜੋਗੀ ਦਰਸਨਿ ਰੂਪਿ ਅਪਾਰਾ॥
 ਸਬਦਿ ਅਨਾਹਦਿ ਸੋ ਸਹੁ ਰਾਤਾ ਨਾਨਕੁ ਕਹੈ ਵਿਚਾਰਾ॥
 ਪੰਨਾ - 351
 ਨਿਤ ਬਾਜੇ ਅਨਹਤ ਬੀਨਾ॥ ਪੰਨਾ - 622
 ਤਉ ਅਨਹਦ ਬੇਣੁ ਸਹਜ ਮਹਿ ਬਾਇ॥ ਪੰਨਾ - 344
6. ਏਕ ਸ਼ਬਦ -
 ਏਕੁ ਸਬਦੁ ਮੇਰੈ ਪ੍ਰਾਨਿ ਬਸਤੁ ਹੈ ਬਾਹੁੜਿ ਜਨਮਿ ਨ ਆਵਾ॥
 ਪੰਨਾ - 795
 ਸਾਖਾ ਤੀਨਿ ਨਿਵਾਰੀਆ ਏਕ ਸਬਦਿ ਲਿਵ ਲਾਇ॥
 ਪੰਨਾ - 66
7. ਨੀਸਾਣੁ -
 ਮਿਲਉ ਗੁਪਾਲ ਨੀਸਾਣੁ ਬਜਾਈ॥ ਪੰਨਾ - 1164
8. ਗਰੜ ਸ਼ਬਦ -
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਰੜ ਜੇ ਸੁਣੇ ਮੰਨੇ ਨਾਉ ਸੰਤੋਸੁ॥ ਪੰਨਾ - 1009
 ਘਸ ਗਰੜ ਸਬਦ ਮੁਖਿ ਲੀਨਾ॥ ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ 4
 ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਮੁਖਿ ਗਰੁੜਾਰੀ॥ ਰਾਗ ਸਾਰੰਗ
 ਗਰੁੜ ਮੁਖਿ ਨਹੀ ਸਰਪ ਤ੍ਰਾਸ॥ ਪੰਨਾ - 987
9. ਘੰਟਾ -
 ਘੰਟਾ ਜਾ ਕਾ ਸੁਨੀਐ ਚਹੁੰ ਕੁੰਟ॥ ਪੰਨਾ - 393
10. ਘੁੰਘਰੂ -
 ਘੁੰਘਰੂ ਵਾਜੇ ਜੇ ਮਨੁ ਲਾਗੈ॥
 ਤਉ ਜਮੁ ਕਹਾ ਕਰੇ ਮੋ ਸਿਉ ਆਗੈ॥ ਪੰਨਾ - 356
 ਰਬਾਬੁ ਪਖਾਵਜ ਤਾਲ ਘੁੰਘਰੂ
 ਅਨਹਦ ਸਬਦੁ ਵਜਾਵੈ॥ ਪੰਨਾ - 381
11. ਤੰਤੀ ਸ਼ਬਦ -
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵਹਿ ਤਾ ਤੰਤੀ ਵਾਜੇ ਇਨ ਬਿਧਿ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਖੰਡੀ॥
 ਪੰਨਾ - 908

12. ਰੁਣ-ਝੁਣ -

ਅਨਹਦ ਰੁਣ ਝੁਣਕਾਰੁ ਸਦਾ ਧੁਨਿ ਨਿਰਭਉ ਕੈ ਘਰਿ ਵਾਇਦਾ॥
ਪੰਨਾ - 1033

13. ਬਬੀਹਾ -

ਬਾਬੀਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੈ ਬੋਲਿਆ ਤਾਂ ਦਰਿ ਸੁਣੀ ਪੁਕਾਰ॥
ਪੰਨਾ - 1285

ਪੰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੰਤੀ, ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਘੰਟਾ, ਘਟਾ (ਬੱਦਲ), ਨਫੀਰੀ ਆਦਿਕ ਦੱਸੇ ਹਨ।

ਹੰਸ ਉਪਨਿਸ਼ਦ ਵਿਚ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਜਿਥੇ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਚਟਕਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਰੋਮ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੂਜਾ ਪੁੰਨ-ਪੁੰਨ, ਚੰਨ-ਚੰਨ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹਦੇ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਤੀਜਾ ਘੰਟੇ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਮਨ, ਬੁੱਧੀ, ਚਿਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਚੌਥਾ ਸੰਖ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਨਸ਼ੇ ਨਾਲ ਹੋਏ ਮਤਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਵਾਂਗੂੰ ਸਿਰ ਦਾ ਭ੍ਰਮਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਵਾਂ ਵੀਣਾ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ ਬਿਰਤੀ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਨੰਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਰੁੰਦਰ (ਦਸਮ ਦੁਆਰ) ਵਿਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਝਰਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਛੇਵਾਂ ਨਿਰਤਕਾਰੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਕੰਠ (ਗਲ) ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਪਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਬਿਰਤੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਖਸ਼ਮ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਿੱਠੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਬੰਸਰੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਰੀਰ ਦੇ ਰੋਮ-ਰੋਮ ਵਿਚ ਮਿਠਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਰਤੀ ਉਥਾਨ (ਜਾਗਣ) ਹੋਣ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੀ ਅਤੇ ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਸਾਰਾ-ਸਾਰਾ ਦਿਨ, ਕਈ-ਕਈ ਦਿਨ ਇਸ ਮਿੱਠੀ ਧੁਨ ਦਾ ਮੋਹਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨ ਫੁਰਨੇ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਮਸਤ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਮਧੁਰ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਰਥਾਤ ਅੰਤਰਜਾਮਤਾ, ਦੂਰ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਨਾ, ਦੂਰ ਦੀ ਵਸਤੂ ਦਾ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਹੀ ਦੇਖਣਾ ਆਦਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅੱਠਵਾਂ ਪੁਖਾਵਜ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਇਆਂ ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਨਾਦ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਸ ਨਾਦ ਨੂੰ ਅਭਿਆਸੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਸੁਣਨ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਫੁਰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨੌਵਾਂ ਸ਼ਬਦ (ਐਨਰਜੀ) ਛੋਟੀ ਨਫੀਰੀ ਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁਣਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਐਨਰਜੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੁਖਮ ਅਤੇ ਅਸਥੂਲ ਸਰੀਰ ਰਾਹੀਂ ਜਿਥੇ ਵੀ ਜਾਣਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਜਿਥੇ ਵੀ ਇੱਛਾ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਪੈਦਲ ਚੱਲਿਆਂ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਮਕਾਨ ਆ ਜਾਣ, ਵੱਡਾ ਦਰਿਆ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕੋ ਕਦਮ ਨਾਲ ਪਾਰ

ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਘਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ ਅਦਿਸ਼ਟ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮ ਕੇ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਜਾਣੂ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦਸਵਾਂ ਮੇਘ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਸ਼ਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਖਿਆਲ ਅਨੇਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਪਹੁੰਚ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਜਿਸਨੂੰ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪੰਜਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਪੰਚ ਸ਼ਬਦ ਧੁਨਿਕਾਰ ਧੁਨਿ ਤਹ ਬਾਜੈ ਸ਼ਬਦੁ ਨੀਸਾਣੁ॥
ਦੀਪ ਲੋਅ ਪਾਤਾਲ ਤਹ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਹੈਰਾਨੁ॥**

ਪੰਨਾ - 1291

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਪਹਿਲਾ ਤੰਤੀ, ਦੂਜਾ ਮ੍ਰਿਦੰਗ, ਤੀਜਾ ਘੰਟਾ, ਚੌਥਾ ਘਟਾ (ਬੱਦਲ), ਪੰਜਵਾਂ ਨਫੀਰ ਆਦਿਕ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 1. ਤੱਤ, 2. ਵਿਤੁ 3. ਘਨ, 4. ਨਾਦ, 5. ਸ਼ਿਖਰ; ਇਹ ਪੰਜ ਕ੍ਰਮ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ।

**ਤਤ ਤੰਤੀ ਵਿਤੁ ਚਰਮ ਕਾ ਘਨ ਕਾਂਸੀ ਕੋ ਜਾਨ ਨਾਦ॥
ਸ਼ਬਦ ਘਟ ਕੋ ਕਹੈ ਸਵਾਸ ਸ਼ਿਖਰ ਪਹਿਚਾਨ॥**

ਸ਼ਬਦ ਅਕਾਸ਼ ਦਾ ਗੁਣ ਹੈ ਅਤੇ ਧੁਨ੍ਰਯਾਤਮਕ ਅਤੇ ਵਰੁਣਾਯਾਤਮਕ ਹੈ, ਦੋ ਭੇਦ ਹਨ। ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਬਾਰੇ ਜੇ ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਦੇ ਅਭਿਆਸੀ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਤਾਤਪ੍ਰਜ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਭਿਆਸੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਪਵੇ ਸਗਮਾਂ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਚਿਤ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਹੀ ਅਨਹਦ ਨਾਦ ਦੀ ਗੂੰਜਾਰ ਪੈਣ ਲਗ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਜੋ ਵਸਤੂ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਇਸਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਸੱਤਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸਰਬ ਚੇਤਨ, ਪਰਿਪੂਰਨ, ਸਭ ਦੀ ਪਿਆਰੀ, ਨਿਰਾ ਹੀ ਪਿਆਰ ਦਾ ਰੂਪ, ਸਤਿ ਚਿੱਤ ਅਨੰਦ; ਬ੍ਰਹਮ ਵਸਤੂ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਸ ਬ੍ਰਹਮ ਵਸਤੂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਉਸਦੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਨ ਅਤਿ ਹੀ ਸੂਖਸ਼ਮ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਸੂਖਮਤਾ ਦਾ ਕੋਈ ਸਹੀ ਅਨੁਮਾਨ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਜੋ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿ ਵਾਲ ਦੇ ਅਗਰ ਭਾਗ ਯਾਨਿ ਕਿ ਵਾਲ ਨੂੰ ਪਾੜ ਕੇ ਲਖ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਲਵੇ ਫੇਰ ਇਸਦੇ ਲਖਵੇਂ ਟੁਕੜੇ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਉਸਦੇ ਲਖ ਟੁਕੜੇ ਫੇਰ ਕਰ ਲਵੇ, ਫੇਰ ਜੋ ਬਾਕੀ ਬਚਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਇਕ ਟੁਕੜੇ ਦਾ ਅੱਧਾ ਭਾਗ ਕਰ ਲਵੇ, ਇਹਦੇ ਬਰਾਬਰ ਮਨ ਦੀ ਸੂਖਮਤਾਈ ਹੈ। ਮਨ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਇਆ ਦੀ ਅੰਸ ਹੈ, ਪੰਜਾਂ ਤੱਤਾਂ ਤੋਂ ਇਸਦੀ ਉਪਜ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸਦਾ ਨਾਪ ਤੇ ਤੋਲ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਐਨੇ ਸੂਖਸ਼ਮ ਮਨ ਨੂੰ ਖੈਯ (ਨਾਸ਼) ਕਰਕੇ ਹੀ ਨਿਰੰਜਨ ਪਦਵੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਫੁਲਾਂ ਵਿਚ ਸੁਗੰਧੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ

ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਘੀ (ਘਿਰਤ), ਤਿਲਾਂ ਵਿਚ ਤੇਲ, ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀਰਾ, ਜਵਾਹਰਾਤ ਤੇ ਸੋਨਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮਣੀਆਂ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਧਾਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਵੇਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਦਿਸ਼ਟਮਾਨ ਵਿਚ ਸਰਬ ਭੂਤਾਂ ਵਿਚ ਆਤਮਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਆਤਮਾ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਬੇਤਾ ਅਸਥਿਰ ਬੁੱਧ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅੱਜਕਲ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬੁੱਧੀ ਮੰਡਲ ਦੀ ਅੰਧਕਾਰਮਈ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਨਾ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨ ਸੁਣਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾ ਹੀ ਓਥੇ ਕੋਈ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਨ; ਪਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਇਸਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਸਹਜ ਗੁਫਾ ਮਹਿ ਆਸਣੁ ਬਾਧਿਆ॥
ਜੋਤਿ ਸਰੂਪ ਅਨਾਹਦੁ ਵਾਜਿਆ॥ ਪੰਨਾ - 370

ਅਨਹਦ ਧੁਨੀ ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਮੋਹਿਓ
ਅਚਰਜ ਤਾ ਕੇ ਸੁਾਦ॥ ਪੰਨਾ - 1226

ਤਪਤਿ ਬੁਝੀ ਸੀਤਲ ਆਘਾਨੇ
ਸੁਨਿ ਅਨਹਦ ਬਿਸਮ ਭਏ ਬਿਸਮਾਦ॥ ਪੰਨਾ - 1218

ਦੇਵ ਸਥਾਨੈ ਕਿਆ ਨੀਸਾਣੀ॥
ਤਹ ਬਾਜੇ ਸਬਦ ਅਨਾਹਦ ਬਾਣੀ॥ ਪੰਨਾ - 974

ਪੰਚ ਸਬਦ ਤਹ ਪੁਰਨ ਨਾਦ॥
ਅਨਹਦ ਬਾਜੇ ਅਚਰਜ ਬਿਸਮਾਦ॥ ਪੰਨਾ - 888

ਅਨਹਤ ਬਾਣੀ ਬਾਨੁ ਨਿਰਾਲਾ॥
ਤਾ ਕੀ ਧੁਨਿ ਮੋਹੇ ਗੋਪਾਲਾ॥ ਪੰਨਾ - 186

ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਮੁਕਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਪਰ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਬੁੱਧੀ ਮੰਡਲ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨਾਲ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਯੋਗ ਅਗਨੀ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਛੇਤੀ ਹੀ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲ ਹੋਏ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਡਲ੍ਹਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਸਾਧਨਾ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਨਿਰੁਧ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਮਨ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਦੌੜੇ ਬਿਨਾਂ ਜਦੋਂ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੁਕਤ ਪਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਨ ਸੀਤਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਗਤ ਵੀ ਸੀਤਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਸਾ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਵਿਚ ਤਪੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਗਤ ਅੱਗ ਵਰਗਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਨ ਉਨਮਨ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹੀ ਜਗਤ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਭਾਸਦਾ ਪ੍ਰਮ ਸੀਤਲ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਉਪਰ ਲਿਖਿਆ ਜੋ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਹ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਦਾ ਬਹੁਤ ਕਠਿਨ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ, ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ -

**ਕਬੀਰ ਮੁਕਤਿ ਦੁਆਰਾ ਸੰਕਰਾ ਰਾਈ ਦਸਏਂ ਭਾਇ॥
ਮਨੁ ਤਉ ਮੈਗਲੁ ਹੋਇ ਰਹਿਓ ਨਿਕਸੋ ਕਿਉ ਕੈ ਜਾਇ॥**

ਪੰਨਾ - 1367

ਪਰ ਜੇ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ -

**ਕਬੀਰ ਐਸਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜੇ ਮਿਲੈ ਤੁਠਾ ਕਰੇ ਪਸਾਉ॥
ਮੁਕਤਿ ਦੁਆਰਾ ਮੋਕਲਾ ਸਹਜੇ ਆਵਉ ਜਾਉ॥ ਪੰਨਾ - 1367**

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ, ਜਿਥੇ ਤਿੰਨ ਨਾੜੀਆਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਤ੍ਰਿਵੇਣੀ' ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਤਕ ਇਕਾਗਰ ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਜੋ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਜੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਅੰਦਰਿ ਕੋਟ ਛਜੇ ਹਟਨਾਲੇ॥ ਆਪੇ ਲੇਵੈ ਵਸਤੁ ਸਮਾਲੇ॥
ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਜੜੇ ਜੜਿ ਜਾਣੈ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਖੋਲਾਇਦਾ॥**

ਪੰਨਾ - 1033

**ਨਉ ਦਰਵਾਜੇ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ਹੈ ਦਸਵੈ ਗੁਪਤੁ ਰਖੀਜੈ॥
ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਨ ਖੁਲਨੀ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਖੁਲੀਜੈ॥
ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ਧੁਨਿ ਵਜਦੇ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸੁਣੀਜੈ॥
ਤਿਤੁ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਚਾਨਣਾ ਕਰਿ ਭਗਤਿ ਮਿਲੀਜੈ॥
ਸਭ ਮਹਿ ਏਕੁ ਵਰਤਦਾ ਜਿਨਿ ਆਪੇ ਰਚਨ ਰਚਾਈ॥**

ਪੰਨਾ - 954

ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਛੁਟੈ ਦਸਵਾ ਦਰੁ ਖੁਲੈ ਤਾ ਮਨੁ ਖੀਵਾ ਭਾਈ॥

ਪੰਨਾ - 1123

ਹੋਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਧਿਆਤਾ, ਧਿਆਨ, ਧੇਅ ਅਤੇ ਗਿਆਤਾ, ਗਿਆਨ, ਗੋਅ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀਆਂ ਛੁਟਣ ਨਾਲ ਨਿਜ ਘਰ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ -

**ਕਾਚੀ ਮਟਕੀ ਬਿਨਸਿ ਬਿਨਾਸਾ॥
ਜਿਸੁ ਛੁਟੈ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਤਿਸੁ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ॥ ਪੰਨਾ - 374**

ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਦਸਵਾ ਦੁਆਰ ਹੈ। ਉਥੇ ਦੀ ਲੀਲ੍ਹਾ ਅਚਰਜ ਹੈ ਜੋ ਦੱਸਣ ਤੇ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਕੇਵਲ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

**ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਲਾਇ ਭਾਵਨੀ
ਇਕਨਾ ਦਸਵਾ ਦੁਆਰੁ ਦਿਖਾਇਆ॥
ਤਹ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਨਾਉ ਨਵ ਨਿਧਿ
ਤਿਸ ਦਾ ਅੰਤੁ ਨ ਜਾਈ ਪਾਇਆ॥**

ਪੰਨਾ - 922

ਦਸਮ ਦੁਆਰਾ ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕੀ ਘਾਟੀ॥
ਉਪਰਿ ਹਾਟੁ ਹਾਟੁ ਪਰਿ ਆਲਾ ਆਲੇ ਭੀਤਰਿ ਥਾਤੀ॥

ਪੰਨਾ - 974

ਪਸਚਮ ਦੁਆਰੇ ਕੀ ਸਿਲ ਓੜ॥
ਤਿਹ ਸਿਲ ਉਪਰਿ ਖਿੜਕੀ ਅਉਰ॥
ਖਿੜਕੀ ਉਪਰਿ ਦਸਵਾ ਦੁਆਰੁ॥
ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਤਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰੁ॥

ਪੰਨਾ - 1159

ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸੁੰਨ ਮੰਡਲ ਹੈ ਜਿਸ ਥਾਂ ਪੁਜੀ ਹੋਈ ਰੂਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣਦੀ ਹੈ -

ਸੁੰਨੋ ਸੁੰਨ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਈ॥
ਅਨਹਤ ਸੁੰਨ ਕਹਾ ਤੇ ਹੋਈ॥
ਅਨਹਤ ਸੁੰਨਿ ਰਤੇ ਸੇ ਕੈਸੇ॥
ਜਿਸ ਤੇ ਉਪਜੇ ਤਿਸ ਹੀ ਜੈਸੇ॥
ਓਇ ਜਨਮਿ ਨ ਮਰਹਿ ਨ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ॥
ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨੁ ਸਮਝਾਹਿ॥

ਪੰਨਾ - 943

ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਗੁਫਾ ਤਹ ਆਸਨੁ॥
ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਤਹ ਬਾਸਨੁ॥

ਪੰਨਾ - 894

ਸੁੰਨ ਮੰਡਲ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜਦੋਂ ਰੂਹ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰਮ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ, ਤਿੰਨਾਂ ਸਰੀਰਾਂ, ਚਾਰੇ ਬਾਣੀਆਂ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਪੰਚਾਂ ਤੋਂ ਨਿਆਰੀ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਐਉਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ -

ਜਿਉ ਜਲ ਮਹਿ ਜਲੁ ਆਇ ਖਟਾਨਾ॥
ਤਿਉ ਜੋਤੀ ਸੰਗਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਨਾ॥
ਮਿਟਿ ਗਏ ਗਵਨ ਪਾਏ ਬਿਸ੍ਰਾਮ॥
ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਦ ਕੁਰਬਾਨ॥

ਪੰਨਾ - 278

ਤੀਨਿ ਬਿਆਪਹਿ ਜਗਤ ਕਉ ਤੁਰੀਆ ਪਾਵੈ ਕੋਇ॥
ਨਾਨਕ ਸੰਤ ਨਿਰਮਲ ਭਏ ਜਿਨ ਮਨਿ ਵਸਿਆ ਸੋਇ॥

ਪੰਨਾ - 297

ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪੁੱਗੀ ਹੋਈ ਪਰਵਾਣ ਆਤਮਾ ਨੂੰ 'ਸੰਤ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਦਾ ਦਰਜਾ ਇਸ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭੇਖਧਾਰੀ, ਅਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅੰਧ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੀ ਸੰਤ ਅਖਵਾਉਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪ ਵੀ ਡੁੱਬਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲਗਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਡੁੱਬ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੰਤ ਤੇ ਅਨੰਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਇਉਂ ਕਹੋ ਕਿ ਉਹ ਦੇਖਣਹਾਰ ਸਰੀਰ; ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਸਦਾ ਸੀ, ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫਨਾਹ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸੀ ਪਰ ਪਰਛਾਵਾਂ ਰੂਪ

ਅਗਿਆਨਮਈ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਤੋਂ ਵੱਖਰਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਪ੍ਰਮ ਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਅਭਿਆਸ ਰਾਹੀਂ ਕਰੜੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

**ਰੇਤ ਅੱਕ ਆਹਾਰ ਕਰਿ, ਰੋੜਾਂ ਕੀ ਗੁਰ ਕਰੀ ਵਿਛਾਈ।
ਭਾਰੀ ਕਰੀ ਤਪਸਿਆ, ਬਡੇ ਭਾਗ ਹਰਿ ਸਿਉਂ ਬਣਿ ਆਈ॥**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 1/24

ਤਾਂ ਆਪਾ ਫਨਾਹ ਕਰਕੇ, ਫਿਨਾਹ-ਫਿਲਾ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਮਿਟਣ ਤੇ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਸਚਖੰਡ ਦੇ ਮੰਡਲ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਥਾਂ ਦਾ ਨਿਰਾਲਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਕੁਝ ਲੀਲ੍ਹਾ ਵਰਣਨ ਹੈ -

**ਸਚ ਖੰਡਿ ਵਸੈ ਨਿਰੰਕਾਰੁ॥
ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ॥
ਤਿਥੈ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਵਰਭੰਡ॥
ਜੇ ਕੋ ਕਥੈ ਤ ਅੰਤ ਨ ਅੰਤ॥
ਤਿਥੈ ਲੋਅ ਲੋਅ ਆਕਾਰ॥
ਜਿਵ ਜਿਵ ਹੁਕਮੁ ਤਿਵੈ ਤਿਵ ਕਾਰ॥
ਵੇਖੈ ਵਿਗਸੈ ਕਰਿ ਵੀਚਾਰੁ॥
ਨਾਨਕ ਕਥਨਾ ਕਰੜਾ ਸਾਰੁ॥**

ਪੰਨਾ - 8

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਥੇ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਹਿਣਾ ਅਤਿ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ, ਬੇਅੰਤ ਪੀਰ, ਪੈਰੰਬਰ, ਅਉਲੀਏ ਹੱਥ ਜੋੜੀਂ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਅਭਿਆਸੀ, ਅਗਮ-ਅਗੋਚਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

**ਜਿਤੁ ਦਰਿ ਲਖ ਮੁਹੰਮਦਾ ਲਖ ਬ੍ਰਹਮੇ ਬਿਸਨ ਮਹੇਸ॥
ਲਖ ਲਖ ਰਾਮ ਵਡੀਰੀਅਹਿ ਲਖ ਰਾਹੀ ਲਖ ਵੇਸ॥
ਲਖ ਲਖ ਓਥੈ ਗੋਰਖਾ ਲਖ ਲਖ ਨਾਥਾ ਨਾਥ॥
ਲਖ ਲਖ ਓਥੈ ਆਸਣਾ ਗੁਰ ਚੇਲੇ ਰਹਿਰਾਸ॥
ਲਖ ਲਖ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਲਖ ਦਾਨੋਂ ਲਖ ਨਿਵਾਸ॥
ਲਖ ਪੀਰ ਪੈਰੰਬਰ ਅਉਲੀਏ ਲਖ ਕਾਜੀ ਮੁਲਾ ਸੇਖ॥
ਕਿਸ ਹੀ ਸਾਂਤਿ ਨ ਆਈਆ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਉਪਦੇਸ॥
ਸਾਧਕ ਸਿਧ ਅਗਨਤ ਹੈ ਕੇਤੇ ਲਖ ਅਪਾਰ॥
ਏਤੜਿਆ ਅਪਵਿਤ ਹੈ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਸਬਦ ਬੀਚਾਰ॥
ਸਿਰ ਨਾਥਾ ਕੈ ਇਕ ਨਾਥ ਸਤਿਨਾਮ ਕਰਤਾਰ॥
ਨਾਨਕ ਤਾਕੀ ਕੀਮਤ ਨ ਪਵੈ ਬੇਅੰਤ ਬੇਸੁਮਾਰ॥**

ਸੰਤ ਜੋ ਵੀ ਬਚਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਨਾ ਹੀ ਕਿਤੋਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਹੀ ਕਿਤੋਂ ਸੁਣ ਕੇ; ਉਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਾਰੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇਖ ਕੇ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਉਧਾਰ ਲਈ, ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬੋਲਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਸੰਤਨ ਕੀ ਸੁਣਿ ਸਾਚੀ ਸਾਖੀ॥
ਸੋ ਬੋਲਹਿ ਜੋ ਪੇਖਹਿ ਆਖੀ॥**

ਪੰਨਾ - 894

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਸੰਤ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਚੁੱਪ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਐਨੀ ਵੱਡੀ ਗਤੀ ਸੰਤ ਅਤੇ ਫਕੀਰ, ਦਰਵੇਸ਼ ਦੀ ਹੈ, ਸਾਧੂ ਦੀ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨੂੰ ਵੇਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ -

**ਸਾਧ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਬੇਦ ਨ ਜਾਨਹਿ॥
ਜੇਤਾ ਸੁਨਹਿ ਤੇਤਾ ਬਖਿਆਨਹਿ॥**

ਪੰਨਾ - 272

ਐਸੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਸੰਤਾਂ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਫਕੀਰਾਂ, ਸਾਧੂਆਂ, ਆਰਫਾਂ, ਤੱਤ ਬੇਤਿਆਂ, ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਾਲੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਉਪਰ ਭਾਗਹੀਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਬਚਨ ਅਸੀਂ ਆਪ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇਖ ਕੇ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਪਰਦਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਬਚਨ ਸਾਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਤੱਤ ਬਚਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਅਮਲ ਕਰੇਗਾ, ਉਹੀ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਖਰੜ ਗਿਆਨੀ ਯਾਨਿ ਕਿ ਮੁਖ ਗਿਆਨੀ ਇਸਦੇ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਕੇਵਲ ਸੁਣੀਆਂ-ਸੁਣਾਈਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਕੰਠ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਉਪਜੀਵਕਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੀ ਕਰੇਗਾ। ਸੋ ਐਸੇ ਬਚਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ - **‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ’** ਸਾਰੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਧਾ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸ਼ਰਧਾ ਵਜੋਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਅਤੀ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੇ ਸਾਰੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਰਸ ਭਰੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚੋਂ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਚਲੇ ਗਏ।

(ਇਹ ਬਚਨ advanced ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਲਈ ਹਨ, ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਅਧਿਐਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈਣ ਦੀ ਖੋਚਲ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ।)
(ਚੇਅਰਮੈਨ - ‘ਆਤਮ ਮਾਰਗ’)

ਸੰਤ ਬਚਨ (ਭਾਗ ਦੂਜਾ)

1961 ਵਿਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀਵਾਨ ਲਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ (ਸ੍ਰੀ 108 ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ) ਦੇ ਅਗਾਧ ਬੋਧ ਬਚਨ ਸੁਣਨ ਵਾਸਤੇ ਕੁਰਸੀ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਇਕੱਠ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਇਕ ਘੰਟਾ ਉਤਮ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਆਪਣਾ ਅਤਿ ਕੀਮਤੀ ਸਮਾਂ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਕੁਰਸੀ ਉਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਆਤਮਕ ਬਚਨ ਸੁਣਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਰੋਤਿਆਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਵੀਰ, ਰਾਧਾ ਸੁਆਮੀ ਵੀਰ, ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਮਹਾਤਮਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਮਾਰਗ ਦੇ ਰਾਹ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ ਕਿ -

ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਕਲਿ ਮਾਹਿ॥

ਏਹੁ ਨਿਧਾਨਾ ਸਾਧੁ ਪਾਹਿ॥

ਪੰਨਾ - 888

ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਧੀਨ ਰੂਹਾਨੀ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਦੇ ਭਉਰੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ -

ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਗੋਵਿੰਦੁ ਜਿਸੁ ਤੁਠਾ॥

ਘਟਿ ਘਟਿ ਰਮਈਆ ਤਿਨੁ ਹੀ ਭੀਠਾ॥

ਪੰਨਾ - 888

ਕੱਲ੍ਹ ਵਾਲੇ ਬਚਨ (ਪੰਨਾ - 1 ਤੋਂ 20) ਸੁਣ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਨੌਟ ਬੁਕਾਂ ਵਿਚ ਦਰਜ ਕਰ ਲਏ ਸਨ ਅਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦਾਂ ਬਾਰੇ ਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਪ੍ਰਵਚਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਦੱਸੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਸਪਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਚੀਆਂ ਸੁਰਤਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀਆਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰੱਖ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਸਚਖੰਡ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਜੋ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਕੱਲ੍ਹ ਦੱਸੀ ਸੀ ਉਸਦੇ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ-

ਪੰਚ ਸਬਦ ਤਹ ਪੁਰਨ ਨਾਦ॥

ਅਨਹਦ ਬਾਜੇ ਅਚਰਜ ਬਿਸਮਾਦ॥

ਕੇਲ ਕਰਹਿ ਸੰਤ ਹਰਿ ਲੋਗ॥

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੁਰਨ ਨਿਰਜੋਗ॥

ਸੁਖ ਸਹਜ ਆਨੰਦ ਭਵਨ॥

ਸਾਧਸੰਗਿ ਬੈਸਿ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ

ਤਹ ਰੋਗ ਸੋਗ ਨਹੀ ਜਨਮ ਮਰਨ॥

ਉਹਾ ਸਿਮਰਹਿ ਕੇਵਲ ਨਾਮੁ॥

ਬਿਰਲੇ ਪਾਵਹਿ ਓਹੁ ਬਿਸਮੁ॥

ਭੋਜਨੁ ਭਾਉ ਕੀਰਤਨ ਆਧਾਰੁ॥

ਨਿਹਚਲ ਆਸਨੁ ਬੇਸੁਮਾਰੁ॥

ਡਿਗਿ ਨ ਡੋਲੈ ਕਤਹੁ ਨ ਧਾਵੈ॥

ਗੁਰ ਪੁਸਾਦਿ ਕੋ ਇਹੁ ਮਹਲੁ ਪਾਵੈ॥

ਭੁਮ ਭੈ ਮੋਹ ਨ ਮਾਇਆ ਜਾਲ॥

ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕਿਰਪਾਲ॥

**ਤਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥
ਆਪੇ ਗੁਪਤੁ ਆਪੇ ਪਾਸਾਰੁ ॥
ਜਾ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸੁਆਦੁ ॥
ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ਨਾਨਕ ਬਿਸਮਾਦੁ ॥ ਪੰਨਾ - 888-89**

ਉਪਰੋਕਤ ਮਹਾਂਵਾਕਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਬਚਨਾਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਦੇ ਆਪਣੀ ਭਾਵਨਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ।

**ਸੰਤਹ ਚਰਣ ਧੋਇ ਧੋਇ ਪੀਵਾ ॥
ਸੰਤਹ ਦਰਸੁ ਪੇਖਿ ਪੇਖਿ ਜੀਵਾ ॥
ਸੰਤਹ ਕੀ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਆਸ ॥
ਸੰਤ ਹਮਾਰੀ ਨਿਰਮਲ ਰਾਸਿ ॥ ਪੰਨਾ - 889**

ਅਜਿਹੇ ਬਚਨ ਹੋ ਹੀ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਯਤ ਸਮੇਂ ਤੇ ਆ ਕੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅੱਗੇ ਵਾਂਗੂੰ ਹੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਰੁਖ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਅਧੀਨਗੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕੱਲ ਜੋ ਆਪ ਨੇ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਇਆ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਉਸ ਉਪਰ ਪ੍ਰਸਪਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਐਉਂ ਅਨੁਭਵ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਵਿਚ ਧਰਮਾਂ, ਜਾਤਾਂ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਤੋਂ ਉਚੇ ਉਠ ਕੇ ਇਕੋ ਹੀ ਮਾਰਗ ਤੇ ਤੁਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿਸਨੂੰ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਰੋਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਦੇ ਮਹਾਤਮਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਅੰਦਰਲੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਐਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇਣ ਲਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਸਤਾ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ ਪਰ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈ ਕੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਂ ਕਿ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ, ਇਕੋ ਹੀ ਆਤਮ ਸ਼ਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਨੁਭਵੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼, ਜਿਸਨੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ, ਧਰਮ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦੀ ਪੌੜੀ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਰਬ ਲਈ ਸਾਂਝਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮਾਰਗ ਉਪਰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਹੋਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਵੋ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਅਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਸ਼ਨ, ਪੁੱਛਣ ਵਾਲਾ, ਉਤਪੰਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਐਸਾ ਅਨੰਦ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਰਕੇ ਅਸਾਡਾ ਮਨ ਫੁਰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਕੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਜੁੜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਫੁਰਨਾ ਉਠ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਬਦੋ-ਬਦੀ ਨੇਤਰ ਬੰਦ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੁਰਤ ਅੰਦਰਲੇ ਨੁਕਤੇ ਤੇ ਜੁੜ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਰਸ ਅੰਦਰ ਹੀ ਅੰਦਰ ਪੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਹਲਕੀਆਂ-ਹਲਕੀਆਂ ਵਿਦਯੁਤ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਤੁਕ ਅੰਦਰ ਗੂੰਜ ਰਹੀ ਹੈ -

**ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਨਹੀ ਕਛੁ ਘਾਲ ॥
ਦਰਸਨੁ ਭੇਟਤ ਹੋਤ ਨਿਹਾਲ ॥ ਪੰਨਾ - 272**

ਸੋ ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਾਥਨਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਬਚਨ ਸਰਵਣ ਕਰਾਓ ਅਤੇ ਕੋਈ practical ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪ ਜੀ ਥੋੜਾ ਮੁਸਕਰਾਏ ਅਤੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਤਮ ਜਗਿਆਸੂ ਬਚਨ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਨਿਧਿਆਸਣ ਲਈ ਜਤਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੇ ਪੁਜਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਆਪ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਾਲਤ ਦੱਸੀ ਹੈ, ਉਹ ਉਤਮ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੀ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਈਸਾਈ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਹਿੰਦੂ ਹੋਵੇ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਪਰਦਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਧੁਨਆਤਮਕ ਨਾਮ ਇਕੋ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਰਣਾਤਮਕ ਨਾਮ ਆਚਾਰੀਆਂ, ਸਾਧੂ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਰਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੰਤਰ ਅੱਲਾ ਹੂ ਹੈ, ਕੋਈ ਪੰਚ ਨਾਮ, ਜੋਤਿ ਨਿਰੰਜਨ, ਸਤਿਨਾਮ, ਓਅੰਕਾਰ ਆਦਿ ਜਪ ਕੇ ਮਨ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਰਾਮ-ਰਾਮ, ਕੋਈ ਓਅੰਕਾਰ, ਕੋਈ ਅੱਲਾ ਹੂ, ਕੋਈ ਸੋਹੰ; ਮਤਲਬ ਕਿ ਬੇਅੰਤ ਮੰਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਾਪ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤੀ ਨੂੰ ਸੁਖਸ਼ਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਹਨਤ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਜਦੋਂ ਸੁਰਤੀ ਬਿਰਤੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਖਸ਼ਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਧੁਨਆਤਮਕ ਨਾਮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਅੰਦਰੋਂ ਸੁਣਨ ਲਗ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ 'ਓਅੰਕਾਰ' ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਚਲ ਰਹੀ ਧੁਨ ਹੈ ਜੋ ਏਕੰਕਾਰ ਜੀ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਥਮ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕੁਝ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਧੁਨ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਮੁਹਬਾਜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਪਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ਅਗੰਮ ਤੇ ਅਗੋਚਰ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਧੁਨ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਪ੍ਰਥਮ ਓਅੰਕਾਰ ਤਿਨ ਕਹਾ। ਸੋ ਧੁਨ ਪੂਰਿ ਜਗਤ ਮੋਹ ਰਹਾ।

ਪੰਨਾ - 158 (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਸਨੂੰ 'ਕੁੰਨ' ਸ਼ਬਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਅੰਕਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਕਾਰ ਹੋਇ ਏਕੰਕਾਰ ਅਪਾਰ ਸਦਾਇਆ।

ਏਕੰਕਾਰਹੁੰ ਸਬਦ ਧੁਨ ਓਅੰਕਾਰ ਆਕਾਰ ਬਨਾਇਆ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 26/2

ਜਿਥੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਧੁਨ ਹੈ, ਉਥੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਏਕੰਕਾਰ ਜੀ ਦਾ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਭੀ ਹੈ -

**“ਜਾ ਕੈ ਓਅੰਕਾਰ ਕੈ ਅਕਾਰ ਹੈ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ,
ਕੀਰਤਨ ਸਮੈ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਸੋ ਲਗਨ ਹੈ।।”**

(ਕਬਿੱਤ 237ਵਾਂ)

**“ਸੁਖਮ ਸਬੁਲ ਓਅੰਕਾਰ ਕੈ ਅਕਾਰ ਹੁਇ,
ਬ੍ਰਹਮ ਬਿਬੇਕ ਬੁਧਿ ਭਏ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਹੈ।।”**

(ਕਬਿੱਤ 458ਵਾਂ)

**“ਅਨਿਕ ਅਕਾਰ ਓਅੰਕਾਰ ਕੈ ਬਿਬਾਰ ਤਾਂਹਿ,
ਨੰਦ ਕੋ ਨੰਦਨ ਕਹੇ ਕੌਨ ਪ੍ਰਭਤਾਈ ਹੈ।।”**

(ਕਬਿੱਤ 556ਵਾਂ)

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਧੁਨਆਤਮਕ ਨਾਮ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਮੁਹਥਾਜ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਧੁਨ ਹੈ ਜੋ ਸਰਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਧੁਨ ਦੇ ਪਿਛਵਾੜੇ ਏਕੰਕਾਰ ਰੂਪੀ ਉਹ ਹਸਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਵੀ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਧੁਨਿ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ ਧਿਆਨ ਮਹਿ ਜਾਨਿਆ
ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਕਥ ਕਹਾਨੀ॥**

ਪੰਨਾ - 879

ਏਥੇ ਇਕ ਗੱਲ ਦਾ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਰਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਧੁਨਆਤਮਕ ਨਾਮ ਦਾ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਧੁਨ ਨੂੰ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਵਿਚ ਰੂਪਮਾਨ ਹੋਈ ਪਰਮ ਸੱਚ ਦੀ ਸੱਤਾ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਅਚੇਤ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਉਹ ਸਾਧਕ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਧੁਨ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਪਰਮ ਸੱਚਾ ਏਕੰਕਾਰ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਧੁਨ ਨੂੰ ਵੀ ਭੁਲ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਪਰਗਿਆਤ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚੋਂ ਉਨਤੀ ਕਰਕੇ ਅਸੰਪਰਗਿਆਤ ਸਮਾਧ ਅਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਸਹਿਜ ਸਮਾਧ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਦੁਵੰਦ ਪਦ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਹਿਜ ਸਮਾਧ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਲਗੀ ਲਿਵ ਅੰਤਰਿ
ਸੋ ਰਸੁ ਸੋਈ ਜਾਣੈ ਜੀਉ॥**

ਪੰਨਾ - 106

ਇਹ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਕਿਸੇ discussion ਜਾਂ ਵਰਣਨ ਦੀਆਂ ਮੁਹਥਾਜ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਵਾਸਤੇ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਨੇਸ਼ਟੀ, ਬ੍ਰਹਮ ਸਰੋਤਰੀ, ਬ੍ਰਹਮ ਬਕਤਾ, ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਹੋਏ ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਅਵਸ਼ਕਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇਹ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਸੀਆਂ ਉਤਮ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਢੇਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਜਾਗਦਾ। ਇਹ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਜਿਥੇ ਬੁਧੀ ਦੀ ਉਡਾਰੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਰੂਹਾਨੀ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤਕ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ 1430 ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਨਿਰਵਿਵਾਦ instructions ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋਣੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਜੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਉਤਮ ਪੁੰਨਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਅੱਧ ਨੂੰ ਹੋ ਵੀ ਗਈ ਤਾਂ ਇਹ ਉਸਦੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਫਲ ਹੈ। ਆਮ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਇਹ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਪੂਰਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੇ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਤਨੇ ਬਚਨ ਕਰਕੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਆਪਣੇ ਬਚਨ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਨੇਤਰ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਅਕਹਿ ਰਸ ਵਿਚ ਰੱਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਗਿਆਸੂ ਵੀ pin drop ਚੁੱਪ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਐਉਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੇਖਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਝਲਕਾਰਿਆਂ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਇਸ ਚੁੱਪ ਨੂੰ ਤੋੜਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜਨੋਂ! ਇਸ ਮਾਰਗ

ਦੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਧਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਰੂਪੀ ਰਹਿਤਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਮਾਨਸਿਕ ਰਹਿਤਾਂ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਰੱਖਣੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਸਮ ਤੇ ਦਮ ਦੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ ਰਹਿਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੀ ਜਮਾਤ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਵਾਸਤੇ ਅਤਿਅੰਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜਗਿਆਸੂ ਕੁਸੰਗ ਦਾ ਤਿਆਗ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕਰੇ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਤਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਨੇ ਯੋਗ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

**ਕਬੀਰ ਸਾਕਤ ਸੰਗੁ ਨ ਕੀਜੀਐ ਦੁਰਹਿ ਜਾਈਐ ਭਾਗਿ॥
ਬਾਸਨੁ ਕਾਰੋ ਪਰਸੀਐ ਤਉ ਕਛੁ ਲਾਗੈ ਦਾਗੁ॥**

ਪੰਨਾ - 1371

ਸਾਕਤ ਮਨਮੁਖ ਦੇ ਬਚਨ, ਮਨਮੁਖ ਦੇ ਖਿਆਲ ਬਹੁਤ ਠੋਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਨਾ ਤਾਂ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਉਪਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ, ਆਪਣਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਪੜ੍ਹਨ, ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਡੂੰਘਿਆਈ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਉਤਮ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ। ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਅੰਧਮਈ ਬਚਨ ਨਾਸਤਕ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ -

**ਕਬੀਰ ਮਾਰੀ ਮਰਉ ਕੁਸੰਗ ਕੀ ਕੇਲੇ ਨਿਕਟਿ ਜੁ ਬੇਰਿ॥
ਉਹ ਝੁਲੈ ਉਹ ਚੀਰੀਐ ਸਾਕਤ ਸੰਗੁ ਨ ਹੇਰਿ॥**

ਪੰਨਾ - 1369

ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨਮੁਖ ਦੀ ਤਰਕਾਂ ਰੂਪੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿਸ਼ਚਿਆਂ ਤੋਂ ਹਿੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ-ਕਈ ਹਫਤੇ, ਕਈ-ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਬਿਰਤੀ ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਮਨਮੁਖ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪਿਆ। ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਕੁਸੰਗ ਨੂੰ ਹਰ ਕੀਮਤ ਉਤੇ ਦੂਰ ਰੱਖੋ। ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਾਸਤੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਪਿਆਰ ਭਰੀ ਧੂਹ, ਖਿੱਚ ਲਗੀ ਰਹਿਣੀ ਆਵੱਸ਼ਕ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਕਾਮੀ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਕਾਮਨੀ ਦੀ ਖਿੱਚ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪਿਆਰ ਭਰੀ ਖਿੱਚ ਹੱਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਗੀ ਰਹਿਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਐਸੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਹੋਣ ਨਾਲ ਬੇਅੰਤ ਫੁਰਨੇ, ਬੇਅੰਤ ਵਿਕਲਪ, ਸੰਕਲਪ ਆਪੇ ਹੀ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਤਕ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਖਿਆਲ ਬਣਾ ਕੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਹੀ ਪੁਟਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਵਿਕਾਰ ਦਬਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਰਸਨਾ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਹੋਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਲ ਨੂੰ ਪੈਰ ਪੁਟਦੇ ਹਾਂ ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਅੰਦਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਨਿਰਾਰਥਕ ਪੁਸ਼ਨ ਆਪੇ ਹੀ ਦਬਦੇ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਪੂਰੇ ਰਸ ਨਾਲ ਸਿਮਰਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ੰਕਿਆਂ

ਦਾ ਉਤਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਬਿਰਤੀ ਮੋਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਬਾਕੀ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਚਿਤ ਵਿਚ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

**ਆਵੈ ਸਾਹਿਬੁ ਚਿਤਿ ਤੇਰਿਆ ਭਗਤਾ ਡਿਠਿਆ॥
ਮਨ ਕੀ ਕਟੀਐ ਮੇਲੁ ਸਾਧਸੰਗਿ ਵੁਠਿਆ॥
ਜਨਮ ਮਰਣ ਭਉ ਕਟੀਐ ਜਨ ਕਾ ਸਬਦੁ ਜਪਿ॥
ਬੰਧਨ ਖੋਲਨਿ ਸੰਤ ਦੁਤ ਸਭਿ ਜਾਹਿ ਛਪਿ॥
ਤਿਸੁ ਸਿਉ ਲਾਇਨਿ ਰੰਗੁ ਜਿਸ ਦੀ ਸਭ ਧਾਰੀਆ॥
ਉਚੀ ਹੁੰ ਉਚਾ ਥਾਨੁ ਅਗਮ ਅਪਾਰੀਆ॥
ਰੈਣਿ ਦਿਨਸੁ ਕਰ ਜੋੜਿ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਧਿਆਈਐ॥
ਜਾ ਆਪੇ ਹੋਇ ਦਇਆਲ ਤਾਂ ਭਗਤ ਸੰਗੁ ਪਾਈਐ॥**

ਪੰਨਾ - 520

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤਾਂ, ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੋਣੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਐਸੇ ਸਾਧੂ ਪਰਮ ਮਿੱਤਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਹੁੰਦੇ ਵਿਰਲੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

**ਜਿਨਾ ਦਿਸੰਦੜਿਆ ਦੁਰਮਤਿ ਵੰਞੈ ਮਿਤੁ ਅਸਾਡੜੇ ਸੇਈ॥
ਹਉ ਫੁਢੇਦੀ ਜਗੁ ਸਬਾਇਆ ਜਨ ਨਾਨਕ ਵਿਰਲੇ ਕੇਈ॥**

ਪੰਨਾ - 520

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਬਚਨ, ਜਦੋਂ ਜਗਿਆਸੂ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਵਿਕਾਰ ਘਟਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਫੇਰ ਨਿੰਦਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਈਰਖਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਕਪਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਚਿਤਵਦਾ, ਬੇਗਾਨੇ ਧਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ, ਆਪਣੇ ਧਨ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਈਰਖਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਤਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅੱਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਕਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਆਡੰਬਰ ਤੇ ਪਾਖੰਡ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਗੱਲ ਕੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਅੰਗੁਣਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਰਤੀ ਨਾਮ ਵਲ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ -

**ਕਬੀਰ ਸੰਗਤਿ ਕਰੀਐ ਸਾਧ ਕੀ ਅੰਤਿ ਕਰੈ ਨਿਰਬਾਹੁ॥
ਸਾਕਤ ਸੰਗੁ ਨ ਕੀਜੀਐ ਜਾ ਤੇ ਹੋਇ ਬਿਨਾਹੁ॥**

ਪੰਨਾ - 1369

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਈ! ਰੂਹਾਨੀ ਮਾਰਗ ਦੀ ਚਾਬੀ ਪੂਰਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਆਪ ਕੁਝ ਦੇਰ ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਫੁਰਮਾਉਣ ਲੱਗੋ ਕਿ ਭਾਈ! ਮਨ

ਦੀ ਸਫਾਈ ਵਾਸਤੇ ਸਾਧਨਾ ਦੀ, ਮੰਤਰ ਦੇ ਜਾਪ ਦੀ, ਸੇਵਾ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਮਨ ਨੂੰ ਕੋੜਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਲਗੀ ਹੋਈ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਬਿਨਾਂ ਨਾਮ ਤੋਂ ਲਾਹੁਣੀ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ, ਫੁਰਮਾਨ ਆਇਆ ਹੈ -

ਭਰੀਐ ਮਤਿ ਪਾਪਾ ਕੈ ਸੰਗਿ॥ ਓਹੁ ਧੋਪੈ ਨਾਵੈ ਕੈ ਰੰਗਿ॥

ਪੰਨਾ - 4

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਮੈਲ ਜੋ ਕੋੜਾਂ ਸਾਲ ਜਤਨ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦੀ, ਉਹ ਹੈ - ਹਉਮੈ ਦੀ। ਹਉਮੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੋਏ ਅੱਜ ਤਕ ਕਦੇ ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਰਹੇ; ਜਿਥੇ ਹਉਮੈ ਦਾ ਵਾਸਾ ਰਹੇਗਾ ਉਥੇ ਨਾਮ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਨਉ ਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪੁਭ ਕਾ ਨਾਮੁ॥

ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਇਸ ਕਾ ਬਿਸਮੁ॥

ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਅਨਹਤ ਤਹ ਨਾਦ॥

ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ਅਚਰਜ ਬਿਸਮਾਦ॥

ਤਿਨਿ ਦੇਖਿਆ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਦਿਖਾਏ॥

ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਜਨ ਸੋਝੀ ਪਾਏ॥

ਪੰਨਾ - 293

ਉਹ ਨਾਮ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਕਾਰਨ ਅਵਿਸ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਨਾਮ ਜਾਪ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਅਤੇ ਸੰਤ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਅੰਦਰਲੇ ਨੇਤ੍ਰ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਣ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਘਟ-ਘਟ 'ਚ ਰਮੇ ਹੋਏ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਲਹਿ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਮੈਲਾਂ ਇਸ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਦੇ ਖਤਮ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਆਪ ਹੀ ਲਹਿ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਇਕ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਠ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਵਿਚੋਂ ਜੇ ਕੋਈ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ੰਕਾ ਕੁਦਰਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਪਾਠ ਦਾ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦੋ ਪਾਠ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜਾਂ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ 10 ਪਾਠ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਇਕ ਪਾਠ ਦਾ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਐਸਾ ਵੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਦੀਆਂ 'ੴ' ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 'ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ' ਤਕ ਛੇ ਵੱਡੀਆਂ ਮਾਲਾਂ, 108 ਮਣਕੇ ਦੀਆਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਭਲਾ ਅਜੇ ਵੀ ਕੋਈ ਇਹ ਕਹੇ ਕਿ ਮੂਲਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਪਾਠ ਭੀ ਔਖਾ ਹੈ ਤਾਂ 40 ਮਾਲਾਂ 'ਸਤਿਨਾਮ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਦੇ ਜਾਪ ਦੀਆਂ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰੇ ਜਾਂ 80 ਮਾਲਾ ਇਕੱਲੇ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਮੰਤ੍ਰ ਦੀਆਂ ਕਰਿਆ ਕਰੇ, ਇਹ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਰੂਹਾਨੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰਨੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਔਖੀ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਮ-ਸ-ਕਮ ਢਾਈ ਘੰਟੇ ਚਿਤ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਚਾਹੇ ਪਾਠ ਕਰੇ, ਚਾਹੇ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੇ, ਉਹ ਸਹਾਈ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਤੀਬਰ ਸ਼ੌਕ ਹੈ, ਉਹ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀਆਂ ਜੁਗਤਾਂ ਪੁੱਛ ਕੇ ਹੋਰ ਸਮਾਂ ਅੰਤਰ ਖੋਜ ਵਿਚ ਲਾਉਣ। ਜੇ ਭਲਾ

ਸਵੇਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਤਾਂ ਜਦੋਂ ਸਮਾਂ ਮਿਲੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਲੈਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਕੁਸੰਗ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਸਾਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਖਿਆਲ ਕਾਫੀ ਸ਼ੁਧ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਦਰ ਪਿਆਰ ਪੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਅਤੇ ਲਗਨ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਜਗਿਆਸੂ ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਲ ਮਾਲਾ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਢਾਈ ਪੱਕੀਆਂ ਮਾਲਾਂ ਜਾਂ 270 ਕੱਚੀਆਂ ਮਾਲਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਫੇਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਜਾਪ ਆਪੇ ਹੀ ਮਾਲਾ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਰਸਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਢਾਈ ਘੰਟੇ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਜਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਰਸਨਾ ਦਾ ਨਾਮ ਐਨਾ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਰਸਨਾ ਆਪੇ ਹੀ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੀ ਰਹੇ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਜਾਪ ਭੁੱਲਣ ਨਾਲ ਐਸਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕੁਝ ਗਵਾਚ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਸਾਸ ਗਿਰਾਸ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਪੁਛ ਕੇ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਕਰੇ। ਸਾਸ ਗਿਰਾਸ ਦੇ ਨਾਮ ਜਪਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਜਾਗ ਪਵੇ ਤੇ ਸਵਾਸ, ਨਾਮ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਅਜਪਾ ਜਾਪ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਆਦਲਾ ਰਸ ਸਰੀਰ ਦੇ ਰੋਮ-ਰੋਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਰਸ ਦੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫੁਰਨਾ ਨਹੀਂ ਉੱਠਿਆ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ, ਫਕੀਰਾਂ, ਆਰਫਾਂ, ਤੱਤ ਬੋਤਿਆਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਜਾਪ ਚਾਰ ਹਿੱਸਿਆਂ - ਬੈਖਰੀ, ਮਧਮਾ, ਪਸੰਤੀ, ਅਤੇ ਪਰਾ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਬਹੁਤ ਹੀ ਰਸਦਾਇਕ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਪਰਾ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪੱਕ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਨਾਭੀ ਉਪਰ ਥੋੜਾ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਰੋਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਰੋਮ-ਰੋਮ ਵਿਚੋਂ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਸੰਕੋਚ ਕੇ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵਲ ਨੂੰ ਖਿੱਚਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਐਨੇ ਬਚਨ ਕਰਕੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਅੰਤਰੰਗ ਸਤਿਸੰਗ ਰਾਹੀਂ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਜੇ ਤਨੋ ਮਨੋ ਹੋ ਕੇ ਕੋਈ ਜਗਿਆਸੂ ਪਹਿਲੀ ਜਮਾਤ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੇ ਅਤੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਰਹਿਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਯਾਤਰਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖੇ ਤਾਂ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਸਮਾਂ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਲਗ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਬਚਨ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਵਿਸਥਾਰ ਦਾ ਮੁਹਥਾਜ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਦੇ ਫੇਰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਭ ਨੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਡਿਊਟੀਆਂ ਦੇਣ ਚਲੇ ਗਏ।

ਸੰਤ ਬਚਨ (ਭਾਗ ਤੀਜਾ)

1961 ਵਿੱਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗੇ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਇੱਕ ਘੰਟਾ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ (ਸ੍ਰੀ 108 ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਅਨੁਭਵੀ ਬਚਨ ਸੁਣਨ ਲਈ ਅਨੇਕ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂ ਵੀਰ, ਸਿੱਖ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ (ਪੰਨਾ - 21 ਤੋਂ 28) ਸੁਣ ਕੇ ਇੱਕ ਵੀਰ ਨੇ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਸੁਆਮੀ ਹੀਰਾ ਨੰਦ ਪੂਰੀ ਨਾਲ ਸੀ, ਨੇ ਸ਼ਰਧਾ ਪੂਰਵਕ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਜੇ ਜਗਿਆਸੂ ਪੂਰੀ ਲਗਨ ਰੱਖਦਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਕੁਸੰਗ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਤੇ ਤੁਰਨ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਛੁਕ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਚਿਰ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ, ਅਨੁਭਵੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਬਣਾਏ ਕਿ ਕਿੰਨਾਂ ਸਮਾਂ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਚੰਗੇ ਤੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਰ ਉਸ ਦੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਪੈਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਮੈਲ ਲਗਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸੁੱਭ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਮੈਲ ਉਤਰਦੀ ਵੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੀ ਵਾਰੀ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਤਰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ, ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਪੂਰਵਕ ਕਰਨ ਲਈ ਦਸਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ, ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਤੇ ਗੁਰ ਮੰਤਰ ਦੇ ਪਾਠ ਮਨ ਦੀ ਮੈਲ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਦੱਸੇ ਸਨ। ਇਹ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿੰਨੀ ਲਗਨ, ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ, ਕਿੰਨਾਂ ਬੈਰਾਗ, ਤੇ ਕਿੰਨੀ ਸਰਲਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਹਰ ਬੰਦਾ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਰਜੋ, ਤਮੋ, ਸਤੋ ਦੀਆਂ ਮਾਇਕ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਸੋ ਸਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਮਨ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ, ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ, ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰ ਬੰਦੇ ਦੀ ਭੁੱਖ ਵੱਖੋ ਵੱਖ ਹੈ, ਦੁਖ ਨੂੰ ਸਹਿਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਡ-ਅਡ ਹੈ, ਕਾਮ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਵੇਗਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲਤਾ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੀ ਹੈ, ਲੋਭ ਤੇ ਮੋਹ ਦੀਆਂ ਤਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਖਿੱਚਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਲਦੀ, ਅਭਿਮਾਨ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਅਪਣੀ ਮਾਇਕ ਹਾਲਤ, ਵਿਦਿਅਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀ, ਸਰੀਰਕ ਸ਼ਕਤੀ, ਮਾਨਸਿਕ ਚਾਤਰਿਕਤਾ, ਰਾਜਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਜੋ ਬਾਤ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਸੂਚੀ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਠੀਕ ਨਿਰਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਜੇ ਜਗਿਆਸੂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪੂਰੀ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੰਨਣ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਿਰਣੇ ਲਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਾਠਾਂ ਬਾਰੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪਾਠ ਪੈਸਾ ਲੈ ਕੇ ਪਾਠੀ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੰਤਵ ਕੇਵਲ ਆਪਣੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਲੈਣ ਤਕ ਸੀਮਿਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਉਪਰ ਅਸਰ ਇਤਨਾ ਕੁ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿੰਨਾਂ ਕੋਈ ਮਜ਼ਦੂਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਗੰਧਤ ਭੋਜਨਾਂ ਦੇ **Packing** ਚੁੱਕ ਕੇ ਇਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਦੂਸਰੇ ਥਾਂ ਤੇ ਰਖ ਦੇਵੇ। ਕੁਝ ਸੁਗੰਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਦਿਸ਼ਟ ਭੋਜਨਾਂ ਦੀ ਉਸ ਦੇ ਨੱਕ ਵਿਚ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਭੋਜਨ ਦੇ ਸਵਾਦ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਰਹਿ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਾਂ ਇਓਂ ਕਹੋ ਕਿ ਸਵਾਦਿਸ਼ਟ ਭੋਜਨਾਂ ਵਿਚ ਕੜਛੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਦੇ ਸਵਾਦ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਲੈ ਕੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਹਾਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਫਲ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਉਹ ਪਾਠੀ ਕੌਡੀਆਂ ਦੇ ਭਾਅ ਹੀਰੇ ਵੇਚ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਾਠ ਦਾ ਫਲ, ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ, ਸੇਵਾ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਧਾਰ ਕੇ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਵਰਤ ਕੇ ਇੱਕ ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਸੁਣਨ ਅਤੇ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਦੂਸਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਉਹ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਪਾਠ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਚਿੱਤ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰਲੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਪੰਜੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਚਿੰਤ ਬਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰਕੇ, ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਵੈਰਾਗ, ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਸਰ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਮੈਲ, ਆਪਣਾ ਚਿੱਤ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਵਜ਼ੂਦ ਵਿਚ ਸਮਾਉਣ ਕਰਕੇ ਲਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਇਸੁ ਮਨ ਕਉ ਮਲੁ ਲਾਗੀ

ਕਾਲਾ ਹੋਆ ਸਿਆਹੁ॥

ਖੰਨਲੀ ਧੋਤੀ ਉਜਲੀ ਨ ਹੋਵਈ ਜੇ ਸਉ ਧੋਵਣਿ ਪਾਹੁ॥

ਪੰਨਾ - 651

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮੂਲ ਮੰਤਰ, ਗੁਰ ਮੰਤਰ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ ਵਿਚ ਭੇਦ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਭੇਦਾਂ ਤੋਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਜਾਣੂੰ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ਹੈ।

ਦੂਸਰੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਰਹਿਤ ਜੋ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਤੱਤ ਬੇਤੇ, ਰਸਿਕ ਬੈਰਾਗੀ, ਬ੍ਰਹਮ ਨੇਸ਼ਟੀ, ਬ੍ਰਹਮ ਸ੍ਰੋਤਰੀ, ਬ੍ਰਹਮ ਵਕਤਾ, ਪੰਜਾਂ ਭਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਾਸ ਗ੍ਰਾਸ ਹਰਿ ਨਾਮ ਵਿਚ ਲਿਵ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਪੂਰਵਕ ਸੰਗਤ ਕਰਨੀ।

ਤੀਸਰੀ ਗੱਲ ਜੋ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਆਪਣੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਾਏ, ਪਿਤ, ਕੱਫ ਆਦਿ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰੱਖ ਕੇ ਸਰੀਰ ਤਦੰਰੁਸਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਧਕ ਲਈ ਰਸਿਕ ਬਿਰਤੀ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਦੇ ਘਟ ਵਧ

ਤੱਤ ਹਰ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਨ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਤੇ ਵਿਕਾਰ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੀ ਰਖਦੇ ਹਨ।

ਚੌਥੀ ਰਹਿਤ ਹੈ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਗੁਣ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਅਵੱਸ਼ਕਤਾ, ਜਿਸ ਲਈ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਹਿੰਸਾ ਤੋਂ ਬਚਣਾ - (1) ਮਨ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਚਿਤਵਣਾ, (2) ਜ਼ਬਾਨ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੌੜਾ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ (3) ਸਰੀਰ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨ ਦੇਣਾ। ਆਪਣੇ ਮਾਨਸਿਕ ਬਲ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਜੰਤਰਾਂ ਮੰਤਰਾਂ ਟੂਣਿਆਂ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਦੂਸਰਾ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਭੀ, ਨਾ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਆਮ ਗੱਲ ਬਾਤ ਵਿਚ, ਨਾ ਹੀ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਝੂਠ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣਾ, ਸਦਾ ਸੱਤ ਪਰਤੱਗੀ ਹੋਣਾ। ਤੀਸਰਾ ਹੈ ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ, ਮਨ ਕਰਕੇ, ਬੁੱਧੀ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਚੋਰੀ ਨਾ ਕਰਨਾ। 'ਏਕਾ ਨਾਰੀ ਜਤੀ ਹੋਇ' ਦੇ ਪਰਮ ਅਸੂਲ ਤੇ ਸਦਾ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣਾ। ਸੁਖ-ਦੁੱਖ, ਹਾਣ-ਲਾਭ, ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ-ਅਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਵਿਚ ਸਮ-ਬਿਰਤੀ ਰੱਖਕੇ ਧੀਰਜੀ ਰਹਿਣਾ, ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਔਗੁਣ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਆਫ ਕਰ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਖਿਮਾ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਧਾਰਨ ਕਰਨੀ। ਕਿਸੇ ਦੁਖੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਯਥਾ-ਸ਼ਕਤਿ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਦਇਆ-ਬਿਰਤੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣਾ। ਸਭ ਨੂੰ ਯਥਾ-ਸ਼ਕਤਿ ਸ਼ੁੱਭ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣੇ ਤੇ ਸਭਨਾ ਪ੍ਰਤਿ ਕੋਮਲ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਵਰਤਾਵ ਕਰਨਾ। ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਸਾਫ਼ ਰੱਖਣਾ, ਮਨ ਨੂੰ ਰਾਗ ਤੇ ਦਵੈਸ਼ ਦੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ, ਈਰਖਾ, ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ, ਅਪਵਿੱਤਰ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਤੋਂ ਪਵਿੱਤਰ ਰੱਖਣਾ। ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਸਤਿ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਨਾਲ ਨਿਰਮਲਤਾਈ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ। ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ, ਸੰਤੋਖ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਧੁਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਤੋਂ ਆਈ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਰਕ ਜਾਂ ਕਿੰਤੂ ਨਾ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਸਦੀਵ ਆਤਮਕ ਭਾਵ ਵਿਚ ਰਹਿਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਨਾਲ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਕਿ ਉਹ ਸਦਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਦਾ ਹੀ ਖਿੱਚ ਪਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਹ ਮੇਰਾ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਮਹਿਬੂਬ ਹੈ। ਮੇਰੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਦੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਮੁਆਫ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮੇਰਾ ਹਰ ਥਾਂ ਰਾਖਾ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਮਿਤਰ ਸਖਾਈ ਹੈ, ਉਹ ਮੇਰਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਭਾਵ ਸਦਾ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਸਮੋਅ ਕੇ ਰਖਣੇ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਧਿਆਨ ਰਖਣਾ, ਨਿਤਨੇਮ ਕਰਨਾ, ਪਖੰਡ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਾ ਆਉਣਾ, ਦੰਭ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਨਿੰਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਰਤਣਾ, ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਣਾ। ਇਹ ਉੱਪਰ ਕਹੇ ਹੋਏ ਗੁਣ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਆਤਮਿਕ ਮੰਜ਼ਿਲ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਅਤਿ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ - **“ਵਿਣੁ ਗੁਣ ਕੀਤੇ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਇ॥”** ਈਸਾ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੂਈ ਦੇ ਨੱਕੇ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਕ ਅਭਿਮਾਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਤਕਰੀਬਨ ਦੋ ਸਾਲ ਦੀ

ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਕਾਫੀ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਚਸ਼ਮੇ ਵਾਂਗ ਸ਼ਬਦ ਫੁਹਾਰ ਲਗਾਤਾਰੀ ਚਲ ਪਵੇ ਤਾਂ ਸਮਝ ਲਵੋ ਕੌੜਾਂ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਨਾਲ ਜਗਿਆਸੂ ਅਜੱਪਾ ਜਾਪ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਹਰ ਸਵਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਮ ਦੀ ਰੋਮ, ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਚਲੇਗੀ, ਮਿੱਠੀ-ਮਿੱਠੀ ਫੁਹਾਰ ਪਾਉਂਦੀ, ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਝਰਨੂਟਾਂ ਦਿੰਦੀ, ਮਨ ਨੂੰ ਖੀਵਾ ਕਰਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇਣ ਲਗ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਚਾਰ ਬਾਣੀਆਂ ਨਾਲ ਭਜਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਬੈਖਰੀ, ਮਧਮਾ, ਪਸੰਤੀ ਅਤੇ ਪਰਾ। ਪਰਾ ਬਾਣੀ ਦਾ ਭਜਨ ਅਤਿ ਅਲੌਕਿਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਧੁਨ ਦੇ ਸੰਗੀਤਕ ਨਾਦ ਬਿਨਾਂ ਬਜਾਏ ਵੱਜਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਵਿਚੋਂ ਨਾਮ energy ਦਾ flow ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ- **“ਨਾਨਕ ਭਗਤਾ ਸਦਾ ਵਿਗਾਸੁ॥”** ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਨਹਦ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨ ਅਨੇਕਾਂ ਸੰਗੀਤਕ ਧੁਨਾਂ, ਤਾਰ ਤੇ ਸਾਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਠੀ ਧੁਨ ਸੁਣਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਸਮਝ ਲਵੋ ਕਿ ਗੁਰਮਤਰ ਦੇ ਜਾਪ ਨੇ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਜਠਲ ਥਾਂਵਾਂ ਤੋਂ ਖਿੱਚ ਕੇ ਧੁਨ-ਆਤਮਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਆਦਿ ਧੁਨ ਦੀ ਗੂੰਜ ਸਦੀਵ ਹੀ ਸਰਵਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ-

ਪ੍ਰਥਮ ਓਅੰਕਾਰ ਤਿਨ ਕਹਾ। ਸੋ ਧੁਨ ਪੂਰਿ ਜਗਤ ਮੋਹ ਰਹਾ।

ਪੰਨਾ - 158 (ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ)

ਇਸ ਧੁਨ ਨੂੰ ਓਅੰਕਾਰ ਦੀ ਧੁਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਧੁਨ ਏਕੰਕਾਰ ਵਿਚੋਂ ਹੋਈ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪੂਰਨ ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਗਿਆਨ ਰੂਪ, ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ ਸਤਿ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਨਾਮ ਰੂਪ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਕੌੜਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕ੍ਰਿਆਸ਼ੀਲ ਅਵਸਥਾ ਓਅੰਕਾਰ ਹੈ, ਨਾਮ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕੁਝ ਸਾਧਨ ਸਮੇਂ ਸਹਿਤ ਵਰਣਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ-

ਕਿਸੇ ਇਕਾਂਤ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਸਰੀਰਕ ਸਫਾਈ ਕਰਕੇ ਆਸਣ ਲਾ ਲਵੋ, ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ 90 ਦਰਜੇ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ, ਸਿਰ, ਮੌਢੇ, ਛਾਤੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਢਿੱਲਾ ਕਰਕੇ, ਦਬਾਉ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਸੁਖਾਲਾ ਆਸਣ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਵੇ। ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਜੋ ਕੰਨਾਂ ਚ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਸਰਵਣ ਕਰਦਾ ਰਹੇ। ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਢਾਈ ਘੰਟੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਅਜਿਹੇ ਆਸਣ ਤੇ ਬੈਠੇ ਜਿੱਥੇ ਬਾਹਰਲੀ ਕੋਈ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਨਾ ਦਿੰਦੀ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਨੋਂ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਉਂਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਲਗਾਤਾਰ ਅੱਠ-ਦਸ ਦਿਨ ਪੂਰੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲ ਸਰਵਣ ਕਰਦਾ ਰਹੇ, ਉਸ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹੇ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਸੱਜੇ ਕੰਨ ਵਲ ਲਾ ਦੇਵੇ। ਸੱਜੇ ਕੰਨ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬਰੀਕ (ਸੂਖਸ਼ਮ) ਤੇ ਸੁਰੀਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਦੇਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਤਕਰੀਬਨ ਦਸ ਦਿਨ ਪਿੱਛੋਂ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਕੇ ਹੁਣ ਦੋਹਾਂ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਨਾ ਸੁਣੇ। ਥੋੜੀ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ ਵਿਚੋਂ (ਜਿੱਥੇ ਨਕ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਅਖਾਂ ਦੀ

ਜੜ੍ਹ ਹੈ) ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣਨ ਲਗ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਉਹੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਸੱਜੇ ਕੰਨ ਵਿਚੋਂ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਸੀ।

ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਮਹੀਨੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਬਿਰਤੀ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਇਸ ਧੁਨ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਜਾਣੇ। ਇਸ ਦੇ ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਐਸਾ ਰਸ ਆਏਗਾ ਕਿ ਢਾਈ ਘੰਟੇ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਸਾਧਨ ਤੋਂ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਤੋੜਿਆ ਜਾਵੇ। ਲਗਾਤਾਰ ਕਈ ਕਈ ਘੰਟੇ ਇਸ ਧੁਨ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜੋ ਇਸ ਸਾਧਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਵਿਓਹਾਰ-ਕਾਰ ਕਰਦੇ ਵੀ ਅਚਾਨਕ ਨੇਤ੍ਰ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਇਸ ਧੁਨ ਨੂੰ ਸੁਣਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਸੁਰਤ ਉੱਚੀ ਚੁਕ ਲਵੇ। ਜਿੱਥੋਂ ਮੱਥੇ ਦੇ ਵਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਥਾਂ ਧੁਨ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਰਹੇ। ਤਕਰੀਬਨ ਦੋ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਇਕਾਗਰਤਾ ਨਾਲ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸਿਰ ਦੇ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਲੈ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਵਿਚ ਖੋਪਰੀ ਦੇ ਚਾਰ ਹਿੱਸੇ ਜੁੜਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਤਾਲੂਆ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਅਭਿਆਸ ਕਰੇ ਤੇ ਫਿਰ ਸਿਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਗਰਦਨ ਦੇ ਉਪਰ ਜਿੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਰੀੜ ਦੀ ਹੱਡੀ ਸੁਖਮਨਾ ਨਾੜੀ ਨੂੰ ਛੋਂਹਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਥਾਂ ਦੀ ਧੁਨ ਸੁਣਦਾ ਰਹੇ। ਪੰਜ-ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਇੱਥੇ ਅਭਿਆਸ ਕਰੇ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਜਦ ਜਗਿਆਸੂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਪੱਕ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਨੌਕ ਦੀ ਨੌਕ ਪਰ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਜਮਾਵੇ। ਇਸ ਥਾਂ ਅਜੀਵ ਅਲੌਕਿਕ ਨਜ਼ਾਰੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣਗੇ ਅਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅਭਿਆਸ ਦੋ ਸਾਲ ਵਿਚ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਦੱਸੀਆਂ ਰਹਿਤਾਂ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ, ਸ਼ੌਕ ਦੀ ਹੱਦ ਤੋਂ ਵਧ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਭਿਆਸਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਬਹੁਤ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਰੋਸ਼ਨੀਆਂ, ਗੁਪਤ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਤੇ ਸੰਗੀਤਕ ਧੁਨਾਂ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਵਾਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸਖ਼ਤ ਅਭਿਆਸ ਵਿਚੋਂ ਸੁਰਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਜ਼ਾਰਿਆਂ ਦਾ ਭੀ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਪਰੀਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਵਿਵੇਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਸਤਿ ਤੇ ਅਸੌਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਿਰਣਾ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਆਪ ਮਿਟਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਹਉਮੈ ਦਾ ਲੋਸ਼ ਸਮਾਪਤ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਥਾਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਆਤਮ ਚਿੰਤਨ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਆਪਣੀ source ਵਿਚ ਲੈਅ ਹੁੰਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਥਾਂ ਪੂਰਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਨਦਰ ਤੇ ਤੱਤ ਗਿਆਨ ਮਦਦਗਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਰਤੀ ਆਪਣਾ ਸੁਰਤੀਪੁਣਾ ਗਵਾ ਕੇ ਪਰਮ ਸੁਰਤ, ਪਰਮ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਰੂਪ ਇਉਂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਉੱਠਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਤਤ ਸਰੂਪ, ਜਲ-ਭੰਡਾਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਾਲੀ ਬੋਲੀ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਰਾਤ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਲੈਅ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਵਿਛੜੀ ਆਤਮ ਕਿਰਣ, ਨਿਰਮਲ ਬੁੰਦ ਆਪਣੀ source ਵਿਚ ਲੈਅ ਹੋ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਸਤਿ ਸਰੂਪ

ਵਿਚ ਸ਼ਾਖਸ਼ਾਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਉਹੀ ਜੀਵ ਜੀਵਪੁਣੇ ਤੋਂ ਛੁਟ ਕੇ ਆਪੇ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਜੋ ਅਸਲ ਹੈ, ਉਹ ਅਸਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਇਉਂ ਕਹਿ ਲਵੋ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪਣੀ ਲੀਲ੍ਹਾ ਕਰਕੇ, ਅਗਿਆਨ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਜੀਵ ਰੂਪ ਬਣਿਆ ਮਾਇਕ ਝੂਟਿਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖ-ਸੁਖ, ਹਾਣ-ਲਾਭ, ਦਵੈਤ ਵਿਚ ਪਿਆ ਝੂਟੇ ਲੈ ਕੇ ਦੁੱਖੀ-ਸੁਖੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਜੀਵ-ਅੰਸ਼ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਅਪਾਰ ਰਹਿਮਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਰਜੋ, ਤਮੋ, ਸਤੋ ਦੀ ਗਾੜ੍ਹੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸੁਪਨੇ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ, ਆਪਣੇ ਤਤ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਰੀ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ -

ਕਬੀਰ ਜਾ ਕਉ ਖੋਜਤੇ ਪਾਇਓ ਸੋਈ ਠਉਰੁ॥

ਸੋਈ ਫਿਰਿ ਕੈ ਤੁ ਭਇਆ ਜਾ ਕਉ ਕਹਤਾ ਅਉਰੁ॥

ਪੰਨਾ- 1369

ਐਨੇ ਬਚਨ ਕਹਿਣ ਉਪਰੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕਿਸੇ ਅਕਹਿ ਰਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਏ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਚਲੇ ਗਏ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਇਸ ਮਹਾਂ ਰਸ ਦੀ ਫੁਹਾਰ ਵਿਚ ਲੀਨ ਬੈਠੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ, ਡਿਊਟੀਆਂ ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਇਹ ਦਿਨ ਕੀ ਸਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਸੱਚਖੰਡ ਨੂੰ ਇਸ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸਮੋਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਸੁਹਾਵਣੇ ਦਿਹਾੜੇ ਹੁਣ ਇਕ ਯਾਦ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਮਰਤੀ ਅਜੇ ਵੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਝਰਨੂਟਾਂ, ਪਿਆਰ, ਵੈਰਾਗ ਦੀ ਖਿੱਚ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਮੋਲ ਝਰਨੂਟਾਂ ਦਿੰਦੇ ਬਚਨ ਸਰਵਣ ਕਰਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਇਹ ਬੀਤੇ ਦਿਹਾੜੇ ਬੀਤ ਗਈ ਦੀ ਯਾਦ ਬਣ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਮੁੜ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਇਕ ਸੱਧਰ, ਇਕ ਲੋਚਾ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜਾਣੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਫਲ ਲਗੇਗਾ, ਕਦੋਂ ਇਸ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ ਰੂਪ ਹੋਏ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਦਰਸ ਝਲਕ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣਾਂਗੇ।

ਸੰਤ ਸੰਤ ਰਹਤ ਸੁਨਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ॥ ਉਆ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਕਥਨੁ ਨ ਜਾਈ॥

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਰੰਗਾਂ, ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਜੀਵਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਅਨੰਤ ਕਾਲ ਤੋਂ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਧਰਤੀ ਮਨੁਖਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਗਈ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਪਰਲੋਂ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਿਸੇ ਭੀ ਜੀਵ ਜੰਤੂ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਜਲਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਉਚੇ ਟਿੱਬੇ (ਪ੍ਰਬਤ) ਹੋ ਗਏ; ਥਲਾਂ ਵਿਚ ਨਦੀਆਂ ਚਲ ਗਈਆਂ, ਆਬਾਦੀ ਤੇ ਬਸਤੀਆਂ ਸਮੁੰਦਰ ਹੇਠ ਆ ਗਈਆਂ ਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚੋਂ ਨਵੀਆਂ ਧਰਤੀਆਂ ਨਿਕਲ ਆਈਆਂ। ਕਿੰਨੀ ਵਾਰੀ ਪਸਾਰਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰੀ ਇਹ ਪਸਾਰਾ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਇਆ? ਇਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ।

ਮਨੁੱਖ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਚਾਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬੰਦੇ ਗਿਣੇ ਗਏ ਹਨ।

1. ਪਾਮਰ - ਪਾਮਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਕਦੇ ਇਹ ਵਿਹਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹ ਸੋਚੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਕੀ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਵਜੂਦ ਸੀ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ, ਕੀ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਵਜੂਦ ਰਹੇਗਾ? ਮੇਰੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਕੀ ਮਨੋਰਥ ਹੈ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਸੂਝ ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਮਰ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਧੋਅ, ਪਸ਼ੂਆਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤਾ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਚ level (ਪੱਧਰ) ਪਸ਼ੂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਨਿਜ ਦਾ ਜੀਵਨ, ਨਿਜ ਦੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਰਉਪਕਾਰ ਬਾਰੇ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਕਰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕੋ ਲਕਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - *Eat drink and be merry for we shall have to die.* ਖਾਓ ਪੀਓ ਅਤੇ ਐਸ਼ ਕਰੋ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਸਾਰ ਉਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਮੰਦ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਇਹ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਜੀਵਨ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮੇਰਾ ਵਜੂਦ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੂਝ limited ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੋਂ ਅਕਲ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਨਾਲੋਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਬਹੁਤਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੇ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਸਾਇੰਸਦਾਨ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਐਸੀਆਂ ਕਾਢਾਂ ਵੀ ਕੱਢ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਇਕ-ਦਮ, ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਖਤਮ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਬੁਰੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਰੱਬ ਬਾਰੇ, ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਬਾਰੇ, ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਬਾਰੇ, ਨੇਕੀਆਂ ਬਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਆਪ ਹੁਦਰਾ ਜੀਵਨ ਲੰਘਾ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਚਲੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।

2. ਵਿਸ਼ਈ - ਇਹ ਪਾਮਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਥੋੜੇ ਉਨਤੀ ਤੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਪੰਜ ਵਿਸ਼ਿਆਂ - 1. ਸ਼ਬਦ 2. ਸਪਰਸ਼, 3. ਰੂਪ, 4. ਰਸ, 5. ਗੰਧ; ਜੋ ਕਿ ਕ੍ਰਮਵਾਰ - 1. ਮਿਰਗ, 2. ਹਾਥੀ, 3. ਪਤੰਗਾ, 4. ਮੱਛੀ, 5. ਭੰਵਰਾ, ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਿਸ਼ੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਵਿਚ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਕ-ਇਕ ਵਿਸ਼ਾ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਹਰੇਕ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਰੱਥ ਹੈ।

ਘੰਡੇਹੋੜੇ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹਰਨ, ਸ਼ਬਦ ਵਿਸ਼ੇ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੇ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਮਸਤ ਐਨਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਚੌਗਿਰਦਾ ਭੁਲ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਉਸਨੂੰ ਹੱਥ ਨਾਲ ਹੀ ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਦੂਸਰਾ ਵਿਸ਼ਾ ਸਪਰਸ਼ ਦਾ ਹਾਥੀ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਸਨੂੰ ਵਸ ਵਿਚ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਟੋਆ ਪੁਟ ਕੇ, ਉਸ ਉਪਰ ਘਾਹ-ਫੂਸ ਦੀ ਛੱਤ ਪਾ ਕੇ, ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੀ ਹੱਥਣੀ ਬਣਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਾਥੀ ਸਪਰਸ਼ (ਕਾਮ) ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਤ; ਬਗੈਰ ਲੰਮੀ ਸੋਚ ਤੋਂ ਹੱਥਣੀ ਵਲ ਨੂੰ ਵਧਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਛੁਪੇ ਹੋਏ ਟੋਏ ਵਿਚ ਗਿਰ ਕੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਵਸ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਉਸਦੇ ਗਲ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੀਆਂ ਖੁਲ੍ਹਾਂ, ਡਾਰਾਂ ਨਾਲ ਘੁੰਮਣਾਂ, ਦਰਿਆਵਾਂ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹਾ ਨਹਾਉਣਾ, ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਮਨ-ਮਰਜ਼ੀ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਖਾਣੀ ਛੁਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਲਾਮੀ ਕਰਦਾ ਸਿਰ ਵਿਚ ਤਿੱਖੇ ਕੁੰਡੇ ਦੀ ਮਾਰ ਸਹਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸੌ ਵਾਟ ਦਾ ਬਲਬ ਮਚ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਗਰਮੀ ਉਸਦੇ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਿਚ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਪਰ ਪਤੰਗਾ ਉਡ ਕੇ ਰੂਪ ਦੇ ਰੋਗ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਲਾਟ ਵਲ ਹੀ ਵਧਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਵੱਡਾ ਦੀਵਾ ਜਲਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਲਾਟ ਵਿਚ ਜਲ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਗਵਾ ਬੈਠਦਾ ਹੈ।

ਮੱਛੀਆਂ ਖੁਲ੍ਹੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਦੀਆਂ, ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੀਆਂ ਹਨ; ਮੱਛੀਆਂ ਫੜਨ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਪੁਜਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਗਹਿਰੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਕੁੰਡੀ ਨੂੰ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਲਾ ਕੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਰਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਤ ਹੋਈ ਹੋਈ ਮੱਛੀ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਸੁਰਤ ਗਵਾ ਕੇ ਉਸ ਕੁੰਡੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਰਸੀਲੇ ਪਦਾਰਥ ਸਮੇਤ ਅੰਦਰ ਨਿਗਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕੁੰਡੀ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਮੱਛੀ ਪਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਖਿੱਚ ਕੇ ਬਾਹਰ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੜਫ-ਤੜਫ ਕੇ ਜਾਨ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ -

**ਮਛਲੀ ਜਾਲੁ ਨ ਜਾਣਿਆ ਸਰੁ ਖਾਰਾ ਅਸਗਾਹੁ॥
ਅਤਿ ਸਿਆਣੀ ਸੋਹਣੀ ਕਿਉ ਕੀਤੇ ਵੇਸਾਹੁ॥
ਕੀਤੇ ਕਾਰਣਿ ਪਾਕੜੀ ਕਾਲੁ ਨ ਟਲੈ ਸਿਰਾਹੁ॥
ਭਾਈ ਰੇ ਇਉ ਸਿਰਿ ਜਾਣਹੁ ਕਾਲੁ॥
ਜਿਉ ਮਛੀ ਤਿਉ ਮਾਣਸਾ ਪਵੈ ਅਚਿੰਤਾ ਜਾਲੁ॥**

ਪੰਨਾ - 55

ਗੰਧ - ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਭੰਵਰੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਲ ਖਿਚਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਫੁੱਲ ਤੇ ਬੈਠਾ ਮਕਰੰਦ ਰਸ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦਾ ਹੈ, ਦਿਨ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੂਰਜ ਛਿਪ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਫੁੱਲ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਪੰਖੜੀਆਂ ਬੰਦ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਵੇਰੇ ਤਰੇਲ ਤੁਪਕਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗੀਤਮਈ ਧੁਨ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪੰਖੜੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਆਗਤ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਭੰਵਰਾ ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਅਗਿਆਤ ਰਹਿ ਕੇ ਫੁੱਲ ਵਿਚ ਨਪੀੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਫੁੱਲ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਮਰਿਆ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਗੰਧ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇ ਪਸ਼ੁਆਂ ਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ - ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ-ਇਕ ਵਿਸ਼ਾ ਇਕ-ਇਕ ਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਬੇ-ਵਿਚਾਰਾ ਆਦਮੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਹੀ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗ੍ਰਸਿਤ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਰਸ ਹੀ ਰਸ ਹਨ - ਪੁੱਤਰ-ਧੀਆਂ, ਇਸਤਰੀਆਂ, ਕੁੜਮ-ਕਬੀਲੇ, ਮਿਤਰ-ਦੋਸਤ, ਸੁਸਾਇਟੀ-ਭਾਈਚਾਰਾ; ਇਹ ਇਕ ਰਸ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਸੋਨੇ, ਚਾਂਦੀ, ਹੀਰੇ, ਜਵਾਹਰਾਤ, ਪੈਸੇ, ਬੈਂਕ ਬੈਲੈਂਸ ਦਾ ਰਸ ਹੈ। ਤੀਸਰਾ ਜ਼ਮੀਨ, ਜਾਇਦਾਦ, ਇੰਡਸਟਰੀਆਂ, ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀਆਂ (ਜਾਇਦਾਦਾਂ) ਦਾ ਰਸ ਹੈ; ਆਪਣੀ ਮਹਿਮਾ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਰਸ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਅਨੇਕ ਫਲ-ਵਲ ਕਰਕੇ ਮਾਇਆ ਇਕੱਤਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਆਹਾਂ-ਸ਼ਾਦੀਆਂ, ਪ੍ਰੀਤੀ ਭੋਜਨਾਂ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਆਡੰਬਰ ਕਰਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਜਸ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਲੋਚਾ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਉਸਨੂੰ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਹੇਠ ਲਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲਿਖਣ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਰਸ, ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਰਸ, political position ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਰਸ, ਸੈਰ-ਸਪਾਟੇ, ਪਿਕਨਿਕਾਂ ਕਰਨ ਦਾ ਰਸ, ਸ਼ਰਾਬ, drug, ਮਾਸ, ਪੀਣ ਤੇ ਖਾਣ ਦਾ ਰਸ, ਸੋਹਣੇ ਕਪੜੇ ਪਹਿਨ ਕੇ ਸੁੰਦਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਆਉਣ ਦਾ ਰਸ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਸ਼ੇ ਭੋਗਾਂ ਪਰਾਈਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ-ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਨਜ਼ਾਇਜ਼ ਸਬੰਧ ਰੱਖਣ ਦਾ ਰਸ। ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਧੋਅ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਇਸਨੂੰ ਨਾ ਹੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਰਸ 'ਨਾਮ' ਦਾ ਰਸ ਹੈ ਜਿਸ ਰਸ ਦੇ ਪੀਣ ਨਾਲ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਰਸਾਂ ਨੂੰ ਮਾਣਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਐਨਾ ਮਹਾਨ ਰਸ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਖੁਮਾਰੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਉਤਰਿਆ ਕਰਦੀ। ਜਨਮਸਾਖੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ -

ਪੋਸਤ ਮਦੁ ਅਫੀਮ ਭੰਗ ਉਤਰ ਜਾਏ ਪਰਭਾਤਿ॥

ਨਾਮ ਖੁਮਾਰੀ ਨਾਨਕਾ ਚੜ੍ਹੀ ਰਹੇ ਦਿਨ ਰਾਤਿ॥ (ਜਨਮਸਾਖੀ)

ਜਿਸਨੂੰ ਇਹ ਰਸ ਆ ਜਾਵੇ ਉਸਦੀ ਪਦਵੀ ਇਕ ਮਾਮੂਲੀ ਇਨਸਾਨ ਤੋਂ ਉਚੀ ਉਠ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਰ ਵਰਗਾ ਹੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ -

ਆਤਮ ਰਸ ਜਿਹ ਜਾਨਹੀ, ਸੋ ਹੈ ਖ਼ਾਲਸ ਦੇਵ॥

ਪ੍ਰਭ ਮਹਿ, ਮੋ ਮਹਿ, ਤਾਸ ਮਹਿ, ਰੰਚਕ ਨਾਹਨ ਭੇਵ॥

(ਸਰਬ ਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ)

ਇਹ ਰਸ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸਦੀ ਕੋਈ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ -

ਹਰਿ ਰਸ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ॥

ਹਰਿ ਰਸੁ ਸਾਧੁ ਹਾਟਿ ਸਮਾਇ॥

ਲਾਖ ਕਰੋਗੀ ਮਿਲੈ ਨ ਕੇਹ॥

ਜਿਸਹਿ ਪਰਾਪਤਿ ਤਿਸ ਹੀ ਦੇਹਿ॥

ਪੰਨਾ - 377

ਨਾਮ ਰਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਰਸ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਫਿੱਕਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ -

ਹੋਰਿ ਸਾਦ ਸਭਿ ਫਿਕਿਆ ਤਨੁ ਮਨੁ ਫਿਕਾ ਹੋਇ॥

ਵਿਣੁ ਪਰਮੇਸਰ ਜੋ ਕਰੇ ਫਿਟੁ ਸੁ ਜੀਵਣੁ ਸੋਇ॥

ਪੰਨਾ - 218

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਆਨ ਰਸਾ ਜੇਤੇ ਤੈ ਚਾਖੇ॥

ਨਿਮਖ ਨ ਤਿਸਨਾ ਤੇਰੀ ਲਾਖੇ॥

ਹਰਿ ਰਸ ਕਾ ਤੂੰ ਚਾਖਹਿ ਸਾਦੁ॥

ਚਾਖਤ ਹੋਇ ਰਹਹਿ ਬਿਸਮਾਦੁ॥

ਪੰਨਾ - 180

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਜੋ ਮਹਾਨ ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਕੇ ਜੰਮਣ ਮਰਣਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਉਸ ਰਸ ਤੋਂ ਇਹ ਵਿਸ਼ਈ ਪੁਰਸ਼ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਗਿਆਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁ-ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਪਏ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਵਿਸ਼ਈ ਪੁਰਸ਼ ਆਤਮ ਰਸ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਰਸਾਂ ਦੇ ਭੈੜੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਵਜੋਂ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ, ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਫਸਾ ਕੇ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਦੁਖਾਂ ਵਿਚ ਲੰਘਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਅਗੰਤ ਦਾ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸ ਮਨੋਰਥ ਲਈ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹਾਂ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਅੰਤ ਹੋਣ ਪਿਛੋਂ ਕਿਥੇ ਜਾਣਾ ਹੈ? ਸੋ ਇਹ ਜੀਵਨ ਵੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪਾਮਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਈਆਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਆਦਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਘਾਹ ਖਾ ਕੇ ਉਸਦਾ ਬਦਲ ਦੁਧ ਵਿਚ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪੁਰਸ਼ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਫਸਾ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ, ਈਰਖਾ, ਵਖੀਲੀ, ਵੈਰ, ਵਿਰੋਧ ਆਦਿ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਆਪ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਖੀ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਵਸ ਲਗਦੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੁਖੀ ਕਰਨਾ ਹੀ ਲੋਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਪਾਮਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਈ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਨਮੁਖ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਨ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਗ ਕੇ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਚਾਰ ਹੈ -

ਨਾਮੁ ਨ ਚੇਤਹਿ ਸਬਦੁ ਨ ਵੀਚਾਰਹਿ

ਇਹੁ ਮਨਮੁਖ ਕਾ ਆਚਾਰੁ॥

ਪੰਨਾ - 509

ਮਨਮੁਖਿ ਹਉਮੈ ਵਿਛੁੜੇ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ

ਬਿਖੁ ਬਾਧੇ ਹਉਮੈ ਜਾਲੇ ਰਾਮ॥

ਜਿਉ ਪੰਖੀ ਕਪੋਤਿ ਆਪੁ ਬਨਾਇਆ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ
 ਤਿਉ ਮਨਮੁਖ ਸਭਿ ਵਸਿ ਕਾਲੇ ਰਾਮ॥
 ਜੋ ਮੋਹਿ ਮਾਇਆ ਚਿਤੁ ਲਾਇਏ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ
 ਸੇ ਮਨਮੁਖ ਮੂੜ ਬਿਤਾਲੇ ਰਾਮ॥

ਪੰਨਾ - 538

ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਲੋਕ ਹਉਮੈ ਕਰਕੇ ਹਰੀ ਤੋਂ ਵਿਛੜੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨੇ ਬੰਨ੍ਹ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਬੂਤਰ ਲਾਲਚ ਕਰਕੇ ਜਾਲ ਹੇਠ ਪਏ ਚੋਗੇ ਨੂੰ ਚੁਗਣ ਲਈ, ਬਿਨਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਸਭ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਭੂਤਨੇ ਅਤੇ ਮੂਰਖ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੁਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ-

ਮਨਮੁਖਿ ਅੰਧੇ ਸੁਧਿ ਨ ਕਾਈ॥
 ਆਤਮ ਘਾਤੀ ਹੈ ਜਗਤ ਕਸਾਈ॥
 ਨਿੰਦਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਬਹੁ ਭਾਰੁ ਉਠਾਵੈ
 ਬਿਨੁ ਮਜ਼੍ਹਰੀ ਭਾਰੁ ਪਹੁਚਾਵਣਿਆ॥
 ਇਹੁ ਜਗੁ ਵਾੜੀ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਮਾਲੀ॥
 ਸਦਾ ਸਮਾਲੇ ਕੋ ਨਾਹੀ ਖਾਲੀ॥
 ਜੇਹੀ ਵਾਸਨਾ ਪਾਏ ਤੇਹੀ ਵਰਤੈ
 ਵਾਸੁ ਵਾਸੁ ਜਣਾਵਣਿਆ॥

ਪੰਨਾ - 118

ਐਸੇ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਮਹਾਂ-ਗੁਬਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ, ਲੋਭ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਵਿਸਾਹਘਾਤ ਕਰਕੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਲੋਭ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੁਖ ਨਾਮ ਦੀ ਚੀਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਯਾਦ ਤੇ ਨਾਮ ਜਪ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹਨ, ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹਨ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਅੰਤਰਿ ਲੋਭੁ ਮਹਾ ਗੁਬਾਰਾ
 ਤਿਨ ਕੈ ਨਿਕਟਿ ਨ ਕੋਈ ਜਾਹਿ॥
 ਓਇ ਆਪਿ ਦੁਖੀ ਸੁਖੁ ਕਬਹੂ ਨ ਪਾਵਹਿ
 ਜਨਮਿ ਮਰਹਿ ਮਰਿ ਜਾਹਿ॥

ਪੰਨਾ - 652

ਮਨਮੁਖ ਕੋਠੀ ਅਗਿਆਨੁ ਅੰਧੇਰਾ
 ਤਿਨ ਘਰਿ ਰਤਨੁ ਨ ਲਾਖਾ॥
 ਤੇ ਉਝੜਿ ਭਰਮਿ ਮੁਏ ਗਾਵਾਰੀ
 ਮਾਇਆ ਭੁਅੰਗ ਬਿਖੁ ਚਾਖਾ॥

ਪੰਨਾ - 696

ਇਹ ਲੋਕ ਸਦਾ ਹੀ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਜ਼ਹਿਰ ਇਕੱਠੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜ਼ਹਿਰ ਹੀ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ 'ਨਾਮ' ਵਰਗੀ ਪ੍ਰਮ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਰਤਨਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਕੀਮਤੀ ਅਮੁੱਲ ਵਸਤੂ, ਨਾਮ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਣਜਾਣ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਪਸ਼ੂਆਂ ਸਮਾਨ ਲੰਘਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

3. ਜਗਿਆਸੂ - ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਅੰਧ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਚਲਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਏਸ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸਾਂ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਮੇਰੀ ਹੋਂਦ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘੇਗੀ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਿਚ ਖੁਦਗਰਜ਼ੀ, ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਆਦਿ ਬੁਰਿਆਂ ਸੁਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਉਹ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਇਸ ਗੱਲ ਉਤੇ ਪੂਰਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ -

**ਕਈ ਜਨਮ ਭਏ ਕੀਟ ਪਤੰਗਾ॥
ਕਈ ਜਨਮ ਗਜ ਮੀਨ ਕੁਰੰਗਾ॥
ਕਈ ਜਨਮ ਪੰਖੀ ਸਰਪ ਹੋਇਓ॥
ਕਈ ਜਨਮ ਹੈਵਰ ਬ੍ਰਿਖ ਜੋਇਓ॥
ਮਿਲੁ ਜਗਦੀਸ ਮਿਲਨ ਕੀ ਬਰੀਆ॥
ਚਿਰੰਕਾਲ ਇਹ ਦੇਹ ਸੰਜਰੀਆ॥**

ਪੰਨਾ - 176

ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅਮੁੱਲ ਮਾਨਸ ਸਰੀਰ ਦਾ ਪ੍ਰਮ ਮਨੋਰਥ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਮਾਏ ਹੋਏ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਮਿਲਣਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

**ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ॥
ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ॥
ਅਵਰਿ ਕਾਜ ਤੇਰੇ ਕਿਤੇ ਨ ਕਾਮ॥
ਮਿਲੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮ॥
ਸਰੰਜਾਮਿ ਲਾਗੁ ਭਵਜਲ ਤਰਨ ਕੈ॥
ਜਨਮੁ ਬ੍ਰਿਥਾ ਜਾਤ ਰੰਗਿ ਮਾਇਆ ਕੈ॥**

ਪੰਨਾ - 12

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਗਿਆਸਾ ਜਾਗਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਬੰਧ ਪੈਦਾ ਕਰਾਂ ਜਿਹੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ guide (ਗਾਹ ਦੱਸ ਕੇ) ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਲੇ ਮਕਸੂਦ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਣ। ਮੇਰਾ ਮਹਾਂ ਦੀਰਘ ਰੋਗ ਕੋੜ੍ਹ ਵਰਗਾ ਜਿਸਨੂੰ ਹਉਮੈ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਸਨੂੰ ਸਵਸਥ ਕਰਨ ਦਾ ਦਵਾ-ਦਾਰੂ ਦੱਸਣ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਮਾਰਗ ਬਾਰੇ ਸੋਝੀ ਦੇਣ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅਸਲੀ ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ਲਵਾਂ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਬਰੀ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਮ ਅਨੰਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਸਕਾਂ। ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਬੰਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਰ ਵਕਤ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਉਠਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਨੰਦ ਦੀ ਥਾਂ ਦੁਖੀਆਂ, ਦਰਦਵੰਦਾਂ, ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨੁੱਖੀ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣੀਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਰਸ਼ਦਾਂ, ਗੁਰੂਆਂ, ਸੰਤਾਂ, ਸਾਧੂਆਂ, ਮੁਕਤ ਆਤਮਾਵਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਤਨੋ ਮਨੋ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਪੁਰਖ 'ਜਗਿਆਸੂ' ਕਹਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ

ਦੇ ਵਿਚ ਭੀ ਦਰਜੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਤਮ, ਮੱਧਮ ਤੇ ਕਨਿਸ਼ਟ ਦਰਜੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਕੇ ਇਹ ਉਤਮ ਜਗਿਆਸੂ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਆਉਣਾ ਸਫਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਬੰਦੇ, ਭਾਵੇਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੀ ਹੈ, ਹਰ ਸਮੇਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਤਨੋ ਮਨੋ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬੱਤ ਕਾ ਭਲਾ।

ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗਦੇ ਹਨ। ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ, ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਦੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਪੂਰੀ ਤਨ ਦੇਹੀ (ਮੋਹਨਤ) ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਪਿਆਰ-ਪ੍ਰੇਮ, ਮਿਲਵਰਤਨ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਕੇ ਆਪ ਭੀ ਖੁਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਕਟ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵੰਡਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਜਗਿਆਸੂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਬੰਦੇ ਹੀ ਸਫਲ ਗਿਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅੰਦਰਲੀ ਤਰੱਕੀ ਲਈ ਸਦਾ ਤਾਂਘਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾ ਜਿਹੜੇ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰੋਂ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਅੰਧੇਰਾ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਤੂੰ ਚਿਤ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਵੇਂ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲੋਂ ਪ੍ਰੀਤ ਟੁੱਟ ਕੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਪੈ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਘਾਲ ਕਮਾਈਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਲਈ ਤਾਂਘਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਸਤਕਾਂ, ਮਨਮੁਖਾਂ, ਬੇਮੁਖਾਂ, ਵਿਸ਼ਈਆਂ, ਭੋਗੀਆਂ ਤੇ ਪਾਮਰਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਚੌਥੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਸਦੀਵ ਇਕਮਿਕ ਹੋਏ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਰਾਹ ਦਸ ਕੇ, ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤ, ਸਾਧੂ, ਫਕੀਰ, ਆਰਫ, ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਸਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮ ਚਿੰਤਨ, ਬ੍ਰਹਮ ਕਥਨ, ਬ੍ਰਹਮ ਬੋਧਨ, ਸਰਬਤ੍ਰ ਦਿਸਦੇ ਅਤੇ ਅਣਦਿਸਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਭਾਵ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾਕਾਰ ਬਿਰਤੀ ਆਤਮ ਸ਼ਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਹਉਮੈ ਦਾ ਅਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਜਾਣ ਕੇ ਰਾਜ਼ੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

**ਸੰਤ ਜਨਾ ਕਾ ਪੇਖਨੁ ਸਭੁ ਬ੍ਰਹਮ॥
 ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਸਭਿ ਧਰਮ॥
 ਸੰਤ ਜਨਾ ਸੁਨਹਿ ਸੁਭ ਬਚਨ॥
 ਸਰਬ ਬਿਆਪੀ ਰਾਮ ਸੰਗਿ ਰਚਨ॥
 ਜਿਨਿ ਜਾਤਾ ਤਿਸ ਕੀ ਇਹ ਰਹਤ॥
 ਸਤਿ ਬਚਨ ਸਾਧੂ ਸਭਿ ਕਹਤ॥
 ਜੋ ਜੋ ਹੋਇ ਸੋਈ ਸੁਖੁ ਮਾਨੈ॥
 ਕਰਨ ਕਰਾਵਨਹਾਰੁ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਨੈ॥
 ਅੰਤਰਿ ਬਸੇ ਬਾਹਰਿ ਭੀ ਓਹੀ॥
 ਨਾਨਕ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਸਭਿ ਮੋਹੀ॥**

ਸੰਤ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਵ ਹੀ ਹਿੰਸਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ - ਨਾ ਹੀ ਸਰੀਰ ਨਾਲ, ਨਾ ਹੀ ਬੋਲ ਨਾਲ, ਨਾ ਹੀ ਮਨ ਨਾਲ, ਨਾ ਹੀ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ; ਕਿਸੇ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਉਹ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਚੋਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚੋਰੀ ਬਹੁਤ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੈ - ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਚੋਰੀ, ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਚੋਰੀ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਲੇਖ ਦੀ ਚੋਰੀ, ਰੂਪ ਤੱਕਣ ਲਈ ਅੱਖਾਂ ਦੀ ਚੋਰੀ, ਕੰਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਗੁਪਤ ਬਚਨ ਸੁਣਨ ਦੀ ਚੋਰੀ, ਧਨ ਦੀ ਚੋਰੀ; ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਚੋਰ ਉਹ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜਪਦੇ -

ਤੇ ਤਸਕਰ ਜੋ ਨਾਮੁ ਨ ਲੇਵਹਿ ਵਾਸਹਿ ਕੋਟ ਪੰਚਾਸਾ ॥

ਪੰਨਾ - 1322

ਸੰਤ ਅਸੱਤਿ ਦੇ ਤਿਆਗੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਸੱਤਿ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇੰਦ੍ਰੀ ਜਿਤ ਜਤੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ ਰੂਪੁ ਨ ਪੇਖੈ ਨੇਤ੍ਰੁ॥

ਪੰਨਾ - 274

ਕਰਨ ਨ ਸੁਨੈ ਕਾਹੁ ਕੀ ਨਿੰਦਾ॥

ਪੰਨਾ - 274

ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਚਿਤਵਦੇ, ਧੀਰਜ ਦੇ ਧਾਰਨ ਵਾਲੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਖਿਆ ਕਰ ਦੇਣਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਤਮ ਸਿੰਗਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਰਬ ਜੀਆਂ ਉਤੇ ਦਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਬਚਨਾਂ ਵਿਚ ਹੱਦ ਦਰਜੇ ਦੀ ਕੌਮਲਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। 'ਅਲਪ ਅਹਾਰ ਸੁਲਪ ਸੀ ਨਿੰਦਾ' ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਦੁਆਲੇ ਸਦਾ ਹੀ ਪਵਿਤਰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਧੋਅ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਸ਼ਲੀਲ ਭਾਸ਼ਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੇ। ਯਾਨਿ ਕਿ ਮਨ, ਬੁੱਧੀ, ਬਚਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਪਵਿਤਰਤਾ ਦੀ ਮੂਰਤਿ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਦਾ ਹੀ ਜੀਅ ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ ਭੁਲਿਆਂ-ਭਟਕਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਰਾਹ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਆਪ ਵੀ ਰਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਇਸ ਭਰੋਸੇ ਬਾਰੇ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੇਵਾ ਦੇ ਪੁੰਜ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਖੋਚਲਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਉਧਾਰ ਲਈ ਸਦਾ ਹੀ ਤਤਪਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਪਖੰਡ ਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਭੇਖ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਪਾਖੰਡੀ ਰਚਨਾ ਰਚਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤਿਆਗ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਵੀ ਆਡੰਬਰ ਆਪਣੀ ਮਹਿਮਾ ਲਈ ਨਹੀਂ ਰਚਿਆ ਕਰਦੇ। ਸਦਾ ਹੀ ਸਾਂਤਕੀ ਬਿਰਤੀ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਨਿਮਰਤਾ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਗਹਿਣਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਿਠਾਸ ਭਰੀ ਬਾਣੀ ਬੋਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਅਪਣੱਤ ਭਰੀ ਭਾਵਨਾ ਰਾਹੀਂ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਦੇ ਹਨ। ਭੁੱਖਿਆਂ ਲਈ ਸਦਾ ਹੀ ਲੰਗਰ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਬੇਅੰਤ ਮਹਾਂ-ਮੂੜ ਅਗਿਆਨੀ, ਸੰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਮਨ ਕਲਪਿਤ ਦੋਸ਼ ਅਰੋਪਣ ਕਰਕੇ ਵੱਡੀਆਂ ਸਟੇਜਾਂ ਤੇ ਬਾਹਾਂ ਚੁਕ-ਚੁਕ ਕੇ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਅਸੀਸ ਹੀ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਇਸ ਭੁੱਲੜ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਵੀ ਤੂੰ ਸੋਝੀ ਬਖਸ਼। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਇਹ ਜੀਵਨ ਆਮ

ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਅਜਿਹੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਮਹਿਮਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਉਤਨਾ ਹੀ ਆਪਣਾ ਭਲਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰੱਤਿਆਂ ਦੀ ਉਸਤਤਿ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੇਵਾ ਭਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸੀਤਲ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ ਨਹੀਂ ਗਵਾਉਂਦੇ, ਭਾਵੇਂ ਅਸੰਤ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਕੌੜੀਆਂ, ਕੁਸੈਲੀਆਂ, ਜ਼ਹਿਰਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਬਾਣ ਕਿਉਂ ਨਾ ਚਲਾਵੇ। ਉਹ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਕਰਦੇ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਕਬੀਰ ਸੰਤੁ ਨ ਛਾਡੈ ਸੰਤਈ ਜਉ ਕੋਟਿਕ ਮਿਲਹਿ ਅਸੰਤ॥
ਮਲਿਆਗਰੁ ਭਯੰਗਮ ਬੇਢਿਓ ਤ ਸੀਤਲਤਾ ਨ ਤਜੰਤ॥**

ਪੰਨਾ - 1373

ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਕਥਾ ਹੈ - ਸੰਤ ਬੁੱਧੂ ਜੀ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹਪੁਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਲੰਗਰ ਬਣਾਉਣ ਤੇ ਛਕਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਪੂਰਨ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ ਪਰ ਕਦੇ ਵੀ ਭੁੱਲ ਕੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਇਕ ਜੋਗੀ ਆਇਆ ਜਿਸਦੇ ਪਾਸ ਰਿਧੀਆਂ-ਸਿਧੀਆਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਤ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਛੇ ਲਾ ਲਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਸੰਤ ਭਾਈ ਬੁੱਧੂ ਜੀ ਦੇ ਲੰਗਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖਰਚ ਦੇਖ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਇਸਨੂੰ ਚਾਂਦੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਨੁਸਖਾ ਦਸ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਖਰਚਾਂ ਲਈ ਪੈਸੇ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰੇਗਾ। ਸੋ ਉਸਨੇ ਸੰਤ ਬੁੱਧੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਮਿਲਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਰਹਿ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਖਰਚ ਬਹੁਤ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸਦੇ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਕੁਝ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਾਂਦੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਨੁਸਖਾ ਦਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਧਿਆਨ ਐਧਰ ਵੀ ਦੇਵੋ, ਤਾਂ ਸੰਤ ਬੁੱਧੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਅਸੀਂ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਇਕ ਮਾਲਕ ਦੇ ਚਾਕਰ ਵਲੋਂ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਰਸਦਾਂ ਭੇਜਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਹੀ ਮਾਇਆ ਭੇਜਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਜੋ ਕੁਝ ਮਾਲਕ ਵਲੋਂ ਭੇਜਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਥੇ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਉਹ ਮਾਇਆ ਲਗ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਅਮੁਲ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ।

ਇਸ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਰੀਆਂ ਰਿਧੀਆਂ-ਸਿਧੀਆਂ ਆਦਿ ਤਾਕਤਾਂ ਹਨ। ਜਿਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਵਸ ਜਾਵੇ, ਉਸਦੇ ਪਿੱਛੇ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹੀ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦੀਆਂ, ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਅਰਪਣ ਕਰਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਰਸੀਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਅੱਖ ਚੁੱਕ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਾਇਆ ਮੰਡਲ ਦੀ ਆਖਰੀ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਕ ਮੰਡਲ ਤੋਂ ਅਕਾਲ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਲੀ ਹੱਦ ਤੇ ਸਾਧਕਾਂ ਨੂੰ ਮੋਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਫਸਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਧ੍ਰਿਕਾਰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੇ ਰਸੀਏ ਨੂੰ ਧੰਨ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਸੋ ਪਿਆਰਿਆ! ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਚਾਂਦੀ, ਸੋਨੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੂੰ ਇਹ ਨੁਸਖੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਹੀ ਰੱਖ। ਉਸ ਜੋਗੀ ਨੇ ਇਹ ਬਚਨ ਸਮਝਣ ਦਾ ਜਤਨ ਹੀ ਨਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਪਾਰੇ ਤੇ ਕਲੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਚਾਂਦੀ ਬਣਾ ਦਿਤੀ। ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਵੇਚ ਕੇ ਮਾਇਆ ਲਿਆ ਕੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਭੇਟ ਕਰਨ ਲਗਿਆ ਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਵਰਜ ਦਿਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਪਵਿਤਰ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਵਲੋਂ ਹੀ ਆਈ ਮਾਇਆ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ ਦਸਵੰਧ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੀ ਫਲਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਜੋਗੀ ਨੇ ਚਾਂਦੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਨੁਸਖਾ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ। ਸੰਤ ਬੁੱਧੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹ ਨੁਸਖਾ ਅਲਮਾਰੀ ਵਿਚ ਰਖਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿਤਾ, ਨਾ ਹੀ ਤਾਲਾ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਤੇ ਛੁਪਾਇਆ। ਉਹ ਜੋਗੀ ਤਾਲਾ ਲਾਉਣ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕਰਕੇ ਰਮਤਾ ਹੋਇਆ। ਦੋ ਮੀਲ ਜਾ ਕੇ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਇਹ ਕੀਮਤੀ ਨੁਸਖਾ ਕਿਸੇ ਗਲਤ ਬੰਦੇ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਨਾ ਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਚਾਂਦੀ ਬਣਾ ਕੇ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਨਾ ਵਰਤੀ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਵਾਪਸ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਮੁੜ ਆਇਆ। ਜਦੋਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਅਲਮਾਰੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁਲ੍ਹੀ ਪਈ ਹੈ, ਬੰਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਨੁਸਖੇ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦਸ ਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ-ਬਾਹਰ ਝਾੜੂ ਦੇਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਜੋਗੀ ਦੀ ਮਾਇਆਕਾਰ ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਉਹ ਇੱਟਾਂ ਦੇ ਚੱਠੇ ਉਪਰੋਂ ਮੈਨੂੰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇਕ ਇੱਟ ਲਿਆ ਦੇ। ਉਸਨੇ ਇੱਟ ਚੁਕ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖੀ ਤਾਂ ਉਹ ਇੱਟ ਸੋਨੇ ਦੀ ਸੀ। ਜੋਗੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਐਤਨੀ ਕੀਮਤੀ ਵਸਤੂ ਬੜੀ ਬੇ-ਧਿਆਨੀ ਨਾਲ ਇੱਟਾਂ ਦੇ ਚੱਠੇ ਉਪਰ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ-ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਮਾਲ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਇੱਟ ਲੈ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਆਪ ਖੇਚਲ ਨਾ ਮੰਨੋ ਤਾਂ ਪੰਜ-ਚਾਰ ਇੱਟਾਂ ਹੋਰ ਲਿਆ ਦੇਵੋ। ਉਹ ਚੱਠੇ ਵਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਚੱਠਾ ਹੀ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾਂ ਮਾਰਦਾ ਸੋਨੇ ਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਮੁੜ ਕੇ ਜਦ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਵਲ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਹੱਦ ਨਾ ਰਹੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੀਆਂ ਦੀਵਾਰਾਂ ਝਿਲਮਿਲ-ਝਿਲਮਿਲ ਕਰਦੀਆਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਪਰਤਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਪੀਲੀ ਭਾਅ ਮਾਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਆ ਕੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲਏ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਚਾਂਦੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਨੁਸਖਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਅਭਿਮਾਨ ਸੀ। ਆਪ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਸੋਝੀ ਪਈ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਜਿਸ 'ਨਾਮ' ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਸਦੀ ਸਚਮੁਚ ਹੀ ਕੋਈ ਮਹਿਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਨਾਮ ਦੀ ਸੋਝੀ ਬਖਸ਼ੋ ਤੇ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਦੇਵੋ।

ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਧੀਰਜ ਦਾ ਅਮੁੱਕ ਭੰਡਾਰ ਸੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਬਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕੈ ਧੀਰਜ ਏਕ॥

ਜਿਉ ਬਸੁਧਾ ਕੋਊ ਖੋਦੈ ਕੋਊ ਚੰਦਨ ਲੇਪ॥

ਪੰਨਾ - 272

ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨੇੜਿਓਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਲੰਗਰ ਵਾਲੇ ਰਾਹੀਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਕੇ ਸਦੀਵ ਲੰਗਰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਇਕ ਚੌਰਾਹੇ ਵਿਚ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਝੌਂਪੜੀ ਬਣਾ ਕੇ ਤੰਦੂਰ ਲਾ ਲਿਆ। ਆਇਆਂ-ਗਿਆਂ, ਖੁਧੀਆਬੰਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਛਕਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਹੰਕਾਰੀ ਮੁਗਲ ਸੈਨਿਕ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਵਾਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਓ ਬੁੱਧੂ! ਹਮਾਰੇ ਲੀਏ ਖਾਨਾ ਲਾਓ।” ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਥਾਲੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ, ਸਬਜ਼ੀ ਸਮੇਤ ਦਿਤੇ। ਇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਨੂੰ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹਾ ਵੱਧ ਸੇਕ ਲੱਗਣ ਕਰਕੇ ਦਾਗ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕੜਕ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਰੋਟੀ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆਂ ਹੈਂ; ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ? ਐਨਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹੀ ਉਸਨੇ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਬੁੱਧੂ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਥੱਪੜ ਮਾਰਿਆ। ਤਾਂ ਬੁੱਧੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਦੂਸਰੀ ਗਲ੍ਹ ਸਾਹਮਣੇ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਖਾਨ ਜੀ! ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਅਕਲ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ‘ਬੁੱਧੂ’ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਇਸਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਮਤ ਦੇਵੋ। ਉਸਨੇ ਦੂਸਰੇ ਹੱਥ ਦੀ ਚਪੇੜ, ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਲੱਤ ਮਾਰੀ। ਬੁੱਧੂ ਜੀ ਨੇ ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਬੜੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਛਕਾਏ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਛਕ ਕੇ ਉਹ ਅਜੇ ਆਪਣੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਮਸਾਂ ਦੇ ਸੌ ਗਜ਼ ਹੀ ਗਿਆ ਹੋਣਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦਾ ਘੋੜਾ ਅਲਫ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਗਿਰ ਗਿਆ, ਉਸਦਾ ਪੱਟ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਦੁਹਾਈਆਂ ਦੇਣ ਲਗਿਆ। ਉਸਦੀ ਹਾਇ-ਕੁਰਲਾਹਟ ਸੁਣ ਕੇ ਸੰਤ ਬੁੱਧੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਤੇ ਮੰਜਾ ਚੁਕ ਕੇ ਉਸਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਕ-ਦੋ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਮੰਜੇ ਤੇ ਲਿਟਾਇਆ ਅਤੇ ਆਪ ਖੇਚਲ ਕਰਕੇ ਕਿਤੋਂ ਦੂਰੋਂ ਨੇੜਿਓਂ ਹੱਡੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਲਿਆਏ। ਉਸਦਾ ਪੱਟ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵੇਲੇ ਉਸਦੀ ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਲਗਾਤਾਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਦੇ ਉਪਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ ਸੀ। ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਹੇ ਫਕੀਰ ਸਾਂਈ! ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਕਰਨੀ ਦਾ ਫਲ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਨਸ਼ਰ ਕਰਾਂਗਾ (ਫੈਲਾਵਾਂਗਾ) ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਧੂ ਨਿਰੇ ਹੀ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਬੇਗਾਨਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਕੀਨੇ (ਈਰਖਾ) ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਤੋਂ ਮੈਂ ਤਨੋ ਮਨੋ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦੇ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਾਂਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਸੁਖਿਤਿ ਦਿਤੀ ਹੈ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਨੇਕ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ ਕਿ ਸੰਤ ਕਦੇ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ ਭਾਵੇਂ ਹੰਕਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਕਿੰਨੀ ਹੀ ਦ੍ਰੋਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਨਹ ਸੀਤਲੰ ਚੰਦ੍ਰ ਦੇਵਹ ਨਹ ਸੀਤਲੰ ਬਾਵਨ ਚੰਦਨਹ॥

ਨਹ ਸੀਤਲੰ ਸੀਤ ਰੁਤੇਣ ਨਾਨਕ ਸੀਤਲੰ ਸਾਧ ਸੁਜਨਹ॥

ਪੰਨਾ - 1357

ਇਸੇ ਲਈ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਐਸੇ ਰਾਗ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਤੋਂ ਨਿਆਰੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਰਾਗ, ਦ੍ਰਿਸ਼ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ, ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਮਤਲਬ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਾਸਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪੁੱਠੀਆਂ-ਸਿਧੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਭਰਮਾਉਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨਾ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਵਲੋਂ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਜਿਤ ਹੈ-

**ਸਚੀ ਬੈਸਕ ਤਿਨਾ ਸੰਗਿ
ਜਿਨ ਸੰਗਿ ਜਪੀਐ ਨਾਉ॥
ਤਿਨ ਸੰਗਿ ਸੰਗੁ ਨ ਕੀਚਈ
ਨਾਨਕ ਜਿਨਾ ਆਪਣਾ ਸੁਆਉ॥ ਪੰਨਾ - 520**

ਪਰ ਅਜਿਹੇ ਪੁਰਸ਼ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਰਲੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਆਦਮੀ ਦੇ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਜਾਗ ਪੈਣ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ -

**ਜਿਨਾ ਦਿਸੰਦੜਿਆ ਦੁਰਮਤਿ ਵੰਞੈ ਮਿਤ੍ਰੁ ਅਸਾਡੜੇ ਸੇਈ॥
ਹਉ ਢੂਢੇਦੀ ਜਗੁ ਸਬਾਇਆ ਜਨ ਨਾਨਕ ਵਿਰਲੇ ਕੇਈ॥
ਪੰਨਾ - 520**

ਇਹ ਮੁਕਤ ਆਤਮਾਵਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਰਾਗ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਭੇਜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਵਿਰਲੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਇਕ ਰੁਬਾਈ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜੋ ਹਰੀ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਭੁੱਲੜਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਾਗ ਪਾਉਣ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਐ ਗੋਯਾ! ਜੇ ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਹਵਾਨ ਹਨ ਤਾਂ ਸਮਝ ਲੈ ਕਿ ਹਰੀ ਦੇ ਭਗਤ, ਹਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਵਿਖਾਲਣ ਲਈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ -

**ਦਰ ਦਹਰ ਕਿ ਮਰਦਾਨਿ ਖੁਦਾ ਆਮਦਹ ਅੰਦ॥
ਬਰ ਗੁਮ ਸੁਦਗਾਂ ਰਾਹਨੁਮਾ ਆਮਦਹ ਅੰਦ॥
'ਗੋਯਾ' ਅਗਰ ਈਂ ਚਸ਼ਮਿ ਤੋਂ ਮੁਸ਼ਤਾਕਿ ਖੁਦਾ ਅਸਤ॥
ਮਰਦਾਨਿ ਖੁਦਾ ਖੁਦਾਨੁਮਾ ਆਮਦਹ ਅੰਦ॥
(ਦੀਵਾਨਿ ਗੋਯਾ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ)**

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨਾਲੋਂ 'ਸੰਤ' ਅੱਖਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਲਈ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਦੱਸ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ 'ਸੰਤ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਉਹਦਾ ਰਹਿਣਾ, ਵਰਤ-ਵਿਹਾਰ, ਬੋਲ-ਚਾਲ, ਜੀਵਨ ਚਾਲ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਜਿਨਾ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਨ ਵਿਸਰੈ ਹਰਿ ਨਾਮਾਂ ਮਨਿ ਮੰਤੁ॥
ਧੰਨੁ ਸਿ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਪੂਰਨੁ ਸੇਈ ਸੰਤੁ॥ ਪੰਨਾ - 319**

ਇਕ ਹੋਰ ਥਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਹਰਿ ਕਾ ਸੰਤੁ ਹਰਿ ਕੀ ਹਰਿ ਮੁਰਤਿ
ਜਿਸੁ ਹਿਰਦੈ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਮੁਰਾਰਿ॥**

**ਮਸਤਕਿ ਭਾਗੁ ਹੋਵੈ ਜਿਸੁ ਲਿਖਿਆ
ਸੋ ਗੁਰਮਤਿ ਹਿਰਦੈ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸਮਾਰਿ॥**

ਪੰਨਾ - 1135

ਭਗਤ ਰਵੀਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਸੰਤ ਜੋ ਤੇਰਾ ਹੀ ਤਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੇਰੇ ਪ੍ਰਾਣ (ਜੀਵਨ) ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਮੈਂ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ। ਹੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਦੇਵਤੇ (ਹਰੀ), ਮੈਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ, ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ, ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਿਓ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਕਰਨੀ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰਹਿਣੀ (ਆਤਮਕ ਰਸਤਾ) ਮੈਨੂੰ ਦਿਓ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਿਓ। ਹੋਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ - ਤੇਰੀ ਭਗਤੀ, ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਇਛਿਆਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਣੀ ਹੈ। ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਤੈਥੋਂ ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਅਸੰਤ ਅਤੇ ਪਾਪੀ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾ ਦਿਖਾਈਂ। ਰਵੀਦਾਸ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸਿਆਣਾ ਹੈ ਜੋ ਅੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਨਿਰੰਕਾਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ -

**ਸੰਤ ਤੁਝੀ ਤਨੁ ਸੰਗਤਿ ਪਾਨ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਗਿਆਨ ਜਾਨੈ ਸੰਤ ਦੇਵਾ ਦੇਵ॥
ਸੰਤ ਚੀ ਸੰਗਤਿ ਸੰਤ ਕਥਾ ਰਸੁ
ਸੰਤ ਪ੍ਰੇਮ ਮਾਝੈ ਦੀਜੈ ਦੇਵਾ ਦੇਵ॥
ਸੰਤ ਆਚਰਣ ਸੰਤ ਚੋ ਮਾਰਗੁ
ਸੰਤ ਚ ਓਲੁਗ ਓਲੁਗਣੀ॥
ਅਉਰ ਇਕ ਮਾਗਉ ਭਗਤਿ ਚਿੰਤਾਮਣਿ॥
ਜਣੀ ਲਖਾਵਹੁ ਅਸੰਤ ਪਾਪੀਸਣਿ॥
ਰਵੀਦਾਸੁ ਭਣੈ ਜੋ ਜਾਣੈ ਸੋ ਜਾਣੁ॥
ਸੰਤ ਅਨੰਤਹਿ ਅੰਤਰੁ ਨਾਹੀ॥**

ਪੰਨਾ - 486

ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਲਈ ਅਸੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ -

**ਹੋਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰੇ ਸੰਤਾਂ ਸੰਗਿ ਵਿਹਾਵੇ॥
ਤੁਧਹੁ ਭੁਲੇ ਸਿ ਜਮਿ ਜਮਿ ਮਰਦੇ
ਤਿਨ ਕਦੇ ਨ ਚੁਕਨਿ ਹਾਵੇ॥**

ਪੰਨਾ - 961

ਸੋ ਇਕ ਹੋਰ ਥਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਦੀ ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਭਵਜਲ ਤਰ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਜਮ ਨੇੜ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਚਉਰਾਸੀ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪੈਣੋਂ ਬਚ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜੋ ਭਵਸਾਗਰ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਆਖਦੇ ਹਾਂ, ਇਹ ਬਿਹੁ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹਨ। ਇਸ ਬਿਖੜੇ ਭਵਜਲ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਤਰ ਜਾਈਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

**ਸੰਤ ਸਰਨਿ ਜੋ ਜਨੁ ਪਰੈ ਸੋ ਜਨੁ ਉਧਰਨਹਾਰ॥
ਸੰਤ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਨਾਨਕਾ ਬਹੁਰਿ ਬਹੁਰਿ ਅਵਤਾਰ॥**

ਪੰਨਾ - 279

ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਇਹ ਵੀ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਰਾਗ, ਦੁੱਖ, ਆਪਣੇ-ਬਿਗਾਨੇ, ਵੈਰ, ਵਿਰੋਧ, ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਸੋਚਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਹੀ ਸੁਆਉ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਵਿਚ, ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਦਿਖਾਉਣ ਵਿਚ ਹਰ ਸਮੇਂ ਖਡਯੰਤਰ ਰਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ; ਅਜਿਹੇ ਭੈਖੀਆਂ, ਲਾਲਚੀਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਹੇ ਪਾਉਣ ਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਤਤਪਰ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਵਾਰਨਿੰਗ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ -

**ਕਬੀਰ ਸਾਕਤ ਸੰਗੁ ਨ ਕੀਜੀਐ ਦੁਰਹਿ ਜਾਈਐ ਭਾਗਿ॥
ਬਾਸਨੁ ਕਾਰੋ ਪਰਸੀਐ ਤਉ ਕਛੁ ਲਾਗੈ ਦਾਗੁ॥**

ਪੰਨਾ - 1371

**ਨਾਨਕ ਕਚੜਿਆ ਸਿਉ ਤੋੜਿ ਢੂਢਿ ਸਜਣ ਸੰਤ ਪਕਿਆ॥
ਓਇ ਜੀਵੰਦੇ ਵਿਛੜਹਿ ਓਇ ਮੁਇਆ ਨ ਜਾਗੀ ਛੋੜਿ॥**

ਪੰਨਾ - 1102

ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਮੁਖਾਂ, ਸੰਤਾਂ, ਸਾਧੂਆਂ, ਫਕੀਰਾਂ, ਆਰਫਾਂ, ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਈਆਂ ਮੁਕਤ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨੀ ਅਸਾਡੇ ਵਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ **guide lines** ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਅਸਾਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ; ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸਾਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮੁਕਤ ਆਤਮਾਵਾਂ, ਪ੍ਰਵਾਨ ਰੂਹਾਂ, ਪੰਚ ਪਰਵਾਨਾਂ ਪਾਸ ਭੇਜਣ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਅਸਾਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਤਾਂਘ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਹੇਠਾਂ ਇਕ-ਇਕ ਬਚਨ ਸੰਤ ਰਹਿਤ ਦਾ, ਸੰਤ ਆਚਰਣ ਦਾ, ਸੰਤ ਸੋਚ ਦਾ; ਵਿਚਾਰ ਸਹਿਤ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰੋ ਅਤੇ ਨਿਰਣਾ ਲੈਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੋ -

ਆਠ ਪਹਰ ਨਿਕਟਿ ਕਰਿ ਜਾਨੈ॥

ਪੰਨਾ - 392

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਰੇ ਪਰਿਪੂਰਨ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੈਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਦਿਸਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਇਸ ਲਈ ਅਸਾਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨਮੁਖਾਂ, ਸਾਕਤਾਂ, ਖੁਦਗਰਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਉਪਰ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਮੋਤੀਆ ਬਿੰਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਨੇਤ੍ਰ ਬਖਸ਼ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਦਿਬਯ ਨੇਤਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅੰਦਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਅਸਲ ਮੂਰਤਿ ਹੈ।

**ਗੁਰਹਿ ਦਿਖਾਇਓ ਲੋਇਨਾ॥
ਈਤਹਿ ਉਤਹਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਘਟਿ॥
ਤੂੰਹੀ ਤੂੰਹੀ ਮੋਹਿਨਾ॥**

ਪੰਨਾ - 407

ਏ ਨੇਤਹੁ ਮੇਰਿਹੋ ਹਰਿ ਤੁਮ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਧਰੀ
 ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦੇਖਹੁ ਕੋਈ॥
 ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦੇਖਹੁ ਕੋਈ
 ਨਦਰੀ ਹਰਿ ਨਿਹਾਲਿਆ॥
 ਏਹੁ ਵਿਸੁ ਸੰਸਾਰੁ ਤੁਮ ਦੇਖਦੇ ਏਹੁ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ
 ਹਰਿ ਰੂਪੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ॥
 ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਬੁਝਿਆ ਜਾ ਵੇਖਾ ਹਰਿ ਇਕੁ ਹੈ
 ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ॥
 ਕਰੈ ਨਾਨਕੁ ਏਹਿ ਨੇਤੁ ਅੰਧ ਸੇ ਸਤਿਗੁਰਿ ਮਿਲਿਐ
 ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਹੋਈ॥

ਪੰਨਾ - 922

ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਉਪਰ ਅਭਾਵ
 ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਚੰਗੇ-ਮੰਦੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਦਿਸਦੇ
 ਹਨ। ਦੂਤ ਦਾ ਮੋਤੀਆ ਬਿੰਦ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੂਰ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
 ਉਹ ਜਿਧਰ ਵੀ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੋ ਰੂਪ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ
 ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ-

ਏਕ ਮਹਲਿ ਤੂੰ ਹੋਹਿ ਅਫਾਰੋ ਏਕ ਮਹਲਿ ਨਿਮਾਨੋ॥
 ਏਕ ਮਹਲਿ ਤੂੰ ਆਪੇ ਆਪੇ ਏਕ ਮਹਲਿ ਗਰੀਬਾਨੋ॥
 ਏਕ ਮਹਲਿ ਤੂੰ ਪੰਡਿਤੁ ਬਕਤਾ ਏਕ ਮਹਲਿ ਖਲੁ ਹੋਤਾ॥
 ਏਕ ਮਹਲਿ ਤੂੰ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਗ੍ਰਾਹਜੁ ਏਕ ਮਹਲਿ ਕਛੁ ਨ ਲੇਤਾ॥
 ਕਾਠ ਕੀ ਪੁਤਰੀ ਕਹਾ ਕਰੈ ਬਪੁਰੀ ਖਿਲਾਵਨਹਾਰੋ ਜਾਨੈ॥
 ਜੈਸਾ ਭੇਖੁ ਕਰਾਵੈ ਬਾਜੀਗਰੁ ਓਹੁ ਤੈਸੇ ਹੀ ਸਾਜੁ ਆਨੈ॥
 ਅਨਿਕ ਕੋਠਰੀ ਬਹੁਤੁ ਭਾਤਿ ਕਰੀਆ ਆਪਿ ਹੋਆ ਰਖਵਾਰਾ॥
 ਜੈਸੇ ਮਹਲਿ ਰਾਖੈ ਤੈਸੇ ਰਹਨਾ ਕਿਆ ਇਹੁ ਕਰੈ ਬਿਚਾਰਾ॥
 ਜਿਨਿ ਕਿਛੁ ਕੀਆ ਸੋਈ ਜਾਨੈ ਜਿਨਿ ਇਹੁ ਸਭੁ ਬਿਧਿ ਸਾਜੀ॥
 ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਅਪਰੰਪਰ ਸੁਆਮੀ ਕੀਮਤਿ ਅਪੁਨੇ ਕਾਜੀ॥

ਪੰਨਾ - 206

ਗੁਰੁ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਇਸ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਨੇਕਤਾ ਵਿਚ ਇਕ
 ਨੂੰ ਜਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਜੈਸੇ ਏਕ ਆਗ ਤੇ ਕਨੁਕਾ ਕੋਟ ਆਗ ਉਠੇ,
 ਨਿਆਰੇ ਨਿਆਰੇ ਹੋਇ ਕੈ,
 ਫੇਰਿ ਆਗ ਮੈ ਮਿਲਾਹਿੰਗੇ॥
 ਜੈਸੇ ਏਕ ਧੁਰ ਤੇ, ਅਨੇਕ ਧੁਰ ਪੁਰਤ ਹੈ,
 ਧੁਰਿ ਕੇ ਕਨੁਕਾ ਫੇਰ ਧੁਰਿ ਹੀ ਸਮਾਹਿੰਗੇ॥
 ਜੈਸੇ ਏਕ ਨਦ ਤੇ, ਤਰੰਗ ਕੋਟ ਉਪਜਤ ਹੈ
 ਪਾਨ ਕੇ ਤਰੰਗ, ਸਬੈ ਪਾਨ ਹੀ ਕਹਾਹਿੰਗੇ॥
 ਤੈਸੇ ਬਿਸੁ ਰੂਪ ਤੇ, ਅਭੁਤ ਭੁਤ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇ,
 ਤਾਹੀ ਤੇ ਉਪਜ, ਸਬੈ ਤਾਹੀ ਮੈ ਸਮਾਹਿੰਗੇ॥

(ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ)

ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ 'ਆਠ ਪਹਰ ਨਿਕਟਿ ਕਰਿ ਜਾਨੈ॥' ਇਹ ਸੰਤਾਂ ਦੀ

ਰਹਿਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਉਪਰ ਇਕ ਸਾਖੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ-

ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਗੁਰ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਵੇਲੇ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਛਿੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਘੇਰਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਇਸ ਜੰਗ ਨੂੰ ਲਗਿਆਂ ਬੀਤ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਆਪਸ ਵਿਚ ਫੌਜਾਂ ਦੀਆਂ ਝੜੱਕਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਯੁੱਧਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਭਾਈ ਘਨਈਆ ਸੀ, ਉਹ ਬਿਨਾਂ ਵਿਤਕਰੇ ਸਭਨਾਂ ਪਿਆਸਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਦੋਹਾਂ ਫੌਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ ਉਪਰ ਨਾ ਰਾਈਫਲ ਦਾ ਵਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਨਾ ਤੀਰ ਦਾ ਵਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਤਲਵਾਰ ਤੇ ਨੇਜ਼ੇ ਨਾਲ ਉਸਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਫੁਰਨਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪਾਸ ਉਸਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਸਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈਂ? ਉਹ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨਵਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਰਗੁਣ ਅਤੇ ਨਿਰਗੁਣ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ਹਰ ਥਾਂ ਉਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਅਜਲੀ ਜੋਤਿ ਦਾ ਪਸਾਰਾ, ਸਰਬ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਅਖੰਡ ਬਿਰਤੀ ਰਾਹੀਂ ਤਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੀ ਹਉਂ ਦਾ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਭਾਵ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਲਈ ਨਾ ਕੋਈ ਵੈਰੀ ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਮਿੱਤਰ ਸੀ; ਉਹ ਨਿਹਚਲ ਚਿਤ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਲੀਨ ਮੂਰਤ ਸੀ। ਇਹ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਕਿ ਪਾਣੀ ਕਿਸਨੂੰ ਪਿਲਾਉਂਦਾ ਹੈਂ? ਆਪ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਤੇਰੇ ਬਗੈਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕੋਈ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਪਿਲਾ ਰਿਹਾ। ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਤੂੰ ਹੈ ਤੇ ਪਿਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਤੂੰ; ਜਿਧਰ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਤੇਰੇ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ ਤੇ ਨਿਰਗੁਣ ਜੋਤਿ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਪਸਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਆ ਪਿਆ ਸ਼ਿਕੈਤ ਲਗਾਵੇ -

“ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਸਿਖ ਤੁਰਕ ਨੂੰ ਕਾਰੀ ਫਟ ਜਦ ਲਾਵੇ,

“ਭਾਈ ਕਨ੍ਹੱਯਾ ਤਦੋਂ ਤੁਰਕ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਆਣ ਪਿਲਾਵੇ।

“ਅਪਣਾ ਹੈ ਕੇ ਭਾਈ ਕਨ੍ਹੱਯਾ ਦੇਖੋ ਕਹਿਰ ਕਮਾਵੇ।

“ਉਸਦਾ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਲਸ਼ਕਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੀਰ ਪਿਲਾਣਾ,

“ਨਾ ਕੇ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਰਣ ਤੱਤੇ ਪੁੱਤਾਂ ਵਾਂਙ ਖਿਡਾਣਾ?

“ਰਣ ਤੱਤੇ ਦੀ ਨੀਤੀ - ‘ਮਾਰਨ’ ਜਿਉਂ ਕਿਉਂ ਦੁਸ਼ਮਨ ਕੋਹੀਏ।

“ਜੋ ਵੈਰੀ ਨੂੰ ਪਯਾਰ ਕਰਾਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਨ ਕਹੀਏ”।

ਸੱਦ ਕਨ੍ਹੱਯੋ ਗੁਰਾਂ ਪੁੱਛਿਆ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ।

ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ ਰੰਗ ਰਤੜੇ ਨੇ ਬਿਨਤੀ ਮੁਖੋਂ ਅਲਾਈ -

“ਤੇਨੂੰ ਪਿਆ ਪਿਲਾਵਾਂ ਪਾਣੀ ਸਿਰ ਮੇਰੇ ਦੇ ਸਾਈਂ!

“ਤੁਰਕ ਅਤੁਰਕ ਨ ਦਿਸਦਾ ਮੈਨੂੰ ਤੂੰ ਸਾਰੇ ਦਿਸ ਆਈਂ।

“ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਇਕ ਪਿਆਰ ਪੁੱਤਾਂ ਉਸਦੀ ਸੇਵ ਕਰਾਵਾਂ,

“ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਖਾਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੇਵਾਂ, ਪਾਣੀ ਉਨੂੰ ਪਿਲਾਵਾਂ”।

ਹੱਸੇ ਤੇ ਗਲ ਲਾਇਆ ਪਯਾਰਾ ਡੱਬੀ ਹੱਥ ਫੜਾਈ -

“ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਮਲ੍ਹਮ ਬੀ ਰੱਖੀ ਲੋੜ ਪਈ ਤੇ ਲਾਈ”।

ਪੰਨਾ - 245-46 (ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਚਮਤਕਾਰ)

ਸੋ ਇਹ ਬਿਰਤੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਸੰਗ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਦੂਸਰੀ ਰਹਿਤ ਸੰਤਾਂ ਦੀ -

ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਕੀਆ ਮੀਠਾ ਮਾਨੈ॥

ਪੰਨਾ - 392

ਇਸ ਉਪਰ ਵੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪਾਸ ਇਕ ਗੁਰਮੁਖ ਨਾਮ ਦਾ ਸਿਖ ਆਇਆ। ਉਸਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਅਸੀਂ ਇਹ ਤੁਕ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਕਿ -

ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਕੀਆ ਮੀਠਾ ਮਾਨੈ॥

ਪੰਨਾ - 392

ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ -

ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਆਗਿਆ ਆਤਮ ਹਿਤਾਵੈ॥

ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਸੋਊ ਕਹਾਵੈ॥

ਤੈਸਾ ਹਰਖੁ ਤੈਸਾ ਉਸੁ ਸੋਗੁ॥

ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਤਹ ਨਹੀ ਬਿਓਗੁ॥

ਪੰਨਾ - 275

ਪਰ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਅਸਾਨੂੰ ਜੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਧੰਨਭਾਗੀ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਕਿ ਭਾਈ ਜੇ ਤੈਂ ਅਜਿਹੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਸਾਧੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਹਨ, ਤੇਰੀ ਇਛਿਆ ਹੈ, ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਇਸ ਪਦਵੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ ਪਰ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਵੇਖੇ ਬਿਨਾਂ ਨਿਸ਼ਚਾ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੂੰ ਹੁਣੇ ਹੀ ਗੁਜਰਾਤ ਨੂੰ ਚਲਿਆ ਜਾਹ; ਉਥੇ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਇਕ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਹੈ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ -

ਰਾਥ ਪਾਉ ਕਰਿ ਕਾਮੁ ਸਭੁ ਚੀਤੁ ਨਿਰੰਜਨ ਨਾਲਿ॥

ਪੰਨਾ - 1376

ਵਾਲੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ, ਤੈਨੂੰ ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ, ਮਹਿਲ ਮਾੜੀਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਕਿ ਗੁਰਸਿੱਖ ਉਪਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਮਾਇਕ ਤੌਰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ ਬੈਠੇ ਇਕ ਤੱਪੜ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਥੇ ਪੂਰੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਉਚੇ ਥਾਂ ਬਿਠਾਇਆ, ਜਲ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਲਿਆ ਕੇ ਕੀਤੀ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਕੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਘਰ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾਚਾਰਕ ਸ਼ੁਭ ਅਵਸਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਨੁਮਾਨ ਤੋਂ ਲਗਿਆ ਕਿ ਵਿਆਹ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਚਾਨਕ ਉਸਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਉਸ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਰਖੇ ਕੁਝ ਸਮਾਨ ਉਪਰ ਪਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਅਰਥੀ ਸੀ, ਇਕ ਕੋਰਾ ਘੜਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ ਪੁਲੀ ਕਣਕ ਦੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਸੰਸਾ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਆਪਿਆ ਕਿ ਇਕ ਪਾਸੇ ਮਠਿਆਈ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ, ਨਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਸਿਉਂਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁੜਮ-ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀ ਗਹਿਮਾ-ਗਹਿਮੀ ਹੈ ਐਨਾ

ਚਾਉ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪੈਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲਗਦਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਮਿਰਤਕ ਦਾ ਸਮਾਨ - ਇਹ ਕਿਉਂ?

ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਬਰਾਤ ਜਾ ਕੇ ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਦੇ ਲੜਕੇ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰ ਲਿਆਏ। ਰੱਬ ਵਿਚ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਨਵ-ਵਿਆਹੀ ਨੂੰਹ ਹੈ ਪਰ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਲੜਕੇ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਐਸਾ ਦਰਦ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਘਰ ਦੇ ਬੂਹੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚਦਾ, ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ। ਮਾਂ ਪਾਣੀ ਵਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਭੈਣਾਂ ਬੂਹਾ ਰੋਕੀਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਲੜਕਾ ਜਦੋਂ ਰੱਬ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕ ਮਿਰਤਕ ਸਰੀਰ ਸੀ, ਅਜਿਹਾ ਮੌਕਾ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਵੁਕ ਤੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਅਸਹਿ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਮੰਨਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰਾ ਦਿਤਾ। ਇਕ ਦਮ ਵਿਆਹ ਦੇ ਲਿਬਾਸ ਉਤਰ ਗਏ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਕੁੜਮ-ਕਬੀਲਾ ਮਾਤਮੀਂ ਵਸਤਰ ਪਹਿਨ ਕੇ ਉਸ ਤੱਪੜ ਉਪਰ ਬੈਠ ਗਿਆ ਜੋ ਗੰਢ ਤਰੁੱਪ ਕਰਕੇ ਠੀਕ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਹੈਰਾਨ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖ ਤੇ ਇਸ ਅਸਹਿ ਸਦਮੇ ਦਾ ਕੋਈ ਚਿੰਨ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਿਰਤਕ ਵਾਸਤੇ ਅਰਥੀ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹ ਕੱਢੀ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਲੜਕੇ ਦਾ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਭੂਮੀ ਵਿਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਮਾਂ ਮਿਲਿਆ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਭਾਣਾ ਵਰਤਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਨਾ ਕਰਦੇ। ਜੇ ਕਰਨੀ ਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਆਯੂ ਮੰਗ ਲੈਂਦੇ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਿਆਰਿਆ! ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਏਥੇ ਜੀਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਯੋਗ ਦੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਯੋਗ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਹ ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਸ਼ਾਦੀ ਵੀ ਹੋਣੀ ਸੀ, ਇਸ ਬੀਬੀ ਨੇ ਵਿਧਵਾ ਵੀ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੇ ਇਸੇ ਸਮੇਂ, ਇਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦਾ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਚੋਲਾ ਛੱਡ ਕੇ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਦਾ ਅਡੋਲ ਨਿਸ਼ਚਾ ਵੇਖ ਕੇ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਵਿਦਾ ਹੋਇਆ। ਸੋ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ - ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਮਿੱਠਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਵਿਘਨ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ।

ਤੀਸਰੀ ਸੰਤ ਰਹਿਤ ਨਾਮ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੇਅੰਤ ਅਧਾਰ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰ-ਧੀਆਂ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੋਨੇ-ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੋਹਣੀਆਂ ਸਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਚ ਪਦਵੀ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੈ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਦਵੀ ਖੁਸ਼ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਰੋਣਾ ਕੁਰਲਾਣਾ ਸੁਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਧਾਰ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਪੁੱਤਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਸਹਿਣਾ ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਅਧਾਰ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਅਧਾਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਉਹ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਜਿਉਂ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਅਧਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ

ਵਿਛੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਿਉਂਣਾ ਐਉਂ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਮੱਛਲੀ ਨਹੀਂ ਸਹਿ ਸਕਦੀ।

**ਜਿਉ ਮਛਲੀ ਬਿਨ ਪਾਣੀਐ ਕਿਉ ਜੀਵਣੁ ਪਾਵੈ॥
ਬੁੰਦ ਵਿਹੁਣਾ ਚਾਤਿਕੋ ਕਿਉ ਕਰਿ ਤਿਪਤਾਵੈ॥
ਨਾਦ ਕੁਰੰਕਹਿ ਬੇਧਿਆ ਸਨਮੁਖ ਉਠਿ ਧਾਵੈ॥
ਭਵਰੁ ਲੋਭੀ ਕੁਸਮ ਬਾਸੁ ਕਾ ਮਿਲਿ ਆਪੁ ਬੰਧਾਵੈ॥
ਤਿਉ ਸੰਤ ਜਨਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ ਦੇਖਿ ਦਰਸੁ ਅਘਾਵੈ॥**

ਪੰਨਾ - 708

ਸੋ ਸੰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਦਸਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਸੰਤਨ ਆਧਾਰੁ॥

ਪੰਨਾ - 392

ਉਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀ ਰਹਿਤ ਜੋ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਮਨੋਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਹੈ-

ਹੋਇ ਰਹੇ ਸਭ ਕੀ ਪਗ ਛਾਰੁ॥

ਪੰਨਾ - 392

ਇਸ ਰਹਿਤ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਨਹੀਂ ਆਖਦੇ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਤੇ ਉਚੇ ਹੋਣ ਦਾ ਕਿੰਚਤ ਮਾਤਰ ਵੀ ਗੁਮਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ -

**ਕਬੀਰ ਸਭ ਤੇ ਹਮ ਬੁਰੇ ਹਮ ਤਜਿ ਭਲੋ ਸਭੁ ਕੋਇ॥
ਜਿਨਿ ਐਸਾ ਕਰਿ ਬੁਝਿਆ ਮੀਤੁ ਹਮਾਰਾ ਸੋਇ॥**

ਪੰਨਾ - 1364

ਉਹ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਨਿਸ਼ਚਾ ਰਖਦੇ ਹਨ-

ਮਨ ਮੇਰੇ ਜਿਨਿ ਅਪੁਨਾ ਭਰਮੁ ਗਵਾਤਾ॥

ਤਿਸ ਕੈ ਭਾਣੈ ਕੋਇ ਨ ਭੂਲਾ

ਜਿਨਿ ਸਗਲੋ ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਤਾ॥

ਪੰਨਾ - 610

ਬਾਣੀ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਅਨੁਸਾਰ -

ਹਮ ਨਹੀ ਚੰਗੇ ਬੁਰਾ ਨਹੀ ਕੋਇ॥

ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕੁ ਤਾਰੇ ਸੋਇ॥

ਪੰਨਾ - 728

ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਤਾਕਤ ਦਾ ਕਦੇ ਵੀ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸਗਮਾਂ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਜਾਗੀ ਹੋਈ ਸੰਤ ਰੂਹ ਜੋ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਦਲਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ, ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਬਾਗ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਥੇਦਾਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅਜੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਬਾਗ ਅਸਥਾਨ ਇਕ ਨਾਲ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਰਾਜ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਿਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੀ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸਸਕਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ। ਕਿਲ੍ਹਾ ਅਨੰਦਗੜ੍ਹ ਦੇ

ਸਾਹਮਣੇ ਦੂਰ ਤਕ ਜ਼ਮੀਨ, ਝਾੜੀਆਂ, ਪੱਥਰਾਂ, ਘਾਹ-ਫੂਸ ਆਦਿ ਨਾਲ ਢਕੀ ਪਈ ਸੀ ਅਤੇ ਕਈ ਸੌ ਸਾਲ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਕੇ, ਜਿਸ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਥੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਝੁਲਾ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਖਬਰ ਨੇੜੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਜੋ ਐਵੇਂ ਹੀ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣਿਆ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਬੰਦੇ ਲੈ ਕੇ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਥਾਂ ਉਪਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਪੁਟ ਦਿਤਾ। ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ ਪਰ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਗੱਲ ਟਾਲ ਦਿਤੀ ਕਿ ਭਾਈ! ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਨਿਮਰਤਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਭਰੀ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ, ਅਭਿਮਾਨ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਲੜਨਾ-ਭੜਨਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਹ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਦੂਸਰੀ ਵਾਰੀ ਫੇਰ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਝੁਲਾ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਫੇਰ ਆਇਆ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਉਖਾੜ ਦਿਤਾ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਫੇਰ ਵੀ ਨਿਮਰਤਾ ਅਤੇ ਧੀਰਜ ਦਾ ਤਿਆਗ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਇਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਆਪਣਾ ਹੈ ਇਸ ਨੇ ਇਹੋ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜ ਬਣ ਕੇ ਰਹੀਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿਤਾ। ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਅਸੀਂ ਐਵੇਂ ਸਵਾ-ਸਵਾ ਮਣ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਚੁਕੀਂ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਰਹੇ। ਸਾਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇਵੋ ਇਸਨੂੰ ਸੁਮੱਤ ਦੇਈਏ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਮੱਤ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪੇ ਹੀ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਤੀਸਰੀ ਵਾਰੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਫੇਰ ਝੁਲਾ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਈ! ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜਾਨਣ, ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘ ਜਾਨਣ; ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਹੈ। ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਤਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਝੁਲਾਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਬਹੁਤ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਕਰਕੇ ਇਸ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਆਇਆ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਨਠਾ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਫੜ ਕੇ ਕੁਟਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹ ਜਗ੍ਹਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਦੌੜ ਜਾਣ। ਦੂਰੋਂ ਆਉਂਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਧਾੜ ਦੇ ਨਾਲ ਦਿਸ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਹੁਣ ਤਾਂ ਉਹ ਕੁੱਟ ਮਾਰ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਹਾਂ, ਸ਼ਸਤਰ ਚਲਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਪਾਮਰ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਮੱਤ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਜਥੇਦਾਰ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਭਾਈ ਹੁਣ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਰੋਲਾ-ਰੋਪਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ-ਗੁਰੂ ਕਰਦੇ ਦੇਖਦੇ ਜਾਵੋ। ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਤੇ ਉਸਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਉਪਰ ਲਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਅਚਾਨਕ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਦਾ ਘੋੜਾ ਡਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮ ਗਿਆ ਤੇ ਸਿਧਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਹੇਠਾਂ ਗਿਰ ਪਿਆ ਪਰ ਪੈਰ ਰਕਾਬ ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ। ਪੱਥਰਾਂ ਨਾਲ ਲਗ-ਲਗ ਕੇ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਟੁਕੜੇ-ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਗਏ। ਥਾਂ-ਥਾਂ ਤੇ ਮਾਸ ਖਿੰਡਿਆ ਪਿਆ ਨਜ਼ਰੀ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਹ ਅਗੰਮੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਲਾਉਂਦਾ ਨਰਕ ਸੁਧਾਰ ਗਿਆ। ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਜੈਕਾਰੇ ਬੁਲਾਏ ਪਰ ਜਥੇਦਾਰ ਨਿਹੰਗ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਸੰਤ, ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਪੂੜ ਹੀ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ

ਸੰਤ ਰਹਤ ਸੁਨਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ॥

ਉਆ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਕਥਨੁ ਨ ਜਾਈ॥

ਪੰਨਾ - 392

ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਾ ਸੁਣੋ! ਉਸ ਰਹਿਤ ਦੀ ਖੂਬੀ ਦਸੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਵੀ ਦੱਸੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਵੇਦ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਸ ਸਕਦੇ। ਫੁਰਮਾਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ -

ਸਾਧ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਬੇਦ ਨ ਜਾਨਹਿ॥

ਜੇਤਾ ਸੁਨਹਿ ਤੇਤਾ ਬਖਿਆਨਹਿ॥

ਸਾਧ ਕੀ ਉਪਮਾ ਤਿਹੁ ਗੁਣ ਤੇ ਦੁਰਿ॥

ਸਾਧ ਕੀ ਉਪਮਾ ਰਹੀ ਭਰਪੂਰਿ॥

ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ ਕਾ ਨਾਹੀ ਅੰਤ॥

ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ ਸਦਾ ਬੇਅੰਤ॥

ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ ਉਚ ਤੇ ਉਚੀ॥

ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ ਮੁਚ ਤੇ ਮੁਚੀ॥

ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ ਸਾਧ ਬਨਿ ਆਈ॥

ਨਾਨਕ ਸਾਧ ਪ੍ਰਭ ਭੇਦ ਨ ਪਾਈ॥

ਪੰਨਾ - 272

ਸੰਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਪੂਰਨ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਇਸੇ ਲਈ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ -

ਸੰਤਾ ਕਉ ਮਤਿ ਕੋਈ ਨਿੰਦਹੁ ਸੰਤ ਰਾਮੁ ਹੈ ਏਕੋ॥

ਪੰਨਾ - 793

ਕਬੀਰ ਸੇਵਾ ਕਉ ਦੁਇ ਭਲੇ ਏਕੁ ਸੰਤੁ ਇਕੁ ਰਾਮੁ॥

ਰਾਮੁ ਜੁ ਦਾਤਾ ਮੁਕਤਿ ਕੋ ਸੰਤੁ ਜਪਾਵੈ ਨਾਮ॥

ਪੰਨਾ - 1373

ਅਤੇ ਜਿਸ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਸੰਤ ਨਿਵਾਸ ਰਖਦੇ ਹੋਣ ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਵੀ ਮਹਿਮਾ ਅਪਾਰ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

ਧੰਨਿ ਸੁ ਥਾਨੁ ਧੰਨਿ ਓਇ ਭਵਨਾ ਜਾ ਮਹਿ ਸੰਤ ਬਸਾਰੇ॥

ਪੰਨਾ - 681

ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਦੀ ਵਰਤਣ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਵਰਤਣਿ ਜਾ ਕੈ ਕੇਵਲ ਨਾਮ॥

ਅਨਦ ਰੂਪ ਕੀਰਤਨੁ ਬਿਸ੍ਰਾਮ॥

ਪੰਨਾ - 392

ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਅਰਾਮ ਕਰਨਾ ਇਹੋ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਏ ਹੋਏ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਥਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਐਨੀ ਐਨਰਜੀ ਵੱਧ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਣ-ਕਣ ਵਿਚ ਜਿਉਂਦੀਆਂ ਜਾਗਦੀਆਂ ਰਸ ਭਰਪੂਰ ਝੁਣ-

ਝੁਣੀ ਭਰੀਆਂ ਝਰਨੂਟਾਂ ਆਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਥਕੇਵੇਂ ਨਾਮ ਦੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦੀ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਦੋ ਖਰਬ ਪੰਦਰਾਂ ਅਰਬ ਸੈਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਰਜ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਰੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਅੱਗੇ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਸ਼ਤਰੂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਮਿੱਤਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਧਿਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਜਾਣਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰੁ ਜਾ ਕੈ ਏਕ ਸਮਾਨੈ॥

ਪ੍ਰਭ ਅਪੁਨੇ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਨੈ॥

ਪੰਨਾ - 392

ਕਈ ਮੂਰਖ ਅੰਧ ਅਗਿਆਨੀ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਇਸ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਣ ਕਰਕੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਅਮਕਾ ਆਦਮੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹਿਤ ਤੋਂ ਵਿਪਰੀਤ ਹੈ ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਰੋਲਾ-ਰੱਪਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਤਾਂ ਅਫਸਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਵਜ਼ੀਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਸੇਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਦੋਸ਼ੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਆਪਣੀ ਅਲਪ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਤੀਜਾ ਕੱਢ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਕਦੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਖਦਾ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਕੋਲ ਕੈਂਸਰ ਵਾਲੇ ਕਿਉਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, AIDS ਵਾਲੇ ਕਿਉਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਕ ਅਤਿ ਨਿਰਮੂਲ ਭੁੱਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਗਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਹਾਨ ਹਸਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਪਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਅਸਾਡੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਹੀ ਬੰਦੇ ਜਾਣ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਆਪਣੇ ਅਗਿਆਨਮਈ ਮਤ ਨਾਲ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ **guide** ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਸਟੇਜਾਂ ਤੇ ਬੋਲ-ਬੋਲ ਕੇ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨਾ ਹੀ ਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿਸੇ **Political** ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬੇਗਾਨਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਨੇੜੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ੁਭ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਉਸਦੇ ਕਰਤੱਵ ਵਿਚ ਸਾਵਧਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੁਹਤਾਜੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਬੇਪਰਵਾਹ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਇਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹੀ ਫਿਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਤ ਅੱਖ ਚੁਕ ਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੇ। ਆਪਣੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੁਹਤਾਜੀ ਕਿਉਂ ਝੱਲਣ।

ਸੰਤਨ ਅਵਰ ਨਾ ਕਾਹੁ ਜਾਨੀ॥

ਬੇਪਰਵਾਹ ਸਦਾ ਰੰਗਿ ਹਰਿ ਕੈ ਜਾ ਕੋ ਪਾਖੁ ਸੁਆਮੀ॥

ਪੰਨਾ - 711

ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰ ਦੀ ਕੀ ਪਰਵਾਹ ਰਖਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੱਖ ਉਤੇ ਸਦਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੱਥ ਹੈ। ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦਾ ਕੀ ਵਿਗਾੜਿਆ - ਹਰਣਾਖਸ਼ ਨੇ ਅਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ

ਨੇ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਦੀ ਪੈਜ ਤੇ ਉਚਤਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਨਿੰਦਕ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਿੰਦਕ ਨੇ ਡੁੱਬ ਕੇ ਜਨਮ ਗਵਾਉਣਾ ਹੈ ਤੇ ਸੰਤ ਉਸਦਾ ਵੀ ਭਲਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ -

ਰੰਗਿ ਹਸਹਿ ਰੰਗਿ ਰੋਵਹਿ ਚੁਪ ਭੀ ਕਰਿ ਜਾਹਿ॥

ਪਰਵਾਹ ਨਾਹੀ ਕਿਸੈ ਕੇਰੀ ਬਾਝੁ ਸਚੇ ਨਾਹ॥ ਪੰਨਾ - 473

ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਕੇਵਲ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸਦੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸੰਸਾਰ ਵੈਰ, ਵਿਰੋਧ ਤੇ ਬਦਲੇ ਲੈਣ ਵਿਚ ਗਲਿਆ ਪਿਆ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੌਰੰਗਾਬਾਦ ਵਾਲੇ - ਆਪ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਬੰਮੂ ਸਨ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਦੋਂ ਜਮਰੌਦ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਲ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਫੌਜ ਲੈ ਕੇ ਅਟਕ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਪੁਜੇ ਤਾਂ ਦਰਿਆ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ ਕੰਢਿਆਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਦੀ ਵਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਨੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣ ਜਿੰਨਾ ਟਾਇਮ ਲੈ ਕੇ ਰਸਤਾ ਲੈ ਲਿਆ। 'ਅਟਕ' ਅਟਕ ਗਿਆ, ਫੌਜਾਂ ਲੰਘ ਗਈਆਂ। ਕੁਝ ਫੌਜ ਜੋ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਰਖਦੀ ਸੀ ਉਹ ਇਕ ਕੰਪਨੀ ਰੁੜ੍ਹ ਗਈ। ਐਸੇ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜੋ ਸਦਾ ਅਤੁੱਟ ਲੰਗਰ ਚਲਾ ਕੇ ਗਰੀਬ-ਗੁਰਬਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਛਕਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਐਸੇ ਦੇਗੇ ਸਨ ਕਿ ਚਾਰ ਸੇਵਾਦਾਰ ਇਕੋ ਟਾਇਮ ਵਿਚ ਵੜ ਕੇ ਸਫਾਈ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਛੋਟੀ ਮੰਜੀ ਉਸ ਵਿਚ ਡਾਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਐਸੇ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਉਪਰ ਗੁਰੂ ਮਾਰੀ ਫੌਜ ਨੇ ਇਕ ਲੱਖ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਤੋਪਾਂ, ਘੋੜਿਆਂ ਸਹਿਤ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਬਿਆਸਾ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਵੱਡੇ ਦੇਗੇ ਕੜਾਹ ਦੇ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਜੋ ਡੇਢ ਲੱਖ ਬੰਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਾਫੀ ਹੋਵੇ। ਫੌਜਾਂ ਆ ਗਈਆਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਵਰਜ ਦਿਤਾ ਕਿ ਪਿਆਰਿਓ! ਗੁਰੂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਯਾਦ ਰਖੋ -

ਜਬ ਧਾਰੈ ਕੋਊ ਬੈਰੀ ਮੀਤੁ॥

ਤਬ ਲਗੁ ਨਿਹਚਲੁ ਨਾਹੀ ਚੀਤੁ॥

ਪੰਨਾ - 278

ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ॥

ਜਬ ਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮੋਹਿ ਪਾਈ॥

ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ

ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ॥

ਪੰਨਾ - 1299

ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੋਰ ਹੈ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਹਰ ਘਟ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਵਿਆਪਕ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ-

ਵਵਾ ਵੈਰੁ ਨ ਕਰੀਐ ਕਾਹੂ॥

ਘਟ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਬ੍ਰਹਮ ਸਮਾਹੂ॥

ਪੰਨਾ - 259

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਈ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਅਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਸਸਤਰ ਨਹੀਂ ਚੁਕਣੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਏ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੈ ਉਹ ਲਾਹੌਰ

ਤੋਂ ਚਲ ਕੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਨਹੀਂ ਛਕਿਆ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਲੰਗਰ ਹੈ ਅਸੀਂ ਇਸਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਹਾਂ ਅਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਏ ਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਪਾਣੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਛਕਾਇਆ ਜਾਵੇ।

ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ! ਉਹ ਤਾਂ ਤੋਪਾਂ ਲੈ ਕੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਡਾਉਣ ਲਈ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਸਿੰਘੋ! ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਹੀ ਹਨ। ਜੇ ਅਸਾਡਾ ਸਰੀਰ ਤੋਪ ਨਾਲ ਉਡਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਪੁਰ ਦਰਗਾਹੀ ਕਲਮ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੀ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਮਸਤਕ ਵਿਚ ਲਿਖਵਾ ਕੇ ਲਿਆਏ ਹਾਂ ਉਹੋ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੈ ਫੇਰ ਰੋਸ ਕਿਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਵੈਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਸਿਦਕ ਦਿਲੀ ਨਾਲ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬੱਤ ਕਾ ਭਲਾ॥

ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੋਪ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਪਰ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਮਾਰੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਤਾਂ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾਇਆ ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਵਿਚ ਹੰਝੂ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿਚ ਹਨ। ਸੰਤਾਂ ਲਈ ਮਿਤ੍ਰ-ਸਤ੍ਰ ਦੀ ਕੋਈ ਪਹਿਚਾਣ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।

ਬਾਬਾ ਆਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਦੁਧ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪਸ਼ੂ, ਬਲੋਚਸਥਾਨ ਤੋਂ ਆਏ ਹੋਏ ਧਾੜਵੀਆਂ ਨੇ ਖੋਲ੍ਹ ਲਏ। ਜਦੋਂ ਸਵੇਰੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਦੁ-ਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਰਹੇ ਕਟਰੂਆਂ-ਬਛਰੂਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਦੇ ਕੇ ਖੁਰਾਂ ਕੱਢਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਭੇਜ ਕੇ ਤਾਕੀਦ ਕਰ ਦਿਤੀ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੇ ਲਵਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਆਵੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਧ ਦੇਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਬਾਰਡਰ ਤੇ ਲੰਘਦੇ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਫੜ ਲਿਆ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਧਾੜਵੀਆਂ ਨੂੰ; ਪਸ਼ੂਆਂ ਸਮੇਤ ਵਾਪਸ ਹੋਤੀ ਮਰਦਾਨ ਦੇ ਡੇਰੇ ਲੈ ਆਏ। ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਚੋਰ ਤੁਹਾਡੇ ਪਸ਼ੂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਲੈ ਗਏ ਸਨ? ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦਾ ਉਤਰ ਸੀ ਕਿ ਅਸਾਡੇ ਲਈ ਕੋਈ ਚੋਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਸਾਡੇ ਲਈ ਸਭ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਹਨ। ਇਹ ਪਸ਼ੂ ਸਾਡੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਫਾਲਤੂ ਸੀ ਉਹ ਏਥੇ ਬੰਨ੍ਹ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਲੋੜਵੰਦ ਸਨ ਇਹ ਲੈ ਗਏ। ਅਸਾਨੂੰ ਇਸਦਾ ਕਿੰਚਤ ਮਾਤਰ ਵੀ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗਮਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਬਿਨਾਂ ਸਮਾਂ ਗਵਾਏ ਭਜਨ ਹੀ ਕਰਾਂਗੇ। ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਜਿਸਦੀ ਵਡਿਆਈ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਨ ਪਵਿੱਤਰ ਹਸਤੀਆਂ ਦਾ ਜਿਸ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਚਰਨ ਲਗ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਥਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਧੂੜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਲਗ ਜਾਵੇ ਉਹ ਵੀ ਐਸੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਅਭਿਮਾਨੀ ਦੇਵਤਾ ਇਸ ਧੂੜੀ ਦੀ ਲੋਚਨਾ ਕਰਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਾਸ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਸਾਨੂੰ

ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਪੂੜੀ ਦੇ, ਪਾਪੀਆਂ ਦੇ ਛੱਡੇ ਹੋਏ ਅਨੇਕਾਂ ਪਾਪ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡਾ ਰੰਗ ਕਾਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣ।

**ਗੰਗਾ ਜਮੁਨਾ ਗੋਦਾਵਰੀ ਸਰਸੁਤੀ
ਤੇ ਕਰਹਿ ਉਦਮੁ ਧੁਰਿ ਸਾਧੁ ਕੀ ਤਾਈ॥
ਕਿਲਵਿਖ ਮੈਲੁ ਭਰੇ ਪਰੇ ਹਮਰੇ ਵਿਚਿ
ਹਮਰੀ ਮੈਲੁ ਸਾਧੁ ਕੀ ਧੁਰਿ ਗਵਾਈ॥
ਤੀਰਥਿ ਅਠਸਠਿ ਮਜਨੁ ਨਾਈ॥
ਸਤਸੰਗਤਿ ਕੀ ਧੁਰਿ ਪਰੀ ਉਡਿ ਨੇਤ੍ਰੀ
ਸਭ ਦੁਰਮਤਿ ਮੈਲੁ ਗਵਾਈ॥
ਜਾਹਰਨਵੀ ਤਪੈ ਭਾਗੀਰਥਿ
ਆਣੀ ਕੇਦਾਰੁ ਥਾਪਿਓ ਮਹਸਾਈ॥
ਕਾਂਸੀ ਕ੍ਰਿਸਨੁ ਚਰਾਵਤ ਗਾਉ
ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਜਨ ਸੋਭਾ ਪਾਈ॥
ਜਿਤਨੇ ਤੀਰਥ ਦੇਵੀ ਥਾਪੇ
ਸਭਿ ਤਿਤਨੇ ਲੋਚਹਿ ਧੁਰਿ ਸਾਧੁ ਕੀ ਤਾਈ॥
ਹਰਿ ਕਾ ਸੰਤੁ ਮਿਲੈ ਗੁਰ ਸਾਧੁ
ਲੈ ਤਿਸ ਕੀ ਧੁਰਿ ਮੁਖਿ ਲਾਈ॥
ਜਿਤਨੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਤੁਮਰੀ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ
ਸਭ ਤਿਤਨੀ ਲੋਚੈ ਧੁਰਿ ਸਾਧੁ ਕੀ ਤਾਈ॥
ਨਾਨਕ ਲਿਲਾਟਿ ਹੋਵੈ ਜਿਸੁ ਲਿਖਿਆ
ਤਿਸੁ ਸਾਧੁ ਧੁਰਿ ਦੇ ਹਰਿ ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਈ॥ ਪੰਨਾ - 1263**

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਐਨੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਅਧਮ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾਪ ਕਰਕੇ ਗਏ ਹੋਏ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਸਦਾ ਹੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਦਾਤਾਰ ਹਨ ਤੇ ਜੀਅ ਦੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵੰਡਦੇ ਹਨ, ਦੁਖੀ ਦਾ ਦੁਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਉਮਾਹ ਚਸ਼ਮਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਿਚੋਂ ਖੁਸ਼ਬੂ ਆਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਵਿਚ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।

**ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਅਘ ਕਾਟਨਹਾਰਾ॥
ਦੁਖ ਦੂਰਿ ਕਰਨ ਜੀਅ ਕੇ ਦਾਤਾਰਾ॥ ਪੰਨਾ - 392**

ਇਸ ਪਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਹਾਤਮਾ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

ਸੰਤ ਰਾੜੇ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ (ਸ੍ਰੀ 108 ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ), ਜਦੋਂ ਢੱਕੀ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਅਤਿ ਕਰੜੀਆਂ ਘਾਲਾਂ ਘਾਲ ਰਹੇ ਸਨ ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਪ ਜੀ ਟੋਆ ਪੁਟ ਕੇ ਉਸ ਉਪਰ ਇਕ ਛਪਰੀ ਦੀ ਛਾਂ ਕਰਕੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਅਖੰਡਾਕਾਰ ਬਿਰਤੀ ਨਾਲ, ਅਬੋਲ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਲਿਵ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸੱਪ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟੋਏ

ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਫਣ ਚੁਕ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਰਹਿੰਦਾ। ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਹੋਈ ਤੇ ਹੁਕਮ ਲੈਣ ਲਗੇ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਆਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਸਦਾ ਕਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਮਸਤ ਰਹੋ। ਚਾਰ-ਪੰਜ ਦਿਨ ਬਾਦ ਉਹ ਸੱਪ ਬਿਨਾਂ ਮਾਰਿਆਂ ਆਪੇ ਹੀ ਮਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛਪਰੀ ਦੇ ਲਾਗੇ ਮਰਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਪੁਛਿਆ, ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵੇਲੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਹੰਕਾਰੀ ਚੌਧਰੀ ਸੀ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰੂ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਆਉਣਾ ਸੁਣ ਕੇ ਜਦੋਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਲੰਘ ਤੇ ਬੈਠਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ, ਨਾਲ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਰੋਕ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਹੰਕਾਰੀ ਬਿਨਾਂ ਮਸਤਕ ਨਿਵਾਏ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਗਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਜਦੋਂ ਇਸਦੀ ਮ੍ਰਿਤੂ ਹੋਈ ਤਾਂ ਇਹ ਸੱਪ ਬਣ ਕੇ ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਨੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ ਉਸਦਾ ਫਲ ਅਜੇ ਮਿਲਣਾ ਬਾਕੀ ਸੀ। ਸੋ ਇਹ ਉਸ ਪੁੰਨ ਕਰਮ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਅਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਚਿਤ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਭਲੇ ਲਈ ਚਿਤਵਨੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸੋ ਅਜ ਇਸਦੀ ਦੇਹ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਈ ਹੈ, ਐਸੀ ਨਖਿੱਧ ਜੂਨੀ ਵਿਚੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਾਬਾ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਰਖੇਵਾਲ ਵਾਲੇ ਜਦੋਂ ਭਜਨ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਸਮਾਧੀ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਉਥਾਨ ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸਣ ਥੱਲੇ ਸੱਪ ਬੈਠਾ ਹੁੰਦਾ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਆਪ ਆਸਣ ਦੀਆਂ ਕੰਨੀਆਂ ਫੜ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਬਰੇਤੀ ਵਿਚ ਛੱਡ ਕੇ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ। ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਕ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੀ, ਪੂਜਾ ਦੇ ਧਾਨ ਨੇ ਮਤ ਮਾਰ ਛੱਡੀ। ਭਜਨ ਦੀ ਥਾਂ ਇਸਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਲਗਨ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਅੰਤਕਾਲ ਮਾਇਆ ਦੀ ਚਿਤਵਨੀ ਕਰਕੇ ਇਸਨੂੰ ਸੱਪ ਦੀ ਜੂਨੀ ਵਿਚ ਆਉਣਾ ਪਿਆ ਹੁਣ ਇਸਦਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਕੋਟਿ ਕੋਟਿ ਅਘ ਕਾਟਨਹਾਰਾ॥

ਦੁਖ ਦੁਰਿ ਕਰਨ ਜੀਅ ਕੇ ਦਾਤਾਰਾ॥

ਪੰਨਾ - 392

ਇਹ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਕਿਸੇ ਰਾਜਸੀ ਲੀਡਰਾਂ, ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ, ਕਿਸੇ ਰਾਗੀ ਦੇ ਵਸ ਦੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਦੇ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਕੈਦ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨੇਰਿਆਂ ਵਿਚ ਭਟਕ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਦਾ ਸੱਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਅੱਗੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਰਹਿਤ ਦਸਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਧੂ ਜਨ ਬਚਨ ਦੇ ਬਲੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਮਾਇਆ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬਹੁਤ ਰੂਪ ਹਨ। ਜੋ ਕੁਝ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਮਾਇਆ ਹੈ।

ਸੂਰਬੀਰ ਬਚਨ ਕੇ ਬਲੀ॥ ਕਉਲਾ ਬਪੁਰੀ ਸੰਤੀ ਛਲੀ॥

ਪੰਨਾ - 392

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦਿਆਂ-ਕਰਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਸੁਰਤ ਸੰਕੋਚ ਕੇ ਅੰਤਰਮੁਖ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ, ਗੁਰੂ ਮੂਰਤ, ਗੁਰੂ ਜੋਤਿ ਉਪਰ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਹੀ ਸੰਪਰਕ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਧਿਆਤਾ, ਧਿਆਨ, ਧੇਅ ਦੀ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਛੁਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਵੇਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ਸੁਰਤ ਲੰਘਦੀ, ਸਹੰਸਰਾਰ ਦਲ ਕਮਲ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿਚੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਨਿਰੰਕਾਰ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੰਤ ਸਰੀਰ ਵਿਚ **cosmic energy** ਦਾ ਐਨਾ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਂਭਿਆਂ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਅਜਰ ਨੂੰ ਜਰਨਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਗੁਰਮੁਖ, ਨਾਮ ਅਭਿਆਸੀਆਂ ਵਿਚ ਆਮ ਹੀ ਵਰਤਦੀ ਹੈ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸੰਤ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਘਾਲ ਕਮਾਈਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਜਾਗ ਕੇ, ਉਚੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ 'ਰੰਗਲੇ ਸੱਜਣ' ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਆਪ ਸ੍ਰੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸੰਤ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾਉਦਪੁਰ (ਖੰਨਾ) ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਭਜਨ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ, ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਐਨਰਜੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਸੰਭਲ ਨਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਤੋਂ **Gravity** ਛੱਡ ਕੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਪਰ ਉਡਦੇ ਛੱਤ ਨਾਲ ਜਾ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੱਗੇ ਆ ਕੇ ਲੰਮੇ ਪਏ ਰਹੇ। ਇਕ ਥਾਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਵਰੋਲੇ ਨਿਕਲਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਵਿਚ ਫੈਲ ਗਏ ਅਤੇ ਬੈਠੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਐਤਨੀ ਝੁਨ-ਝਨਾਹਟ ਦੀ ਝਰਨੂਟ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਮਹਾਨ ਰਸ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਗਏ। ਛੇ ਘੰਟੇ ਇਹ ਹਾਲਤ ਰਹਿਣ ਪਿਛੋਂ ਸੰਤ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਭਲੇ ਅਤੇ ਇਸ ਅਥਾਹ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਜਰ ਗਏ। ਇਹੋ ਮੰਜ਼ਲ ਅਨੇਕਾਂ ਘਾਲ ਕਮਾਈਆਂ ਕਰਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 'ਮੈਂ' (ਹਉਮੈ) ਦਾ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਭਾਵ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਜੀਵ ਰੂਪੀ ਪਰਛਾਵਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਮ-ਆਤਮਾ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ-

ਜਬ ਹਮ ਹੋਤੇ ਤਬ ਤੂ ਨਾਹੀ ਅਬ ਤੂ ਹੀ ਮੈ ਨਾਹੀ॥

ਅਨਲ ਅਗਮ ਜੈਸੇ ਲਹਰਿ ਮਇ ਓਦਧਿ

ਜਲ ਕੇਵਲ ਜਲ ਮਾਂਹੀ॥

ਪੰਨਾ - 657

ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਸੰਤਾਂ, ਸਾਧੂਆਂ, ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਹਾਂ-ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਬਚਨ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਸਾਕਾਰ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਵੇਲੇ ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ ਇਕ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਭਾਈ ਗੋਦੜੀਆ ਸੀ। ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪ ਨੇ ਪੂਰਨ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ

ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਏ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਭਾਈ! ਇਹ ਭਾਈ ਗੋਦੜੀਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਮਾਲਵੇ ਨੂੰ ਪਾਰ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਸਮਰਥਾ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੂਰਨ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ ਜੋ ਹਰ ਵਕਤ ਅਸਾਡੇ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਆਪ ਜੀ ਬਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰੀ ਆਪ ਭਾਈ ਗੁਰਿਰਾ ਬਰਾੜ, ਜੋ ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ, ਪਾਸ ਭਾਈ ਗੋਦੜੀਆ ਘੋੜਿਆਂ ਲਈ ਦਾਣਾ ਪੀਹਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਭਾਈ ਗੁਰਿਰਾ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਇਕ ਸਿੱਖ ਤੇ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਡਾਂਟਣ ਲੱਗਿਆ ਅਤੇ ਥੱਪੜ ਵੀ ਮਾਰਿਆ। ਭਾਈ ਗੋਦੜੀਆ ਜੀ ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਦਾਣਾ ਪੀਸ ਰਹੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਾਂਟ-ਡਪਟ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਹੀ ਬੈਠੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਿਰਾ! ਇਸਨੂੰ ਕਿਉਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈਂ? ਇਸ ਤੋਂ ਕੀ ਗਲਤੀ ਹੋ ਗਈ? ਤਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਿਰੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੋਦੜੀਆ ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰ, ਇਹ ਰਾਜਸੀ ਮਾਮਲੇ ਹਨ ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ? ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰ। ਭਾਈ ਗੋਦੜੀਆ ਨੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, “ਭਾਈ ਗੁਰਿਰਾ ਤੂੰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਆਫਰ ਗਿਆ, ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਰਾਜ-ਮਾਲ ਦਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਅਫਾਰਾ ਹੋ ਗਿਆ।” ਬਚਨ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਭਾਈ ਗੁਰਿਰੇ ਉਪਰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਸ ਬਚਨ ਨੇ ਅਸਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਉਸਨੂੰ ਅਫਾਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲਿਟਣ ਲੱਗਿਆ। ਅਫਾਰੇ ਦਾ ਦੁਖ ਝੱਲਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ, ਹਕੀਮਾਂ ਨੇ ਦਵਾਈਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਪਰ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਇਕ ਸੂਝਵਾਨ ਸਿੱਖ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਗੋਦੜੀਏ ਨੇ ਅਫਾਰਾ ਹੋਣ ਦਾ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸ ਤੋਂ ਹੀ ਇਲਾਜ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਗੋਦੜੀਏ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੱਕੀ ਦੀ ਕਿੱਲੀ ਨਾਲ ਲੱਗਿਆ ਆਟਾ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਲੰਘਾ ਲਵੇ, ਅਫਾਰਾ ਹੱਟ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਅਫਾਰਾ ਹੱਟ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਗੁਰਿਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਠਠੰਬਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਆਦਰ ਸਹਿਤ ਸਰੋਪਾ ਦੇ ਕੇ ਭਾਈ ਗੋਦੜੀਆ ਜੀ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਚੇਤ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਸੀ ਉਡਾਰ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਸਰ੍ਹੋਂ ਪਕ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤ-ਪੋਤਰਿਆਂ ਨੇ ਸਰ੍ਹੋਂ ਪੁੱਟਣ ਲਈ ਬਾਬੇ ਗੋਦੜੀਆ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿਤਾ। ਨਾ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭੇਜੀ, ਨਾ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਜਲ ਪਾਣੀ ਭੇਜਿਆ। ਰੋਹੀ ਦਾ ਖੇਤ ਸੀ ਨੇੜਿਓਂ ਇਕ ਡੰਡੀ ਲੰਘਦੀ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਮੁਸਾਫਿਰ ਵੱਡੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਸਫਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਪੈਂਡਾ ਮੁਕਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਦੇਵਨੇਤ ਨਾਲ ਭਾਈ ਗੋਦੜੀਆ ਜੀ ਦੇ ਜਾਣੂ ਜਦੋਂ ਡੰਡੀ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਭਾਈ ਗੋਦੜੀਆ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਅਤੇ ਠਹਿਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜਾਣੂ ਜਾਣ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਭਾਈ ਗੋਦੜੀਆ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ? ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਆਮ ਰਿਵਾਜ ਹੈ ਕਿ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਫੇਰ ਪੁੱਛਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ? ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛ ਲਿਆ। ਭਾਈ ਗੋਦੜੀਆ ਜੀ ਨੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਕਹਿਣਾ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀਆਂ

ਜੜ੍ਹਾਂ ਪੁੱਟ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾਤੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੱਟ ਰਹੇ ਸਨ, ਪੁੱਟ ਰਹੇ ਸੀ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਕਿ ਘਰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪੁੱਟ ਰਿਹਾ ਹਾਂ; ਸਰ੍ਹੋਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਘਰਦਿਆਂ ਅੱਖਰ ਵਰਤ ਲਿਆ। ਸੱਤਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਜਾਣ ਕੇ ਕਿਹਾ 'ਭਲਾ ਹੋਆ ਮੇਰਾ ਚਰਖਾ ਟੁੱਟਾ, ਜਿੰਦ ਅਜਾਬ ਛੁਟੀ।'

ਆਪ ਰਮਤੇ ਰਹਿਣ ਲਗ ਗਏ। ਇਕ ਦਿਨ ਇਕ ਮਾਈ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ ਪਛਾਣ ਲਿਆ। ਉਹ ਭਾਈ ਗੋਦੜੀਆ ਦੇ ਛਕਣ ਲਈ ਦਹੀਂ ਦਾ ਕਉਲਾ ਭਰ ਕੇ ਲੈ ਆਈ ਅਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਕਿ ਇਹ ਹੋਰ ਨਾ ਮੰਗ ਲੈਣ, ਉਸਨੇ ਕਰਾਰੀਆਂ ਮਿਰਚਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤੀਆਂ। ਭਾਈ ਗੋਦੜੀਆ ਜੀ ਨੇ ਦਹੀਂ ਛਕ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਬਰਤਨ ਲੈਣ ਆਈ ਮਾਈ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਦਹੀਂ ਸੁਆਦ ਸੀ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਦਹੀਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸੁਆਦ ਸੀ ਪਰ ਸੱਪ ਲੜਨੀਏਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਮਿਰਚਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤੀਆਂ। ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਹੁਣ ਤਕ ਸੀ-ਸੀ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਮਾਈ ਬਰਤਨ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਗਈ, ਬਚਨ ਦੀ ਸੱਤਾ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅੰਦਰੋਂ ਦੁਧ ਗਰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚੋਂ ਪਾਥੀਆਂ ਲੈਣ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਪਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਇਆ, ਵਿਚੋਂ ਕਾਲੇ ਨਾਗ ਨੇ ਨਿਕਲ ਕੇ ਡੰਗ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਉਹ ਮਰ ਗਈ। ਬਚਨ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲਤਾ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਮ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਮਧਾਰੀ, ਸਿਖ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਆਚਰਣ ਹੀਣਤਾ ਵੇਖ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਖਾਲਸਾ ਰਾਜ ਬੇਅੰਤ ਸੀਸਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੇਣ ਉਪਰੰਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸਦੇ ਰਾਖੇ ਫੌਜੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਵਾਲੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁੱਲ ਗਏ ਅਤੇ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ ਹਨ। ਮਧਰਾ, ਮਾਸ, ਪੀਣਾ ਤੇ ਖਾਣਾ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਨਿੰਦਨੀ ਅਵਸਥਾ ਤਕ ਲਿਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਰੋਮ ਕੱਟਣੇ, ਦਾੜ੍ਹੀ ਕੱਟਣੀ; ਇਹ ਆਮ ਵਰਤਾਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਥਾਂ ਇਹ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਿੱਖ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਕੇ ਮਾਰਨ ਲਗ ਗਏ ਸਨ, ਬੁਰਫ਼ਾਗਰਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਛਾ ਗਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਬਚਨ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਸੂਰਜ ਛੇਤੀ ਹੀ ਛੁਪ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਆਪ ਦੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਵਾਰੀ ਇਹ ਬਚਨ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਣੇ ਦਿਬਯ ਨੇਤਰਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਫੇਰੂ ਅਤੇ ਮੁਦਕੀ ਦੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਯੁਧਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸਾਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸਨੂੰ ਤਕ ਕੇ ਆਪ ਸਤਿ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਬਚਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ (ਭਣੋਈਏ) ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਫਸਰ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਮਸਤਾਨਾ ਜਾਣ ਕੇ ਤੋਪ ਦੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤਾ। ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ! ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤੋਪ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਬੰਨ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਇਸ ਤੋਪ ਨੇ ਤਾਂ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਉਡਾਉਣਾ ਹੈ।" ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ, ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ ਉਸੇ ਤੋਪ ਨਾਲ ਉਡਿਆ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਇਹ ਬਚਨ ਦੇ ਬਲੀ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਬਚਨ ਬਾਬਾ ਖੁਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੀਤਾ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਮਾਰੀਆਂ

ਲਾਹੌਰ ਦਰਬਾਰ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਗੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤੋਪ ਦੇ ਗੋਲਿਆਂ ਨਾਲ ਉਡਾ ਦਿਤਾ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਛਕਣ ਲਈ ਇਕ ਲੱਖ ਬੰਦੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਈ ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਕਰਾ ਕੇ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਚਨ-

**ਕਰਮ ਖੰਡ ਕੀ ਬਾਣੀ ਜੋਰੁ॥ ਤਿਥੈ ਹੋਰੁ ਨ ਕੋਈ ਹੋਰੁ॥
ਤਿਥੈ ਜੋਧ ਮਹਾਬਲ ਸੂਰ॥ ਤਿਨ ਮਹਿ ਰਾਮੁ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰ॥**

ਪੰਨਾ - 8

ਵਾਲੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਕਰ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਬਚਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਵਸ਼ ਹੀ ਮੰਨਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜੈਸਾ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਮੇਰੀ ਬਾਧੀ ਭਗਤੁ ਛਡਾਵੈ ਬਾਧੈ ਭਗਤੁ ਨ ਛੁਟੈ ਮੋਹਿ॥
ਏਕ ਸਮੇ ਮੇ ਕਉ ਗਹਿ ਬਾਧੈ
ਤਉ ਫੁਨਿ ਮੇ ਪੈ ਜਬਾਬੁ ਨ ਹੋਇ॥**

ਪੰਨਾ - 1252

ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਿਆਰ ਦੇ ਵਸੀਬੂਤ ਹੋਏ ਹੋਏ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਕ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਭੀ ਅਦਲਾ-ਬਦਲੀ ਕਰਨੀ ਪਵੇ।

**ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਸੋਈ ਪੁਭ ਮਾਨਹਿ ਓਇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ॥
ਤਿਨ ਕੀ ਸੋਭਾ ਸਭਨੀ ਬਾਈ ਜਿਨ ਪੁਭ ਕੇ ਚਰਣ ਪਰਾਤੇ॥
ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਹਰਿ ਸੰਤਾ ਜੇਵਡੁ ਨ ਕੋਈ॥
ਭਗਤਾ ਬਣਿ ਆਈ ਪੁਭ ਅਪਨੇ ਸਿਉ ਜਲਿ ਥਲਿ ਮਹੀਅਲਿ ਸੋਈ॥
ਕੋਟਿ ਅਪ੍ਰਾਧੀ ਸੰਤਸੰਗਿ ਉਧਰੈ ਜਮੁ ਤਾ ਕੈ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵੈ॥
ਜਨਮ ਜਨਮ ਕਾ ਬਿਛੁੜਿਆ ਹੋਵੈ ਤਿਨ ਹਰਿ ਸਿਉ ਆਣਿ ਮਿਲਾਵੈ॥
ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਭਰਮੁ ਭਉ ਕਾਟੈ ਸੰਤ ਸਰਣਿ ਜੋ ਆਵੈ॥
ਜੇਹਾ ਮਨੋਰਥੁ ਕਰਿ ਆਰਾਧੇ ਸੋ ਸੰਤਨ ਤੇ ਪਾਵੈ॥
ਜਨ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਕੇਤਕੁ ਬਰਨਉ ਜੋ ਪੁਭ ਅਪਨੇ ਭਾਣੇ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਿਨ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੋਟਿਆ ਸੇ ਸਭ ਤੇ ਭਏ ਨਿਕਾਣੇ॥**

ਪੰਨਾ - 748

ਸੰਤ ਫਕੀਰ ਚੰਦ ਬੇਦੀ ਕੁਲ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ, ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਹਰ ਵਕਤ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦਸਾਂ ਨਹੁੰਆਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਉਪਜੀਵਕਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਜੇਠ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਉਹ ਮੱਝਾਂ ਚਾਰਦੇ ਹੋਏ ਪਿੰਡ ਦੇ ਨੇੜੇ ਟੋਭੇ ਵਿਚ ਆਏ। ਮੱਝਾਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਵੜ ਗਈਆਂ ਪਰ ਉਥੇ ਪਾਣੀ ਟੋਭੇ ਵਿਚ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੱਝਾਂ ਚਿਉਂਕਣੇ ਗਾਰੇ ਨਾਲ ਲਿਬੜ ਗਈਆਂ। ਫਕੀਰ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਮੱਝਾਂ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕੇ ਰਾਵੀ ਦਰਿਆ ਨੂੰ ਹਾਕ ਮਾਰ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਵੀਏ! ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਟੋਭੇ ਸੁੱਕੇ ਪਏ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਭਰ, ਮੈਂ ਮੱਝਾਂ ਨਵਾਉਂਣੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਵੀ ਉਛਲੀ ਅਤੇ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਪਹਾੜ ਵਿਚ ਹੋਈ ਬਾਰਸ਼ ਤੋਂ ਸੰਤ ਹੁਕਮ ਦੀ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ ਉਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਛੱਪੜ ਭਰ ਗਏ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਥੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ

ਆ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਣੀ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਵੜ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀ ਕਾਫੀ ਤੰਗ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸੰਤ ਫਕੀਰ ਚੰਦ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਵੀ ਹਰ ਸਾਲ ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਛੱਪੜ ਭਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪਾਣੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਗ ਬਣਾਓ, ਪੂਰੀ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਦੇਗ ਬਣਾ ਕੇ ਰਾਵੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਜਾ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐ ਰਾਵੀਏ! ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਸੰਤ ਨੇ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤਾ ਸੀ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਨਾਲ ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਬਚਨ ਤੋਂ ਅੱਜ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਰਾਵੀ ਨਾ ਹੀ ਉਛਲੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਵੜਿਆ।

ਰਾੜੇ ਸਾਹਿਬ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਇਕ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਾ ਸੇਵਾ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਬਾਬਾ ਆਪੇ ਆਪ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਬਿਲਕੁਲ ਉਜਾੜ ਸੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਝੌਂਪੜੀਆਂ ਸਰਦਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਰਾੜੇ ਵਾਲੇ ਦੀ ਢੱਕੀ ਵਿਚ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਬਾਬਾ ਆਪੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਦਿਬਯ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਤੇ ਭੂਤ ਭਵਿੱਖਤ ਦੀਆਂ ਦੀਵਾਰਾਂ ਇਸ ਦੇ ਸਾਹਮਣਿਓਂ ਹਟ ਗਈਆਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਉਚੀਆਂ-ਉਚੀਆਂ ਟੀਸੀਆਂ ਵਾਲੇ ਟਿੱਬੇ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਢੱਕੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਬਾਬਾ ਟਿੱਬਿਆਂ ਦੇ ਉਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਕੇ ਕੁਝ ਅਜੀਬ ਬਚਨ ਕਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਛੋਟੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਟਿੱਬੇ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੱਥ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਕਰ-ਕਰ ਦੱਸਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ੋ! ਆਪ ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇਖ ਹੀ ਰਹੇ ਹੋ ਪਰ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਹ ਦੇਖੋ! ਪਿੰਡ ਘੁਡਾਣੀ ਤੋਂ ਪੱਕੀ ਸੜਕ ਨਹਿਰ ਵਲ ਨੂੰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੜਕ ਦੇ ਕੰਢੇ ਕਿੱਡੀਆਂ ਉਚੀਆਂ-ਉਚੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਐਧਰ ਦੇਖੋ! ਨਹਿਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਕਿੱਡਾ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਬਣਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਜੋ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਹਾਵਣਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਔਹ ਦੇਖੋ! ਸਾਹਮਣੇ ਘੰਟਾ ਘਰ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਐਧਰ ਹਸਪਤਾਲ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਬੈਂਕ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਬੇਅੰਤ ਦੁਕਾਨਾਂ ਨਹਿਰ ਵਲ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਰਖ ਕੇ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨ ਦਿਸ ਰਹੇ ਹਨ। ਔਹ ਜਿਧਰ ਨੂੰ ਨਹਿਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਮੀਲ ਤੇ ਵੱਡਾ ਕਾਲਜ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੇਖੋ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਿੰਨੀ ਅਬਾਦੀ ਹੋਈ ਹੋਈ ਹੈ ਮੋਟਰਾਂ, ਕਾਰਾਂ, ਬੱਸਾਂ, ਟਰੱਕ, ਧੁਕ-ਧੁਕੀਏ (ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲਾਂ) ਘੁੰਮ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਔਹ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਲੋਂ ਸੜਕਾਂ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਤਾਂ ਛੋਟੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਬਾ ਤੇਰੇ ਬਚਨ ਅਵਸ਼ ਸਤਿ ਹੋ ਜਾਣੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੀ ਬਿਰਤੀ ਹਰ ਸਮੇਂ, ਹਰ ਥਾਂ ਉਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪੇ ਆਪ-ਆਪੇ ਆਪ ਕਹਿੰਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਤਕ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਤੇਰਾ ਵਾਸਾ ਕਰਮਖੰਡ ਵਿਚ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਤੇਰੇ ਬਚਨ ਵਿਚ ਮਿਥਿਆ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਜੋ ਕੁਝ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਤਿ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ **'ਸੁਰਬੀਰ ਬਚਨ ਕੇ ਬਲੀ'। ਕਉਲਾ ਬਪੁਰੀ ਸੰਤੀ ਛਲੀ'** ਕਉਲਾ ਬਪੁਰੀ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਮਾਇਆ ਸਾਰੇ

ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਘਟ-ਘਟ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੋੜ ਦਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਇਆ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਅਖੰਡ ਜੋਤੀ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਥਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਕ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਦੂਜੀ ਨੂੰ ਜੀਵ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਤੀਜੇ ਟੁਕੜੇ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਮਾਇਆ ਦਾ ਅਸਰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਉਪਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੰਸਾਰ ਐਨਾਂ ਭੁੱਲ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਸੱਤਾ ਉਸ ਦੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਦੇ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਦੱਸਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹੇ ਹੋਏ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਰੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਜਹ ਜਹ ਪੇਖਉ ਤਹ ਹਜ਼ੂਰਿ ਦੂਰਿ ਕਤਹੁ ਨ ਜਾਈ॥
 ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸਰਬਤੁ ਮੈ ਮਨ ਸਦਾ ਧਿਆਈ॥
 ਈਤ ਉਤ ਨਹੀ ਬੀਛੁੜੈ ਸੋ ਸੰਗੀ ਗਨੀਐ॥
 ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਜੋ ਨਿਮਖ ਮਹਿ ਸੋ ਅਲਪ ਸੁਖੁ ਭਨੀਐ॥
 ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੈ ਅਪਿਆਉ ਦੇਇ ਕਛੁ ਉਨ ਨ ਹੋਈ॥
 ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸੰਮਾਲਤਾ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭ ਸੋਈ॥ ਪੰਨਾ - 677

ਪੇਖਤ ਸੁਨਤ ਸਦਾ ਹੈ ਸੰਗੇ ਮੈ ਮੂਰਖ ਜਾਨਿਆ ਦੂਰੀ ਰੇ॥

ਪੰਨਾ - 612

ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹਾਜ਼ਰਾ-ਹਜ਼ੂਰ; ਜ਼ਾਹਰਾ-ਜ਼ਹੂਰ ਅੰਦਰ, ਬਾਹਰ ਸਭ ਥਾਂ ਦਿੜ੍ਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਨਾਲ ਦਿਸ਼ਟੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਅੰਤਰਿ ਸੋ ਬਾਹਰਿ ਅਨੰਤ॥
 ਘਟਿ ਘਟਿ ਬਿਆਪਿ ਰਹਿਆ ਭਗਵੰਤ॥
 ਧਰਨਿ ਮਾਹਿ ਆਕਾਸ ਪਇਆਲ॥
 ਸਰਬ ਲੋਕ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ॥
 ਬਨਿ ਤਿਨਿ ਪਰਬਤਿ ਹੈ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ॥
 ਜੈਸੀ ਆਗਿਆ ਤੈਸਾ ਕਰਮ॥
 ਪਉਣ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰ ਮਾਹਿ॥
 ਚਾਰਿ ਕੁੰਟ ਦਹ ਦਿਸੇ ਸਮਾਹਿ॥
 ਤਿਸ ਤੇ ਭਿੰਨ ਨਹੀ ਕੋ ਠਾਉ॥
 ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਨਾਨਕ ਸੁਖੁ ਪਾਉ॥ ਪੰਨਾ - 293

ਐਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਵਰਗਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦੇਵਤੇ - ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਲੋਕ ਅਤੇ ਬੈਕੁੰਠ ਵਾਸੀ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਆਪ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ -

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਉ ਖੋਜਹਿ ਮਹੇਸੁਰ॥
 ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਪਿ ਪਰਮੇਸੁਰ॥ ਪੰਨਾ - 273

ਤਾ ਕਾ ਸੰਗੁ ਬਾਛਹਿ ਸੁਰਦੇਵ॥
 ਅਮੋਘ ਦਰਸੁ ਸਫਲ ਜਾ ਕੀ ਸੇਵ॥ ਪੰਨਾ - 392

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਫਲ ਕਦੇ ਵੀ ਅਕਾਰਥ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਦੇਵਤੇ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਲੋਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਐਸੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਾਪਰੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਚਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮੁਕਤ ਆਤਮਾਵਾਂ ਦੇਵਤੇ, ਸ਼ਹੀਦ ਆਦਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਸ਼ੋਭਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਦਾ ਆਮ ਸੰਗਤਾਂ ਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ pin drop silence ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚਿਤ ਬਿਰਤੀਆਂ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁੜ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਜਿਥੇ ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਬਕਤਾ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਅੱਖਰ, ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਭਾਸ਼ਣ, ਕੂੜ-ਕਪਟ ਦੇ ਬਚਨ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਾਗ, ਦ੍ਰੋਸ਼, ਨਿੰਦਿਆ, ਬੇਚੈਨੀ, ਵੈਰ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਥਾਂ ਉਤੇ ਕਲਜੁਗ ਆਪਣੀਆਂ ਸਮੂਹ ਫੌਜਾਂ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਰਹਿਤ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਲਈ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦਸਦੇ ਹਨ।

ਕਰ ਜੋਤਿ ਨਾਨਕੁ ਕਰੇ ਅਰਦਾਸਿ॥

ਮੋਹਿ ਸੰਤਹ ਟਹਲ ਦੀਜੈ ਗੁਣਤਾਸਿ॥

ਪੰਨਾ - 392

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਸੁਭਾਅ ਬਾਰੇ, ਜਿਸ ਬਿਰਤੀ ਵਿਚ ਸੰਤ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਸਸਤ੍ਰਿ ਤੀਖਣਿ ਕਾਟਿ ਡਾਰਿਓ ਮਨਿ ਨ ਕੀਨੋ ਰੋਸੁ॥

ਪੰਨਾ - 1017

ਇਕ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸੁਭ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਬਚਨ ਆਇਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਆਰੀ ਚੀਜ਼ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਬਖਸ਼ ਦਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹਰ ਵਕਤ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬ੍ਰਹਮ ਬਾਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸੁਅਸਤਿ ਆਥਿ ਬਾਣੀ ਬਰਮਾਉ॥

ਪੰਨਾ - 4

ਜਦੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਪੂਰਬਲੇ ਕਰਮ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਤਤਪਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਰਸਕ ਬੈਰਾਗੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨਾ ਗੁਣਾਂ - ਰਜੋ, ਤਮੋ, ਸਤੋ ਦੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਗਾੜ੍ਹੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚੋਂ ਜਾਗ ਕੇ ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਦੀ ਸ਼ਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰਤਾ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਅੰਧਕਾਰ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਰਬ ਵਿਆਪੀ ਪ੍ਰਭੂ ਜੋਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਸਤਿਸੰਗ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

**ਜਉ ਭਇਓ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਤਾ ਸਾਧਸੰਗੁ ਪਾਇਆ
ਜਨ ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮੁ ਧਿਆਇਓ॥**

ਪੰਨਾ - 1017

ਤਾਂ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਆਪ ਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਾਖਸ਼ਾਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਹੋ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ -

**ਸਮੁੰਦੁ ਵਿਰੋਲਿ ਸਰੀਰੁ ਹਮ ਦੇਖਿਆ
ਇਕ ਵਸਤੁ ਅਨੁਪ ਦਿਖਾਈ॥
ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦੁ ਗੋਵਿੰਦੁ ਗੁਰੁ ਹੈ
ਨਾਨਕ ਭੇਦੁ ਨ ਭਾਈ॥**

ਪੰਨਾ - 442

ਅਤੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਭੀ ਸੁਣ ਕੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਨੇਸ਼ਟਾ ਇਸ ਗੱਲ ਉਪਰ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਆਪ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਦਰਗਾਹ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਚਖੰਡ ਆਖ ਕੇ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਅਕਾਲਪੁਰਖ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੈਂ ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਿਆਲਾ ਪੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹਾਂ ਤੇ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈਂ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਇਸ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਹ। ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਮਾ ਕੇ ਸੰਤ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਵਿਚ ਬਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਇਹ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਕਰੋ ਅਤੇ ਮਨਮੁਖਾਂ-ਬੇਮੁਖਾਂ, ਪਾਖੰਡੀਆਂ, ਢੋਂਗੀਆਂ, ਬਕਵਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸੰਗ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਨਾ ਕਰੀਂ। ਅਸਾਨੂੰ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਸਿਖਾ ਕੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ -

**ਹੋਹੁ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰੇ ਸੰਤਾਂ ਸੰਗਿ ਵਿਹਾਵੇ॥
ਤੁਧਹੁ ਭੁਲੇ ਸਿ ਜਮਿ ਜਮਿ ਮਰਦੇ
ਤਿਨ ਕਦੇ ਨ ਚੁਕਨਿ ਹਾਵੇ॥**

ਪੰਨਾ - 961

ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਆਪਣੇ ਬਹੁਤ ਮਹਿਮਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਥੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ-

**ਸੰਤਹ ਚਰਨ ਮਾਥਾ ਮੇਰੇ ਪਉਤ॥
ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਸੰਤਹ ਡੰਡਉਤ॥
ਇਹੁ ਮਨੁ ਸੰਤਨ ਕੈ ਬਲਿਹਾਰੀ॥
ਜਾ ਕੀ ਓਟ ਬਾਰ ਗਹੀ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ
ਰਾਖੇ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ॥**

**ਸੰਤਹ ਚਰਣ ਧੋਇ ਧੋਇ ਪੀਵਾ॥
ਸੰਤਹ ਦਰਸੁ ਪੇਖਿ ਪੇਖਿ ਜੀਵਾ॥
ਸੰਤਨ ਸੰਤ ਸਾਧ ਮਿਲਿ ਰਹੀਐ
ਗੁਣ ਬੋਲਹਿ ਪਰਉਪਕਾਰੇ॥
ਸੰਤੈ ਸੰਤੁ ਮਿਲੈ ਮਨੁ ਬਿਗਸੈ
ਜਿਉ ਜਲੁ ਮਿਲਿ ਕਮਲ ਸਵਾਰੇ॥**

ਪੰਨਾ - 889

ਪੰਨਾ - 983

**ਸੰਤਾ ਕੀ ਇਹ ਗੀਤਿ ਨਿਰਾਲੀ॥
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਕਰਿ ਦੇਖਹਿ ਨਾਲੀ॥**

ਪੰਨਾ - 1085

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਅਜਿਹੇ ਸੰਤ ਕੋਈ ਆਡੰਬਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਬਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਪਤ ਰੱਖਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਪੂੜ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਕੌਣ ਉਹ ਸੰਤ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਬਾਰੇ ਆਪ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇ ਕੇ 'ਸੰਤਨਾ ਕੀ ਗੀਤਿ' ਬਾਰੇ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਟਮਾਨ ਜਗਤ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰਮਾਣ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਲਏ -

1. ਚੰਦਨ ਦਾ ਬ੍ਰਿਛ
2. ਕਿਸ਼ਤੀ ਦਾ
3. ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ
4. ਅਕਾਸ਼ ਦਾ
5. ਸੂਰਜ ਦਾ
6. ਹਵਾ ਦਾ ਅਤੇ
7. ਅੱਗ ਦਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੱਤਾਂ ਦਿਸ਼ਟਾਂਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਗੀਤ ਬਾਰੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਚੰਦਨ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛ ਨੂੰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਲੱਕੜੀ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛ ਨੂੰ ਤਿੱਖੇ ਸ਼ਸਤਰ ਜਾਂ ਕੁਹਾੜੇ ਆਦਿਕ ਨਾਲ ਕੱਟ ਸੁੱਟਿਆ ਪਰ ਉਸ ਬ੍ਰਿਛ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਗੋਂ ਉਸ ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਵਾਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਤਿਲ ਮਾਤਰ ਵੀ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ। ਹੇ ਭਾਈ ਤੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਗੀਤ ਸੁਣਨਾ ਕਰ। ਚੰਦਨ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛ ਵਾਂਗ ਜੋ ਮਹਾਤਮਾ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋੜੇ ਬਚਨ ਨਿਰਾਦਰ ਦੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂ ਨਿੰਦਿਆ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਪ੍ਰਭਤਾ ਦੀ ਈਰਖਾ ਕਰਦਿਆਂ ਬੇਮਤਲਬੇ ਦੋਸ਼ ਅਰੋਪਣ ਲਗਾਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭਤਾ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹੋ ਸੁਭ ਇੱਛਾ ਰਖੀ ਕਿ ਇਸ ਭਟਕੇ ਜੀਵ ਦਾ ਵੀ ਭਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਸਰਾਪ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁਰੀ ਚਿਤਵਨੀ ਉਸ ਬਾਰੇ ਚਿਤਵੀ। ਇਸ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਉਸਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ। ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬੱਤ ਕਾ ਭਲਾ।

ਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਸਸਤ੍ਰਿ ਤੀਖਣਿ ਕਾਟਿ ਡਾਰਿਓ ਮਨਿ ਨ ਕੀਨੋ ਰੋਸੁ॥

ਕਾਜੁ ਉਆ ਕੋ ਲੇ ਸਵਾਰਿਓ ਤਿਲੁ ਨ ਦੀਨੋ ਦੋਸੁ॥

ਮਨ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਰਉ ਨਿਤ ਨੀਤਿ॥

ਦਇਆਲ ਦੇਵ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਗੋਬਿੰਦ ਸੁਨਿ ਸੰਤਨਾ ਕੀ ਗੀਤਿ॥

ਪੰਨਾ - 1017

ਦੂਸਰਾ ਦਿਸ਼ਟਾਂਤ ਆਪ ਨੇ ਕਿਸ਼ਤੀ ਦਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਲੰਘਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਦੂਰ ਤੋਂ ਪੈਦਲ ਚਲ ਕੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਥਕੇਵੇਂ ਨਾਲ ਚੁਰ-ਚੁਰ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਨਉਕਾ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸਦੇ ਉਪਰ ਪੈਰ ਰੱਖ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਥਕੇਵਾਂ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸੇ ਨਉਕਾ ਉਪਰ ਬੈਠ ਕੇ ਵੱਡੇ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਦੁਖ ਨਾ ਵਿਆਪਿਆ ਅਤੇ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸਦਾ ਦਾ - ਦਿਸ਼ਟਾਂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਰੂਪ ਨਉਕਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਜਨਮ ਮਰਣ ਦਾ ਸੰਕਟ ਸੀ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜਨਮਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖਰੀਆਂ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਦੇਹਾਂ ਧਾਰਨ

ਦਾ ਦੁਖ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ-

**ਕਈ ਜਨਮ ਭਏ ਕੀਟ ਪਤੰਗਾ॥
ਕਈ ਜਨਮ ਗਜ ਮਾਨ ਕੁਰੰਗਾ॥
ਕਈ ਜਨਮ ਪੰਖੀ ਸਰਪ ਹੋਇਓ॥
ਕਈ ਜਨਮ ਹੋਵਰ ਖਿਖ ਜੋਇਓ॥**

ਪੰਨਾ - 176

ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁਧ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਨ ਨਾਲ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਰਮ, ਉਪਾਸ਼ਨਾ, ਗਿਆਨ ਰਾਹੀਂ ਮਲ, ਵਿਖਸ਼ੇਪਤਾ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਪੜਦਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਬਚਨ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਪਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ।

**ਸੰਤਹੁ ਸਾਗਰੁ ਪਾਰਿ ਉਤਰੀਐ॥
ਜੇ ਕੋ ਬਚਨੁ ਕਮਾਵੈ ਸੰਤਨ ਕਾ
ਸੋ ਗੁਰੁ ਪਰਸਾਦੀ ਤਰੀਐ॥**

ਪੰਨਾ - 747

**ਚਰਣ ਤਲੈ ਓਗਾਹਿ ਬੈਸਿਓ ਸੁਮੁ ਨ ਰਹਿਓ ਸਰੀਰਿ॥
ਮਹਾ ਸਾਗਰੁ ਨਹ ਵਿਆਪੈ ਖਿਨਹਿ ਉਤਰਿਓ ਤੀਰਿ॥**

ਪੰਨਾ - 1017

ਹੁਣ ਤੀਸਰਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਦੇ ਕੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ-

**ਚੰਦਨ ਅਗਰ ਕਪੂਰ ਲੇਪਨ ਤਿਸੁ ਸੰਗੇ ਨਹੀ ਪ੍ਰੀਤਿ॥
ਬਿਸਟਾ ਮੂਤ੍ਰੁ ਖੋਦਿ ਤਿਲੁ ਤਿਲੁ ਮਨਿ ਨ ਮਨੀ ਬਿਪਰੀਤਿ॥**

ਪੰਨਾ - 1017

ਆਪ ਨੇ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਰਾਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੇ ਮੂਤ੍ਰੁ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਤਿਲ-ਤਿਲ ਕਰਕੇ ਖੋਦਦਾ ਹੈ ਪਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉਸਦੀ ਅਵੱਗਿਆ ਜਾਣ ਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਲਟੀ ਸਿੱਧੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੀ। ਉਸਦਾ ਭਲਾ ਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਕਾਨ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਸਤੇ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਫਲਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕ ਦਰਖਤ ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਹਿਦ ਦੀਆਂ ਮੱਖੀਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਗਾ ਸ਼ਹਿਦ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉਤੇ ਲੱਗੇ ਫੁੱਲਾਂ ਤੋਂ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਦਮੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਤੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੀਵਨ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਥਾਂ-ਥਾਂ ਤੇ ਟਿਊਬਵੈਲ ਲਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਦਾ ਪੇਟ ਪਾੜਿਆ ਪਰ ਧਰਤੀ ਆਪਣੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਸਾਂਭ ਰੱਖਿਆ ਨਿਰਮਲ ਜਲ, ਫਸਲਾਂ ਤੇ ਪੀਣ ਲਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ ਵੀ ਉਲਟੀ ਬਿਰਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੇ ਭਾਈ! ਤੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਗੀਤ ਸੁਣ। ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਬਾਵਨ ਚੰਦਨ ਤੇ ਕਪੂਰ ਆਦਿਕਾਂ ਦਾ ਲੇਪ ਭਾਵ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਉਸਤਤੀ ਰੂਪੀ ਬਚਨ ਉਚਾਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਗੁਰਮੁਖ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰੀਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਵਿਸ਼ਟਾ ਅਤੇ ਮੂਤ੍ਰੁ ਰੂਪ ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਟ ਆਤਮਾ ਨਿੰਦਿਆ, ਈਰਖਾ ਅਤੇ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀਆਂ ਗੱਦਾਂ ਗੁੰਦਦਾ ਹੈ। ਥੋੜੀ-ਥੋੜੀ ਗੱਲ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਮਨੋਕਲਪਤ ਦੋਸ਼ ਅਰੋਪਦਾ ਹੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਉਸ ਨਿੰਦਕ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਬੇਧਕ ਜ਼ਹਿਰ ਭਰੇ ਹੋਏ ਬਚਨ ਜੋ ਮਨਮੁਖ, ਨਿੰਦਕ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਰਖਦੇ ਹਨ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਅਸ਼ਾਂਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸਦੇ ਬੁਰੇ ਵਾਸਤੇ ਚਿਤਵਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਗੋਂ ਜੇ ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਭਲਾ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

**ਖੋਦ ਖਾਦ ਧਰਤੀ ਸਹੈ ਕਾਟ ਕੁਟ ਬਨਰਾਇ॥
ਬੋਲ ਕਬੋਲ ਸਾਧੂ ਸਹੈ ਅਉਰ ਪਹਿ ਸਹਿਆ ਨ ਜਾਇ॥**

ਇਹ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਮਰਯਾਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿੰਦਕ, ਬੇਮੁਖ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਅਕਾਰਣ ਵੈਰ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਮਾਤਰ ਦਾ ਵੀ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਖੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਕਬਰ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਇਆ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸਦਾ ਛੋਟਾ ਭਾਈ ਕਾਸਮ ਬੇਗ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਇਆ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨਾ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਅਕਬਰ ਦੀ ਨਿਮਰਤਾ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਭਾਰੀ ਤਰਕ ਕੀਤੀ, ਤੇ ਨਿੰਦਿਆ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਐਸਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਰਾਤ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਸਮੇਂ ਉਸਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਇਕ ਹੱਡੀ ਫਸ ਗਈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੀ ਮ੍ਰਿਤੂ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਉਹ ਈਰਖਾਲੂ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨਖਿੱਧ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ ਗਿਆ ਗੁਰੂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਸ਼ੇਰ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲਈ ਗਏ। ਉਸ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਭਿਆਨਕਤਾ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ ਘੋੜੇ ਲਿਦ ਕਰਨ ਲਗ ਗਏ ਅਤੇ ਹਾਥੀ ਡਰ ਗਏ ਤੇ ਚਿੰਗਾੜਾਂ ਮਾਰਨ ਲਗ ਗਏ ਅਤੇ ਪੈਰ ਪਿਛੇ ਨੂੰ ਹਟਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਕੋਈ ਵੀ ਸੂਰਮਾਂ ਉਸ ਸ਼ੇਰ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੌਂਸਲਾ ਨਹੀਂ ਧਾਰਦਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਰੂਹ ਤੱਕੀ, ਤੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤੇਰਾ ਚਾਚਾ ਕਾਸਮ ਬੇਗ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਗੁਰੂ ਤੀਜੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕੀਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਈਰਖਾਲੂ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਸੀ। ਜਿਸਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਇਹਨੂੰ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣਾ ਪਿਆ ਪਰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਫਲ ਅਜੇ ਬਾਕੀ ਸੀ। (ਗੁਰੂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਫਲ ਵੀ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮਿਲਣਾ ਸੀ) ਸੋ ਇਸ ਫਲ ਵਜੋਂ ਗੁਰੂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹਸਤ ਕਮਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵੱਧ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਨਰਕਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਚ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਚੌਥੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਅਕਾਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਉਚ ਨੀਚ ਬਿਕਾਰ ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਸੰਲਗਨ ਸਭ ਸੁਖ ਛੁੜ੍ਹ॥
ਮਿੜ੍ਹ ਸੜ੍ਹ ਨ ਕਛੁ ਜਾਨੈ ਸਰਬ ਜੀਅ ਸਮਤ॥**

ਪੰਨਾ - 1018

ਹੇ ਭਾਈ! ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ ਸੁਣ! ਸੰਤ ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਵਿਚ, ਨਿਮਰਤਾ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ, ਪਾਪੀਆਂ ਤੇ ਪੁੰਨੀਆਂ ਇਤਿਆਦਿਕ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਭਲੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਰਾਗ ਦ੍ਰੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਸ਼ਤਰੂ ਭਾਵਨਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਇਕ ਸਮਾਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। (ਪਰ ਸੰਸਾਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੋਚ ਇਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਵਿਪਰੀਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਇਸ ਰਾਗ ਦ੍ਰੋਸ਼ ਰਹਿਤ, ਵੈਰੀ, ਮਿੱਤਰ ਰਹਿਤ ਦੇ ਬਾਰੇ ਮਹਾਨ ਤਰਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋ ਸ਼ਤਰੂ ਹਨ ਜਾਂ ਜਿਸਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ਤਰੂਤਾ ਧਾਰ ਕੇ ਵੈਰ ਭਾਵ ਦਾ ਵਰਤਾਵ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਜਕਲ Political ਪਾਰਟੀਆਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸ਼ਤਰੂਤਾ ਰਖਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਇਹ ਭਾਲਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਹਿੱਤ ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਸਾਡੇ ਵਿਪਰੀਤ ਰਾਜਸੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਆਪਣੇ ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਆਉਣ ਦੇਣ। ਜੇ ਕੋਈ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਫਲਾਣੀ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੂਰਖਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਨਾ ਪਤਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਉਚ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੂਝ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹਾ ਅੰਧਕਾਰ ਮਨ ਨੂੰ ਘੇਰਦਾ ਹੈ।) ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ-

**ਜਬ ਧਾਰੈ ਕੋਊ ਬੈਰੀ ਮੀਤੁ॥
ਤਬ ਲਗੁ ਨਿਹਚਲੁ ਨਾਹੀ ਚੀਤੁ॥
ਜਬ ਲਗੁ ਮੋਹ ਮਗਨ ਸੰਗਿ ਮਾਇ॥
ਤਬ ਲਗੁ ਧਰਮਰਾਇ ਦੇਇ ਸਜਾਇ॥** ਪੰਨਾ - 278

ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਸੂਰਜ ਵਰਗੀ ਅਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਰਗੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਕੋਈ ਬੇਗਾਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ -

**ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ॥
ਜਬ ਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮੋਹਿ ਪਾਈ॥
ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ
ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ॥** ਪੰਨਾ - 1299

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਤ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਨਾ ਮਿੱਤਰ ਭਾਵਨਾ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਸ਼ਤਰੂ ਭਾਵਨਾ; ਸਮਾਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹਨ।

ਅਗਲਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਸੂਰਜ ਦਾ ਦਸਦੇ ਹਨ -

**ਕਰਿ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ਪ੍ਰਚੰਡ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਅੰਧਕਾਰ ਬਿਨਾਸ॥
ਪਵਿਤ੍ਰੁ ਅਪਵਿਤ੍ਰੁਹ ਕਿਰਣ ਲਾਗੇ
ਮਨਿ ਨ ਭਇਓ ਬਿਖਾਦੁ॥** ਪੰਨਾ - 1018

ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਅਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ, ਸੁਗੰਧੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਬਗੀਚਿਆਂ ਅਤੇ ਬਦਬੂ ਮਾਰਦੇ ਗੰਦਗੀ ਦੇ ਢੇਰਾਂ ਉਤੇ ਇਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹੀ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ

ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ-

ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਸਦਾ ਨਿਰਦੋਖ॥ ਜੈਸੇ ਸੂਰ ਸਰਬ ਕਉ ਸੋਖ॥

ਪੰਨਾ - 272

ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਚੰਗਿਆਂ, ਮੰਦਿਆਂ, ਪਾਪੀਆਂ, ਪੁੰਨੀਆਂ ਦੇ ਔਗੁਣ ਤੇ ਗੁਣ ਨਾ ਪਛਾਣਦੇ ਹੋਏ ਭਜਵਲ ਤਰਨ ਦਾ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਚੰਡ ਵਾਂਗੂੰ ਸੰਤ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਸੂਰਜ ਰਾਹੀਂ ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਖੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਂਤ-ਭਾਂਤ ਦੇ ਅਲੰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਕਿਰਨਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਮਹਾਂ ਮਲੀਨ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਅੰਧਕਾਰਮਈ ਅਗਿਆਨ ਅੰਤਹਕਰਣ ਵਿਚੋਂ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਗਿਆਤ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਦੁਖ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਨਾਮਦੇਵ, ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ, ਗਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦਿਤੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੂਰਜ ਵਰਗੇ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਦੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਈ ਕਿਰਨਾਂ ਪਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਬਣਾ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿਖਾਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਗਿਣਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਮੰਦ ਬਚਨ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਧਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਬੇਪਰਵਾਹ ਹੋ ਕੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਲੱਚਦੇ ਹਨ।

ਛੇਵਾਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਹਵਾ ਦਾ ਹੈ - ਠੰਢੀ ਹਵਾ ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਮੰਦੀਆਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਵਾਲੇ ਚੰਗੇ ਮੰਦੇ ਗੁਰਮੁਖ, ਮਨਮੁਖ, ਬੇਮੁਖ, ਨਿੰਦਕ, ਸਾਕਤ, ਪਰਉਪਕਾਰੀ, ਦਾਨੀ, ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਠੰਢੀ ਹਵਾ ਸਾਰੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ-ਮੰਦੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਪਰਸ਼ ਕਰਦੀ ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਵਗਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਕੋਈ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਮਨ ਵਿਚ ਰਖਦੀ ਇਵੇਂ ਚੰਗੇ-ਮੰਦੇ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਕਰਤਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਵਿਚਾਰਦੇ ਹੋਏ ਸੰਤ ਸਤਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਉਧਾਰ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸੀਤਲ ਸੁਭਾਅ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵੀ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸਨੇ-ਸਨੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਭਗਤੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਹੰਕਾਰੀ, ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੰਕਾਰ ਭਰੀ ਤਪਸ਼ ਬੁਝਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸੀਤ ਮੰਦ ਸੁਗੰਧ ਚਲਿਓ ਸਰਬ ਥਾਨ ਸਮਾਨ॥

ਜਹਾ ਸਾ ਕਿਛੁ ਤਹਾ ਲਾਗਿਓ ਤਿਲੁ ਨ ਸੰਕਾ ਮਾਨ॥

ਪੰਨਾ - 1018

ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਕੈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਸਮਾਨ॥

ਜੈਸੇ ਰਾਜ ਰੰਕ ਕੋਉ ਲਾਗੈ ਤੁਲਿ ਪਵਾਨ॥

ਪੰਨਾ - 272

ਹੁਣ ਅੱਗੇ ਆਪ ਅਗਨੀ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਸੁਭਾਇ ਅਭਾਇ ਜੁ ਨਿਕਟਿ ਆਵੈ ਸੀਤੁ ਤਾ ਕਾ ਜਾਇ॥
ਆਪ ਪਰ ਕਾ ਕਛੁ ਨ ਜਾਣੈ ਸਦਾ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ॥**

ਪੰਨਾ - 1018

**ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਕਾ ਇਹੈ ਗੁਨਾਉ॥
ਨਾਨਕ ਜਿਉ ਪਾਵਕ ਕਾ ਸਹਜ ਸੁਭਾਉ॥**

ਪੰਨਾ - 272

ਅੱਗ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ ਦੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਵੀ ਪੁਰਸ਼ ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਨੇੜੇ ਆਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਦੁਸ਼ਟਤਾ ਰਖਕੇ ਨੇੜੇ ਆਵੇ ਪਰ ਉਸਦਾ ਪਾਲਾ ਅੱਗ ਨੇ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੈ। ਅਗਨ ਆਪਣੇ ਪਰਾਏ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਪਰ ਜੋ ਵੀ ਇਸਦੇ ਨਿਕਟ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸੁਤੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਸਦਾ ਪਾਲਾ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਪਾਲੇ ਤੋਂ, ਸਰਦੀ ਤੋਂ ਪਾਏਮਾਨ ਹੋ ਕੇ ਜੋ ਅੰਦਰ ਡਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਤੇ ਨਮੁਨੀਆ ਹੋ ਕੇ ਮਰ ਨਾ ਜਾਵਾਂ, ਅਗਨੀ ਉਹ ਡਰ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਲਾਟਾਂ ਨਾਲ ਦੂਰ ਤਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਤ ਆਪਣਾ ਪਰਾਇਆ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਤਾ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਅ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਗਿਆਨ ਰੂਪ ਪਾਲਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਮਾਂ ਦਾ ਭੈਅ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਉਸਦਾ ਜਨਮ ਮਰਨ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਣ ਲੱਗੇ ਕਿ -

**ਚਰਣ ਸਰਣ ਸਨਾਥ ਇਹੁ ਮਨੁ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਲਾਲ॥
ਗੋਪਾਲ ਗੁਣ ਨਿਤ ਗਾਉ ਨਾਨਕ ਭਏ ਪ੍ਰਭ ਕਿਰਪਾਲ॥**

ਪੰਨਾ - 1018

ਸੰਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਚ ਰਤੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਜਿਹੇ ਵਿਰਲੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰੋ, ਸੇਵਾ ਕਰੋ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਭਵਜਲ ਵਿਚੋਂ ਤਾਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਰਖਦੇ ਹਨ।

**ਕਬੀਰ ਸੇਵਾ ਕਉ ਦੁਇ ਭਲੇ ਏਕੁ ਸੰਤੁ ਇਕੁ ਰਾਮੁ॥
ਰਾਮੁ ਜੁ ਦਾਤਾ ਮੁਕਤਿ ਕੋ ਸੰਤੁ ਜਪਾਵੈ ਨਾਮੁ॥**

ਪੰਨਾ - 1373

ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰਸਿੱਖ ਪਿਆਰਿਓ ਐਸੇ ਕਮਾਈ ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰੋ। ਸੰਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਜ ਆਪ ਸਵਾਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਆਪ ਹੀ ਬਰਕਤਾਂ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਪੈਜ ਆਪ ਹੀ ਰਖਦੇ ਹਨ।

ਰਾੜੇ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪਾਸ, ਜਦੋਂ ਆਪ ਢੱਕੀ ਵਿਚ ਘੋਰ ਤਪਸਿਆ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਜਾਪ ਸਾਲਾਂ ਬੱਧੀ, ਨੀਂਦ ਦਾ, ਭੁੱਖ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਗਰਮੀ, ਪਾਲੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦੇ,

ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਜਰਗ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੌ ਕੁ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਮਕਾਣ ਜਦੋਂ ਪਰਚੋਣੀ ਕਰਕੇ ਜਰਗ ਤੋਂ ਮੁੜ ਕੇ ਆਈ ਤਾਂ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਆਪ ਦੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਸੁਤਅ ਹੀ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬਣਿਆ ਹੈ ਛਕ ਕੇ ਜਾਣਾ। ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਚਨ ਮੰਨ ਕੇ ਲਾਂਗਰੀ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਪੰਗਤਾਂ ਲਾ ਲਈਆਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਅਜੇ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਾਲਾ ਦਾਲਾ ਰਿੱਝ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵੀ ਬਣਾ ਕੇ ਭੋਗ ਲਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਲਾਂਗਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕ ਕੇ ਜਾਏ। ਉਸ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਢਾਈ ਰੁਪਏ ਦੀ ਦੇਗ ਕਰਾਈ ਸੀ। ਜੋ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਵੰਡਦਿਆਂ-ਵੰਡਦਿਆਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਸਰਬ ਲੋਹ ਦੇ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਬਚਦੀ ਪਈ ਸੀ। ਲਾਂਗਰੀ ਸਿੰਘ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਆਇਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇਗ ਤਾਂ ਬਾਟੇ ਵਿਚ ਸਵਾਈ ਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਾਉਣ ਦਾ ਬਚਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰੋ ਉਹ ਲੰਗਰ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਬਾਬਾ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਪਧਾਰੇ ਅਤੇ ਆ ਕੇ ਆਪਣਾ ਰੁਮਾਲ ਬਾਟੇ ਉਪਰ ਪਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪਿਆਰਿਆ! ਇਹ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਹੈ ਇਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿਚ ਥੋੜ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦੀ, ਨਿਸ਼ਚਾ ਰੱਖ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਤਿਚਰੁ ਮੂਲਿ ਨ ਬੁੱਤੀਦੋ ਜਿਚਰੁ ਆਪਿ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ॥

ਸਬਦੁ ਅਖੁਟੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕਾ ਖਾਹਿ ਖਰਚਿ ਧਨੁ ਮਾਲੁ॥

ਪੰਨਾ - 1426

ਪ੍ਰੇਮੇਸ਼ਰ ਆਪਣਿਆਂ ਦੀ ਆਪ ਹੀ ਲਾਜ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ੰਕਾ ਨਾ ਲਿਆਈਂ, ਨਾ ਹੀ ਰੁਮਾਲ ਚੁਕ ਕੇ ਅੰਤਵਾਰਾ ਲਈਂ, ਵਰਤਾਂਦਾ ਜਾਈਂ, ਤੋਟਾ ਨਹੀਂ ਆਏਗਾ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਅਚਿੰਤ ਕੰਮ ਕਰਹਿ ਪ੍ਰਭ ਤਿਨ ਕੇ

ਜਿਨ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਪਿਆਰਾ॥

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ ਸਦਾ ਮਨਿ ਵਸਿਆ

ਸਭਿ ਕਾਜ ਸਵਾਰਣਹਾਰਾ॥

ਓਨਾ ਕੀ ਗੀਸ ਕਰੇ ਸੁ ਵਿਗੁਚੈ

ਜਿਨ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਹੈ ਰਖਵਾਰਾ॥

ਪੰਨਾ - 638

ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਾਉਂਦੇ ਹੋਰ ਕਾਫੀ ਸੰਗਤਾਂ ਪੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਗਈਆਂ। ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਧੰਨ-ਧੰਨ ਕਰਦੇ ਵਿਦਾ ਹੋਏ। ਸੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੇਖਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਆਇਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਗੀਤ ਨਿਰਾਲੀ ਹੈ।

**ਸੰਤਾ ਕੀ ਇਹ ਗੀਤ ਨਿਰਾਲੀ॥
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਰਿ ਦੇਖਹਿ ਨਾਲੀ॥**

ਪੰਨਾ - 1085

ਸੋ ਮਹਾਤਮਾ ਦਿਨ ਰਾਤ ਹੀ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਹਰ ਥਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਰਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਵਰਤਣ ਲਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਹਰੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦੀ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚ ਰਤੇ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਤੇ ਤਨ ਸਦਾ ਹੀ ਹਰਿਆਵਲ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਰਬੱਗ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿਚ ਪਏ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਾਸਾਂ ਦੇ ਦਾਸ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਸਮਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਘਟ-ਘਟ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੇ, ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਦਿਸਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਗਮੀ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮਾਨ ਰਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਵਕਤ ਦੁਖਾਂ, ਸੁਖਾਂ, ਅਸਮਿਤਾ, ਅਭਿਨਿਵੇਸ਼, ਅਵਿਦਿਆ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਐਉਂ ਲਗਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਆਮ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਸੰਸਾਰ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੇ ਕਾਰਜ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਸਦਾ ਹੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲਿਵਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਨੂੰ ਬੇਦ ਵੀ ਕਥਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ।

**ਸਾਧ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਬੇਦ ਨ ਜਾਨਹਿ॥
ਜੇਤਾ ਸੁਨਹਿ ਤੇਤਾ ਬਖਿਆਨਹਿ॥
ਸਾਧ ਕੀ ਉਪਮਾ ਤਿਹੁ ਗੁਣ ਤੇ ਦੁਰਿ॥
ਸਾਧ ਕੀ ਉਪਮਾ ਰਹੀ ਭਰਪੂਰਿ॥
ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ ਕਾ ਨਾਹੀ ਅੰਤ॥
ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ ਸਦਾ ਬੇਅੰਤ॥
ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ ਉਚ ਤੇ ਉਚੀ॥
ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ ਮੁਚ ਤੇ ਮੁਚੀ॥
ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ ਸਾਧ ਬਨਿ ਆਈ॥
ਨਾਨਕ ਸਾਧ ਪ੍ਰਭ ਭੇਦੁ ਨ ਭਾਈ॥**

ਪੰਨਾ - 272

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਅਸਾਨੂੰ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੂੜੀ ਜੋ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਗੰਗਾ ਦੇ ਮਹਾਤਮ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਜਨ ਚਰ ਰਜ ਮੁਖਿ ਮਾਥੈ ਲਾਗੀ
ਆਸਾ ਪੂਰਨ ਅਨੰਤ ਤਰੰਗਾ॥
ਜਨ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜਾ ਕੀ ਨਿਰਮਲ ਮਹਿਮਾ
ਜਨ ਕੇ ਚਰਨ ਤੀਰਥ ਕੋਟਿ ਗੰਗਾ॥
ਜਨ ਕੀ ਪੂਰਿ ਕੀਓ ਮਜਨੁ ਨਾਨਕ**

ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੇ ਹਰੇ ਕਲੰਗਾ॥

ਪੰਨਾ - 828

ਸਾਰੇ ਉਪਰਲੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ
ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ -

ਰੈਣਿ ਦਿਨਸੁ ਰਹੈ ਇਕ ਰੰਗਾ॥
ਪ੍ਰਭ ਕਉ ਜਾਣੈ ਸਦ ਹੀ ਸੰਗਾ॥
ਠਾਕੁਰ ਨਾਮੁ ਕੀਓ ਉਨਿ ਵਰਤਨਿ॥
ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਅਘਾਵਨੁ ਹਰਿ ਕੈ ਦਰਸਨਿ॥
ਹਰਿ ਸੰਗਿ ਰਾਤੇ ਮਨ ਤਨ ਹਰੇ॥
ਗੁਰ ਪੁਰੇ ਕੀ ਸਰਨੀ ਪਰੇ॥
ਚਰਣ ਕਮਲ ਆਤਮ ਆਧਾਰ॥
ਏਕੁ ਨਿਹਾਰਹਿ ਆਗਿਆਕਾਰ॥
ਏਕੋ ਬਨਜੁ ਏਕੋ ਬਿਉਹਾਰੀ॥
ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਨਹਿ ਬਿਨੁ ਨਿਰੰਕਾਰੀ॥
ਹਰਖ ਸੰਗ ਦੁਹਰੁ ਤੇ ਮੁਕਤੇ॥
ਸਦਾ ਅਲਿਪਤੁ ਜੋਗ ਅਰੁ ਜੁਗਤੇ॥
ਦੀਸਹਿ ਸਭ ਮਹਿ ਸਭ ਤੇ ਰਹਤੇ॥
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਓਇ ਧਿਆਨੁ ਧਰਤੇ॥
ਸੰਤਨ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਕਵਨ ਵਖਾਨਉ॥
ਅਗਾਧਿ ਬੋਧਿ ਕਿਛੁ ਮਿਤਿ ਨਹੀ ਜਾਨਉ॥
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਮੋਹਿ ਕਿਰਪਾ ਕੀਜੈ॥
ਪੂਰਿ ਸੰਤਨ ਕੀ ਨਾਨਕ ਦੀਜੈ॥

ਪੰਨਾ - 181

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਗਾਧ ਬੋਧ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਜਿੰਨਾਂ ਸੰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ
ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਐਨਾ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ
ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਇਹ ਲਿਖਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ
ਹੈ ਕਿ ਅਜਕੱਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ, ਮਿਸ਼ਨਰੀਆਂ, ਕਥਾਕਾਰਾਂ,
ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨੂੰ 'ਸੰਤ' ਅੱਖਰ ਤੋਂ Fovia ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਫੋਵੀਆ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਮਨ ਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ ਉਸ ਚੀਜ਼
ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਆਂ ਇਕ ਦਮ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਰੋਧੀ ਲਹਿਰ
ਚਲ ਕੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿਆ ਕਰਦੀ
ਹੈ। ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮਹਾਨ ਯੋਧਾ ਨੈਪੋਲੀਅਨ ਇਕ ਫੈਸਲਾ ਕੁਨ ਲੜਾਈ
ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਲੜ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੈਰ-ਪੈਰ ਉਸਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਵਧ ਰਹੀਆਂ
ਸਨ। ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦਾ ਸੀ। ਸ਼ੇਰ ਉਸ ਵਾਸਤੇ
ਇਕ ਡਰਪੋਕ ਜਾਨਵਰ ਸੀ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਬਿੱਲੀਆਂ ਤੋਂ ਫੋਵੀਆ ਸੀ। ਨੈਲਸਨ
ਜੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਜਵਾਨ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਨੈਪੋਲੀਅਨ ਬਿੱਲੀਆਂ
ਨੂੰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ
unnatural ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨੂੰ
ਭਾਂਪਦਿਆਂ ਉਸਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਤਦਾਦ ਵਿਚ ਬਿੱਲੀਆਂ ਛੁਡ
ਦਿਤੀਆਂ। ਬਿੱਲੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਨੈਪੋਲੀਅਨ ਘਬਰਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜੰਗ ਵਿਚ

ਪਿਛੇ ਹਟਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਫੈਸਲਾਕੁਨ ਲੜਾਈ ਹਾਰ ਗਈਆਂ। ਇਹ ਫੌਜੀਆਂ Political ਬੰਦਿਆਂ, ਲੀਡਰਾਂ, ਮਿਸ਼ਨਰੀਆਂ, ਕੱਟੜਾਂ, ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖਾਂ, ਸਾਧੂ, ਸੰਤਾਂ, ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋ ਕੇ ਨਾਸਤਕਤਾ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਗਿਰ ਕੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਕੂਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਵਿਚ ਨਾ ਵੜਨ ਦੇਵੋ, ਕੀਰਤਨ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇਵੋ, ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਪੰਥ ਦਾ ਭੱਠਾ ਬਹਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਸ ਚਲੇ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨ ਤੋਂ ਵੀ ਮਾਰ ਦੇਣ। ਜਿਵੇਂ ਇਸਲਾਮ ਵਿਚ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੇ ਪਾਬੰਦ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਸੁਰਮੱਦ, ਮਨਸੂਰ, ਸਮਸਤਬਰੇਜ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੰਜ਼ਿਲੇ ਮਾਰਫਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੀਰਾਂ, ਫਕਰਾਂ, ਦਰਵੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਮੰਜ਼ਿਲੇ ਮਾਰਫਤ ਦੇ ਬਚਨ ਆਪਣੀ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਤੋਂ ਅਛੋਹ ਰਹਿ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਤਿ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਹਰ ਧਰਮ ਵਿਚ ਦਰਜਾ-ਬ-ਦਰਜਾ ਗੁਰੂਆਂ, ਪੀਰਾਂ, ਸੰਤਾਂ, ਰਿਸ਼ੀਆਂ-ਮੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅਵਸਥਾ ਭੇਦ ਨਾਲ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹਨ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੇ, ਪਾਪ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਆਪ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਦੁਖੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਮੱਤ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਤਾੜਨਾ ਭਰੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਨਾਲ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦੇ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਜਾਣ ਕੇ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਇਹ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਸਭ ਦੇ ਹੀ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਰੀਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸਤੋਂ ਹੋਰ ਸੂਖਸ਼ਮ ਕਾਰਨ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ Physical body, Astroal body, Etherecal body; ਸਥੂਲ ਸਰੀਰ, ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਕਾਰਨ ਸਰੀਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਥੂਲ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮੱਤ ਮਤਾਂਤਰ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸਦਾ ਕ੍ਰਿਆਕ੍ਰਮ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਰੀਰ ਜਿਸਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਜੀਅੜਾ (ਜੀਵ) ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਬੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਆਪਣੇ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮੰਦੇ ਫਲ ਭੁਗਤਣ ਲਈ ਸੱਚੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਲੇਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਮੱਕਾ ਸ਼ਰੀਫ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਇਸ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਪੁਛਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ -

**ਨਾਨਕ ਆਖੈ ਰੇ ਮਨਾ ਸੁਣੀਐ ਸਿਖ ਸਹੀ॥
 ਲੇਖਾ ਰਬੁ ਮੰਗੇਸੀਆ ਬੈਠਾ ਕਢਿ ਵਹੀ॥
 ਤਲਬਾ ਪਉਸਨਿ ਆਕੀਆ ਬਾਕੀ ਜਿਨਾ ਰਹੀ॥
 ਅਜਰਾਈਲੁ ਫਰੇਸਤਾ ਹੋਸੀ ਆਇ ਤਈ॥
 ਆਵਣੁ ਜਾਣੁ ਨ ਸੁਝਈ ਭੀੜੀ ਗਲੀ ਫਹੀ॥
 ਕੂੜ ਨਿਖੁਟੇ ਨਾਨਕਾ ਓੜਕਿ ਸਚਿ ਰਹੀ॥** ਪੰਨਾ - 953

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੀਵ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਕ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤਕ ਕਿ ਉਸਦੀ ਹਉਮੈ ਦਾ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਜੰਮਣਾ-ਮਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਭੋਗਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਸ ਜੀਵ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਪਾਪ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ, ਈਰਖਾ ਪਰਾਏ ਧੰਨ ਲੁਟਣੇ, ਹਤਿਆਵਾਂ ਕਰਨੀਆਂ, ਧੋਖੇ ਦੇਣੇ, ਛਲ ਕਰਨੇ, ਕਪਟ ਕਰਨੇ, ਵਿਭਚਾਰ ਕਰਨੇ ਆਦਿ ਕਰਮ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤਾਂ ਲੇਖਾ ਦੇਣ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਉਸ ਤੇ ਪਿਛੋਂ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤਣ ਸਮੇਂ ਉਹ ਜੀਵ ਸੂਖਸ਼ਮ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚ ਨਰਕ ਭੋਗਦਾ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੰਸ ਮਾਤਰ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਪਾਪੀ ਕਰਮ ਕਮਾਵਦੇ ਕਰਦੇ ਹਾਇ ਹਾਇ॥
ਨਾਨਕ ਜਿਉ ਮਥਨਿ ਮਧਾਣੀਆ ਤਿਉ ਮਥੇ ਧ੍ਰਮਰਾਇ॥**
ਪੰਨਾ - 1425

**ਲੈ ਫਾਹੇ ਰਾਤੀ ਤੁਰਹਿ ਪ੍ਰਭੁ ਜਾਣੈ ਪ੍ਰਾਣੀ॥
ਤਕਹਿ ਨਾਰਿ ਪਰਾਈਆ ਲੁਕਿ ਅੰਦਰਿ ਠਾਣੀ॥
ਸੰਨੀ ਦੇਨਿ ਵਿਖੰਮ ਥਾਇ ਮਿਠਾ ਮਦੁ ਮਾਣੀ॥
ਕਰਮੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਆਪੇ ਪਛੁਤਾਣੀ॥**
ਅਜਰਾਈਲੁ ਫਰੇਸਤਾ ਤਿਲ ਪੀੜੇ ਘਾਣੀ॥ ਪੰਨਾ - 315

ਇਕ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ -
**ਧਰਮ ਰਾਇ ਨੋ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਬਹਿ ਸਚਾ ਧਰਮੁ ਬੀਚਾਰਿ॥
ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਦੁਸਟ ਆਤਮਾ ਓਹੁ ਤੇਰੀ ਸਰਕਾਰ॥
ਅਧਿਆਤਮੀ ਹਰਿ ਗੁਣ ਤਾਸੁ ਮਨਿ ਜਪਹਿ ਏਕੁ ਮੁਰਾਰਿ॥
ਤਿਨ ਕੀ ਸੇਵਾ ਧਰਮ ਰਾਇ ਕਰੈ ਧੰਨੁ ਸਵਾਰਣਹਾਰੁ॥**
ਪੰਨਾ - 38

ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਅਤੇ ਜੋ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾ ਪਾਲਣ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਨ ਉਹ ਸ਼ਰੀਅਤ ਦੀ category (ਸ਼੍ਰੇਣੀ) ਵਿਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਦੂਸਰੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਪਾਪ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਸਦਾ ਹੀ ਬਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਦੂਜਿਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ ਦਾਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰੌਚਕ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਪਹਿਲੀ ਅਸਟਪਦੀ ਵਿਚ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰੌਚਕ category ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਤੀਸਰੇ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਬਾਣੀ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ, ਨਾਮ ਦੀ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਵਿਵੇਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸਤਿ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਤਮ ਚਿੰਤਨ, ਬ੍ਰਹਮ ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਲਿਵਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਯਥਾਰਥ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤਿੰਨਾਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਦੇ ਨਾਲ ਅਵਸਥਾ ਭੇਦ ਨਾਲ ਸਤਿ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਅਲੰਬੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵੀ categories (ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ) ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਿਲੀ ਨੂੰ 'ਸ਼ਰੀਅਤ' ਆਖਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਤੋਂ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਰਦੇ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ। ਦੂਸਰੀ ਅਵਸਥਾ 'ਤਰੀਕਤ' ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤੀਸਰੀ ਨੂੰ 'ਹਕੀਕਤ' ਆਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੰਤਮ ਨੂੰ 'ਮਾਰਫਤ' ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਜਮਾਤ ਦੇ student ਹਨ ਉਹ ਆਰਫਾਂ, ਦਰਵੇਸ਼ਾਂ, ਸੰਤਾਂ, ਸਾਧੂਆਂ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਫਤ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਫਤਵੇ ਲਾ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਧਰਮ ਵਿਚ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਚਕਸ਼ੂਆਂ ਤੋਂ ਹੀਣੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤ ਕੇ ਸਤਿ ਦੇ ਖੋਜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿੰਦੇ ਆਏ ਹਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਸਾਡੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਅਜਕਲ ਇਕ ਰਿਵਾਜ ਹੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਖੂਬ ਜੀਅ ਭਰ ਕੇ ਨਿੰਦਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਐਨਾ ਬਦਨਾਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਫਰਤ ਕਰਨ ਲਗ ਜਾਣ; ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਆਇਆ ਹੈ।

ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜੱਗ ਦੇ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ ਭੇਜ ਦਿਤੇ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਤਦਾਦ ਵਿਚ ਸਾਧੂ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਤੇ ਆਮ ਦੁਨੀਆਂ ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਗਈ ਪਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਅਜਿਹੇ ਪਾਮਰਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਤਕ ਕੇ ਆਪ ਆ ਕੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਜੱਗ ਕੀਤਾ। ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਚਿਤੌੜਗੜ੍ਹ ਦੀ ਰਾਣੀ ਝਾਲੀ ਦੇ ਘਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬਣੇ ਬਣਾਏ ਬ੍ਰਹਮ ਭੋਜ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਛੱਡ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਰਵਿਦਾਸ ਖਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਖਾਣਾ। ਜਾਂ ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਭੋਜ ਛਕਾਵੋ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਛਕਾਂਗੇ। ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਅਲੱਗ ਕਮਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਕੱਟੜ ਹੰਕਾਰੀ ਤੇ ਨਿੰਦਕ, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪੰਗਤ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਨਾ ਭਾਈ ਅਤੇ ਉਹ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਗਤ ਦੀ ਪੈਜ ਰਖੀ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਟ ਦੇ ਦੋਖੀ ਪੁਰਸ਼ ਸਦਾ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਦੁਖ ਦੇਣ ਦੇ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਨ। ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ -

**ਜਿਸ ਕੇ ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਤੂੰ ਸੁਆਮੀ ਸੋ ਦੁਖ ਕੈਸਾ ਪਾਵੈ॥
ਬੋਲਿ ਨ ਜਾਣੈ ਮਾਇਆ ਮਦਿ ਮਾਤਾ ਮਰਣਾ ਚੀਤਿ ਨ ਆਵੈ॥
ਮੇਰੇ ਰਾਮਰਾਇ ਤੂੰ ਸੰਤਾ ਕਾ ਸੰਤ ਤੇਰੇ॥
ਤੇਰੇ ਸੇਵਕ ਕਉ ਭਉ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਜਮੁ ਨਹੀ ਆਵੈ ਨੇਰੇ॥**

ਪੰਨਾ - 749

ਜਿਸ ਦੇ ਹੋਵੈ ਵਲਿ ਸੁ ਕਦੇ ਨ ਹਾਰਦਾ॥ ਪੰਨਾ - 519

ਇਹ ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ ਹਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ। ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਰਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਦੁਸ਼ਟ, ਦੋਖੀਆਂ, ਨਿੰਦਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਰਾਖਾ ਹੋ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਥਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਆਪੇ ਦੈਤ ਲਾਇ ਦਿਤੇ ਸੰਤ ਜਨਾ ਕਉ ਆਪੇ ਰਾਖਾ ਸੋਈ॥
ਜੋ ਤੇਰੀ ਸਦਾ ਸਰਣਾਈ ਤਿਨ ਮਨਿ ਦੁਖੁ ਨ ਹੋਈ॥

ਪੰਨਾ - 1133

ਆਪਸ ਕਉ ਬਹੁ ਭਲਾ ਕਰਿ ਜਾਣਹਿ ਮਨਮੁਖਿ ਮਤਿ ਨ ਕਾਈ॥
ਸਾਧੂ ਜਨ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਵਿਆਪੇ ਜਾਸਨਿ ਜਨਮੁ ਗਵਾਈ॥
ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਕਦੇ ਚੇਤਹਿ ਨਾਹੀ ਅੰਤਿ ਗਏ ਪਛੁਤਾਈ॥

ਪੰਨਾ - 601

ਭਗਤ ਜਨਾਂ ਕਾ ਰਾਖਾ ਹਰਿ ਆਪਿ ਹੈ ਕਿਆ ਪਾਪੀ ਕਰੀਐ॥
ਗੁਮਾਨੁ ਕਰਹਿ ਮੂੜ ਗੁਮਾਨੀਆ ਵਿਸੁ ਖਾਧੀ ਮਰੀਐ॥

ਪੰਨਾ - 316

ਜੋ ਅਜਕਲ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੱਟੜ ਪੰਥੀਆਂ ਵਲੋਂ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਤਾਲੁਕ ਨਾ ਰੱਖੇ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਪੰਥ ਦਾ ਭੱਠਾ ਬਹਾ ਦਿਤਾ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖੇਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਉਸਤਤਿ ਤੇ ਨਿੰਦਿਆ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤਿਆਂ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਉਤੇ ਵਿਚਾਰ ਅੱਗੇ ਚਲ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਕੁਝ ਖਰੀਆਂ-ਖਰੀਆਂ - ਸੰਤਾਂ ਵਲੋਂ ਜੋ ਉਦਾਸੀ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਐਸੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਰਾ ਦੋਸ਼ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਇਹ ਭੀ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਕਿ ਕੀ ਸਾਰੇ ਅਖਾਉਤੀ ਸੰਤ ਉਸ ਕਸਵੱਟੀ ਉਪਰ ਪੂਰਾ ਉਤਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਸੰਤ ਰਹਿਤ ਵਿਚ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰਹਿਣੀ, ਸਹਿਣੀ ਤੇ ਕਹਿਣੀ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ? ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਮਾਫੀ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਥੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਨਮਾਨਯੋਗ ਸਾਧੂ, ਸੰਤ ਸਤਿਕਾਰ ਲੈਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ ਅਤੇ ਮੈਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧੂ ਰਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਕਦੇ ਵੀ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਧਾਰੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ 'ਸੰਤ' ਅਖਰ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਏ ਜਾਂ ਸੰਤ ਕਹਿਕੇ ਲਿਖੇ ਜਾਂ ਸੰਤ ਜਾਣ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਧੁਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਆਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕ ਕਿਸਾਨ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਤੇਰੇ ਸਾਥੀ ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਵਿਚ ਗੁਲਤਾਨ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਿੰਦਨੀ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਹੀ ਰਹੀ ਤਾਂ ਇਹ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਸਰੂਪ ਤਿਆਗ ਕੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ, ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਪਰਵਿਰਤ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਲਗਾਤਾਰ 25 ਸਾਲ ਯੂ.ਪੀ. ਅਤੇ ਰੋਪੜ ਵਿਚ ਘਰ-ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਹੀ ਸਾਰਾ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਸਿਰੋਪਾਓ ਲਿਆਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ, ਜਿਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਅੱਜ ਤਿੰਨ ਲੱਖ, ਸੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਨਸ਼ੇ ਖਾਣ ਵਾਲੇ, ਗੁਰਮਤਿ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਸਿੱਖੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਏ। ਕਦੇ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਘਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਨਹੀਂ ਛਕਿਆ। ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਹੀ ਘਰੋਂ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਬਹੁਤ ਸੋਹਣਾ ਸੱਤ

ਟਿਊਬਵੈਲ ਤੇ ਚਾਰ ਮੋਘਿਆਂ ਵਾਲਾ ਆਪਣਾ ਫਾਰਮ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਅਸਾਡੇ ਨਿਰਬਾਹ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ Foreign ਵਿਚ ਸੈਟ ਹੋ ਗਏ। ਆਪ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸੇ ਕੰਮ ਉਪਰ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਹਨ੍ਹੇਰੀਆਂ ਨੁਕਰਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਜ਼ਿਲਾ ਰੋਪੜ ਦੇ ਲੋਕ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਪਰਵਿਰਤ ਸਨ; ਤਮਾਕੂ ਖਾਂਦੇ ਸਨ, ਤਮਾਕੂ ਬੀਜਦੇ ਸਨ; ਕਿਤੇ-ਕਿਤੇ ਹੀ ਕੋਈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਅਜ ਜ਼ਿਲਾ ਰੋਪੜ, ਬਠੂੜ, ਲਾਲਕੂ ਅਤੇ ਰਾਜਪੁਰੇ ਦਾ ਪਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਇਲਾਕਾ ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਥੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਇਆਂ ੧੭ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿ ਵੱਡੀਆਂ ਟਾਰ੍ਹਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਜਾਂ ਜਥੇਦਾਰ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦੇਖੇ ਗਏ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਹਿਸਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ? ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਮੌਜ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈਣਾ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਲੈ ਹੀ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਭੇਖ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਣਾਇਆ, ਆਪਣੇ ਸਰਦਾਰੀ ਲਿਬਾਸ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਵਖਿਆਨ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸੰਗਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸੰਤ ਕਿਉਂ ਕਹਿਣ ਲਗ ਗਈਆਂ, ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਉਤਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਹੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ ਚੰਗਾ ਨਾ ਲੱਗਿਆ, ਹੁਣ ਜਦ ਕਹਿਣ ਅਤੇ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਹਟਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਫੇਰ ਮੈਂ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਿਆ। ਅਜੇ ਤਕ ਵੀ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਇਹ ਖਿਆਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਤੋਂ ਸੰਤ ਕਿਵੇਂ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ? ਕੋਈ ਭੇਖ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ; ਸਹੂਲਤ ਵਾਸਤੇ, ਸੁਖਾਲਾ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਪੈਂਟ, ਬੁਰਸ਼ਟ, ਕੋਟ, ਟਾਈ ਦੀ ਥਾਂ ਕੁੜਤਾ, ਪਜ਼ਾਮਾ ਪਹਿਨ ਲਿਆ। ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਮੈਂ ਤਾਂ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਕੁਝ ਕੌੜੀਆਂ-ਕੁਸੈਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਅਜਕੱਲ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

1. ਸੰਤ ਜੋ ਅਜਕੱਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਨਿਰਾਦਰੀ ਦੇ ਬਚਨ ਕਿਉਂ ਬੋਲੇ ਜਾਂ ਲਿਖੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਸੰਨਿਮਰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਕੇ ਵੇਖਣ ਕਿ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਹਿਤ ਸੰਤਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਹੈ? ਕੀ ਤਪ, ਤਿਤੀਕਸ਼ਾ, ਸਮ ਤੇ ਦਮ ਦੀਆਂ ਰਹਿਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਤਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਹਨ? ਮੈਂ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕੁਝ ਖਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਹਾਂ; ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦੋਸ਼ ਤੋਂ ਮਾਫ ਕਰ ਦੇਣ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਬੁਰੀਆਂ ਲਗਣ। ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਚ ਅਜਕੱਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਭੇਖ ਦੀ ਓਟ ਲਈ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰਨੀ ਕਮਾਈ ਸੰਤ ਸੇਵਕਾਂ ਵਾਲੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦੀ। ਹੁਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਿੰਨੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਅਥਾਹ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਸਹੰਸਰਾਰ ਦਲ ਕਮਲ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਦੇ ਕੇ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਤੋਂ ਉਪਰ ਸਚਖੰਡ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਰਖਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸਤਿ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪਰਖਣ ਵਿਚ, ਦੇਖਣ ਵਿਚ, ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਪਰ ਹੁਣ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਮਹਾਤਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ

ਕੇ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੇਵਲ ਭੇਖ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਸੰਤ ਕਹਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅੱਜ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਡਿਊਟੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਇਸੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਮਹਾਤਮਾ ਵਿਦਿਆ ਲੈਣ ਲਈ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਗੂੜ੍ਹ ਆਤਮ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਟੋਪਾਂ ਤੇ ਵੀਡੀਓ ਫਿਲਮਾਂ ਚਲੀਆਂ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਐਸੇ ਲੋਕ ਭੇਖ ਧਾਰ ਕੇ ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਅਨੁਭਵ ਤੋਂ ਵਿਹੁਣੇ ਹਨ। ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੇ ਖਿਆਲ ਵੀਡੀਓ ਅਤੇ ਆਡੀਓ ਟੋਪਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਬਣਾ ਕੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਤੋਂ ਮਾਇਆ ਲੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਲੋਕ ਕਹਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪਨੂੰ ਸਾਧੂ ਹਨ ਪਰ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੋਰ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਅਯੋਗ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਐਸੇ-ਐਸੇ ਭਾਵੁਕ ਵਿਖਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਭਰਮ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੀ ਨਿਗ੍ਰਾ ਵਾਜਿਆਂ ਉਪਰ ਪੈਸੇ ਰਖਾ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਤਕ ਹੀ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਸੰਤ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਲੇਪ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਮਾਇਆ ਜਾਂ ਸਿਰੋਪਾਓ ਅੰਗੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। 1987 ਤੋਂ 'ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ' ਵਜੂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ, ਉਹ ਪਬਲਿਕ ਅਦਾਰਾ ਬਣ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੀਤੀ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਜੀਅ ਭਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵੀ ਪੈਸਾ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਿਜ ਵਾਸਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਮਾਇਕ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਕਿਉਂਕਿ **Public money** ਜੋ ਵੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ ਉਸਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਪੂਰੇ **accounts** ਰੱਖ ਕੇ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਿਆਂ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾ ਦਿਤੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਾ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸਾਡੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਮੈਂਬਰ **Public money** ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਨਿੱਜ ਨਹੀਂ ਪਾਲਦਾ।

ਇਸਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਭੀ ਆਪਣੇ ਅਦਾਰੇ ਲਈ ਮਾਇਆ ਖਰਚ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇਕ ਸਵਾਲ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਅਦਾਰਾ ਪਬਲਿਕ ਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਹੈ? ਮੇਰੀ ਸੰਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦੇਖਣ ਕਿ ਕੀ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਗਏ। ਕੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਚਾਹੇ, ਜਦੋਂ ਲੋੜ ਪਏ, ਛੱਡ ਕੇ ਪਾਸੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?

ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਮਸਤੂਆਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਆ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ

ਲਈ ਕਿਹਾ ਉਹ ਕੇਵਲ ਆਪਣਾ ਕਛਹਿਰਾ, ਪਰਨਾ ਚੁਕ ਕੇ, ਫਤਹਿ ਬੁਲਾ ਕੇ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਛੱਡ ਗਏ।

ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਉਪਰ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਡੇਰੇ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੋਸ਼ ਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਡੇਰਿਆਂ ਨਾਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਿਉਂ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਉਪਰ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ 24 ਘੰਟੇ ਲੰਗਰ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਗੈਰ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਸਭ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ, ਰਿਹਾਇਸ਼, ਦਵਾ-ਦਾਰੂ, ਵਸਤਰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ; ਲੋੜਵੰਦ ਲੜਕੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਅਦਾਰੇ ਸਾਰੇ ਖਰਚ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣਾ ਹੈ, ਅਰਾਮ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਕਮਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ; ਪਹਿਨਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕ-ਦੋ ਚੋਲਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਇਹ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਬਾਲ-ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਾਲਦੇ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਬੇਅੰਤ ਰਾਗੀ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਦੇਸ਼ਾਂ-ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ **master piece** ਬਣਾ ਕੇ ਧਨ ਲਿਆ ਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚੁਭਦੇ। ਧਾਰਮਿਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਤੇ ਸ਼ਸ਼ੋਭਿਤ ਉਸ ਅਹੁਦੇ ਦਾ ਨਜ਼ਾਇਜ਼ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾ ਕੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਧਨ ਲਿਆ ਕੇ ਨਿੱਜ ਉਪਰ ਖਰਚ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਸੰਤ ਇਸਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਸਕੂਲ ਕਾਲਜ ਹਸਪਤਾਲ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਥਕਦੇ।

ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਤ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਖੋਟ ਰਲ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਉਹ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਤਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਐਧਰ-ਉਧਰ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸੁਣਾ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਨਾਰੇ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਭੇਖ ਧਾਰ ਕੇ, ਜਥੇ ਬਣਾ ਕੇ ਅਜਿਹੇ ਅਸ਼ਲੀਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸੰਤ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਕਈ ਰੁਚੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਅਨ-ਅਧਿਕਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਸੰਤ ਬਾਣੇ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸੰਤਾਂ ਵਿਚ ਰਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਲਹਿਰ ਚਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਬਨਾਵਟੀ ਬੰਦੇ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਮੋਰਚਾ ਲਗੇ ਉਸ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਰੀਦੇ ਹੋਏ ਬੰਦੇ ਦਾਖਲ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰੀ ਜੱਦੋ-ਜਹਿਦ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਤਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਅਨ-ਅਧਿਕਾਰੀ ਪੁਰਸ਼ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਪਰਮ ਉਚੇਰੀ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਪਹਿਲੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚਾਰੋ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗੇ ਨਹੀਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਜਤਨ ਕਰੋ ਕਿ ਸੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਸਿਖ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਫੈਲਾਈਏ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਭਾਅ ਹੈ ਕਿ ਭੇਖ ਦੇਖ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਸੰਤ-ਸੰਤ ਕਹਿਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭੇਖ ਧਾਰ ਕੇ ਸੰਤ ਬਣਨ ਵਾਲੇ, ਸੰਤ ਅਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਦੇਖ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਸਾਖੀਆਂ ਸਿੱਖ ਕੇ, ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ

ਦੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਕਰਕੇ, ਵਿਦਵਾਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ, ਕੇਵਲ ਕਿਸੇ ਸੰਪਰਦਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੰਤ ਕਹਾਉਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਦੇ ਵੀ ਇਹ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾ ਲਿਆਓ ਕਿ ਕੋਈ ਅਸਾਨੂੰ ਸੰਤ ਆਖੇ ਜਾਂ ਸਾਡੀ ਮਾਨਤਾ ਕਰੇ। ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਗਿਰਾਵਟ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਆਪਾਂ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਵੀ ਬਣ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਮਾਨਤਾ ਦਿਤੀ ਹੈ -

**ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਧੁੜਿ ਮੰਗੈ ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖ ਕੀ
ਜੋ ਆਪਿ ਜਪੈ ਅਵਰਹ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ॥ ਪੰਨਾ - 306**

**ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਕੀ ਹਰਿ ਧੁੜਿ ਦੇਹਿ
ਹਮ ਪਾਪੀ ਭੀ ਗਤਿ ਪਾਂਹਿ॥ ਪੰਨਾ - 1424**

ਖਾਹਮ-ਖਾਹ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਮਸਲਾ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਨੂੰ, ਸਿੱਖੀ ਨਿਸ਼ਚੇ ਨੂੰ, ਸਿੱਖੀ ਆਚਰਣ ਨੂੰ, ਸਿੱਖੀ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਲੋਕ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸੰਤ ਲੱਖਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲੜ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ। ਚਮਕ ਪੱਥਰ ਨੇ ਤਾਂ ਲੋਹੇ ਦੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਆਨ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਿੰਦਕਾਂ, ਕਠੌਰ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਕਸੂਰ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਵਰਜਦੇ ਹਨ, ਆਪ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

**ਆਪਿ ਨ ਦੇਹਿ ਚੁਰੁ ਭਰਿ ਪਾਨੀ॥
ਤਿਹ ਨਿੰਦਹਿ ਜਿਹ ਗੰਗਾ ਆਨੀ॥ ਪੰਨਾ - 332**

ਸੋ ਪਿਆਰਿਓ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰੋ। ਨਾ ਡਰੋ ਸੰਤਾਂ ਤੋਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਅਲੈਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਲੜਨੀ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਵਜ਼ੀਰੀਆਂ ਲੈਣੀਆਂ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਲੜਨ ਵਾਸਤੇ ਹੋਰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਮੈਦਾਨ ਪਏ ਹਨ, ਉਥੇ ਜੀਅ ਭਰ ਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਸੋ, ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਕੱਢੋ ਕਿਉਂਕਿ ਕੁਰਸੀ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਗੁਨਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੇਰ੍ਹਵੀਂ ਅਸਟਪਦੀ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ ਕਰੋ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਾਫ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ।

ਇਹ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਮਿਕਦਾਰ ਵਿਚ ਖੋਟ ਰਲ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੰਤ ਵਾਜਿਆਂ ਤੇ ਪੈਸੇ ਧਰਾ-ਧਰਾ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਾਜਿਆਂ ਤੇ

ਰਾਗੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਪੈਸੇ ਧਰਾ ਕੇ ਇਸ ਮਹਾਨ ਪਰਮ ਉਚੀ ਸੰਤ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਂ। ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਜਿੰਨੀਆਂ ਤੁਸੀਂ ਠੋਕਰਾਂ ਮਾਰੋਗੇ ਉਨ੍ਹੀਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਰੁਲਦੀ ਫਿਰੇਗੀ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਕਿ-

**ਨਵ ਨਿਧੀ ਅਠਾਰਹ ਸਿਧੀ ਪਿਛੈ ਲਗੀਆ ਫਿਰਹਿ
ਜੋ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਸਦਾ ਵਸਾਇ॥**

ਪੰਨਾ - 649

ਇਹ ਲੰਮੀ-ਚੌੜੀ ਬੇਨਤੀ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਰਨੀ ਪਈ ਹੈ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ, ਬਦਨਾਮੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਿਆ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਖਾ ਰਖੁਰਾਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਿਆ ਤੋਂ ਨਿਆਰੇ ਹਨ। ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ, ਸੰਤਾਂ ਵਿਚ ਰਲੇ ਭੇਖੀਆਂ, ਲਾਲਚੀਆਂ, ਮਾਇਆ ਤੱਕ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪਿਆਰਿਓ! ਗੁਰੂ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਨਾ ਰੋਲੋ। ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਉਚੇ ਉਠ ਕੇ ਆਤਮ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪੁਵੇਸ਼ ਕਰੋ। ਐਵੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗਲਤ ਅਰਥ ਕੱਢ-ਕੱਢ ਕੇ ਬਾਹਾਂ ਚੁੱਕ-ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਨਾ ਕਰੋ। ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਾਸ਼ਚਿਤ ਕਰੋ। ਸੱਚੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਆਦਰਸ਼ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਚਲਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੋ। ਵਲਾਂ-ਛਲਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਮਾਨਤਾ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦੀ। ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਬਖਸ਼ੀ ਮਾਨਤਾ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਲ ਵਧਦੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਬਚਨਾਂ ਨਾਲ ਖੇਦ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਵੇ, ਸੱਚਮੁਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸੀਸ ਰੱਖ ਕੇ ਮਾਫੀ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਬਖਸ਼ੋ।

ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਔਰ ਸਤਿਸੰਗ (ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ)

ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ
ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਮਿਤੀ 14-10-95 ਨੂੰ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਵਚਨ।

ਆਪ ਸਭ ਕੇ ਅੰਦਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੋ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਤਾ ਹੂੰ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸੰਸਾਰ ਮੇਂ ਉਸ ਵਕਤ ਪਧਾਰੇ, ਜਬ ਕਿ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਿਮ, ਦੋਨੋਂ ਕਾ ਆਪਸ ਮੇਂ ਟਕਰਾਵ ਥਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੂਆ ਜਬ ਕਿ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਮੇਂ ਚਾਰੋਂ ਤਰਫ ਏਕ ਦੁੱਖ ਛਾਇਆ ਹੂਆ ਥਾ। ਮੈਂ ਆਜ ਆਪ ਕੋ ਏਕ ਬਾਤ ਕਹਿਨਾ ਚਾਹਤਾ ਹੂੰ, ਔਰ ਵੇ ਯੇ ਹੈ ਕਿ ਸੁੱਖ ਔਰ ਦੁੱਖ ਤੋ ਮਨੁੱਸ਼ਯ ਕੇ ਸਾਥੀ ਹੈਂ। ਬੀਮਾਰ ਹੋਨੇ ਸੇ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਰਹੱਸਯ ਕੋ ਸਿੱਧ ਕੀਆ ਹੈ-

ਨਾਨਕ ਦੁਖੀਆ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ ॥

ਪੰਨਾ - 954

ਦੁੱਖ ਤੋ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਮੇਂ ਹੈ ਔਰ ਸਭੀ ਦੁਖੀ ਹੈਂ, ਯੇ ਸੱਚ ਬਾਤ ਹੈ; ਲੇਕਿਨ ਫਿਰ ਸੁਖੀ ਕੌਨ ਹੈ? ਸੁੱਖ ਵਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜੋ ਅਪਨਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਨਾਮ ਕੇ ਉਪਰ ਨਿਰਭਰ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਜਪਨੇ ਕੇ ਕਈ ਤਰੀਕੇ ਹੈਂ। ਜਬ ਦੁੱਖ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਕਤ ਤੋ ਹਰੇਕ ਆਦਮੀ ਨਾਮ ਜਪਤਾ ਹੈ। ਜਬ ਸੁਖੀ ਹੋਤਾ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਸੇ, ਤੋ ਸਭ ਭੂਲ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜਬ ਇਸ ਨਾਮ ਕੋ ਅਪਨੇ ਅੰਦਰ ਬਿਠਾ ਲੇਤਾ ਹੈ ਤੋ ਦੁੱਖ ਨਾਮ ਕੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿਤੀ, ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਤੇ ਹੈਂ। ਇਸ ਲੀਏ ਮੈਂ ਤੋ ਆਪ ਸੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰੁੰਗਾ ਕਿ ਭਾਉ ਔਰ ਭਗਤੀ ਜੋ ਕੁਛ ਵੀ ਹੈ, ਯੇ ਠੀਕ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਕੁਛ ਦੇਰ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋ, ਇਸਤਰੀ-ਪੁਰਸ਼ ਹਰੇਕ ਕੋ, ਜਪ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ। ਯੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਸਾਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਆਪ ਜਪ ਕਰੋ, ਉਸ ਵਕਤ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਧਾਰਨ ਕਰੋ - ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੇਂ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਮੇਂ ਇਸ ਜਪ ਕੇ ਸਿਵਾਏ ਔਰ ਕੁਛ ਭੀ ਸਤਯ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਧੀਰੇ-ਧੀਰੇ ਜਪ ਕਰਤੇ-ਕਰਤੇ ਆਤਮਾ ਸੁੱਧ ਹੋ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਕੇ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਮਹਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਹੈਂ, ਜਿਨਕੇ ਉਪਰ ਆਜ **research** (ਖੋਜ) ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜੈਸੇ ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਕੋ ਲੀਜੀਏ, ਜੀਸਸ ਕਰਾਇਸਟ ਕੋ ਲੀਜੀਏ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕੋ ਲੀਜੀਏ; ਜਿਤਨੇ ਭੀ ਯੇ ਲੋਗ ਹੈਂ, ਕਿਸੀ **University** ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੇ, ਕਿਸੀ ਸਕੂਲ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਗਏ, ਲੇਕਿਨ ਇਨਕੀ ਬਾਣੀ ਕੇ ਉਪਰ ਬੜੇ-ਬੜੇ ਵਿਦਵਾਨ ਕਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਤੋ ਵੀ ਇਨਕੀ ਬਾਣੀ ਉਨਕੇ ਸਮਝ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਆਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਰਹੱਸਯ ਵੇਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੈ ਜੋ ਨਾਮ-ਜਪ ਕੇ ਉਪਰ, ਧਿਆਨ ਦੇਤਾ ਹੋ, ਔਰ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਉਪਰ ਜੀਵਨ ਕਾ ਆਧਾਰ ਸਮਝਤਾ ਹੋ। ਕਿਸੀ ਵੀ ਤਰਹ ਸੇ ਹੋ-

**ਭਾਵ ਕੁਭਾਵ ਅਨਖ ਆਲਸ ਹੋਂ॥
ਨਾਮ ਜਪਤ ਮੰਗਲ ਦਿਸ਼ ਦਸ ਹੋਂ॥**

ਕੈਸੇ ਵੀ ਭਾਵ ਹੋਂ, ਕੈਸੇ ਵੀ ਆਪ ਹੋਂ, ਕੁਛ ਵੀ ਹੋਂ, ਕੁਛ ਦੇਰ ਨਾਮ ਜਪਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਜ਼ਰੂਰ ਜਪਨਾ ਚਾਹੀਏ। ਇਸੀ ਸੇ ਹੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲਤੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਮੇਂ ਬੜੇ-ਬੜੇ ਮਹਿਲ ਬਨੇਂ ਹੈਂ, ਬੜੀ-ਬੜੀ ਸੰਸਾਰ ਮੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਹੁਈ ਹੈਂ, ਲੇਕਿਨ ਸੁੱਖ ਤੋਂ ਕਹੀਂ ਭੀ ਨਹੀਂ! ਸੁੱਖ ਅਗਰ ਕਹੀਂ ਹੈ ਤੋਂ ਵੋ ਹੈ ਨਾਮ ਜਪਨੇ ਮੇਂ। ਅਬ ਨਾਮ ਕਿਸ ਤਰਹ ਸੇ ਜਪਾ ਜਾਏ? ਕਈ ਲੋਗ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ - ਸਵਾਸੋਂ ਮੇਂ ਨਾਮ ਜਪਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਕਈ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਜੀਭ ਨਹੀਂ ਹਿਲਨੀ ਚਾਹੀਏ। ਏਕ ਛੋਟੀ ਸੀ ਚੀਜ਼ ਆਪ ਕੋ ਏਕ ਬਾਤ ਮੇਂ ਇਸ ਵਾਰ ਕਹਿ ਦੇਤਾ ਹੂੰ। ਨਾਮ ਜਪਨੇ ਕੇ ਬਜਾਇ ਨਾਮ ਸੁਨਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ। ਪਹਿਲੇ ਜੈਸੇ ਕੋਈ ਨਾਮ ਜਪਤਾ ਹੈ ਤੋਂ ਜੀਭ ਭੀ ਚਲਤੀ ਹੈ, ਕੁਛ ਲੋਗ ਮਾਲਾ ਸੇ ਭੀ ਜਪਤੇ ਹੈਂ। ਜੈਸੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਕੋ ਬਹੁਤ ਅੱਛੀ ਤਰਹ ਸੇ ਕਹਾ ਹੈ -

**ਮਾਲਾ ਫੇਰਤ ਜੁਗ ਗਿਆ, ਗਿਆ ਨਾ ਮਨ ਕਾ ਫੇਰ।
ਕਰਕਾ ਮਨਕਾ ਛਾਟ ਕੇ, ਮਨ ਕਾ ਮਨਕਾ ਫੇਰ।**

ਜਬ ਤੱਕ ਮਨ ਨਹੀਂ ਫਿਰਤਾ ਔਰ ਬਾਹਰੀ ਵਿਸ਼ਿਓਂ ਮੇਂ ਹੀ ਲਿਪਤ ਰਹਿਤਾ ਹੈ, ਤਬ ਤੱਕ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ ਆਤਾ। ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਜੋ ਮਨੁੱਸ਼ਯ ਕੋ ਅਧਿਕ ਦੇਰ ਤੱਕ ਸੁੱਖ ਦੇ ਸਕੇ। ਕੋਈ ਵੀ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਲੇਕਿਨ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੁੱਖ ਦੇ ਸਕੇ, ਵੋ ਹੈ ਨਾਮ।

ਏਕ ਓਅੰਕਾਰ ਕਾ ਨਾਮ ਹੀ ਸਤਯ ਹੈ। ਜੋ ਇਸ ਪਰ ਆਧਾਰਤ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਪਰ ਅਪਨਾ ਜੀਵਨ ਛੋੜ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਛ ਉਸਕੇ ਲੀਏ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਇੱਛਾ ਤੋਂ ਉਸਕੀ ਰਹਿਤੀ ਨਹੀਂ। ਉਸਨੇ ਤੋਂ ਸਭੀ ਇੱਛਾਓਂ ਕਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦੀਆ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਅਗਰ ਕਦਾਚਿਤ ਇੱਛਾ ਕਰੇ, ਇੱਛਾ ਬਾਦ ਮੇਂ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤੋਂ ਕਾਮ ਪਹਿਲੇ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਮੈਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ, ਪਿਛਲੇ ਵਰਸ਼ ਸੰਤ ਜੀ (ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਕੋ ਔਰ ਆਪ ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਯਹਾਂ ਪਰ ਯੇ ਬਚਨ ਦੀਆ ਥਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਮੈਂ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਮੇਂ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰੂੰਗਾ। ਅਭੀ ਆਧਾ ਹੋ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ, ਬਹੁਤ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਕਾਮ ਹੈ। ਦਿਨ ਮੇਂ ਸਾਤ ਆਠ ਘੰਟੇ ਲਗਾਤਾ ਹੂੰ। ਰਾਤ ਮੇਂ ਸੌਤਾ ਨਹੀਂ, ਰਾਤ ਮੁਝੇ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਕਤ ਕੋਈ ਤੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਤਾ। ਤੋਂ ਅਭੀ ਮੈਂ ਆਧਾ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੂੰ। ਔਰ ਮੈਨੇ ਉਸ ਆਧੇ ਭਾਗ ਕੋ ਅਮਰੀਕਾ ਭੇਜ ਦੀਆ ਹੈ ਔਰ ਇਸਕੀ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਕੇ ਲੀਏ ਬੈਂਮਬੂ ਪੇਪਰ ਵਹਾਂ ਲੇ ਲੀਆ ਹੈ। ਅਬ ਤੱਕ ਜਿਤਨੇ ਵੀ English, ਹਿੰਦੀ, ਗੁਰਮੁਖੀ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਮੇਂ ਛਪੇ ਹੈ; ਮੈਂ ਚਾਹਤਾ ਹੂੰ ਉਨ ਸਭਸੇ ਅੱਛਾ ਹੋ। ਹਜ਼ਾਰੋਂ ਬੱਚੇ, ਸਿੱਖੋਂ ਕੇ ਬੱਚੇ ਜੋ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੇਂ ਰਹਿਤੇ ਹੈਂ, ਵੋ ਪੱਗ ਭੀ ਪਹਿਨ ਲੇਤੇ ਹੈਂ, ਕੜਾ ਭੀ ਪਹਿਨਤੇ ਹੈਂ, ਕਛਹਿਰਾ ਭੀ ਧਾਰਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਕੰਘਾ ਭੀ ਧਾਰਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਲੇਕਿਨ ਉਨਕੋ ਯੇ ਬਾਤ ਕੁਛ ਮਾਲੂਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਕਿਆ ਚੀਜ਼ ਹੈ? ਇਸ ਲੀਏ ਮੈਨੇ ਯੇ ਕਾਰਯ ਅਪਨੇ ਹਾਥ ਮੇਂ ਲੀਆ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਤੋਂ ਕਈ ਗ੍ਰੰਥ, ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਹੁਆ, ਜਪੁਜੀ

ਹੁਆ, ਔਰ ਕਈ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖੇ ਹੈਂ, ਲੇਕਿਨ ਮੁਝੇ ਸੰਤੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁਆ ਹੈ। ਸੰਤ ਜੀ (ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਨੇ ਮੁਝੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੀ ਕਿ ਆਪ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਉਪਰ ਕਾਰਜ ਕਰੋ। ਅਬ ਆਠ ਨੌਂ ਘੰਟੇ ਰਾਤਰੀ ਕੋ ਕਾਮ ਕਰਨੇ ਕੇ ਪਸ਼ਚਾਤ ਮੇਰੇ ਕੋ ਇਤਨਾ ਸੰਤੋਸ਼ ਹੁਆ ਕਿ ਕਮ ਸੇ ਕਮ ਕੁੱਛ ਤੋ ਸੇਵਾ ਹੋ ਸਕੇਗੀ।

ਕਹਿਨੇ ਕਾ ਤਾਤਪਰਯ ਯੇ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਛੋਟੇ ਹੋਂ, ਬੜੇ ਹੋਂ, ਆਪ ਕੇ ਪਾਸ ਧਨ ਹੋਂ, ਨਾ ਹੋਂ; ਆਪ ਸ਼ਰੀਰ ਸੇ ਦੁਖੀ ਹੋਂ, ਸੁਖੀ ਹੋਂ, ਇਸ ਸੇ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ; ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਯੇ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਯੇ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸੀ ਮੇਂ ਮਨੁਸ਼ਯ ਕਾ ਜੀਵਨ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਕੁਛ ਕਾਲ ਬੈਠ ਕਰਕੇ ਜਪ ਕਰਨਾ ਸੀਖੋਂ। ਤੋ ਅਬ ਮੈਂ ਬੋੜੀ ਸੀ ਆਪਕੋ ਜਪ ਕੀ ਵਿਧੀ ਬਤਲਾਤਾ ਹੂੰ। ਯੇ ਜੋ ਸਿਰ ਹੈ, ਔਰ ਗਰਦਨ ਹੈ, ਰੀੜ੍ਹ ਕੀ ਹੱਡੀ ਹੈ, ਇਸ ਕੋ ਏਕ ਸੀਧ ਮੇਂ ਰੱਖੀਏ। ਕਿਸੀ ਤਰਹ ਸੇ ਬੈਠੀਏ, ਸ਼ਰੀਰ ਕੋ ਸਥਿਰ ਰੱਖਨਾ ਸੀਖੀਏ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਆਪ ਸ਼ਰੀਰ ਸਥਿਰ ਰੱਖੋਗੇ ਤੋ ਪਹਿਲੀ ਚੀਜ਼ ਕਿਆ ਹੋਗੀ? ਆਪ ਕਿਸੀ ਬੱਚੇ ਕੋ ਕਹੋਗੇ- ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਬੈਠੋ; ਬੈਠ ਨਹੀਂ ਸਕਤਾ ਵੇ। ਐਸੇ ਸ਼ਰੀਰ ਕੋ ਅਗਰ discipline (ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ) ਮੇਂ ਨਾਂ ਕੀਆ ਜਾਏ ਤੋ ਸ਼ਰੀਰ ਹਰਕਤ ਕਰਤਾ ਰਹੇਗਾ। ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਰੀਰ ਕਿਆ ਕਰੇਗਾ? ਯੂੰ ਘੁੰਮੇਗਾ, ਯੂੰ ਘੁੰਮੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ discipline ਔਰ ਸੰਯਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸ਼ਰੀਰ ਮੇਂ। ਕੁੱਛ ਦਿਨੋਂ ਕੋ ਬਾਦ ਯੇ ਜੋ gross movements ਹੈਂ, ਯੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਉਸਕੇ ਬਾਦ still movements ਆਤੇ ਹੈਂ। ਆਪ ਸਥਿਰ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਨਾ ਸੀਖੀਏ ਤੋ still movements ਕੀ ਜਗ੍ਹਾ ਪਰ ਅਬ twitching ਹੋਨੇ ਲਗੇਗੇ। ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ muscles ਕੀ twitching ਕੁਝ ਦਿਨੋਂ ਬਾਦ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਅਬ ਸਭ ਸੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਏਕ ਅਬਰੋਧ ਆਤਾ ਹੈ ਔਰ ਵੇ ਆਤਾ ਹੈ ਸਵਾਸ ਮੇਂ। ਅਗਰ intake ਔਰ output ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਗਰ ਆਪ ਸਵਾਸ ਬੋੜਾ ਲੇਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਛੋੜਤੇ ਹੈਂ, ਔਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੇਤੇ ਹੈਂ ਬੋੜਾ ਛੋੜਤੇ ਹੈਂ ਤੋ ਯੇ unbalance ਹੋ ਜਾਏਗਾ body ਮੇਂ। ਇਸ ਲੀਏ ਸਵਾਸ ਲੇਨਾ ਔਰ ਛੋੜਨਾ ਏਕ ਮਹਾਨ ਵਿੱਦਿਆ ਹੈ, ਏਕ ਮਹਾਨ ਕਲਾ ਹੈ। ਤੋ ਆਪ ਕਿਆ ਕਰੋ? ਆਖ ਬੰਦ ਕਰ ਬੋੜਾ ਸਾ ਅਪਨੇ mind ਕੋ ਇਧਰ ਲੇ ਜਾਏਂ, ਜੈਸੇ ਕਿ ਆਪ ਸਵਾਸ ਛੋੜ ਰਹੇ ਹੈਂ - ਰੀੜ੍ਹ ਕੇ ਆਖਰੀ ਨੋਕ ਤੱਕ, ਔਰ ਸਵਾਸ ਲੇ ਰਹੇ ਹੈਂ ਵਹੀਂ ਸੇ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਆਪ ਬੋੜੇ ਦਿਨੋਂ ਤੱਕ ਯੇ ਕਰਨੇ ਲਗੇਗੇ ਤੋ ਆਪ ਕੋ ਸ਼ਰੀਰ ਕਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਇਸਕੋ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਨਾੜੀ ਸ਼ੋਧਨਾ। ਇਸ ਕਲਾ ਸੇ ਨਾੜੀਓਂ ਕੀ ਸੁੱਧੀ ਹੋ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਯੇ ਕਠਿਨ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਯਦਪਿ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕੀ ਕਈ ਵਿਧੀਆਂ ਗੁਰੂ ਲੋਗ ਸਿਖਾਇਆ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਲੇਕਿਨ ਯੇ ਏਕ ਸਰਲ ਸੇ ਸਰਲ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਬਾਤ ਹੈ ਸਥਿਰਤਾ ਸੇ ਸਿਰ, ਗਰਦਨ ਔਰ ਰੀੜ੍ਹ ਕੀ ਹੱਡੀ ਕੋ ਸੀਧਾ ਰੱਖ ਕਰਕੇ ਬੈਠਨਾ ਸੀਖਨਾ ਚਾਹੀਏ। ਏਕ ਮਹੀਨੇ ਕਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਯਹੀ ਹੈ। ਕੁਛ ਨਾਂ ਕਰੋਂ, ਯਹੀ ਕਰੋਂ ਕਿ ਮੈਂ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਕੈਸੇ ਬੈਠੂੰ। ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਆਪ ਕੋ ਬੋੜੀ ਸੀ ਦਿੱਕਤ ਹੋਗੀ, ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਕਮ ਹੋਏਗੀ, ਕੁਛ ਦਿਨੋਂ ਬਾਦ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਆਪ ਕੋ ਏਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲੇਗੀ। ਸ਼ਾਂਤੀ ਕਾ ਅਗਰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨਾ ਚਾਹਤੇ ਹੋ ਤੋ ਜਪ ਕੇ ਹੀ ਦੁਆਰਾ ਹੋਗਾ;

ਕਿਸੀ ਦੂਸਰੀ ਚੀਜ਼ ਕੇ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਤਾ। ਕਿਤਨਾ ਹੀ ਗਿਆਨ ਹੋ ਆਪ ਕੋ, ਆਪ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਕੇ ਗੁੱਥਾਂ ਕੋ ਘੋਲ ਕਰਕੇ, ਚਬਾ ਕੇ ਪੀ ਜਾਈਏ, ਕੁੱਛ ਨਹੀਂ ਹੋਗਾ; ਭਜਨ ਸੇ ਹੀ ਆਨੰਦ ਆਏਗਾ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਆਪ ਸਥਿਰਤਾ ਸੇ ਬੈਠੋਂ ਔਰ ਤਬ ਆਪ ਸਵਾਸ ਲੇਨਾ ਔਰ ਛੋੜਨਾਂ ਸੀਖੋਂ।

ਸਵਾਮੀ ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ ਏਕ ਹੂਏ ਹੈਂ - ਹਿੰਦੂ ਸੰਤ। ਕੰਨਿਆ ਕੁਮਾਰੀ ਸੇ ਲੇਕਰ ਹਿਮਾਲਿਆ ਤੱਕ ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਭ੍ਰਮਣ ਕੀਆ, ਸੰਤੋਂ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਏ। ਜਿਸ ਵੀ ਜਾਤੀ ਕਾ ਸੰਤ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰ ਮਿਲਾ, ਹਿੰਦੂ ਸਾਧੂ ਮਿਲਾ, ਸਿੱਖ ਸੰਤ ਮਿਲੇ, ਵੇ ਸਭ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਤੇ ਗਏ, ਤੋ ਉਨਕੋ ਗਾਜ਼ੀਪੁਰ ਮੇਂ ਏਕ ਪੁਹਾਰੀ ਬਾਬਾ ਕਰਕੇ ਨਜ਼ਰ ਆਏ। ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਦੇਖਾ ਕਿ ਵੇ ਮਹਾਤਮਾ ਨਿਸ਼ਚਿੰਤ ਹੋ ਕਰਕੇ ਬੈਠੇ ਹੂਏ ਥੇ। ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਕਹਾ, “ਮਹਾਰਾਜ ਆਪ ਕੋ ਕੋਈ ਇੱਛਾ ਹੈ?” ਤੋ ਬੋਲੇ, “ਨਹੀਂ ਭਾਈ, ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਕੁੱਛ।” ਬੋਲੇ, “ਕੁੱਛ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੂੰ?” ਬੋਲੇ, “ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਕੀ ਮੁਝੇ ਅਵਸ਼ਕਤਾ ਨਹੀਂ, ਸਵਾਮੀ ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ! ਤੂੰ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਘੁੰਮ ਚੁਕਾ ਹੈ ਔਰ ਦੁਨੀਆਂ ਤੁਝਕੋ ਪੂਜਨੇ ਲਗੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਅਭੀ ਤੁਮਕੋ ਜਪ ਕਰਨਾ, ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਬੈਠ ਮੇਰੇ ਸਾਥ, ਤੇਰੇ inhalation exhalation ਸਵਾਸ ਲੇਨੇ ਮੇਂ ਔਰ ਛੋੜਨੇ ਮੇਂ ਠੀਕ ਤਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲੀਏ ਤੇਰਾ ਧਿਆਨ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੂੰ ਕਿਤਨਾ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਕਿਤਨਾ ਵਿਦਵਾਨ ਹੈ, ਕਿਤਨਾ ਸੱਚਾ ਆਦਮੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਹੋ ਨਹੀਂ ਪਾਤਾ। ਉਸਨੇ ਕਹਾ, “ਸਾਹਿਬ! ਕਿਆ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ?” ਬੋਲੇ, “ਬੇਟਾ! ਪਾਂਚ ਮਿੰਟ ਮੇਂ ਮੈਂ ਤੁਮਕੋ ਸਾਰੀ ਵਿੱਦਿਆ ਬਤਲਾਤਾ ਹੂੰ।” ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਇਸਕੇ ਉੱਪਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦੀਆ। ਆਪ ਕਬੀਰ ਜੀ ਕੇ ਸਾਹਿਤਯ ਕੋ ਪੜ੍ਹੇਗੇ ਤੋ ਉਸਮੇਂ ਸੁਖਮਨਾ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਏਕ ਚੀਜ਼ ਆਈ ਹੈ। ਮਨ ਕੋ ਸੁੱਖ ਕਾ ਅਨੁਭਵ ਕੈਸੇ ਹੋ? ਜਬ ਤੱਕ ਮਨ ਕੋ ਸੁੱਖ ਕਾ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ, ਤਬ ਤੱਕ ਮਨ ਭਜਨ ਮੇਂ ਲੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਪਾਤਾ ਔਰ ਜਬ ਤੱਕ ਮਨ ਭਜਨ ਮੇਂ ਲੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋਗਾ, ਤਬ ਤੱਕ ਯੇ ਸੋਚਤਾ ਰਹੇਗਾ - ਕੱਲ੍ਹ ਇਤਨਾ ਰੁਪਿਆ ਕਹਾਂ ਸੇ ਮਿਲੇਗਾ? ਪਰਸੋਂ ਕਿਸ ਕੀ ਜੇਬ ਕੈਸੇ ਕਾਟੇਗੇ? ਪਰਸੋਂ ਕਿਆ ਹੋਗਾ? ਦੁਨੀਆਂ ਤੋ ਸੋਚਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਭਗਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਔਰ ਆਪ ਕਾ ਮਨ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਮੇਂ ਭਾਗ ਰਹਾ ਹੈ। ਕਾਹੇ ਕੀ ਭਗਤੀ? ਅਰੇ! ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਤੋ ਬੇਵਕੂਫ ਹਮ ਲੋਗ ਬਨਾ ਸਕਤੇ ਹੈ ਔਰ ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਕੈਸੇ ਕੋਈ ਬੇਵਕੂਫ ਬਨਾ ਸਕਤਾ ਹੈ? ਵੇਹ ਤੋ ਸਰਬਤ੍ਰ ਮੇਂ ਹੈ ਨਾ; ਅਪਨੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਹੈ, ਸਭ ਜਗਹ ਹੈ। ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਕੇ ਅੰਦਰ ਆਪ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹੈਂ, ਅਗਰ ਸਚਮੁੱਚ ਚਾਹੋਂ। ਔਰ ਅਗਰ ਥੋੜਾ ਸਾ ਸੁਸਤ ਰਹੋਂ ਤੋ ਸਾਲ ਭਰ ਕੇ ਅੰਦਰ ਔਰ ਅਗਰ ਮਹਾਨ ਸੇ ਮਹਾਨ ਮੂਰਖ ਰਹੋਂ ਤੋ ਤੀਨ ਸਾਲ ਕੇ ਅੰਦਰ। ਪਰ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨੇ ਕਾ, ਔਰ ਕੁੱਛ ਨਾ ਕਰਨੇ ਕਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ। ਹਰ ਮਨੁੱਸ਼ਯ ਕੋ ਈਸ਼ਵਰ ਕੋ ਜਪਨਾ, ਈਸ਼ਵਰ ਕੋ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨੇ ਕਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਜਨਮ ਸਿੱਧ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਹਮਾਰਾ। ਅਗਰ ਮਨੁੱਸ਼ਯ ਜੀਵਨ ਮੇਂ, ਇਸ ਚੋਲੇ ਕੋ ਧਾਰਨ ਕਰਨੇ ਮੇਂ ਹਮਨੇ ਭਗਵਾਨ ਕੋ, ਈਸ਼ਵਰ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਆ ਤੋ ਬੇਕਾਰ ਹੀ ਹੈ ਯੇ ਜਨਮ। ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੇ ਮਨੁੱਸ਼ਯ ਜੋਨੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤੀ ਹੈ ਔਰ ਫਿਰ ਉਸਕਾ ਦੁਰਉਪਯੋਗ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਆਪਨੇ ਦੇਖਾ

ਹੋਗਾ ਜੇ ਮਨੁੱਸ਼ਯ ਬਹੁਤ ਭੋਰੀ ਮਨੁੱਸ਼ਯ ਹੈ। ਉਸੇ ਕਹੋ, ਭਾਈ ਬਹੁਤ ਭੋਰ ਕਰਨੇ ਕੇ ਬਾਦ ਤੁਮ ਕਿਆ ਕਰਤੇ ਹੋ? ਬੋਲੇ, ਥੱਕ ਜਾਤਾ ਹੂੰ ਔਰ ਸੇ ਜਾਤਾ ਹੂੰ। ਜਾਗ੍ਰਿਤ, ਸੁਪਨ, ਸਖੋਪਤੀ, ਸਭੀ ਕਾ ਨਿਅਕਰਣ ਕਰਨੇ ਸੇ, ਅਨੁਭਵ ਕਰਨੇ ਸੇ ਮਾਲੂਮ ਹੂਆ ਕਿ ਮਨੁੱਸ਼ਯ ਕੋ ਨੀਂਦ ਸੇ ਥੋੜਾ ਸਾ ਆਰਾਮ ਆਤਾ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਨੀਂਦ ਮੇਂ ਜਬ ਆਦਮੀ ਸੋ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਸੁਬਾ ਉਸਕੋ ਦੇਖੇਂ ਕਿਆ ਹੋਤਾ ਹੈ; ਵੈਸੇ ਹੀ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ ਜੈਸੇ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨ ਰਹਿਤਾ ਹੈ। ਮੂਰਖ ਹੈ ਤੋ ਮੂਰਖ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਧਿਆਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਅਗਰ ਆਜ ਮੂਰਖ ਹੈ ਤੋ ਕਲ ਸੰਤ ਬਨ ਜਾਤਾ ਹੈ; ਜੇ ਫਰਕ ਹੈ। ਇਸ ਲੀਏ ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਕੇ ਆਪ ਹੋਂ, ਭਲੇ ਆਪ ਡਕੈਤ ਹੋਂ, ਐਸੀ ਕੋਈ ਬਾਤ ਨਹੀਂ। ਆਪ ਕਾ ਵਿਵਸਾਏ ਜੋ ਕੁਛ ਵੀ ਹੋ ਲੇਕਿਨ ਪਾਂਚ ਮਿੰਟ ਸਭ ਛੋੜ ਛਾੜ ਕਰਕੇ ਏਕ ਤਰਫ ਰਖੋਂ।

ਆਪਕੋ ਮੈਂ ਏਕ ਛੋਟੀ ਸੀ ਕਹਾਨੀ ਸੁਨਾਤਾ ਹੂੰ - ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਕੇ ਅਨੁਭਵ ਕੀ। ਆਪ ਸਭ ਲੋਗੋਂ ਨੇ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਡਾਕੂ ਕਾ ਨਾਮ ਸੁਨਾ ਹੋਗਾ। ਮੈਂ ਉਨ ਦਿਨੋਂ ਮੇਂ ਨਰਬਦਾ ਨਦੀ ਕੇ ਕਿਨਾਰੇ ਪਰ ਰਹਾ ਕਰਤਾ ਥਾ। ਵਹਾਂ ਕੇ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਫੂਲ ਸਿੰਘ ਉਨ ਦਿਨੋਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਏ ਔਰ ਏਕ ਕੇਲਾ ਕੀ ਡਲੀ (ਟੋਕਰੀ) ਲੇ ਕੇ ਆ ਗਏ। ਫੂਲ ਸਿੰਘ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਕੇ ਸਾਥ ਪੁਲਿਸ ਵੀ ਥੀ। ਉਸਕੇ ਜਾਨੇ ਕੇ ਦਸ ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਏਕ ਆਦਮੀ ਆਇਆ, ਐਸਾ ਮੈਂਨੇ ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਮੇਂ ਕਮ ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਦੇਖਾ। ਲੰਬਾ, ਚੌੜਾ, ਲੰਬਾ ਮੂੰਹ, ਸਫੇਦ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨੇ ਹੁਏ ਥੇ - ਧੋਤੀ ਔਰ ਕੁੜਤਾ, ਔਰ ਮੇਰੇ ਸਾਮਨੇ ਡੰਡਉਤ ਕਰਕੇ ਕੇਲੇ ਕੀ ਟੋਕਰੀ ਰੱਖ ਦੀ। ਬੋਲੇ, “ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਆਪਕੀ ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੂੰ?” “ਆਜ-ਕਲ ਚੇਤਰ ਮਾਸ ਹੈ, ਮੈਂ ਜੇ ਖਾਤਾ ਭੀ ਨਹੀਂ, ਕਹੀਂ ਜਾਤਾ ਭੀ ਨਹੀਂ।” ਬੋਲੇ, “ਕੁੱਛ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀਜੀਏ।” ਤਬ ਤੱਕ ਏਕ ਥਾਣੇਦਾਰ ਆ ਗਿਆ। ਉਸਕੇ ਸਾਥ ਸਾਤ-ਆਠ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਥੇ। ਸਭ ਕੇ ਪਾਸ guns ਥੀਂ। ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਸੇ ਪੂਛਾ ਕਿ ਆਪ ਕੌਨ ਹੈਂ? ਏਕ ਦਮ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਬੋਲੇ, “ਜਾਨਤੇ ਹੋ, ਮੈਂ ਰਾਜਾ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਹੂੰ।” ਸਭ ਨੇ ਅਪਨੇ pants ਮੇਂ ਪਿਸ਼ਾਬ ਕਰ ਡਾਲੇ। ਸਭ ਕੀ ਹਾਲਤ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ। ਉਸਕਾ ਜੋ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਥਾ, ਇਤਨਾ ਮਹਾਨ ਥਾ। ਉਸਨੇ ਕਹਾ, ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਬੈਠੇ ਰਹੋ, ਮੈਂ ਜਾ ਰਹਾ ਹੂੰ। ਸਾਤ ਆਦਮੀ ਥੇ ਉਸਕੇ ਸਾਥ। ਔਰ ਸਭ ਕੇ ਪਾਸ loaded guns ਥੀਂ। ਚਲ ਦੀਆ, ਫਿਰ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਕੋ ਆਇਆ ਮੇਰੇ ਪਾਸ। ਬੋਲੇ, ਇਨ ਲੋਗੋਂ ਨੇ ਆਪ ਕੋ ਕੋਈ ਕਸ਼ਟ ਦੀਆ? ਮੈਂਨੇ ਕਹਾ, ਮੁਝੇ ਕਿਆ ਕੋਈ ਕਸ਼ਟ ਦੇਗਾ ਭਾਈ! ਯਹਾਂ ਤੋ ਸਭੀ ਆਤੇ ਹੈਂ, ਸੰਤ ਆਤੇ ਹੈਂ, ਡਾਕੂ ਆਤੇ ਹੈਂ, ਮਹਾਤਮਾ ਆਤੇ ਹੈਂ; ਕਿਆ ਫਰਕ ਪੜਤਾ ਹੈ? ਹਮ ਸੇ ਕਹਾ, “ਮਹਾਰਾਜ! ਮੁਝੇ ਏਕ ਚੀਜ਼ ਬਤਾ ਦੀਜੀਏ - ਜਪ ਕੈਸੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ?” ਕਿਸੀ ਵੀ ਸੰਤ ਕੇ ਪਾਸ ਜਾਓ, ਕੁੱਛ ਮਤ ਮਾਂਗੋ। ਸਭ ਤੋ ਮਿਲ ਹੀ ਜਾਏਗਾ ਤੁਮਕੋ। ਏਕ ਹੀ ਚੀਜ਼ ਪੁਛੋ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਕੈਸੇ ਜਪ ਕੀਆ ਜਾਏ? ਜੋ ਸੰਤ ਲੋਗ ਜਪ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਹੈਂ, ਧਿਆਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਹੈਂ, ਵੱਹ ਕੁੱਛ ਨਾ ਕੁੱਛ ਬਤਲਾ ਦੇਂਗੇ। ਸਵਾਸ ਮੇਂ ਤੋ ਸੁਤਹਿ ਹੀ ਜਪ ਚਲਨੇ ਲਗਤਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਪਹਿਲੇ ਸੇ ਹੀ ਅਗਰ ਆਪ ਸਾਂਸ ਸੇ ਜਪ ਕਰਨੇ ਲੱਗੋਂਗੇ, ਆਪ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੂਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਜਾ ਪਾਏਂਗੇ। ਏਕ ਨਈ

ਚੀਜ਼ ਮੈਂ ਆਪ ਕੋ ਕਹਿਤਾ ਹੂੰ, ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਆਪ ਜਪ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਹੈਂ। ਜਪ ਖੁਦ ਮਤ ਕਰੋ। ਜੋ ਕਰਤਾ ਹੈ ਉਸਕੋ ਉਸਕਾ ਫਲ ਮਿਲਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਅਰ ਜੋ ਉਸਕੋ ਫਲ ਮਿਲਤਾ ਹੈ, ਉਸਕੋ ਭੋਗ ਕਰ ਫਿਰ ਕਰਤਵਯ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਚਲਤਾ ਹੀ ਰਹਿਤਾ ਹੈ। ਜਪ ਸੁਨਾ ਕਰੋ। ਜਬ ਆਪ ਨੇ ਅਪਨੇ ਕੋ ਸਥਿਰ ਕਰ ਲੀਆ ਔਰ ਸਵਾਸੋਂ ਕੋ ਠੀਕ ਕਰ ਲੀਆ, ਉਸਕੇ ਬਾਅਦ ਸੰਪੂਰਨ ਸ਼ਰੀਰ ਮੇਂ ਆਪ ਜਪ ਸੁਨ ਰਹੇ ਹੋ। ਉਸਮੇਂ ਜੀਭ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਤੋ ਕੁੱਛ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਤੋ ਸਰਵਣ, ਮੰਨਣ, ਨਿਧਿਆਸਣ, ਯੇ ਵੇਦਾਂਤ ਕੇ ਤੀਨ ਪੱਖ ਹੈਂ। ਸਭਸੇ ਸਰਲ ਉਪਾਏ ਯਹੀ ਹੈ ਔਰ ਇਨਹੋਂ ਛੋੜੋ ਨਹੀਂ।

ਏਕ ਰਿਸ਼ੀ ਥਾ। ਜਬ ਬਹੁਤ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਆ ਔਰ ਕੁੱਛ ਨਹੀਂ ਹੋ ਪਾਇਆ ਤੋ ਰੋਨੇ ਲਗਾ, ਫੂਟ-ਫੂਟ ਕੇ ਰੋਨੇ ਲਗਾ। ਜਬ ਰੋਨਾ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਬ ਤੱਕ ਰੋਤਾ? ਤੋ ਅੰਤਰ-ਆਤਮਾ ਕੀ ਉਸਕੇ ਉਪਰ ਕਿਰਪਾ ਹੁਈ ਔਰ ਪ੍ਰਤੱਕਸ਼ ਉਸਕੇ ਸਾਮਨੇ ਆ ਗਿਆ। ਸੰਸਾਰ ਮੇਂ ਕੋਈ ਔਰਤ ਕੇ ਲੀਏ ਰੋ ਰਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਬੱਚੇ ਕੇ ਲੀਏ ਰੋ ਰਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਪੈਸੇ ਕੇ ਲੀਏ ਰੋ ਰਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਲੋਭ ਕੇ ਲੀਏ ਰੋ ਰਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਮੋਹ ਕੇ ਲੀਏ ਰੋ ਰਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਰੋ ਰਹਾ ਹੈ ਹੰਕਾਰ ਕੇ ਲੀਏ, ਕੋਈ ਰੋ ਰਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਮੁਝੇ ਮਾਨੇਂ। ਲੇਕਿਨ ਜਬ ਮਨੁੱਸ਼ਯ ਸਤਯ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲੀਏ ਰੋਤਾ ਹੈ ਔਰ ਛਟਪਟਾਨੇ ਲਗਤਾ ਹੈ ਤੋ ਉਸਕੇ ਉਪਰ ਆਤਮ ਕਿਰਪਾ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਚਾਰ ਤਰਹ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਆਪ ਨਿਤਯ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਪਾਠ ਕਰੇਂ, ਗ੍ਰੰਥ ਕਿਰਪਾ; ਨਿਤਯ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪੈਰ ਛੂਏਂ, ਉਨਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇਂ, ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ; ਸਭ ਆਪ ਕਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰੇਂ, ਜਨਤਾ ਕੀ ਕਿਰਪਾ; ਲੇਕਿਨ ਯੇ ਤੀਨੋਂ ਕਿਰਪਾ ਬੇਕਾਰ ਹੈਂ ਅਗਰ ਆਪ ਕੀ ਆਤਮਾ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਆਪਕੇ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਤਮ ਕਿਰਪਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਅਵੱਸ਼ਕ ਹੈ। ਆਪ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਆਪਨੇ ਸੇ ਪੂਛੋ, ਕਹੋ, ਭਾਈ ਤੁਮ ਕੈਸੇ ਹੋ? ਏ ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਤੂੰ ਕੈਸਾ ਹੈ? ਅੰਦਰ ਸੇ ਆਤਮਾ ਬੋਲ ਦੇਤੀ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਤੋ ਐਸਾ ਹੈ, ਐਸਾ ਹੈ, ਐਸਾ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਲੀਏ ਦੁਨੀਆਂ ਸੇ ਕਹਿਲਾਨੇ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ। ਯੇ ਜੋ ਲੋਗ ਮਾਣ ਚਾਹਤੇ ਹੈਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ ਮੇਂ **complex** ਰਹਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਵਾਮੀ ਬਨ ਗਏ ਹੈਂ; ਡੰਡਵਤ ਕਰੇਂ, ਕੁੱਛ ਫੂਲ ਚੜ੍ਹਾਓ, ਕੁੱਛ ਪੱਤੀਆਂ ਚੜ੍ਹਾਓ, ਕੁੱਛ ਪੈਸੇ ਚੜ੍ਹਾਓ। ਯੇ ਸਭ **complexes** ਹੈਂ, ਯੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਹੈਂ। ਕਿਉਂ? ਕਹੀਂ ਨਾ ਕਹੀਂ ਆਤਮਾ ਕਠੂਰਤੀ ਹੈ। ਉਸਕੇ ਭੁਲਾਨੇ ਕੇ ਲੀਏ ਸਭ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਅਰੇ ਕੁੱਛ ਨਹੀਂ ਹੈ ਯੇ ਸਭ, ਯੇ ਸਭ ਸਾਥ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਜਾਤਾ। ਸਾਥ ਯਦੀ ਕੁੱਛ ਜਾਤਾ ਹੈ ਤੋ ਮਨ ਸੇ ਕੀਆ ਹੂਆ ਜਾਤਾ ਹੈ ਔਰ ਮਨ ਸੇ ਕੀਆ ਹੂਆ ਭਜਨ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਵੇਹ ਏਕ **seat** ਬਨਾ ਦੇਤਾ ਹੈ, ਏਕ ਪੁੱਲ ਬਨਾ ਦੇਤਾ ਹੈ - ਉਸ ਜੀਵਨ ਕੇ ਲੀਏ। ਮੇਰੇ ਕਹਿਨੇ ਕਾ ਮਤਲਬ ਯੇ ਹੈ, ਜਿਤਨੀ ਬੱਚੀਆਂ ਹੈਂ, ਮਾਤਾਏਂ ਹੈਂ, ਬਹਿਨੇਂ ਹੈਂ, ਜਿਤਨੇ ਬੱਚੇ ਹੈਂ, ਸਭ ਭਾਈ ਲੋਗ ਹੈ, ਸੰਤ ਹੈਂ, ਕੁੱਛ ਵੀ ਹੋ, ਦੁਨੀਆਂ ਪਲਟ ਜਾਏ, ਏਕ ਸਮਯ ਐਸਾ ਬਨਾ ਲੀਜੀਏ ਕਿ ਉਸ ਸਮਯ ਕੁੱਛ ਵੀ ਹੋ ਸੰਸਾਰ ਮੇਂ, ਬੜੇ ਸੇ ਬੜਾ ਭਿਅੰਕਰ ਕਾਮ ਹੋ ਜਾਏ, ਉਸ ਵਕਤ ਹਮ ਬੈਠ ਜਾਏਂਗੇ, ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕੇ ਸਿਵਾਏ ਕੁੱਛ ਨਹੀਂ। 5-10 ਮਿੰਟ - ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ। ਉਸਕੇ ਬਾਦ ਤੋ

ਮਨ ਭਟਕਨੇ ਲਗਤਾ ਹੈ ਇਧਰ-ਉਧਰ। ਦੂਸਰੇ ਕੋ ਦਿਖਾ ਕਰ ਭਜਨ ਮਤ ਕਰਨਾ।

ਏਕ ਇਸਤਰੀ ਔਰ ਪੁਰਸ਼ ਥੇ, ਦੋਨੋਂ ਬੜੇ ਭਗਤ ਥੇ, ਜੋੜਾ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਥਾ। ਔਰਤ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮੰਦਿਰ ਮੇਂ ਜਾਤੀ ਥੀ ਔਰ ਪੂਜਾ ਕਰਤੀ ਥੀ। ਏਕ ਦਿਨ ਔਰਤ ਨੇ ਅਪਨੇ ਪਤੀ ਸੇ ਕਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਤੁਮਾਰੇ ਸਾਥ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰ ਦੀ, ਤੁਮ ਬਹੁਤ ਅੱਛੇ ਆਦਮੀ ਹੋ, ਅਰੇ ਕਭੀ ਭਗਵਾਨ ਕਾ ਭੀ ਤੋ ਨਾਮ ਲੀਆ ਕਰੋ। ਉਸਨੇ ਕਹਾ ਕਿ ਤੁਮ ਕਰਤੀ ਹੋ, ਵੋਹੀ ਕਾਫੀ ਹੈ ਮੇਰੇ ਲੀਏ। ਏਕ ਦਿਨ, ਰਾਤ ਮੇਂ ਉਸਕੇ ਮੂੰਹ ਸੇ 'ਰਾਮ' ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਜਬ ਉਸਕੇ ਮੂੰਹ ਸੇ ਰਾਮ ਨਿਕਲਾ ਤੋ ਔਰਤ ਨੇ ਏਕ ਦਮ ਉਸਕੋ ਉਠਾਇਆ ਔਰ ਜਗਾਇਆ। ਕਿਆ ਬਾਤ ਹੈ ਬਈ! ਦੋ ਵਜੇ ਰਾਤ ਕੋ ਕਿਉਂ ਤੰਗ ਕਰ ਰਹੀ ਹੋ? ਬੋਲੀ, ਬੈਠ ਜਾਉ, ਅਬ ਤੁਮਾਰੀ ਆਰਤੀ ਉਤਾਰਤੀ ਹੂੰ। ਬੋਲੇ, ਕਿਆ ਬਾਤ ਹੈ? ਯੇ ਆਰਤੀ ਉਤਾਰਨੇ ਵਾਲੀ ਬਾਤ ਕਹਾਂ ਸੇ ਆਈ? ਬੋਲੀ, ਜੀ ਤੁਮਾਰੇ ਮੂੰਹ ਸੇ 'ਰਾਮ' ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਬੋਲੇ, ਨਿਕਲ ਗਿਆ? ਜਿਸਕੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੈਨੇ ਹਿਰਦੇ ਮੇਂ ਰਖਾ, ਆਜ ਮੂੰਹ ਸੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ? ਉਸਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਛੂਟ ਗਏ ਉਸੀ ਵਕਤ, ਕਿਉਂਕਿ ਏਕ ਭਗਤੀ ਤੋ ਬਾਹਰ ਕਰਤੀ ਥੀ ਇਸਤਰੀ, ਵੋਹ ਵੀ ਸੱਚੀ ਥੀ। ਲੇਕਿਨ ਏਕ ਉਸਕੀ ਭਗਤੀ ਜੀਅ ਕੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਅੰਦਰ ਵੋਹ ਭਗਵਾਨ ਕਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਤਾ ਥਾ, ਕਿਸੀ ਕੋ ਨਹੀਂ ਬਤਲਾਤਾ ਥਾ। ਇਸ ਲੀਏ ਕਿਸੀ ਕੋ ਦਿਖਾਨਾ, ਦਿਖਾ ਕਰਕੇ ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਜਪ ਕਰਨਾ, ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ, ਯੇ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਕਾਰ ਹੈ। ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਕਰਤੇ ਰਹਿਨਾ ਚਾਹੀਏ। ਐਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਕੇ ਲੀਏ ਕੁੱਛ ਭੀ ਅਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸਕੀ ਤੋ ਕੋਈ ਇੱਛਾ ਹੋਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ *by chance* ਭੂਲੇ ਭਟਕੇ ਕਭੀ ਇੱਛਾ ਕਰ ਦੇ, ਤੋ ਪਹਿਲੇ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਯੇ ਮੇਂ ਆਪ ਕੋ ਸੱਚ ਬੋਲਤਾ ਹੂੰ। ਕਹਿਨੇ ਕਾ ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਯੇ ਹੈ, ਸਭ ਠੀਕ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਮੇਂ, ਸਭੀ ਸੁੱਖ, ਜਿਸਕੋ ਆਪ ਸੁੱਖ ਸਮਝਤੇ ਹੋ, ਸਭ ਠੀਕ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਯੇ ਸੁੱਖ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿਤੇ। ਥੋੜੇ-ਥੋੜੇ ਦੇਰ ਤੱਕ ਰਹਿਤਾ ਹੈ। ਏਕ ਹੀ ਸੁੱਖ ਹੈ ਜੋ ਨਿਤਯ ਹੈ ਅਰ ਵੋ ਹੈ ਈਸ਼ਵਰ ਕੇ ਨਾਮ ਮੇਂ, ਓਅੰਕਾਰ ਕੇ ਨਾਮ ਮੇਂ ਰਮਣ ਕਰਨਾ। ਯਹਾਂ ਪਰ ਸੰਤ ਜੀ ਕੇ ਪਾਸ ਆਤੇ ਹੋ, ਉਨਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਤੇ ਹੋ। ਸੰਤ ਜੀ ਮੁਝੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹੈਂ - ਤੁਮਹੋਂ ਕਹਿਨੇ ਕੇ ਲੀਏ ਕਿ ਬਈ ਕੁੱਛ ਦੇਰ ਤੱਕ ਰੋਜ਼ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਬੈਠ ਕਰ ਜਪ ਕੀਆ ਕਰੋ। ਆਜ ਤੋਂ ਮੈਂ ਆਪਕੋ ਇਤਨਾ ਹੀ ਬੋਲੂੰਗਾ, ਕਲ ਇਸ ਸੇ ਆਗੇ ਜੋ ਕੁੱਛ ਵੀ ਹੋਗਾ, ਆਪਕੀ ਸੇਵਾ ਮੇਂ ਭਗਵਾਨ ਕੀ ਇੱਛਾ ਸੇ ਕਹਿਨੇ ਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੂੰਗਾ।

ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਔਰ ਸਤਿਸੰਗ

(ਭਾਗ ਦੂਜਾ)

ਮੈਂ ਆਪ ਕੇ ਅੰਦਰ ਨਹਿਤ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਕੋ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰਤਾ ਹੂੰ। ਕਲ੍ਹ ਬੋਝਾ ਸਾ ਹਮਨੇ ਸਾਧਨਾ ਕੇ ਉਪਰ ਬਾਤ ਕਹੀ। ਸੰਤੋਂ ਕੇ ਸਤਿਸੰਗ ਸੇ ਜੋ ਮੁਝੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੂਆ, ਵੋ ਆਪ ਕੇ ਸਾਮਨੇ ਰਖਤਾ ਹੂੰ। ਜਬ ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ ਕੇ ਧਰਮੋਂ ਕਾ ਸਵਾਧਯ (study) ਕਰਨੇ ਲਗਾ ਤੋ ਮੇਰੇ ਸਾਮਨੇ ਦੋ ਧਰਮ ਆਏ - **Budhism** ਔਰ **Sikhism** (ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਔਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ)। ਕੁਛ ਕਾਲ ਤਕ ਮੈਂ ਦੋਨੋਂ ਕੋ ਸਵਾਧਯ ਕਰਤਾ ਰਹਾ। ਏਕ ਦਿਨ ਸੁਭਯ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਯੇ ਤੋ ਉਸ ਦਿਨ ਸੇ ਮੈਂ ਸਿਖ ਧਰਮ ਕੇ ਉਪਰ ਔਰ ਗਹਿਰੀ ਸਵਾਧਯ ਕਰਨੇ ਲਗਾ। ਮੈਨੇ ਪਿਛਲੇ ਬਰਸ ਆਪ ਸੇ ਕਹਾ ਥਾ ਕਿ ਸਾਲ ਭਰ ਲਗ ਜਾਏਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਤਨਾ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ - ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੋ **translate** ਕਰ ਲੇਨਾ। ਇਸ ਲੀਏ ਮੈਂ ਆਪ ਸੇ ਮੁਆਫੀ ਮਾਂਗਤਾ ਹੂੰ। 500 ਪੰਨੇ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਦਿੱਲੀ ਕੋ ਭੇਜ ਚੁਕਾ ਹੂੰ। ਵੱਗੀ ਲੋਗ ਦੋਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਮੈਨੇ, ਸਿਖ **studies** ਕੇ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਵਹਾਂ ਪਰ ਵਿਦਵਾਨ ਹੈਂ, ਉਨ ਕੋ ਲਿਖਾ ਹੈ ਕਿ ਜਲਦੀ ਇਸ ਕੋ ਵਾਪਸ ਕੀਜੀਏ। ਜਹਾਂ ਪਰ ਤਰੁੱਟੀ ਹੋ, ਮੁਝੇ ਬਤਾਈਏ। ਮੇਰਾ ਕਾਰਯ ਸ਼ੁਰੂ ਹੈ, ਅਗਰ ਪ੍ਰਭੂ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋਗੀ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਵਰਸ ਆਪ ਕੇ ਸਾਮਨੇ ਸੰਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਆ ਜਾਏਗੇ। ਇਸ ਵਰਸ ਕੋ ਅੰਤ ਤਕ, ਜਨਵਰੀ, ਫਰਵਰੀ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾ **Volume** (ਭਾਗ) 500 **page** (ਪੰਨੇ) ਕਾ ਵੋ ਭੀ ਸਾਮਨੇ ਆ ਜਾਏਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਛਲੀ ਬਾਰ ਮੈਨੇ ਆਪ ਸੇ **promise** (ਵਾਅਦਾ) ਕੀਆ ਥਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸਾਲ ਭਰ ਮੈਂ ਕਰ ਡਾਲੂੰਗਾ। 8 ਘੰਟੇ 9 ਘੰਟੇ ਰਾਤ ਕੋ ਬੈਠਨੇ ਪਰ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਪਾਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ ਹੈ ਨਾ। ਸੰਸਾਰ ਕੇ ਜਿਤਨੇ ਭੀ ਧਰਮ ਹੈਂ, ਉਨ ਕੋ ਆਪ ਏਕ ਜਗਹ ਮੈਂ ਡਾਲ ਦੀਜੀਏ - ਸਭ ਕੋ ਇਕੱਤਰਤ ਕਰਕੇ, ਤੋ ਸਿਖ ਧਰਮ (**Sikhism**) ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ।

ਯਾਦ ਰਖੀਏ, ਜੋ ਸਿਖ ਧਰਮ ਮੇਂ ਹੈ, ਵੋ ਕਹੀਂ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਜੋ ਕਹੀਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਵੋ ਸਿਖ ਧਰਮ ਮੇਂ ਹੈ। ਆਪ ਕੋ ਇਧਰ ਉਧਰ ਭਟਕਨੇ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸ਼ਰਧਾ ਸੇ, ਪਿਆਰ ਸੇ ਅਪਨੇ ਧਰਮ ਕੇ ਉਪਰ ਚਲੀਏ। ਏਕ ਹੀ ਚੀਜ਼ ਕੀ ਮੈਨੇ ਕਮੀ ਦੇਖੀ ਹੈ। ਸਿਖੋਂ ਮੇਂ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋ ਹੈ, ਵਿਦੇਸ਼ੋਂ ਮੇਂ ਭੀ ਬਹੁਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈਂ। ਕਈ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੇਂ ਜਬ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਗਿਆ ਤੋ ਏਕ ਦਿਨ ਦੇਖਾ ਕਿ ਏਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੇਂ, ਮੇਰੇ ਸਾਮਨੇ ਚਾਰ ਪਾਂਚ ਆ ਗਏ, ਤਲਵਾਰ ਲੇ ਕਰ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਮੈਨੇ ਕਹਾ, “ਅਭੈ! ਕਿਆ ਬਾਤ ਹੈ?” ਕਹਿਨੇ ਲਗੇ, “ਆਪ ਕੀ ਰਖਸ਼ਾ ਕੇ ਲੀਏ ਹੈ।” ਮੈਨੇ ਕਹਾ, “ਕਿਆ ਬਾਤ ਹੈ?” ਕਹਿਨੇ ਲਗੇ, “ਦੰਗਾ ਹੋਨੇ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਕੇ ਆਜ ਯਹਾਂ ਪਰ ਸਭ ਅਹੁਦੇਦਾਰ (**bearers**) ਚੁਨੇ ਜਾਏਗੇ। ਕੌਨ ਪ੍ਰਧਾਨ (**President**) ਹੋਗਾ, ਕੌਨ ਕਿਆ ਹੋਗਾ।” ਯੇਹ ਸਭ ਕਿਉਂ ਹੋਤੀ ਹੈ - ਏਕ ਦੂਸਰੇ ਸੇ ਦਵੈਸ਼? ਵੋ ਪਿਆਰ ਕਿਤਨਾ ਛੋਟਾ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਜੈਸੇ ਏਕ ਔਰਤ ਕੋ ਦੋ ਆਦਮੀ ਪਿਆਰ ਕਰੇਗੇ ਤੋ ਕਟੇਗੇ, ਮਰੇਗੇ। ਲੇਕਿਨ ਏਕ ਭਗਵਾਨ

ਕੋ ਦੋ ਆਦਮੀ ਪਿਆਰ ਕਰੇਂਗੇ ਤੋ ਗਲੇ ਮਿਲੇਂਗੇ; ਬਹੁਤ ਫਰਕ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲੀਏ ਮੈਂ ਆਪ ਸੇ ਕਹਿਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਜਿਤਨੀ ਆਪ ਸਾਧਨਾ ਕਰੇਂਗੇ, ਉਤਨਾ ਹੀ ਆਪ ਕੇ ਸਾਮਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਤਾ ਜਾਏਗਾ। ਜੇ ਠੀਕ ਉਸੀ ਤਰਹ ਸੇ ਹੈ ਕਿ ਏਕ ਦੀਪਕ ਕੇ ਉਪਰ ਚਾਰ, ਪਾਂਚ, ਛੇ, ਸਾਤ ਪਰਦੇ (cover) ਪੜੇ ਹੁਏ ਹੈਂ। ਅੰਦਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ (light) ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਕਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਆ ਪਾਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਪਰ ਪਰਦੇ (covers) ਹੈਂ। ਅਬ ਆਪਨੇ ਏਕ ਕਵਰ ਕੇ ਨਿਕਾਲਾ ਤੋ ਬੋੜਾ ਸਾ ਆਪ ਕੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਖਾਈ ਦੇਗਾ। ਧੀਰੇ ਧੀਰੇ ਆਪ ਜਬ ਸਭ covers ਨਿਕਾਲੇਂਗੇ ਤੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਭ ਕੇ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਜਿਸੇ ਹਮ ਬੁਰਾ ਕਹਿਤੇ ਹੈ, ਬੁਰਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬੁਰਾਈ, ਭਲਾਈ ਯੇ ਸਭ ਤੋ ਭਾਈ ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਬਾਤੋਂ ਹੋਤੀ ਹੈ; ਕੋਈ ਵੀ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਗਰ ਸਚਮੁਚ ਪੂਛਾ ਜਾਏ, ਜਬ ਬੁਰਾ ਭਲਾ - ਇਸ ਕਾ ਗਿਆਨ ਕਰਨੇ ਲਗੇਂਗੇ ਤੋ ਆਪ ਕੋ ਲਗੇਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਹੀ ਬੁਰਾ ਹੂੰ, ਔਰ ਸਭ ਠੀਕ ਹੈਂ। ਸਾਧਨਾ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਕੋ ਬਹੁਤ practical ਹੋਨਾ ਚਾਹੀਏ। ਹਮ ਲੋਗੋਂ ਮੇਂ ਏਕ ਕਮੀ ਹੈ - ਮਨੁਸ਼ਯੋਂ ਮੇਂ। ਬਹੁਤ ਐਸੇ ਲੋਗ ਹੈਂ ਜੋ ਅਪਨੇ ਲੀਏ ਜੀਤੇ ਹੈਂ; ਹਮ ਦੂਸਰੇ ਕੇ ਲੀਏ ਜੀਤੇ ਹੈਂ। ਮਰਦ ਸੋਚਤਾ ਹੈ ਮੇਰੀ ਇਸਤਰੀ ਮੁਝੇ ਐਸਾ ਕਪੜਾ ਪਹਿਨਾਨਾ ਚਾਹਤੀ ਹੈ, ਐਸੇ ਬਾਲ ਰਖਵਾਨਾ ਚਾਹਤੀ ਹੈ, ਐਸੇ ਬੋਲਨਾ ਚਾਹਤੀ ਹੈ। ਐਸੇ ਹੀ ਔਰਤ ਭੀ ਸੋਚਤੀ ਹੈ। ਜੋ ਸਾਧਨਾਂ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਹੈਂ, ਉਨ ਕੋ ਸਭ ਸੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਨੰਦ ਆਤਾ ਹੈ - ਸਾਧਨਾ ਮੇਂ। ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਕੋਈ ਵੀ ਵਸਤੂ ਸਾਧਨਾ ਕੇ ਸਾਮਨੇ ਫੀਕੀ ਪੜ ਜਾਤੀ ਹੈ।

ਤੋ ਆਪ ਸੇ ਸਾਧਨਾ ਕੇ ਵਿਸ਼ੇ ਮੇਂ ਕੁਛ ਕਹਿ ਰਹਾ ਥਾ। ਸਾਧਨਾ ਕੀ ਭੀ ਕਈ ਪੌੜੀਆਂ ਹੋਤੀ ਹੈਂ। ਜਬ ਕਬੀਰ ਜੀ ਅਪਨਾ ਚੋਲਾ ਉਤਾਰਨਾ ਚਾਹਤੇ ਥੇ ਤੋ ਉਨ ਕੇ ਸਭ ਭਗਤ ਉਨ ਕੇ ਪਾਸ ਮੇਂ ਆਏ। ਸਭ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨੇ ਲਗੇ ਤੋ ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਏਕ ਏਕ ਸੇ ਪੂਛਾ -

ਏਕ ਰਾਮ ਦਸ਼ਰਥ ਕਾ ਬੇਟਾ। ਏਕ ਰਾਮ ਘਟ ਘਟ ਮੇਂ ਬੈਠਾ।

ਏਕ ਰਾਮ ਨੇ ਜਗਤ ਪਸਾਰਾ। ਏਕ ਰਾਮ ਹੈ ਸਭ ਸੇ ਨਿਆਰਾ।

ਬੋਲੋ ਤੁਮ ਕਿਸ ਰਾਮ ਕੋ ਜਪ ਰਹੇ ਹੋ? ਏਕ ਨੇ ਕਹਾ ਕਿ ਮੈਂ 'ਏਕ ਰਾਮ ਦਸ਼ਰਥ ਕੇ ਬੇਟੇ' ਕੋ ਜਪ ਰਹਾ ਹੂੰ। ਬੋਲੇ, ਚਲਾ ਜਾ ਬਾਹਰ, ਔਰ ਉਧਰ ਬੈਠ, ਤੇਰੀ ਜਗਹ ਵਹਾਂ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਨੇ ਕਹਾ 'ਏਕ ਰਾਮ ਘਟ ਘਟ ਮੇਂ ਬੈਠਾ', ਉਸ ਕੋ ਜਪ ਰਹਾ ਹੂੰ। ਕਹਿਨੇ ਲਗੇ, ਤੂੰ ਭੀ ਸਾਮਨੇ ਬੈਠ ਜਾ। ਏਕ ਬੋਲਾ 'ਏਕ ਰਾਮ ਨੇ ਜਗਤ ਪਸਾਰਾ' ਉਸ ਕੋ ਜਪ ਰਹਾ ਹੂੰ। ਕਹਿਨੇ ਲਗੇ, ਤੂੰ ਭੀ ਉਧਰ ਬੈਠ ਜਾ। ਏਕ ਨੇ ਕਹਾ, 'ਏਕ ਰਾਮ ਹੈ ਸਭ ਸੇ ਨਿਆਰਾ' ਜੋ ਅਸੰਗ ਔਰ ਅਲਿਪਤ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਕੇ ਗੁਣ ਹੈਂ, ਅਸੰਗ ਔਰ ਅਲਿਪਤ ਰਹਿਨਾ, ਉਸ ਕੋ ਗਲੇ ਲਗਾ ਲੀਆ। ਕਹਿਨੇ ਲਗੇ, ਬੇਟਾ ਮੇਰੀ ਸਿਖਲਾ ਕਾ, ਮੇਰੇ ਸਤਿਸੰਗ ਕਾ ਸਭ ਸੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਾਭ ਤੁਮ ਨੇ ਉਠਾਇਆ ਹੈ।

ਅਬ ਸਤਿਸੰਗ ਕਿਸ ਕੋ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ, ਇਸ ਕੇ ਉਪਰ ਬਚਿੱਤਰ ਬਾਤ ਤੁਲਸੀ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਹੀ ਹੈ -

ਤਾਤ ਸਰਗ ਅਪਵਰਗ ਸੁਖ ਧਰੈ ਤੁਲਾ ਏਕ ਅੰਗ।।

ਤੁਲਹਿ ਨਾ ਤਾਰੇ ਸਕਲ ਗੁਨ ਜੋ ਸੁਖ ਲਉ ਸਤਿਸੰਗ ॥

ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਕੇ ਸਾਤੋਂ ਸਵਰਗ ਕੇ ਜਿਤਨੋਂ ਸੁਖ ਹੈਂ, ਏਕ ਤਰਫ ਤੋਲੀਏ, ਔਰ ਏਕ ਤਰਫ ਸਤਿਸੰਗ। ਸਤਿਸੰਗ ਸੇ ਬੜਾ ਨਹੀਂ ਵੋਹ। ਜੋ ਸੁਖ ਸਤਿਸੰਗ ਮੇਂ ਹੈ, ਸੰਤੋਂ ਕੇ ਸੰਗ ਮੇਂ ਹੈ, ਵੋ ਸੁਖ ਕਹੀਂ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਤਾ। ਤੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਨੁਸ਼ਯ ਕੋ ਸਤਿਸੰਗ ਮੇਂ ਰਹਿਨਾ ਚਾਹੀਏ। ਨਹੀਂ ਤੋ ਚੋਰ ਡਾਕੂ, ਕਾਨ ਸੇ, ਨਾਕ ਸੇ, ਮੂੰਹ ਸੇ, ਕਿਤਨੇ ਇੰਦਰੀਓਂ ਸੇ ਐਸੇ ਐਸੇ ਭਾਉ ਆਤੇ ਹੈਂ, ਵੋ ਮਨੁਸ਼ਯ ਕੋ, ਅੱਛੇ ਅੱਛੇ ਸਾਧਕ ਕੋ ਇਧਰ ਸੇ ਉਧਰ ਕਰ ਦੇਤੇ ਹੈਂ, ਬੇ-ਰਾਸਤਾ ਕਰ ਦੇਤੇ ਹੈਂ। ਇਸ ਲੀਏ ਜੋ ਸਤਿਸੰਗ ਮੇਂ ਰਹਿਨੇ ਵਾਲਾ ਸਾਧਕ ਹੋਗਾ, ਕਭੀ ਭੀ ਖਤਰੇ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਹੋਗਾ।

ਕਈ ਲੋਗ ਆਪ ਕੋ ਸਿਖਸ਼ਾ ਦੇਤੇ ਹੈਂ - ਸਵਾਸ ਜਪ ਕੀ। ਨਹੀਂ, ਉਸ ਸੇ ਪਰੇ 'ਅਜਪਾ ਜਾਪ' ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਉਸ ਸੇ ਭੀ ਪਰੇ ਕੀ ਬਾਤ ਹੈ - ਜਪ ਸੁਨਨਾ, ਸਰਵਣ ਕਰਨਾ। ਜਪ ਸੁਤਹ ਹੋ ਰਹਾ ਹੈ, ਅਭਿਆਸ ਹੋਤੇ ਹੋਤੇ ਐਸੀ ਸਥਿਤੀ ਆ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਸਾਧਨਾ ਔਰ ਸਤਿਸੰਗ ਸਾਥ-ਸਾਥ ਚਲਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਜੇ ਮੇਰੇ ਕਹਨੇ ਕਾ ਮਤਲਬ ਹੈ। ਮਨਮੁਖੀ ਸਾਧਨਾ ਸੇ ਲਾਭ ਨਹੀਂ। ਕੋਈ ਬੋਲੇ ਮੁਝੇ ਅਵਸ਼ਕਤਾ ਨਹੀਂ ਸਤਿਸੰਗ ਕੀ, ਅਵਸ਼ਕਤਾ ਨਹੀਂ ਗੁਰੂ, ਮਹਾਤਮਾਓਂ ਕੇ ਪਾਸ ਜਾਨੇ ਕੀ; ਗਲਤ ਬਾਤ ਹੈ। ਆਪ ਨੇ ਦੇਖਾ ਹੋਗਾ, ਸਾਧਨ ਤੀਨ ਤਰਹ ਕੇ ਹੋਤੇ ਹੈਂ। ਚੀਟੀ ਅਪਨਾ ਭੋਜਨ ਉਠਾ ਕੇ ਜਾਤੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਗਿਰ ਜਾਤੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਗਿਰ ਜਾਤੀ ਹੈ; ਜੇ ਕਾਮ ਕਰਤੀ ਰਹਿਤੀ ਹੈ, ਵੋ ਅੱਛੀ ਸਾਧਕ ਨਹੀਂ। ਹਾਥੀ ਬੜੇ ਬਰਿਕਸ਼ੋਂ ਕੋ ਤੋੜ ਕਰਕੇ ਅਪਨਾ ਭੋਜਨ ਬਨਾ ਲੇਤੇ ਹੈ, ਵੋ ਭੀ ਅੱਛਾ ਸਾਧਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੱਛਾ ਸਾਧਕ ਕੌਨ ਹੈ? ਵੋ ਮੱਖੀ! ਸਭੀ ਪੁਸ਼ਪੋਂ ਸੇ, ਪਰਾਗ ਸਰਨ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਹਿਦ ਬਨਾ ਦੇਤੀ ਹੈ। ਐਸੇ ਹੀ ਸੰਤ ਲੋਗ ਹੋਤੇ ਹੈਂ। ਐਸੇ ਸਾਧਕ ਲੋਗ ਭੀ ਹੋਤੇ ਹੈਂ। ਸਾਧਨਾ ਕੇ ਸਾਥ ਸਾਥ ਸਤਿਸੰਗ ਭੀ ਹੋਨਾ ਚਾਹੀਏ। ਸਭ ਕੋਈ ਦੋ ਮਿੰਟ ਕੇ ਲੀਏ ਕਹਿ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਮੁਝੇ ਤੋ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਕੋਈ ਸਤਿਸੰਗ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਔਰ ਸਾਧਨਾ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ; ਜੇ ਬਾਤ ਗਲਤ ਹੈ। ਸਾਧਨਾ ਕਿਤਨੇ ਸਾਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ, ਕਥ ਤਕ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ? ਜਬ ਤਕ ਮਨੁਸ਼ਯ ਕੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਾਣ ਹੋਂ, ਤਬ ਤਕ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ। ਸਤਿਸੰਗ ਔਰ ਸਾਧਨਾ ਸਾਥ ਸਾਥ ਚਲਤੇ ਰਹਿਨੀ ਚਾਹੀਏ।

ਜੇ ਮਨੁਸ਼ਯ ਰੂਪੀ ਜੋ ਪਕਸ਼ੀ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮਲੋਕ ਕੇ ਲੀਏ, ਕਲਿਆਣ ਕਰਕੇ ਉਡਾਨ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲੀਏ ਜਬ ਤਕ ਉਸ ਕੇ ਪਾਸ ਦੋ ਪੰਖ ਨਾ ਹੋਂ, ਨਹੀਂ ਉਡ ਸਕਤਾ ਔਰ ਵੋ ਪੰਖ ਹੈਂ - ਸਾਧਨਾ ਔਰ ਸਤਿਸੰਗ। ਸਾਧਨ ਮੇਂ ਏਕ ਖਾਸ ਬਾਤ ਹੈ, ਰੋਜ਼ ਠੀਕ ਸਮਯ ਪਰ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ।

ਮੈਂ ਆਪ ਕੋ ਜੀਵਨ ਕਾ ਏਕ ਅਪਨਾ ਅਨੁਭਵ ਬਤਾਤਾ ਹੂੰ। ਜੇ ਬ੍ਰਿੰਦਾਬਨ ਕੀ ਬਾਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਭ ਜਗਹ ਘੁੰਮਤਾ ਥਾ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਮੇਂ; ਜੇ ਹਿੰਦੂਓਂ ਕਾ ਹੈ ਮੰਦਿਰ, ਜੇਹ ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਕਾ ਹੈ ਮਸਜਿਦ; ਸਭ ਦੇਖਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਮਣ ਕਰਤੇ ਕਰਤੇ ਮੱਕੇ ਮੇਂ ਮੁਝੇ ਏਕ ਫਕੀਰ ਮਿਲੇ। ਕਹੇ ਬੇਟਾ, ਤੂੰ ਕਿਆ ਤਲਾਸ਼ ਕਰ ਰਹਾ ਹੈ? ਮੈਨੇ ਕਹਾ, ਕੁਛ ਤਲਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹਾ ਹੂੰ।

ਬੋਲੇ ਹਮ ਸੇ ਤੁਮ ਜ਼ਿਆਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਮਤ ਕਰੋ, ਸੀਧੀ ਬਾਤ ਬਤਾਓ। ਮੈਨੇ ਕਹਾ, ਘੁੰਮਤੇ ਘੁੰਮਤੇ ਆਪ ਜੈਸੇ ਸੰਤੋਂ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਗਏ, ਇਸ ਸੇ ਬੜ ਕਰ ਔਰ ਕਿਆ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ? ਮੁਝ ਸੇ ਏਕ ਬਾਤ ਬੋਲੇ ਕਿ ਜਿਸ ਦਿਨ ਸੰਤ ਕੇ ਉਸਤਤੀ ਸੇ ਨਿੰਦਾ ਪਿਆਰੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ, ਉਸ ਦਿਨ ਉਹ ਸੰਤ ਬਨੇਗਾ। ਆਪ ਕੋ ਅਗਰ ਮੈਨੇ ਕਹਿ ਦੀਆ, ਆਪ ਬਹੁਤ ਅੱਛੇ ਹੋ ਤੋ ਆਪ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਤੇ ਹੈਂ। ਅਗਰ ਆਪ ਕੋ ਮੈਨੇ ਕਹਿ ਦੀਆ, ਆਪ ਖਰਾਬ ਹੋ; ਆਪ ਦੁਖੀ ਹੋ ਜਾਤੇ ਹੋ। ਇਸ ਕਾ ਮਤਲਬ ਕਿਆ ਹੂਆ? ਦੁਨੀਆਂ ਕੇ ਕਹਿਨੇ ਸੇ ਆਪ ਕਾ ਜੀਵਨ ਚਲਤਾ ਹੈ, ਅਰੇ ਤਬ ਤੋ ਆਪ ਕਾ ਜੀਵਨ ਕੁਛ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਪਨਾ ਜੀਵਨ ਤੋ ਕੁਛ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਗਰ ਸੁਭਹ ਉਠ ਕੇ ਕਹਿ ਦੀਆ - ਤੁਮ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ, ਤੋ ਦਿਨ ਭਰ ਤੁਮਾਰਾ ਜੀਵਨ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਰਹਾ। ਅਗਰ ਦੂਸਰੇ ਕੇ ਕਹਿਨੇ ਪਰ ਆਪ ਕੀ ਮੁਸਕਾਨ ਔਰ ਦੁਖ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਯੇ ਚੀਜ਼ ਗਲਤ ਹੈ। ਹਮ ਨੇ ਇਸ ਕੋ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕੇ ਰੂਪ ਮੇਂ ਦੇਖਾ। ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਿਕੇਤਨ ਮੇਂ ਮੈਂ ਜਬ ਪੜ੍ਹਤਾ ਥਾ ਤੋ ਉਨ ਦਿਨੋਂ **Psychology** ਔਰ **Philosophy** ਦੋਨੋਂ ਏਕ ਥੀ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਭਾਟੀਆ ਜੀ ਜਬ ਆਏ, ਹਮ ਸਭ ਬੱਚੋਂ ਨੇ ਸੋਚਾ ਕਿ ਜੋ ਯੇ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਇਨ ਕੋ ਖੁਦ ਇਸ ਕਾ ਗਿਆਨ ਹੈ ਜਾ ਨਹੀਂ; ਆਜ ਯੇ ਪਰੀਕਸ਼ਾ ਕੀ ਜਾਏ। ਜੈਸੇ ਬਦਮਾਸ਼ ਲੜਕੇ ਹੋਤੇ ਹੀ ਹੈਂ, ਸਭ ਨੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕਰ ਕਹਾ, Sir, ਆਜ ਆਪ ਕੀ ਤਬੀਅਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਬੋਲੇ ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੂੰ। ਸਭ ਕੇ ਸਭ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਵੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਆਏ ਥੇ, ਉਨ ਕੋ ਮਹਿਸੂਸ ਹੂਆ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਖਰਾਬੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਕੇ ਕਮਰੇ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚੇ, ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਪੁਛਾ, ਕਿਆ ਹੋ ਗਿਆ ਆਪ ਕੋ, ਤਬੀਅਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਔਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਮਿਲੇ, ਬੋਲੇ ਬਈ ਕਿਆ ਬਾਤ ਹੈ, ਆਜ ਆਪ ਕੀ ਤਬੀਅਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਵੋਂ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਕਰ ਹਸਪਤਾਲ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਦੂਸਰੋਂ ਕੇ ਵਿਚਾਰੋਂ ਕੇ ਕਹਿਨੇ ਪਰ ਕਿਸ ਮਨੁਸ਼ ਕੇ ਜੀਵਨ ਕੇ ਉਪਰ ਕਿਆ ਅਸਰ ਪੜਤਾ ਹੈ। ਸਾਧਨਾ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਕੇ ਉਪਰ ਕੁਛ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪੜਤਾ, ਵੋਂ ਮ੍ਰਿਤੁ ਕੋ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਸਮਝਤਾ। ਮ੍ਰਿਤੁ ਕਿਆ ਹੈ ਉਸ ਕੇ ਲੀਏ। ਮਰਨੇ ਕੇ ਬਾਦ ਕਈ ਆਦਮੀ ਸੋਚਤੇ ਹੈਂ, ਸੁਖ ਮਿਲੇਗਾ। ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਹੇ ਈਸ਼ਵਰ! ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਊਂ, ਬ੍ਰਿਧ ਹੋ ਗਿਆ ਹੂੰ। ਤੋ ਏਕ ਦਿਨ ਮੌਤ ਸਾਮਨੇ ਆ ਗਈ, “ਬੋਲ ਤੇਰੀ ਕਿਆ ਇੱਛਾ ਹੈ ਬੇਟੇ? ਤੂੰ ਰੋਜ਼ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਊਂ, ਮਰ ਜਾਊਂ, ਤੋ ਮੈਂ ਆ ਗਈ ਤੁਝੇ ਲੇਨੇ ਕੇ ਲੀਏ। ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਇੱਛਾ ਬਾਕੀ ਹੈ?” ਬੋਲੇ, “ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ! ਅਭੀ ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਬਾਕੀ ਹੈ।” “ਹਾਂ ਬੋਲ ਤੁਝੇ ਕਿਆ ਇੱਛਾ ਹੈ?” ਬੋਲੇ, “ਮੇਰੇ ਏਕ ਲੜਕਾ ਹੋ ਜਾਏ, ਬਸ ਯਹੀ ਇੱਛਾ ਹੈ।” ਬੋਲੇ, “ਇਤਨੀ ਬਾਤ?” ਲੜਕਾ ਭੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਕੇ ਬਾਦ ਫਿਰ ਮੌਤ ਆ ਗਈ ਦੋਬਾਰਾ ਲੇਨੇ। ਬੋਲੇ, “ਮਾਤਾ ਜੀ ਆਪ ਕੀ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਸੇ ਲੜਕਾ ਹੋ ਗਿਆ; ਏਕ ਮੇਰਾ ਨਾਤੀ ਭੀ ਹੋ ਜਾਏ, ਫਿਰ ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ।” ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਕਹਾ, “ਠੀਕ ਹੈ ਬੇਟਾ, ਤੇਰਾ ਨਾਤੀ ਭੀ ਹੋ ਜਾਏਗਾ।” ਨਾਤੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤੋ ਫਿਰ ਆ ਗਈ ਮੌਤ ਕਿ ਤੁਮ ਨੇ ਮੁਝੇ ਕਹਾ ਥਾ ਕਿ ਨਾਤੀ ਹੋ ਜਾਏ; ਤੋ ਨਾਤੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਬ ਚਲੋਂ ਤੁਮਾਰਾ ਟਾਈਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਵੋਂ ਕਹਿਨੇ ਲਗਾ ਕਿ ਦੇਖੀਏ ਮਾਤਾ ਜੀ,

ਅਬ ਆਪ ਮੇਰਾ ਸੂਟਕੇਸ ਲੇ ਜਾਈਏ, ਮੈਂ ਬਾਦ ਮੇਂ ਆਉਂਗਾ।

ਮੋਹ, ਲੋਭ ਯੇ ਜੋ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਏਂ ਹੈਂ, ਬੜੇ ਬੜੇ ਮਰ ਗਏ ਪ੍ਰੰਤੂ ਯੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਹੀਂ ਮਰ ਪਾਈ। ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਏਂ ਤੀਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਹੋਤੀ ਹੈਂ - ਪ੍ਰਤਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ, ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਤਰ ਹੋ; ਵਿਤ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ - ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਧਨ ਹੋ; ਲੋਕ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ - ਮੇਰਾ ਯਸ ਹੋ। ਇਨ ਤੀਨੋਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਓਂ ਸੇ ਜਬ ਸਾਧਕ ਪਰ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਤਬ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਏਂ ਮਰਤੀ ਹੈਂ, ਤਬ ਕਹੀਂ ਉਸ ਕੋ ਕੁਛ ਮਿਲਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲੀਏ ਸਾਧਨਾ ਮੇਂ ਜੁਟੇ ਰਹਿਨਾ ਚਾਹੀਏ। ਪਹਿਲੇ ਮਨ ਲਗੇ, ਨਾ ਲਗੇ, ਕੁਝ ਦੇਰ ਰੋਜ਼ ਸਾਧਨਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਏ ਔਰ ਸਾਧਨਾ ਮੇਂ ਸਨ੍ਹੇ-ਸਨ੍ਹੇ ਮਨ ਲਗਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਸਾਧਕ ਹੋਤੇ ਹੈਂ, ਉਨ ਕੋ ਸਾਧਨਾ ਕੇ ਸਿਵਾਏ ਦੂਸਰਾ ਕੋਈ ਭੀ ਅਨੰਦ ਨਹੀਂ ਆਤਾ। ਸਭ ਸੇ ਜ਼ਿਆਦੇ ਆਪ ਸੁਰਖਸ਼ਿਤ ਹੈਂ, **protected** ਹੈਂ ਜਿਸ ਵਕਤ ਆਪ ਸਾਧਨਾ ਕਰ ਰਹੇਂ ਹੈਂ। ਅਗਰ ਬਿਜਲੀ ਗਿਰ ਗਈ, ਆਗ ਲਗ ਗਈ, ਯੇ ਹੋ ਗਿਆ, ਵੋ ਹੋ ਗਿਆ; ਅਗਰ ਆਪ ਸਾਧਨਾ ਮੇਂ ਹੈ, ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ, **fully protected** ਹੈਂ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਅਪਨੇ ਸਰੀਰਕ ਬਲ ਪਰ, ਹਥਿਆਰੋਂ ਕੇ ਬਲ ਪਰ, ਸਮਾਜ ਕੇ ਬਲ ਪਰ ਰਹਿਤੇ ਹੈਂ ਤੋ ਆਪ ਸੁਰਖਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈਂ। ਸਾਧਨਾ ਮੇਂ ਆਪ ਸੁਰਖਸ਼ਿਤ ਹੈਂ।

ਹਮਨੇ ਕਈ ਕਿਤਾਬੋਂ ਮੇਂ ਪੜ੍ਹਾ ਥਾ ਕਿ ਬਨ ਮੇਂ ਵਹਾਂ ਕਭੀ ਰਹੇ, ਜਹਾਂ ਭਾਲੂ ਵਗੈਰਾ ਰਹਿਤੇ ਹੈਂ, ਚੁਪ ਚਾਪ ਰਹਿ ਜਾਓ, ਵੋਹ ਸੁੰਘ ਕੇ ਚਲ ਦੇਤਾ ਹੈ, ਸੋਚਤਾ ਹੈ ਕਿ ਯੇ ਤੋ ਜਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਏਕ ਬਾਰ ਹਮ ਬੈਠੇ ਹੂਏ ਸਾਧਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਥੇ ਤੋ ਏਕ ਦੂਸਰੇ ਮਹਾਤਮਾ ਭੀ ਥੇ। ਉਨ ਕੋ ਨਾਨਤਿਨ ਬਾਬਾ ਕਹਾ ਕਰਤੇ ਥੇ, ਹਮ ਲੋਗ ਸਾਥ ਹੀ ਸਾਥ ਰਹਿਤੇ ਥੇ। ਉਸ ਵਕਤ ਮੇਰੀ ਸਤਰਾਂ-ਅਠਾਰਾਂ ਬਰਸ ਕੀ ਉਮਰ ਰਹੀ ਹੋਗੀ। ਉਸ ਜੰਗਲ ਮੇਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਾਲੂ ਥੇ। ਜਾਨ ਬੂਝ ਕੇ ਹਮਾਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਹਾਂ ਭੇਜਾ ਕਰਤੇ ਥੇ ਯਹਾਂ ਯੇ ਮੁਸੀਬਤ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋਤੀ ਥੀ। ਏਕ ਦਿਨ ਹਮ ਨੇ ਕਹਾ ਕਿ ਗੁਰਦੇਵ! ਕਿਉਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਤੇ ਹੋ ਹਮ ਕੋ, ਚੁਪ ਚਾਪ ਬੈਠ ਕੇ ਸਾਧਨਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਦੇਤੇ? ਆਜ ਇਸ ਬਨ ਮੇਂ ਜਾਉ, ਕਲ ਉਸ ਬਨ ਮੇਂ ਜਾਉ; ਕਿਆ ਫਾਇਦਾ ਹੈ ਇਧਰ ਉਧਰ ਜਾ ਕਰ? ਬੈਠੇ ਹੂਏ ਥੇ ਧਿਆਨ ਮੇਂ ਤੋ ਮਨ ਮੇਂ ਏਕ ਸੰਕਲਪ ਥਾ ਕਿ ਜਬ ਤਕ ਇਤਨੀ ਦੇਰ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰੇਂਗੇ, ਉਠੇਂਗੇ ਨਹੀਂ। ਹਮ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹੈਂ ਸਾਮਨੇ ਸੇ ਭਾਲੂ ਆਤੇ ਹੂਏ। ਹਮਨੇ ਕਹਾ ਆਜ ਤੋ ਗਏ ਕਾਮ ਸੇ। ਆਂਖ ਹਮਨੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦੀ, ਔਰ ਸਵਾਸ ਧੀਰੇ ਧੀਰੇ ਚਲਾਤੇ ਰਹੇ। ਵੋ ਹਮ ਕੋ ਸੁੰਘ (**sniff**) ਕਰ ਕੇ ਚਲ ਦੀਆ। ਹਮ ਨੇ ਕਹਾ, ਮਹਾਤਮਾ ਲੋਗ ਜੋ ਹੈਂ, ਅਪਨੇ ਅਨੁਭਵ ਕੀ ਬਾਤ ਜੋ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ, ਵੋ ਸਹੀ ਬਾਤ ਹੈ। ਸੱਚਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਬ ਆਤਾ ਹੈ, ਸੱਚਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਿਸੇ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ, ਜਬ ਆਦਮੀ ਅਡੋਲ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ ਔਰ ਕਿਸੀ ਕਿਸਮ ਕਾ ਭੈਅ ਨਹੀਂ ਰਹਿਤਾ। ਕੌਨ ਉਸੇ ਘ੍ਰਿਣਾ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਕੌਨ ਪਿਆਰ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਕਾ ਭੈਅ ਨਹੀਂ ਰਹਿਤਾ। ਭਾਈ ਯੇ ਮਨੁਸ਼ਯ ਚੋਲਾ, ਮਨੁਸ਼ਯ ਜੀਵਨ ਪਾ ਕਰ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹੈਂ ਹਮ ਸਭ ਲੋਗ, ਸਭ ਲੋਗ ਯਹਾਂ ਤਕ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹੈਂ।

ਏਕ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਕਥਾ ਕੀਆ ਕਰਤੇ ਥੇ ਔਰ ਵੋ ਵੈਰਾਗ ਕੀ ਬਾਤ ਬਹੁਤ ਕਰਤੇ ਥੇ। ਬਿਨਾਂ ਵੈਰਾਗ ਕੇ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ। ਧਿਆਨ, ਸਾਧਨ,

ਭਜਨ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ। ਉਸ ਮੇਂ ਸੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਕੀ ਕਥਾ ਸੁਨ ਕਰ ਏਕ ਆਦਮੀ ਕੋ ਵੈਰਾਗ ਆ ਗਿਆ, ਵੇ ਤੋ ਬਨ ਕੋ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਤਪ ਕਰਕੇ ਜਬ ਆਇਆ ਤੋ ਏਕ ਦਿਨ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ 12-14 ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ, ਚਲੋਂ ਦੇਖੋ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਕਾ ਕਿਆ ਹਾਲ ਹੈ। ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਕਥਾ ਕਰਤੇ ਰਹਿ ਗਏ; ਲੋਗ ਗਰਦਨ ਵੀ ਹਿਲਾ ਰਹੇ ਥੇ ਔਰ ਕੁਛ ਸੋ ਭੀ ਰਹੇ ਥੇ ਉਸ ਮੇਂ। ਪ੍ਰਭੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਜਿਸ ਵਕਤ ਹੋ ਜਾਏ, ਉਸੀ ਵਕਤ ਸਾਧਨਾ ਮੇਂ ਜੁਟ ਜਾਨਾ ਚਾਹੀਏ। ਆਪ ਨੇ ਦੇਖਾ ਹੋਗਾ, ਸਰੀਰ ਤੋ ਜਾਤਾ ਹੀ ਹੈ; ਮਰ ਜਾਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕੋ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ। ਹਮ ਜਬ ਸਮਸ਼ਾਨ ਮੇਂ ਲੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਉਸ ਕੋ, ਸਭ ਕੇ ਸਭ ਮਹਾਨ ਗਿਆਨੀ ਹੋ ਜਾਤੇ ਹੈਂ। ਔਰ ਜਬ ਉਸ ਕੋ ਜਲਾ ਦੀਆ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਵਾਪਸ ਘਰ ਆਤੇ ਹੈਂ ਤੋ ਸਭ ਕਾ ਗਿਆਨ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਸਮਸ਼ਾਨ - ਵੈਰਾਗ ਨਹੀਂ ਰਹਿਤਾ। ਯੇ ਬ੍ਰਿਤੀ ਬਨੀ ਰਹਿਨੀ ਚਾਹੀਏ। ਸੰਸਾਰ-ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਜਗਹ ਹੈ, ਯੇ ਤੋ ਚਲਤਾ ਰਹਿਤਾ ਹੈ, ਯੇ ਤੋ ਪ੍ਰਭੂ ਕਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹੈ। ਮੈਨੇ ਕਿਆ ਜੀਵਨ ਮੇਂ ਕੀਆ? ਇਸ ਲੀਏ ਅਪਨੀ ਸਾਧਨਾ ਮੇਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਬਨੇ ਰਹਿਨਾ ਚਾਹੀਏ।

ਜਿਸ ਵਕਤ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਬਨਾ ਥਾ, ਹਮ ਲੋਗ ਉਧਰ ਭੁਮਣ ਕੀਆ ਕਰਤੇ ਥੇ। ਮੈਨੇ ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਮੇਂ ਏਕ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਕੋ ਦੇਖਾ, ਆਜ ਭੀ ਮੇਂ ਉਸ ਕੋ ਅਪਨਾ ਮਸਤਕ ਝੁਕਾਤਾ ਹੂੰ। ਉਨ ਕੋ ਸਾਰਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜਬਾਨੀ (by heart) ਯਾਦ ਥਾ। ਉਨ ਕੋ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਪਾਠ ਕਰਨੇ ਮੇਂ ਆਠ ਘੰਟੇ ਲਗਤੇ ਥੇ, ਇਤਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਸੇ ਬੋਲਤੇ ਥੇ। ਏਕ ਦਿਨ ਮੈਨੇ ਸੋਚਾ, ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ ਕਿ ਯੇ ਹਮ ਕੋ ਬੇਵਕੂਫ ਬਨਾ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਆਦਮੀ ਕੀ ਬੁਧੀ ਭਿਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਵੇ ਕਿਸੀ ਪਰ ਜਲਦੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਤਾ। ਮੇਰੀ ਬੁਧੀ ਜੋ ਹੈ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਹੋਨੇ ਕੀ ਵਜਹ ਸੇ, ਮੈਨੇ ਕਹਾ, ਟੇਪ ਰਿਕਾਰਡ ਲਾਨਾ ਚਾਹੀਏ। ਮੈਨੇ ਕਹਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਕੁਛ ਦਿਨੋਂ ਕੇ ਲੀਏ ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਜਾਨਾ ਚਾਹਤਾ ਹੂੰ, ਫਿਰ ਆ ਜਾਊਂਗਾ। ਬੋਲੇ, ਜਾਊ। ਮੈਂ ਟੇਪ ਰਿਕਾਰਡਰ ਲੇ ਆਇਆ। ਮੈਨੇ ਟੇਪ ਰਿਕਾਰਡਰ ਲਗਾ ਦੀਆ। ਸੰਪੂਰਨ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਤੋ ਉਨ ਕਾ ਰੋਜ਼ ਕਾ ਨਿਯਮ ਥਾ। ਜੋ ਪਹਾੜ ਕੀ ਤਰਫ ਜਾਤੇ ਹੈਂ, ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਭੀ ਉਨ ਕਾ ਨਾਮ ਸੁਨਾ ਹੋਗਾ; ਉਨ ਕਾ ਨਾਮ ਥਾ 'ਗੁਦੜੀ ਬਾਬਾ'। ਵੇ ਗੁਦੜੀ ਰੱਖਾ ਕਰਤੇ ਥੇ। ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਜਬ ਜਵਾਨ ਥਾ, ਤੋ ਮੈਂ ਸਮਝਤਾ ਥਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਹਰ ਏਕ ਆਦਮੀ ਸਮਝਤਾ ਹੈ। ਏਕ ਦਿਨ ਬਾਰਸ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਥੀ ਔਰ ਉਨ ਕੀ ਗੁਦੜੀ ਭੀਗ ਗਈ ਤੋ ਮੁਝੇ ਕਹਾ ਬੇਟਾ! ਜ਼ਰਾ ਇਸ ਗੁਦੜੀ ਕੋ ਸੰਭਾਲੋ। ਜਬ ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਗੁਦੜੀ ਡਾਲੀ ਤੋ ਮੈਂ ਤੋ ਜ਼ਮੀਨ ਉਪਰ ਪਟਕ ਗਿਆ, ਇਤਨੀ heavy (ਭਾਰੀ) ਹੋ ਗਈ। ਉਹ ਗੁਦੜੀ ਕੈਸੇ ਬਨਾਈ; ਰਾਸਤੇ ਮੇਂ ਕੋਈ ਭੀ ਕਪੜਾ ਮਿਲਤਾ ਥਾ, ਉਸੀ ਮੇਂ ਸਿਲ ਦੇਤੇ ਥੇ। ਸੀਤੇ-ਸੀਤੇ-ਸੀਤੇ ਇਤਨੀ ਮੋਟੀ ਗੁਦੜੀ ਹੋ ਗਈ। ਮੈਨੇ ਦੇਖਾ ਕਿ ਇਸ ਆਦਮੀ ਕਾ ਸਰੀਰ ਕਿਤਨਾ ਲੋਹੇ ਕਾ ਥਾ। ਬੋਲੇ ਬਈ ਅਬ ਤੋ ਹਮ ਸਰੀਰ ਛੋੜੋਂਗੇ, ਚੋਲਾ ਤਿਆਗੋਂਗੇ। ਹਮ ਕੋ ਬੋਲਾ, ਬਈ ਦੇਖੋ ਜਬ ਹਮ ਸਰੀਰ ਛੋੜੋਂਗੇ, ਤੋ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਕੋ ਗੰਗਾ ਜੀ ਮੇਂ ਡਾਲ ਦੇਨਾ। ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਛੋੜ ਦੀਆ। ਹਮ ਨੇ ਨਬਜ਼ ਦੇਖੀ, ਆਂਖ ਦੇਖੀ; ਨਬਜ਼ ਬੰਦ, ਹਿਰਦੇ ਕੀ ਧੜਕਣ ਬੰਦ। ਕਈ ਲੋਗ ਥੇ, ਹਮ ਉਠਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਾਏ। ਚਾਰ ਪਾਂਚ ਜਿਤਨੇ ਭੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਥੇ, ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਕਹਿਨੇ ਲਗੇ,

ਬਈ ਉਠਾਓ ਇਨ ਕੋ। ਨਹੀਂ ਉਠਾ ਹਮਾਰੇ ਸੇ। ਅਖੀਰ ਲੱਕੜੀ ਕਾਟ ਕੇ ਲਾਏ - ਬੜੇ ਬੜੇ ਡੰਡੇ। ਜਹਾਂ ਸੇ ਵਹਾਂ ਸੇ ਸਭ ਜਗਹ ਸੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀ, ਲੇਕਿਨ ਨਹੀਂ ਕੁਛ ਕਰ ਪਾਏ। ਅਬ ਵੋ ਤੋ ਹੰਸੇ ਨਹੀਂ; ਕਹੀਂ ਸੇ ਏਕ ਹੰਸੀਂ ਸੀ ਆਈ, ਉਨ ਕਾ ਸਰੀਰ ਉਠਾ ਔਰ ਅਪਨੇ ਆਪ ਗੰਗਾ ਜੀ ਮੇਂ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਯੇ ਬਾਤੋਂ ਆਪ ਲੋਗ ਕਹੋਗੇ ਕਿ ਮੈਂ ਬੜ੍ਹਾਅ-ਚੜ੍ਹਾਅ ਕਰ ਕਹਿ ਰਹਾਂ ਹੂੰ। ਲੇਕਿਨ ਐਸੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ, ਬਿਲਕੁਲ ਭੀ ਨਹੀਂ। ਸਾਧਨਾ ਮੇਂ ਜੋ ਅਨੁਭਵ ਹੋਤੇ ਹੈਂ, ਵੋ ਕਹੀਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਤਾ, ਕਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਤਾ ਔਰ ਸਾਧਨਾ ਮਨੁਸ਼ਯ ਜੀਵਨ ਮੇਂ ਪ੍ਰੀਵਰਤਨ ਕਰ ਦੇਤੀ ਹੈ, ਬਦਲ ਦੇਤੀ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤੋ ਜਨਮ-ਜਨਮਾਂਤਰ ਕੇ ਜੋ ਬੁਰੇ ਸੰਸਕਾਰ ਹੋਤੇ ਹੈਂ, ਤਬ ਤਕ ਉਸ ਕੋ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਤੀ ਜਬ ਤਕ ਕਿ ਸਾਧਕ ਮਨੁਸ਼ਯ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲੇਤਾ। ਸਾਧਨਾ ਮੇਂ ਦੋ ਚੀਜ਼ੋਂ ਕੀ ਅਵਸ਼ਕਤਾ ਮੈਨੇ ਆਪ ਕੋ ਬਤਾਈ - ਅਭਿਆਸ ਔਰ ਸਤਿਸੰਗ। ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਤੇ ਹੀ ਰਹਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਔਰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਤੇ ਹੀ ਰਹਿਨਾ ਚਾਹੀਏ।

ਮੁਝੇ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੂਈ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ (ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਨੇ ਇਤਨਾ ਬੜਾ ਭਾਰੀ, ਏਕ ਕੁੰਭ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦੀਆ ਹੈ ਜਹਾਂ ਕਿ ਹਰ ਸਾਲ ਲੋਗ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਨੇ ਆਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਹਮ ਜੈਸੇ ਛੋਟੇ-ਮੋਟੇ ਸਵਾਮੀ ਕਹਿਲਾਨੇ ਵਾਲੇ ਲੋਗ ਭੀ ਯਹਾਂ ਆ ਜਾਤੇ ਹੈਂ। ਮੁਝੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੂਈ - ਆਪ ਸਭ ਲੋਗੋਂ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ, ਸੰਤ ਜੀ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਤਥਾ ਜਿਤਨੇ ਸਤਸੰਗੀ ਲੋਗ ਹੈਂ, ਉਨ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ। ਅਬ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਕੀ ਬਾਤ ਸੋਚੋਂ। ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਆਪ ਕੇ ਸਮਕਸ਼ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੇ **Volume** ਲਾ ਕਰਕੇ ਰਖੂੰਗਾ। ਅਬ ਆਪ ਕੇ ਅੰਦਰ ਨਹਿਤ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਕੋ ਪ੍ਰਨਾਮ ਕਰਤਾ ਹੂੰ। ਮੈਂ ਈਸ਼ਵਰ ਸੇ ਯਹੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਤਾ ਹੂੰ ਕਿ ਮੇਰੀ ਬੀਜੀ ਔਰ ਸੰਤ ਜੀ ਕਮ-ਸੇ-ਕਮ ਸੌ ਬਰਸ ਤਕ ਜੀਏ ਔਰ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਤੇ ਕਰਵਾਤੇ ਰਹੋਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਸੇ ਜੋ ਲਾਭ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਔਰ ਕਿਸੀ ਚੀਜ਼ ਸੇ ਨਹੀਂ।

ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਮਿਟੀ ਧੁੰਧ ਜਗ ਚਾਨਣ ਹੋਆ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਸਿੱਖਣੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ। ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ ਦੀ, ਅਨੇਕ ਰੂਪਾਂ, ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਣੀ ਸਾਜ ਕੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਵਾਸਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਵੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਜਨ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਲੋਂ ਆਏ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਖਾਵਾਂ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਅਨੇਕ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਤੇ ਰਾਜਸੀ ਬੰਦੇ, ਮਰਿਆਦਾ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਬੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਨਿਯਮਬੱਧ ਹੋ ਕੇ ਸੁਖ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਪਉੜੀ ੫, ਵਾਰ ੧ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਕਿਤ ਹੈ -

**ਚਾਰਿ ਜੁਗਿ ਕਰਿ ਬਾਪਨਾ ਸਤਿਜੁਗ ਤ੍ਰੇਤਾ ਦੁਪੁਰ ਸਾਜੇ।
ਚੌਥਾ ਕਲਿਜੁਗ ਬਾਪਿਆ ਚਾਰਿ ਵਰਨਿ ਚਾਰੋ ਕੇ ਰਾਜੇ।**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧/੫

ਸਤਿਜੁਗ ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਭਰਪੂਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਤੋ ਗੁਣ ਵਿਚ ਵਰਤਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਘਟ-ਘਟ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਜਾਣ ਕੇ ਹਉਮੈ ਦੇ ਲੇਸ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਸਤਿਜੁਗ ਹੰਸੁ ਅਵਤਾਰ ਧਰ ਸੌਹੰ ਬ੍ਰਹਮ ਨ ਦੁਜਾ ਪਾਜੇ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧/੫

ਇਸ ਜੁਗ ਦੇ ਵਿਚ ਹੰਸ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰ ਕੇ ਸੌਹੰ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਪਤਾ ਦਸਿਆ, ਹੋਰ ਕੋਈ ਪਖੰਡ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਲੋਕ ਇਕੋ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਆਖਦੇ ਸਨ। ਮੋਹ ਤੇ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਬੇ-ਖੁਹਾਇਸ਼ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਵਣਾਂ ਵਿਖੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਕੰਦ ਮੂਲ ਖਾ ਕੇ ਲੰਬੀਆਂ ਅਰੋਗ ਉਮਰਾਂ ਭੋਗਦੇ। ਸਮਾਂ ਬਦਲਿਆ, ਤ੍ਰੇਤੇ ਜੁਗ ਵਿਚ ਮਾਇਆ, ਮੋਹ ਅਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਵਧ ਗਿਆ। ਦੁਆਪਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦੇ ਤਬਦੀਲੀ ਆ ਗਈ ਤੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਘਰੋਗੀ ਜੁੱਧ ਹੋਣ ਲਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕਲਿਜੁਗ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਈ। ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਦਲ ਗਈਆਂ।

ਕਲਿਜੁਗ ਚੌਥਾ ਬਾਪਿਆ ਸੂਦ੍ਰ ਬਿਰਤਿ ਜਗ ਮਹਿ ਵਰਤਾਈ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ - ੧/੭

ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖਤਾ ਵਧ ਗਈ ਅਤੇ ਜਗਤ ਵਿਚ ਗਿਲਾਨੀ ਫੈਲ ਗਈ। ਸਿੱਖਣੀ ਮਾਇਆ ਨੇ ਠੱਗ ਲਈ, ਕਲਿਜੁਗੀ ਕਲ੍ਹਾ ਵਾਲੀ ਕ੍ਰਿਆ ਨੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰਮਾ ਦਿਤੀ। ਜਗਤ ਵਿਚ ਗਿਲਾਨੀ ਉਠ ਖੜੀ ਹੋਈ। ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਲੋਕ ਸੜਨ ਲੱਗੇ। ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ

ਨਹੀਂ। ਉਚੇ-ਨੀਵੇਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਸਭ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪਰਜਾ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਣਨ ਦੀ ਥਾਂ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਕੋਹਣ ਵਾਲੇ, ਲੁੱਟਣ ਵਾਲੇ, ਬੇਅਦਲੀ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਸਾਹਿਬ ਕਸਾਈਆਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਬੈਠੇ। ਪਰਜਾ ਰੂਪ ਬੱਕਰੀ ਨੂੰ ਕੋਹਣ ਲਗ ਪਏ। ਪਰਉਪਕਾਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ, ਆਚਾਰੀਆਂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਲੁਪਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ। ਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਪਤਿਤ ਹੋ ਗਈ। ਅਜਿਹੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਾਰੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ -

**ਮਾਯਾ ਮੋਹੀ ਮੇਦਨੀ ਕਲਿ ਕਲਿ ਵਾਲੀ ਸਭ ਭਰਮਾਈ।
ਉਠੀ ਗਿਲਾਨਿ ਜਗਤ ਵਿਚ ਹਉਮੈਂ ਅੰਦਰ ਜਲੈ ਲੁਕਾਈ।
ਕੋਈ ਨ ਕਿਸੈ ਪੁਜਦਾ ਉਚ ਨੀਚ ਸਭਿ ਗਤਿ ਬਿਸਰਾਈ।
ਭਏ ਬਿਅਦਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਲਿ ਕਾਤੀ ਉਮਰਾਵ ਕਸਾਈ।
ਰਹਿਆ ਤਪਾਵਸ ਤ੍ਰਿਹੁ ਜੁਗੀ ਚੌਥੇ ਜੁਗ ਜੋ ਦੇਇ ਸੁ ਪਾਈ।
ਕਰਮ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਸਭਿ ਭਈ ਲੁਕਾਈ॥**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ - ੧/੭

ਉਸ ਸਮੇਂ ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰ - ਨਿਆਏ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਗੋਤਮ ਤਪੇ ਨੇ ਉਚਾਰਿਆ, ਮੀਮਾਂਸਾ - ਜੈਮਨੀ ਨੇ, ਵੇਦਾਂਤ - ਬਿਆਸ ਨੇ, ਸਾਂਖਯ - ਕਪਲ ਨੇ, ਵੈਸ਼ੇਖਕ- ਵੈਸ਼ੇਖਕ ਨੇ ਅਤੇ ਪਾਤੰਜਲ ਸ਼ਾਸਤਰ - ਪਾਤੰਜਲ ਰਿਖੀ ਨੇ। ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਕੇ, ਤੱਤ ਕੱਢ ਕੇ ਬਣਾਏ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਸਲੀ ਗਿਆਨ ਅਲੱਪ ਹੋ ਗਿਆ ਉਸ ਦੀ ਸਮਝ ਨਾ ਆਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਾਰਨ ਸੋਹੰ ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਕੇ ਭਰਮ ਦੇ ਪਰਦੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੀ ਦੱਸੀ ਗਈ। ਸ਼ਾਸਤਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣੋਂ ਰਹਿ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ -

ਸਤਿਗੁਰ ਬਿਨਾ ਨ ਸਹਸਾ ਜਾਵੈ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ - ਵਾਰ, ੧/੧੦

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਦੇ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰੂ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਗੁਆਚ ਗਿਆ ਅਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਸਾਧਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਆਤਮ ਸ਼ਾਖਸ਼ਾਤਕਾਰ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਹੋਵੇ। ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਮੰਦ ਮਤਿ ਤੇ ਮੰਦ ਸੋਚਣੀ ਵਿਚ ਕਰਮ, ਕਿਰਤ ਦੀ ਪੇਸ਼ ਚਲਣੀ ਹਟ ਗਈ। ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ, ਧਾਰਮਿਕ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਭਰਮ ਭੁਲਾਵਾ ਬਣ ਗਏ। ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਰਾਜਸੀ ਹਾਲਾਤ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਲਝ ਗਏ। ਮਨੁੱਖ ਡਾਵਾਂ-ਡੋਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਿਹੜੇ ਆਚਾਰੀਆ, ਪੀਰ, ਫਕੀਰ, ਔਲੀਆ ਇਸ ਜੁਗ ਵਿਚ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਦੇ ਸੰਘਣੇ ਬਣ ਵਿਚ ਭੁਲਾ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਭਗਤ ਯੋਗ **‘ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ॥’** ਹੀ ਇਕੋ-ਇਕ ਰਾਹ ਜੀਵ ਦੇ ਉਧਾਰ ਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਰਾਹੀਂ, ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਕਮਾਈ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ। ਐਸੇ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਪਾਪ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ, ਵਰਨ,

ਜਾਤਾਂ, ਮਜ਼ਹਬ ਆਪਸ ਵਿਚ ਖਹਿ-ਖਹਿ ਕੇ ਜਲਣ ਲੱਗੇ ਜਿਵੇਂ ਬਾਂਸ ਜਲਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਚਲ ਪਈ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਡਾਵਾਂ-ਡੋਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਲੋੜ ਸੀ - ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ। ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝ ਨ ਬੁਝੀਐ ਜਿੱਚਰ ਧਰੇ ਨ ਗੁਰ ਅਵਤਾਰਾ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ - ੧/੧੭

ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵ ਨੂੰ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਹਉਮੈ ਦੇ ਝੱਖਣਾ-ਝਾਖ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਹੀ ਧਰਮ, ਆਚਾਰੀਆ, ਮਜ਼ਹਬ, ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸੇਧ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਵੈਰ, ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਫਸਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਖੰਡਨ-ਮੰਡਨ, ਕਰਮ-ਕਾਂਡ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਦਰ ਤੇ ਪੁਕਾਰ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਭੋਜਿਆ, “ਹੇ ਨਾਨਕ! ਮੈਂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ, ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ। ਮੇਰੇ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਨਾਮ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵੰਡ।” (ਜਨਮਸਾਖੀ)

ਸੁਣੀ ਪੁਕਾਰ ਦਾਤਾਰ ਪ੍ਰਭੂ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜਗ ਮਾਹਿੰ ਪਠਾਯਾ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ - ੧/੨੩

ਸੰਮਤ ੧੫੨੬ ਥ੍ਰਿਕਮੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸੰਨ ੧੪੬੯ ਈ.: ਕੱਤਕ ਸੁਦੀ ੧੫ ਨੂੰ ਰਾਇ ਭੋਇ ਦੀ ਤਲਵੰਡੀ ਵਿਚ, ਪਿਤਾ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਦੇ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਪਹਿਰ ਦੇ ਤੜਕੇ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਸੱਚ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੇ ਪਾਂਧੇ ਗੋਪਾਲ ਪਾਸ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸ਼ੱਕਰ ਦੀ ਪਰਾਤ ਤੇ ਇਕ ਥਾਨ ਕੱਪੜਾ ਪਾਂਧਾ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ (ਗੁਰੂ) ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਿਪੁੰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਏ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਜਦੋਂ ਫੱਟੀ ਉਪਰ ਅੱਖਰ ਪਾਉਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫੱਟੀ ਉਪਰ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ‘ਓਅੰ ਭਗਵਤੇ ਸਿਧੰ’ ਅੱਖਰ ਪਾ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਪਾਂਧੇ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਇਹ ਅੱਖਰ ਕੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ? ਪਾਂਧਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ, “ਨਾਨਕ ਤੈਂ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਅੱਖਰ ਸਿੱਖ।” ਜਦੋਂ ਫੇਰ ਦੁਬਾਰਾ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਟਾਲਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਅੱਗੇ ਕਾਰਜ ਸਿੱਧੀ ਲਈ ਮੰਗਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਪਾਂਧਾ ਜੀ! ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਓਅੰਕਾਰ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ? ਉਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ? ਕਿਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ?” ਉਤਰ ਵਿਚ ਪਾਂਧਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਅਹੁੜਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ? ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਨਾਨਕ! ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪਹਾੜੇ,

ਸਾਰੇ 'ਗੁਰ' ਸਿਖਾ ਕੇ ਐਨਾ ਤਾਕ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ ਕਿ ਤੂੰ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਜੁਬਾਨੀ ਹੀ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਜੋੜ ਸਕੇਂ ਅਤੇ ਲੇਖੇ ਕਰ ਸਕੇਂ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਲੇਖਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਪਾਂਧਾ ਜੀ! ਇਹ ਲੇਖੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਮਾਂ ਦੇ ਵਸ ਪਈ ਸਾਹੋ-ਸਾਹ ਹੋਈ, ਆਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਦੇ ਰਹੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਕੀ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਲੇਖਾ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਦਸ ਰਹੇ ਹੋ, ਉਸ ਥਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਵੀ ਕਰੇਗਾ?” ਇਕ ਛੋਟੇ ਸੁੰਦਰ ਬਾਲ ਦੀ ਨਿਰੇ ਹੀ ਪਿਆਰ ਰੂਪੀ ਵਜੂਦ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਪਾਂਧਾ ਇਕ ਦਮ ਚੌਂਕ ਉਠਿਆ ਅਤੇ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚਣ ਲਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਕੋਈ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਯੋਗ ਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਬ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਦੇ, ਸਰਬ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗਿਆਤਾ ਹਨ; ਕਿਉਂ ਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਪੁੱਛ ਲਵਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਹਰ ਜੀਵ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਸਦਾ ਹੀ ਲਟਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਾਂਧਾ ਜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਹੇ ਨਾਨਕ! ਇਹ ਲੇਖੇ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਜ ਸਿਧੀ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਇਹ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸਿਆਣੇ ਬਣਨ ਵਾਸਤੇ ਸਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਿਆਂ ਦੀ ਤੂੰ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਉਹ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਹੈ? ਉਸਦਾ ਕੀ ਕੋਰਸ ਹੈ? ਉਸਦਾ ਗੁਰੂ ਕੌਣ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਾ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ ਜਿਹਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦੇ ਪਏ ਹੋਏ ਲੇਖਿਆਂ ਦਾ ਬੋਝ ਸਿਰ ਤੋਂ ਉਤਰ ਜਾਵੇ। ਹੇ ਨਾਨਕ! ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਜਾਣ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਦੱਸ।

ਉਸ ਵਕਤ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਗੰਭੀਰਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਫੁਰਮਾਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਪਾਂਧਾ ਜੀ! ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਮਮਤਾ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਉਮੈ ਦੀ ਸੂਝ ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਰਮ, ਚੰਗੇ-ਮੰਦੇ, ਜੀਵ ਨੂੰ ਚਿੰਬੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਸਵਰਗ, ਨਰਕ ਤੇ ਸੁਖ, ਦੁਖ ਭੋਗਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਸੋ ਇਸ ਹਉਮੈ ਰੂਪੀ ਬਿਆਧੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਮਮਤਾ ਨੂੰ ਨਾਮ ਅਗਨ ਨਾਲ ਜਾਲ ਕੇ ਸਿਆਹੀ ਬਣਾ ਲਵੋ ਜਿਵੇਂ ਦੀਵੇ ਦੀ ਲਾਟ ਦੇ ਉਪਰ ਠੁਠੀ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਮਸ (ਕਾਲਖ) ਨੂੰ ਲਾਹ ਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਗੁੰਦ ਆਦਿ ਚੀਜ਼ਾਂ ਪਾ ਕੇ ਸਿਆਹੀ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਮਮਤਾ ਦੀ ਸਿਆਹੀ ਬਣਾ ਲਵੋ ਅਤੇ ਸਾਰ ਮਤ ਜੋ ਨਿਤ ਅਤੇ ਅਨਿਤ ਦਾ ਨਿਖੇੜਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਯਾਨਿ ਵਿਵੇਕ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਕਾਰਜ ਬਣਾਓ। ਇਸ ਉਪਰ ਲਿਖਣ ਲਈ ਪਿਆਰ ਦੀ ਕਲਮ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲਿਖਣ ਲਈ ਲਿਖਾਰੀ ਆਪਣੇ ਚਿਤ ਨੂੰ ਬਣਾਓ। ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਕੇ ਇਸ ਉਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖੋ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬੇਅੰਤਤਾਈ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਲਿਖੋ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਲੇਖਾ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਕੇ ਲਿਖੋਗੇ ਤਾਂ ਇਹ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ

ਸੱਚਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਬਣ ਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ, ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਮਾਣ ਭੀ ਦਿਵਾਵੇਗਾ -

**ਜਾਲਿ ਮੋਹੁ ਘਸਿ ਮਸੁ ਕਰਿ ਮਤਿ ਕਾਗਦੁ ਕਰਿ ਸਾਰੁ ॥
ਭਾਉ ਕਲਮ ਕਰਿ ਚਿਤੁ ਲੇਖਾਰੀ ਗੁਰ ਪੁਛਿ ਲਿਖੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥
ਲਿਖੁ ਨਾਮੁ ਸਾਲਾਹ ਲਿਖੁ ਲਿਖੁ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥
ਬਾਬਾ ਏਹੁ ਲੇਖਾ ਲਿਖਿ ਜਾਣੁ ॥
ਜਿਥੈ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ਤਿਥੈ ਹੋਇ ਸਚਾ ਨੀਸਾਣੁ ॥ ਪੰਨਾ - ੧੬**

ਇਸ ਲੇਖੇ ਦੇ ਨਾਲ ਦਰਗਾਹ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਜੀਉ ਸਦਾ ਹੀ ਖਿੜਿਆ ਰਹੇਗਾ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਾਣੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਲੇਖਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਸੱਚੀ ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਵਿਚ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੋ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਪਾਂਧਾ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਪੱਟੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ। ਪਾਂਧਾ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ -

**ਸਸੈ ਸੋਇ ਸਿ੍ਸਟਿ ਜਿਨਿ ਸਾਜੀ
ਸਭਨਾ ਸਾਹਿਬੁ ਏਕੁ ਭਇਆ ॥
ਸੇਵਤ ਰਹੇ ਚਿਤੁ ਜਿਨ ਕਾ ਲਾਗਾ
ਆਇਆ ਤਿਨ ਕਾ ਸਫਲੁ ਭਇਆ ॥
ਮਨ ਕਾਹੇ ਭੁਲੇ ਮੁੜ ਮਨਾ ॥
ਜਬ ਲੇਖਾ ਦੇਵਹਿ ਬੀਰਾ ਤਉ ਪੜਿਆ ॥
ਈਵੜੀ ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਦਾਤਾ ਆਪੇ ਸਚਾ ਸੋਈ ॥
ਏਨਾ ਅਖਰਾ ਮਹਿ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝੈ
ਤਿਸੁ ਸਿਰਿ ਲੇਖੁ ਨ ਹੋਈ ॥
ਉੜੈ ਉਪਮਾ ਤਾ ਕੀ ਕੀਜੈ ਜਾ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥
ਸੇਵਾ ਕਰਹਿ ਸੇਈ ਫਲੁ ਪਾਵਹਿ ਜਿਨੀ ਸਚੁ ਕਮਾਇਆ ॥
ਪੰਨਾ - ੪੩੨**

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਕ-ਇਕ ਅੱਖਰ ਨੂੰ ਪਰਮਾਰਥੀ ਬਣਾ ਕੇ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਪੰਡਿਤ ਹੱਕਾ-ਬੱਕਾ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਭਾਵਨਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੇ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰਿਆ ਤੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ -

“ਹੇ ਸਨਾਤਨ ਤੋਂ ਸਨਾਤਨ ਪੁਰਖ! ਤੂੰ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਹੈਂ; ਜੋ ਤੇਰੇ ਆਤਮੇ ਆਵੇ ਸੋ ਕਰ। ਮੇਰੀ ਵੀ ਕਲਿਆਣ ਚਿਤ ਰਖੋ, ਤੇਰੀ ਮਿਹਰਾਮਤ ਹੋਵੇ।”

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪ ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਜਨਾਥ ਪੰਡਤ ਪਾਸ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਪੜ੍ਹਨ ਲਾ ਦਿਤਾ। ਉਥੇ ਵੀ ਆਪਨੇ ਸਪਤ ਸਲੋਕੀ ਗੀਤਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਲਿਖ ਕੇ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਪੰਡਤ ਸੋਝੀ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਕਿ -

“ਹੇ ਆਦਿ ਤੂੰ, ਅਨਾਦਿ ਤੂੰ ਰੱਖ, ਤੂੰ ਦਾਸ ਉਪਰ ਮਿਹਰ ਕਰ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਬੰਧਨ ਕੱਟ ਦੇ।”

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਨੂੰ ਮੁਲਾਂ ਪਾਸ ਫਾਰਸੀ ਪੜ੍ਹਨ ਪਾਇਆ ਗਿਆ, ਉਸ ਥਾਂ ਵੀ ਮੈਲਵੀ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਾਰਥਾ ਦੱਸਣ ਲਈ ਇਕ ਸਿਹਰਫੀ ਲਿਖ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਇਆ।

ਇਹ ਸਾਖੀਆਂ ਸੁਣ ਕੇ ਕਈ ਕਮਜ਼ੋਰ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਤੁਲਨਾ ਉਪਜਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ, ਲਿਖ ਕੇ, ਪੜ੍ਹਾਈਆਂ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਛੋਹ ਤਕ ਪੁਜੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਇਕ ਬੱਚਾ ਸੰਸਾਰਕ ਵਿਦਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਪੜ੍ਹਾਏ ਕਿਵੇਂ ਜਾਣ ਗਿਆ? ਕਿਸ ਬੁੱਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਹਾਨ ਬਾਣੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਯਥਾਰਥ ਲਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੂਹਾਨੀ ਸੂਝ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅੰਦਰਲਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਯੋਗੀ ਸਰਬ ਵਿਦਿਆ ਯੋਗ ਦੀਆਂ ਸਾਧਨਾਵਾਂ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਤੇ ਵਿਦਿਆ ਬਿਨਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਵਿਚ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਯੋਗੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨੇੜੇ ਹੋ ਕੇ ਜਾਣਿਆ, ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਹਨ ਡਾ. ਸੁਆਮੀ ਰਾਮ ਜੀ ਤੇ ਡਾ. ਵੇਦ ਭਾਰਤੀ ਜੀ (D.Lit)। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸਰਬ ਵਿਦਿਆ ਯੋਗ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਹਨ। ਸੁਆਮੀ ਵੇਦ ਭਾਰਤੀ ਜੀ ਨੇ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਵਖਿਆਨ ਵਿਚ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਹਾਲੈਂਡ ਵਿਚ ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ ਕਰਨ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਡੱਚ ਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਸੁਆਮੀ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਿਰਫ ਸੱਤ ਦਿਨ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਸੱਤਾਂ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਫੇਰ ਗਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਸੁਆਮੀ ਜੀ ਨੇ ਉਥੇ ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ ਕੀਤੀ। ਭਾਰਤਵਰਗੇ ਵਿਚ ਡਾ. ਸੁਆਮੀ ਵੇਦ ਭਾਰਤੀ ਜੀ ਦੇ ਕਹਿਣ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅੱਠ ਹੋਰ ਯੋਗੀ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸਰਬ ਵਿਦਿਆ ਯੋਗ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਹਰ ਬੋਲੀ ਬੋਲ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਲੈਕਚਰ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜਿਹੜੇ ਆਪ ਹੀ ਅਨਿਕ ਕਲਾ ਸਮਰੱਥ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਭਾਸਦੀ। ਉਹ ਜਿਥੇ ਵੀ ਗਏ, ਉਥੇ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਰੂਹਾਨੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੱਸ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਸਾਡੇ ਕਲਿਆਣ ਵਾਸਤੇ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਸੋ ਇਹ ਸ਼ੰਕਾ ਨਿਰਮੂਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਗਿਆਤਾ ਸਨ। ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਿਹੜੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਅਤਿ ਕਠਿਨ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਆਚਰਣ ਹੀਣ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ ਮੂਰਖ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਸ਼ਰੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾ ਤੇ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕੇ। ਮਨਮੁਖ ਪੜ੍ਹਾਕੂਆਂ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਵਿਹੁ ਖਟਦੀ, ਵਿਹੁ ਵੰਡਦੀ ਵਿਦਿਆ ਕਰਕੇ **reject** ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਮੱਝੀਆਂ ਚਾਰੀਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਸੱਪ ਨੇ ਛਾਂ ਕੀਤੀ,

ਦਰੱਖਤਾਂ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਨਾ ਢਲਿਆ। ਇਹ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਇਹ ਅੰਦਰਲੇ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੇ ਸੁਤਅ ਕਰਿਸ਼ਮੇ ਸਨ।

ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮੈਂ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬੀਬੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ (ਲੇਖਕ ਦੀ ਪਤਨੀ) ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਵਿਚ ਨਾਮ ਐਨਰਜੀ ਐਨੇ ਵੇਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਉਹ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਛੱਤ ਨਾਲ ਜਾ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਹੇਠਾਂ ਆਏ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਛੇ ਘੰਟੇ ਲਗਾਤਾਰ ਲਾਈਟ ਦੇ ਵਰੋਲੇ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਰੂਹਾਨੀ ਕੰਬਣੀ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਰੰਗਲੇ ਸੱਜਣ' ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹੋਏ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਤ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਵਜ਼ਨ ਸੀਸ ਉਪਰ ਚੁਕਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੀਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਵਜ਼ਨ ਫੁੰਗਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਇਕ ਗਿੱਠ ਉਚਾ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਨਾਮੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਨਾਮ ਐਨਰਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਨਾਮ ਐਨਰਜੀ ਦਾ ਐਨਾ ਜਬਰਦਸਤ flow ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬੇ-ਸੁਧ ਹੋ ਕੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲਿਟਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਦਰੱਖਤਾਂ ਨੇ ਛਾਂ ਕਰਨੀ, ਸੱਪ ਨੇ ਛਾਂ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਮੱਝੀਆਂ ਦਾ ਖਾਧਾ ਹੋਇਆ ਖੇਤ ਮੁੜ ਕੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਰਿਆ-ਭਰਿਆ ਹੋ ਜਾਣਾ; ਇਹ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਹ ਪੂਰਨ ਸਤਿ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਉਠੇ ਹੋਏ ਫੁਰਨੇ ਦੀ ਸਾਕਾਰਤਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਕੋ ਫੁਰਨਾ ਅਨੰਤ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨਾਮ ਵਿਚ ਰਤੇ ਨਾਮ ਰੂਪ ਹੋਏ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਉਠਿਆ ਫੁਰਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਖੇਤ ਤਾਂ ਹਰਿਆ-ਭਰਿਆ ਹੈ, ਦੇਖਣ ਤੇ ਹਰਿਆ-ਭਰਿਆ ਹੀ ਨਿਕਲਣਾ; ਇਹ ਸਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਅਚਰਜ ਕਲਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਲੇਟੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਵੈਦ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਰੋਗ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮੁਸਕਾਏ ਅਤੇ ਪੁਛਿਆ, “ਵੈਦ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਦੇਖ ਰਹੇ ਹੋ?” ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ, “ਹੇ ਨਾਨਕ! ਮੈਂ ਰੋਗ ਦੀ ਪਹਿਚਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।” ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, “ਵੈਦ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਰੋਗੀ ਹੋ। ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਜੋ ਵੀ ਨਾਮ ਤੋਂ ਟੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰਾ ਹੀ ਰੋਗੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੋਗਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਦੁਖ ਪਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਵੈਦ ਓਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਰੋਗ ਨੂੰ ਬੁੱਝ ਸਕੇ ਅਤੇ ਸਹੀ ਦਾਰੂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਸੁ-ਵੈਦ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।” ਵੈਦ ਜੀ ਨੇ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝਾਓ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਮੇਤ ਸੰਸਾਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਗੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਵੱਸਥ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਥੋੜ੍ਹਿਆਂ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮਨ ਰੋਗੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਵੀ ਰੋਗੀ

ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਨ ਦਾ ਕੁਸ਼ਟ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਰੋਗ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ - 'ਹਉਮੈ ਰੋਗ' ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਹਉਮੈ ਰੋਗੁ ਮਾਨੁਖ ਕਉ ਦੀਨਾ॥
ਕਾਮ ਰੋਗਿ ਮੈਗਲੁ ਬਸਿ ਲੀਨਾ॥
ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਰੋਗਿ ਪਚਿ ਮੁਏ ਪਤੰਗਾ॥
ਨਾਦ ਰੋਗਿ ਖਪਿ ਗਏ ਕੁਰੰਗਾ॥
ਜੋ ਜੋ ਦੀਸੈ ਸੋ ਸੋ ਰੋਗੀ॥
ਰੋਗੁ ਰਹਿਤ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਜੋਗੀ॥
ਜਿਹਵਾ ਰੋਗਿ ਮੀਨੁ ਗੁਸਿਆਨੋ॥
ਬਾਸਨ ਰੋਗਿ ਭਵਰੁ ਬਿਨਸਾਨੋ॥
ਹੇਤੁ ਰੋਗੁ ਕਾ ਸਗਲੁ ਸੰਸਾਰਾ॥
ਤ੍ਰਿਬਿਧਿ ਰੋਗੁ ਮਹਿ ਬਧੇ ਬਿਕਾਰਾ॥
ਰੋਗੇ ਮਰਤਾ ਰੋਗੇ ਜਨਮੈ॥
ਰੋਗੇ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਭਰਮੈ॥
ਰੋਗੁ ਬੰਧੁ ਰਹਨੁ ਰਤੀ ਨ ਪਾਵੈ॥
ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਰੋਗੁ ਕਤਹਿ ਨ ਜਾਵੈ॥
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮਿ ਜਿਸੁ ਕੀਨੀ ਦਇਆ॥
ਬਾਹੁ ਪਕੜਿ ਰੋਗੁ ਕਢਿ ਲਇਆ॥
ਤੁਟੇ ਬੰਧਨੁ ਸਾਧਸੰਗੁ ਪਾਇਆ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰਿ ਰੋਗੁ ਮਿਟਾਇਆ॥ ਪੰਨਾ - ੧੧੪੦-੪੧

ਮਨੁੱਖ ਹਉਮੈ ਦੇ ਰੋਗ ਵਿਚ ਗੁਸਿਆ ਜੰਮਦਾ ਮਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ-ਮੰਦੇ ਫਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੁਖ-ਸੁਖ ਦੇ ਦੁੰਦ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਜੰਮਣ ਮਰਣ ਦੀਆਂ ਘਮੇਟਣੀਆਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਅਨੰਤ ਕਾਲ ਤੋਂ ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਨੇ ਗੁਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਰੋਗ ਕਰਕੇ ਇਸਦਾ ਅਨੁਭਵ ਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਇਕ ਪਰੀਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਤਿੰਨ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਦਿਸਦਾ ਹੈ - ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਰੂਪ, ਦੂਜਾ ਜੀਵ-ਆਤਮਾ, ਤੀਜਾ ਸੰਸਾਰ। ਪਰੀਪੂਰਨ ਨਾਮ ਸਤਾ ਨਾਲੋਂ ਟੁਟ ਕੇ ਦੁਖ ਭੋਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਨੰਤ ਕਾਲ ਤੋਂ ਇਹ ਰੋਗ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚਿੰਬੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਸਰੀਰ ਬਣਿਆ ਹੈ ਜੋ ਤਿੰਨ ਕਾਲ ਹੀ ਅਸੱਤ ਹੈ। ਜੀਵ ਅੰਧ ਘੋਰ ਖੂਹ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਖਾਂਦਾ ਪਰਮ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਕ ਸਾਧੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਰੋਗ ਨਾਲ ਪੀੜਤ ਹਨ। ਇਹ ਰੋਗ ਨਾ ਦਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ, ਨਾ ਹੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਤੋਂ, ਨਾ ਹੀ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਤਪਾਂ ਤੋਂ, ਨਾ ਹੀ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਬੇਦ-ਕਤੇਬ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਗਵਾਂ ਹੋਰ ਮੈਲ ਲਗ ਕੇ ਅਗਿਆਨ ਵਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਦੂਸਰਾ ਭਿਆਨਕ ਰੋਗ ਜੋ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਹੀ ਉਪਜਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਆਪਣੇ ਬਾਰੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਬਾਰੇ, ਸੰਸਾਰ ਬਾਰੇ ਭਰਮ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਇਸਨੂੰ 'ਅਵਿਦਿਆ' ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਛਛੇ ਛਾਇਆ ਵਰਤੀ ਸਭ ਅੰਤਰਿ

ਤੇਰਾ ਕੀਆ ਭਰਮੁ ਹੋਆ॥

ਭਰਮੁ ਉਪਾਇ ਭੁਲਾਈਅਨੁ ਆਪੇ

ਤੇਰਾ ਕਰਮੁ ਹੋਆ ਤਿਨ ਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ॥

ਪੰਨਾ - ੪੩੩

ਇਸ ਭਰਮ ਕਰਕੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸੋਹੰ ਸਰੂਪ ਉਤੇ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਲਪਿਤ ਜੀਵ ਜਾਣ ਕੇ ਅਨੰਤ ਕਾਲ ਤੋਂ ਦੁਖ ਸੁਖ ਭੋਗਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

ਤੀਸਰਾ ਰੋਗ ਜਿਸਨੂੰ ਮਨ ਦੀ ਟੀ.ਬੀ. ਆਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਤਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਰੋਗ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਰਲੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ, ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ, ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਅਤੇ ਅਖੌਤੀ ਬੁਧੀਜੀਵੀ ਸਭ ਜਲ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨ ਵਸ ਹੋਏ ਹੋਏ ਤਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅਗਨ ਨਾਲ ਸੜਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਹੋਰ-ਹੋਰ ਧੰਨ ਦੀ, ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਲੋਚਾ ਲਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤਿਸ਼ਨਾ ਦੀ ਅਗਨ ਵਿਚ ਹਰ ਵਾਰੀ ਜਨਮ ਧਾਰ ਕੇ ਜਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਤਿਸ਼ਨਾ ਬਿਰਲੇ ਹੀ ਕੀ ਬੁਝੀ ਹੇ॥

ਕੋਟਿ ਜੋਰੇ ਲਾਖ ਕੋਰੇ ਮਨੁ ਨ ਹੋਰੇ॥

ਪਰੈ ਪਰੈ ਹੀ ਕਉ ਲੁਝੀ ਹੇ॥

ਪੰਨਾ - ੨੧੩

ਇਸ ਰੋਗ ਨੂੰ ਟੀ.ਬੀ. ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਦਿਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਭਿਆਨਕ ਇਕ ਹੋਰ ਰੋਗ ਨਿੰਦਿਆ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਬਮਨ (ਉਲਟੀਆਂ) ਦਾ ਰੋਗ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਿੰਦਕ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹਰ ਵਕਤ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰਨ ਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਸਦੇ ਬਹੁਤ ਮਾੜੇ ਨਤੀਜੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਜੀਵ, ਨਿੰਦਿਆ ਵਿਚ ਗੁਲਤਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਤ ਜਨਾਂ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਇਹ ਅਕਾਰਨ ਹੀ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਿੰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਮਲਮੂਤਰ ਰੂਪ ਔਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਸਾਫ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਿੰਦਕ ਪੁਰਖ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਦਾਨ-ਪੁੰਨ ਕਰ ਲਵੇ, ਸੇਵਾ ਕਰ ਲਵੇ, ਖੂਹ ਲਵਾ ਦੇਵੇ, ਤਲਾਬ ਲਵਾ ਦੇਵੇ, ਜ਼ਮੀਨ ਸਤਿਸੰਗ ਵਾਸਤੇ, ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਾਸਤੇ, ਸਕੂਲਾਂ ਵਾਸਤੇ ਦਾਨ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਬੇਅੰਤ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਕਰ ਦੇਵੇ; ਜੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਨੇਕ ਕਰਕੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਨਿੰਦਿਆ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਬਿਰਥਾ ਚਲਿਆ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਅਰਬਾਂ ਦੀਆਂ ਰਕਮਾਂ ਨੂੰ ਸੈਂਕੜੇ ਰਕਮਾਂ ਨਾਲ ਗੁਣਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਜ਼ੀਰੋ ਨਾਲ ਗੁਣਾਂ ਕਰ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਬਣ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ-

ਜੇ ਓਹੁ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਨਾਵੈ॥

ਜੇ ਓਹੁ ਦੁਆਦਸ ਸਿਲਾ ਪੂਜਾਵੈ॥

ਜੇ ਓਹੁ ਕੁਪ ਤਟਾ ਦੇਵਾਵੈ॥

ਕਰੈ ਨਿੰਦ ਸਭ ਬਿਰਥਾ ਜਾਵੈ॥
 ਸਾਧ ਕਾ ਨਿੰਦਕੁ ਕੈਸੇ ਤਰੈ॥
 ਸਰਪਰ ਜਾਨਹੁ ਨਰਕ ਹੀ ਪਰੈ॥
 ਜੇ ਓਹੁ ਗ੍ਰਹਨ ਕਰੈ ਕੁਲਖੇਤਿ॥
 ਅਰਪੈ ਨਾਰਿ ਸੀਗਾਰ ਸਮੇਤਿ॥
 ਸਗਲੀ ਸਿੰਮ੍ਰਿਤਿ ਸ੍ਰਵਨੀ ਸੁਨੈ॥
 ਕਰੈ ਨਿੰਦ ਕਵਨੈ ਨਹੀ ਗੁਨੈ॥
 ਜੇ ਓਹੁ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕਰਾਵੈ॥
 ਭੂਮਿ ਦਾਨ ਸੋਭਾ ਮੰਡਪਿ ਪਾਵੈ॥
 ਅਪਨਾ ਬਿਗਾਰਿ ਬਿਰਾਂਨਾ ਸਾਂਢੈ॥
 ਕਰੈ ਨਿੰਦ ਬਹੁ ਜੋਨੀ ਹਾਂਢੈ॥
 ਨਿੰਦਾ ਕਹਾ ਕਰਹੁ ਸੰਸਾਰਾ॥
 ਨਿੰਦਕੁ ਕਾ ਪਰਗਟਿ ਪਾਹਾਰਾ॥
 ਨਿੰਦਕੁ ਸੋਧਿ ਸਾਧਿ ਬੀਚਾਰਿਆ॥
 ਕਹੁ ਰਵਿਦਾਸ ਪਾਪੀ ਨਰਕਿ ਸਿਧਾਰਿਆ॥ ਪੰਨਾ - ੮੭੫

ਨਿੰਦਕ ਬਾਰੇ ਐਸਾ ਭੀ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੁਰਖ ਪੁਰਸ਼ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਮਜ਼੍ਹੂਰੀ ਲਏ ਦੂਸਰਿਆਂ ਦੀ ਮੈਲ ਧੋਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਤੀਜੇ ਬੜੇ ਭਿਆਨਕ ਹਨ। ਸਾਰਾ ਜਪ, ਤਪ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਰਕ ਘੋਰ ਵਿਚ ਵਾਸਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ -

ਨਿੰਦਾ ਭਲੀ ਕਿਸੈ ਕੀ ਨਾਹੀ ਮਨਮੁਖ ਮੁਗਧ ਕਰੰਨਿ॥
ਮੁਹ ਕਾਲੇ ਤਿਨ ਨਿੰਦਕਾ ਨਰਕੇ ਘੋਰਿ ਪਵੰਨਿ॥ ਪੰਨਾ - ੭੫੫

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੁਗਲੀ, ਈਰਖਾ ਵਰਗੇ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ ਹਨ। ਇਸ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਿਆਨਕ ਕੀਟਾਣੂ ਪੰਜ ਚੋਰਾਂ - ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ; ਰਾਜ, ਮਾਲ, ਰੂਪ, ਜਾਤ, ਜੋਬਨ ਪੰਜੇ ਠੱਗ; ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇ - ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ; ਆਸ਼ਾ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਡੈਣਾਂ ਘਰ ਪਾਈਂ ਬੈਠੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਵੈਦ ਜੀ ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੋਗਾਂ ਕਰਕੇ ਪੀੜ੍ਹਤ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੂਰਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼, ਆਰਫ, ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਇਸ ਰੋਗ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹਨ।

ਐਨੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਵੈਦ ਜੀ ਨੇ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਚਰਨੀਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਪੁਛਿਆ, “ਹੇ ਗੁਰਦੇਵ! ਆਪ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਖਸ਼ਾਤ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਹੋ, ਆਪ ਨੇ ਕਲਿਆਣ ਕਰਨੀ ਹੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਦਵਾਈ ਦੱਸੋ।” ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸਾਜੀ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਦਵਾਈ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਹੈ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ‘ਨਾਮ’ ਜਿਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ-

ਲਲਾ ਲਾਵਉ ਅਉਖਧ ਜਾਹੁ॥

ਦੂਖ ਦਰਦ ਤਿਹ ਮਿਟਹਿ ਖਿਨਾਹੁ॥
 ਨਾਮ ਅਉਖਧੁ ਜਿਹ ਰਿਦੈ ਹਿਤਾਵੈ॥
 ਤਾਹਿ ਰੋਗੁ ਸੁਪਨੈ ਨਹੀ ਆਵੈ॥
 ਹਰਿ ਅਉਖਧੁ ਸਭ ਘਟ ਹੈ ਭਾਈ॥
 ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਬਿਨੁ ਬਿਧਿ ਨ ਬਨਾਈ॥
 ਗੁਰਿ ਪੂਰੇ ਸੰਜਮੁ ਕਰਿ ਦੀਆ॥
 ਨਾਨਕ ਤਉ ਫਿਰਿ ਦੂਖ ਨ ਥੀਆ॥

ਪੰਨਾ - ੨੫੯

ਨਉ ਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮੁ॥
 ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਇਸ ਕਾ ਬ੍ਰਿਸਮੁ॥
 ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਅਨਹਤ ਤਹ ਨਾਦ॥
 ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ਅਚਰਜ ਬਿਸਮਾਦ॥

ਪੰਨਾ - ੨੬੩

ਵੈਦ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਦਾਰੂ ਬਖਸ਼ੋ ਤਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਅਰੋਗ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਮ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਾਂ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਵੈਦ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਸ਼ਾਖਸ਼ਾਤ ਕਰਾ ਕੇ ਨਾਮ ਮੰਡਲ ਦਾ ਵਾਸੀ ਬਣਾ ਦਿਤਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਛੋਟੀਆਂ-ਛੋਟੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਸਬਕ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ -

ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਹੁ ਸੰਤ ਮੀਤ॥
 ਸਾਵਧਾਨ ਏਕਾਗਰ ਚੀਤ॥

ਪੰਨਾ - ੨੬੫

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਜਦੋਂ ਤਕ ਸਾਵਧਾਨ ਅਤੇ ਇਕਾਗਰ ਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਪਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਉਨੀਂ ਦੇਰ ਤਕ ਮਨ ਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ - ਸਾਡੀ ਇਬਾਦਤ, ਸਾਡੀ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵੇਈ ਨਦੀ ਵਿਚ ਟੁੱਭੀ ਲਾ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦਸਦੇ ਹਨ -

ਮੁਖ ਤੇ ਭਾਖਹਿ ਸਤਿਗੁਰ ਬੈਨਾ।
 'ਨਹਿ ਹਿੰਦੁ ਕੋ ਤੁਰਕ ਨ ਹੈਨਾ।
 ਜਗ ਮਹਿ ਹਿੰਦੁ ਤੁਰਕ ਨ ਕੋਉ।
 ਝੁਠੇ ਨਾਮ ਧਰਵਹਿ ਦੋਉ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਪ੍ਰ. ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ (ਪੰਨਾ - ੩੮੪)

ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਨਵਾਬ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੇ ਅਸੂਲਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਲ ਰਿਹਾ। ਨਵਾਬ ਦੌਲਤ ਖਾਨ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮਸੀਤ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਚਲੇ ਗਏ ਪਰ ਨਮਾਜ਼ ਨਾ ਪੜ੍ਹੀ। ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਪਿਛੋਂ ਨਵਾਬ ਤੇ ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਸਾਡੇ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਨਮਾਜ਼ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ? ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਵਾਬ

ਦੌਲਤ ਖਾਨ! ਤੇਰਾ ਮਨ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਸਮੇਂ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕੰਧਾਰ ਵਿਚ ਘੋੜੇ ਖਰੀਦ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਾਜ਼ੀ ਵਲ ਦੇਖ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਖੱਡੇ ਵਿਚ ਵਛੇਰੀ ਨੂੰ ਗਿਰਨ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਉਥੇ ਖੜ੍ਹਾ ਵਛੇਰੀ ਮੋੜਦਾ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ ਨਮਾਜ਼ ਕਿਸ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦਾ ਤਾਂ ਨਵਾਬ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਮਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ? ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਨ ਪਾਰੇ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਵੇਗ ਨਾਲ ਸਦਾ ਹੀ ਹਿਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤਕ ਇਹ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਨਾ ਲੱਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਇਹ ਟਿਕਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦਾ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਸ਼ਬਦ ਰੋਮ-ਰੋਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮਨ ਉਸ ਮਹਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ। ਮਨ ਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਭਜਨ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਨਵਾਬ ਦੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਨਾਮ ਦੇ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਾਇਆ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜਿਥੇ ਤਕ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉਪਰ ਅਬਾਦੀ ਸੀ, ਭ੍ਰਮਣ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਕੇ ਬੇਅੰਤ ਰੁਕੇ ਹੋਏ ਜਗਿਆਸੂਆਂ, ਪੀਰਾਂ, ਫਕੀਰਾਂ, ਸਾਧੂਆਂ, ਮਹਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਰਸਤੇ ਤੇ ਪਾਇਆ। ਜਦੋਂ ਆਪ ਜੀ ਸੁਮੇਰ ਪ੍ਰਬਤ ਤੇ ਗਏ ਉਥੇ ਗੌਰਖ ਆਦਿ ਚੌਰਾਸੀ ਸਿੱਧ ਜਿਹੜੇ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੇ ਬਲ ਕਰਕੇ ਲੰਮੀਆਂ ਸਮਾਧੀਆਂ ਵਿਚ ਸਵਾਸ ਰੱਖ ਕੇ ਉਮਰਾਂ ਵਧਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨਾਲ ਹੱਠ ਯੋਗ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੰਥ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਇਕ ਚਿੱਪੀ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਔਹ ਸਾਹਮਣਿਓਂ ਹੇਠਾਂ ਤਾਲ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਚਿੱਪੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਭਰ ਲੈ ਆਓ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਤਾਲ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਥਾਂ ਹੀਰੋ, ਜਵਾਹਰਾਤ, ਲਾਲ, ਨਗੀਨੇ ਅਨੇਕ ਪੱਥਰ ਝਿਲਮਿਲ-ਝਿਲਮਿਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ ਤੇ ਕਿਹਾ, “ਨਾਥ ਜੀ! ਉਥੇ ਪਾਣੀ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ।” ਸਿਧਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਕੀਮਤੀ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇਖ ਕੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸਗਮਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਸਿਧਾਂ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤੀ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕੁਝ ਤਰਸ ਉਪਜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੌਰਖਨਾਥ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਨਾਨਕ! ਦੇਖ ਸਾਡੇ ਮੱਤ ਵਿਚ ਹੱਠ ਯੋਗ ਰਾਹੀਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਧੋਤੀ, ਨੇਤੀ, ਬਸਤੀ, ਤ੍ਰਾਟਕ ਅਤੇ ਕਪਾਲਭਾਤੀ ਦੀਆਂ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਕੇ ਕਿੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਤੇ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਯੋਗ ਬਲ ਨਾਲ ਸਵਾਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਭੁਜੰਗਾ ਨਾੜੀ ਨੂੰ ਮੂਲਾਧਾਰ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਹਟਾ ਕੇ ਕੁੰਡਲਨੀ ਜਾਗ੍ਰਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਕੁੰਡਲਨੀ ਦੇ ਜਾਗ੍ਰਤ ਹੋਇਆਂ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ

ਦੀਆਂ ਗੁਪਤ ਕ੍ਰੀੜਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਅਸਮਾਨ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਐਸੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਸਾਡੀ ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਲੁੱਥੇ ਰਹਿ ਸਕੇ। ਅਸੀਂ ਛੇਆਂ ਚੱਕਰਾਂ ਨੂੰ ਬੇਧ ਕੇ ਸਹੰਸਰਾਰ ਦਲ ਕਮਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਅਨੇਕ ਰਿਧੀਆਂ-ਸਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅੰਦਰਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਪੀ ਕੇ ਅਨੰਦ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਤੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੀ ਹੈ ਇਕ ਫੁਰਨੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸੀਂ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਹੀਰੇ, ਜਵਾਹਰਾਤ, ਲਾਲਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਾਲਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁਲ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਿਧੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਇਕ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਖੇਲ ਦਸਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਪਰਮਾਰਥੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਮਾਇਆ ਦਾ ਇਕ ਰੂਪ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਦੀ ਆਖਰੀ ਕੰਧ ਨਹੀਂ ਟੁਟਦੀ ਅਤੇ ਜੀਵ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਸ ਪਾਣੀ ਦੇ ਤਾਲ ਵਲ ਤੱਕਿਆ ਤਾਂ ਗੌਰਖਨਾਥ ਦੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸਾਰੀ ਮਾਇਆ ਉਥੋਂ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਈ। ਗੌਰਖ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਨਾਨਕ ਕੋਈ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਹੋਈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੀ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਹੈ, ਨਾਮ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਉਪਰ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ। ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਨਾਮ ਫਲੀਭੂਤ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਨਾਮ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰਿਧੀਆਂ-ਸਿਧੀਆਂ ਉਸ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਗੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਨੂੰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਤੇ ੩੧ਵੇਂ ਅੰਗ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ -

**ਸਿਧੀਂ ਮਨੇ ਬਿਚਾਰਿਆ ਕਿਵੇਂ ਦਰਸਨ ਏਹ ਲੇਵੇ ਬਾਲਾ।
 ਐਸਾ ਜੋਗੀ ਕਲੀ ਮਹਿੰ ਹਮਰੇ ਪੰਥ ਕਰੇ ਉਜਿਆਲਾ।
 ਖੱਪਰ ਦਿਤਾ ਨਾਥ ਜੀ ਪਾਣੀ ਭਰ ਲੈਵਣ ਉਠ ਚਾਲਾ।
 ਬਾਬਾ ਆਯਾ ਪਾਣੀਐ ਡਿਠੇ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲਾ।
 ਸਤਿਗੁਰ ਅਗਮ ਅਗਾਧ ਪੁਰਖ ਕੇਹੜਾ ਝੱਲੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਝਾਲਾ।
 ਫਿਰ ਆਯਾ ਗੁਰ ਨਾਥ ਜੀ ਪਾਣੀ ਠਉੜ ਨਹੀ ਉਸ ਤਾਲਾ।
 ਸ਼ਬਦ ਜਿਤੀ ਸਿਧ ਮੰਡਲੀ ਕੀਤੋਸੁ ਆਪਣਾ ਪੰਥ ਨਿਰਾਲਾ।
 ਕਲਿਜੁਗ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਸੁਖਾਲਾ।**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ - ਵਾਰ, ੧/੩੧

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਮੱਕੇ ਜਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸਿਰਫ ਮੱਕੇ ਵਿਚ ਹੀ, ਰੱਬ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ, ਆਪ ਨੇ ਇਕ ਕੌਤਕ ਕੀਤਾ। ਮਹਿਰਾਬੇ ਵਲ ਪੈਰ ਕਰਕੇ ਲੇਟ ਗਏ। ਸਵੇਰੇ 'ਜੀਵਨ' ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਆਇਆ ਉਸਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਲੱਤ ਮਾਰ ਕਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਖੁਦਾਇ ਦੇ ਘਰ ਵਲ ਪੈਰ ਕਰਕੇ ਕਿਉਂ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈਂ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਖੁਦਾ ਕੇਵਲ ਮਹਿਰਾਬੇ ਵਲ ਹੈ; ਤੂੰ ਮੇਰੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਚੁਕ ਕੇ ਓਧਰ ਕਰ ਦੇ ਜਿਧਰ ਅੱਲਾਹ ਤਾਲਾ

ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਫੜ ਕੇ ਘੁੰਮਾਈਆਂ, ਉਸਦੇ ਅੰਦਰ ਚਰਨ ਛੁੰਦੇ ਹੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਧਰ ਵੀ ਲੱਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਧਰ ਹੀ ਮਹਿਰਾਬ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੱਕੇ ਦੀ ਗੋਸ਼ਟ ਕਰਕੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ -

**ਬਾਬਾ ਆਖੇ ਹਾਜੀਆਂ ਸੁਭ ਅਮਲਾਂ ਬਾਝੋਂ ਦੋਵੇਂ ਰੋਈ।
ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੋਇ ਦਰਗਹ ਅੰਦਰ ਲੈਨ ਨ ਢੋਈ।**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ - ੧/੩੩

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਹ ਭਰਮ ਸੀ ਕਿ ਖੁਦਾ ਇਸ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਇਹ ਕਿ ਇਸਲਾਮ ਹੀ ਸਭ ਮੱਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਲੰਮੀ ਗੋਸ਼ਟ ਵਿਚ ਜਿਸਨੂੰ ਮੱਕੇ ਮਦੀਨੇ ਦੀ ਗੋਸ਼ਟ ਦਾ ਨਾਮ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਕਿ ਅੱਲਾ ਤਾਲਾ ਹਰ ਘਟ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਮੰਦਰ ਤੇ ਮਸਜਿਦਾਂ ਭਜਨ ਕਰਨ ਦੇ ਥਾਂ ਹਨ, ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ ਤੇ ਪੂਜਣ ਜੋਗ ਹਨ ਪਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਖੰਡ ਜੋਤੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਮਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਰ ਘਟ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮਜ਼ਹਬ, ਖਾਸ ਮੰਦਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਲਾ ਕੇ ਆਪ ਬਗਦਾਦ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ। ਉਥੇ ਦਸਤਗੀਰ ਪੀਰ ਨਾਲ ਲੰਮੀ ਚਰਚਾ ਹੋਈ ਅਤੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਕੋਈ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ, ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਨਿਰਮੂਲ ਹੈ ਕਿ ਸੱਤ ਅਕਾਸ਼, ਸੱਤ ਪਤਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੀਰ ਦੇ ਬੇਟੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਲੱਖਾਂ ਪਾਤਾਲ, ਲੱਖਾਂ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਖਾਲ ਦਿਤੇ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਵਾਰੇ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ -

**ਪੁੱਛੇ ਪੀਰ ਤਕਰਾਰ ਕਰ ਏਹ ਫਕੀਰ ਵਡਾ ਆਤਾਈ।
ਏਥੇ ਵਿਚ ਬਗਦਾਦ ਦੇ ਵਡੀ ਕਰਾਮਾਤ ਦਿਖਲਾਈ।
ਪਾਤਾਲਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਲਖ ਓੜਕ ਭਾਲੀ ਖਬਰ ਸੁਣਾਈ।
ਫੇਰ ਦੁਰਾਇਣ ਦਸਤਗੀਰ ਅਸੀ ਭੀ ਵੇਖਾਂ ਜੋ ਤੁਹਿ ਪਾਈ।
ਨਾਲ ਲੀਤਾ ਬੇਟਾ ਪੀਰ ਦਾ ਅੱਖੀ ਮੀਟ ਗਿਆ ਹਵਾਈ।
ਲੱਖ ਅਕਾਸ਼ ਪਾਤਾਲ ਲੱਖ ਅੱਖ ਫਰਕ ਵਿਚ ਸਭ ਦਿਖਲਾਈ।
ਭਰ ਕਚਕੋਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਾ ਧਰੋਂ ਪਤਾਲੋਂ ਲਈ ਕੜਾਹੀ।
ਜਾਹਰ ਕਲਾ ਨ ਛਪੈ ਛਪਾਈ॥**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ - ੧/੩੬

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ -

**ਜੀਤੀ ਨਵ ਖੰਡ ਮੇਦਨੀ ਸਤਿਨਾਮ ਕਾ ਚੱਕ ਫਿਰਾਯਾ।
ਦੇਵ ਦਾਨੋ ਰਾਕਸ਼ ਦੈਤ ਸਭ ਚਿੱਤ ਗੁਪਤ ਸਭ ਚਰਨੀ ਲਾਯਾ।
ਇੰਦ੍ਰਾਸਨ ਅਪੰਛਰਾਂ ਰਾਗ ਰਾਗਨੀ ਮੰਗਲ ਗਾਯਾ।
ਭਯਾ ਅਨੰਦ ਜਗਤ ਵਿਚ ਕਲਿ ਤਾਰਨ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਆਯਾ।
ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਿਵਾਯਾ।**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ - ੧/੩੭

ਅੰਤਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਮੰਡਲ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ, ਧਰਮ ਦਾ ਪੰਥ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਕਾਇਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤੀ।

ਜੋਤਿ ਓਹਾ ਜੁਗਤਿ ਸਾਇ ਸਹਿ ਕਾਇਆ ਫੇਰਿ ਪਲਟੀਐ॥

ਪੰਨਾ - ੯੬੬

ਮਾਨੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਬਦਲ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਸੁਝਵਾਨ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ੧ੳ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਪਸਾਰਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਵੀ ਆਪ ਰਚੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਰਚਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪਾਂ, ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਪਹਾਰਾ ਜਾਪ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਥੇ 'ਏਕੋ ਬ੍ਰਹਮ ਦੁਤੀਆ ਨੇਸਤ॥' ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਫੁਰਮਾਨ ਆਇਆ ਹੈ -

ਆਪੇ ਪਟੀ ਕਲਮ ਆਪਿ ਉਪਰਿ ਲੇਖੁ ਭਿ ਤੂੰ॥

ਏਕੋ ਕਹੀਐ ਨਾਨਕਾ ਦੂਜਾ ਕਾਹੇ ਕੁ॥

ਪੰਨਾ - ੧੨੯੧

ਸ੍ਰੀ ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਆਪ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਆਪੀਨੈ ਆਪੁ ਸਾਜਿਓ ਆਪੀਨੈ ਰਚਿਓ ਨਾਉ॥

ਦੁਯੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਜੀਐ ਕਰਿ ਆਸਣੁ ਡਿਠੋ ਚਾਉ॥

ਦਾਤਾ ਕਰਤਾ ਆਪਿ ਤੂੰ ਤੁਸਿ ਦੇਵਹਿ ਕਰਹਿ ਪਸਾਉ॥

ਤੂੰ ਜਾਣੋਈ ਸਭਸੈ ਦੇ ਲੈਸਹਿ ਜਿੰਦੁ ਕਵਾਉ॥

ਕਰਿ ਆਸਣੁ ਡਿਠੋ ਚਾਉ॥

ਪੰਨਾ - ੪੬੩

ਗੁਰੂ ਪੰਜਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਸੋਧਤ ਸੋਧਤ ਸੋਧਤ ਸੀਝਿਆ॥

ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤਤੁ ਸਭੁ ਬੁਝਿਆ॥

ਜਬ ਦੇਖਉ ਤਬ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਮੂਲੁ॥

ਨਾਨਕ ਸੋ ਸੁਖਮੁ ਸੋਈ ਅਸਥੁਲੁ॥

ਪੰਨਾ - ੨੮੧

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਰਬ ਰੂਪ ਪ੍ਰੀਪੂਰਨ ਜਾਣ ਕੇ ਮਹਿਮਾ ਗਾਇਨ ਕੀਤੀ।

ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਪਸਾਰਾ ਕਰਕੇ ਅਨੇਕ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਇਕੋ ਹੀ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ -

ਏਕ ਮੁਰਤਿ ਅਨੇਕ ਦਰਸਨ ਕੀਨ ਰੂਪ ਅਨੇਕ॥

ਖੇਲ ਖੇਲ ਅਖੇਲ ਖੇਲਨ ਅੰਤ ਕੋ ਫਿਰ ਏਕ॥

ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾ ਤਾਂ ਛੇਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵੱਖ ਹੈ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਤਿ ਖੋਜ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਝੁਠਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿ ਤਾਂ ਸਤਿ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਤੀਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮਾ ਭਗਤੀ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾਮ ਮਾਰਗ ਰਾਹੀਂ ਸਤਿ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਸੀਮਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਮਾਰਗ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

**ਅਬ ਕਲੁ ਆਇਓ ਰੇ॥ ਇਕੁ ਨਾਮੁ ਬੋਵਹੁ ਬੋਵਹੁ॥
ਅਨ ਰੁਤਿ ਨਾਹੀ ਨਾਹੀ॥ ਮਤੁ ਭਰਮਿ ਭੁਲਹੁ ਭੁਲਹੁ॥**

ਪੰਨਾ - ੧੧੮੫

ਆਪ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਅਦੈਵਤਵਾਦ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬੁੱਧੀ ਮੰਡਲ ਦੀਆਂ ਉਡਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਭੂ ਮੰਡਲ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਆਖਰੀ ਹੱਦ ਤਕ ਬੁਧੀ ਦੇ ਫੰਘ ਝੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਖਹੀਨ ਹੋਈ ਬੁੱਧੀ ਡੋਰੋਂ ਟੁੱਟੀ ਪਤੰਗ ਵਾਂਗ ਗੋਤੇ ਖਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਵਿਚ ਲੀਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਰਗ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਪਰ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ, ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਭਰੀ ਨਦਰਿ ਦਸਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਜੀਵ ਦੀ ਹਉਮੈ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਮਮਤਾ ਭਾਵ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ਪਹਿਚਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਜੀਵ ਦਾ ਸੁਧ ਸਰੂਪ 'ਆਤਮਾ' ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਦਇਆ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਜੀਵ ਸੌਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਹੁਕਮ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਜੀਵ ਅਗਿਆਨ ਵਸ ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਮਮਤਾ ਧਾਰ ਕੇ ਕਰਮ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਨ੍ਹੀਂ ਦੇਰ ਤਕ ਇਸ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅਨੇਕ ਜਗਿਆਸੂ, ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਨਾ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਉਹ ਹਨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚੋਂ ਹੰਸਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਚੁੱਭੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਉਚੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋ ਕੇ ਪਰਮ ਪਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਨ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਅਦਾਰੇ ਵਲੋਂ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਮੈਗਜ਼ੀਨ' ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਅਦਾਰੇ ਵਲੋਂ ਸਮੁੱਚੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ ਦੀ ਵਧਾਈ ਅਤੇ ਸੁਭ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਣ।

ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ

ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ
ਸੰਗਤਾ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਮਿਤੀ 14-10-95 ਨੂੰ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਵਚਨ।

ਆਪ ਸਭ ਕੇ ਅੰਦਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕੋ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰਤਾ ਹੂੰ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸੰਸਾਰ ਮੇਂ ਉਸ ਵਕਤ ਪਧਾਰੇ, ਜਬ ਕਿ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਿਮ, ਦੋਨੋਂ ਕਾ ਆਪਸ ਮੇਂ ਟਕਰਾਵ ਥਾ ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੂਆ ਜਬ ਕਿ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਮੇਂ ਚਾਰੋਂ ਤਰਫ ਏਕ ਦੁੱਖ ਛਾਇਆ ਹੂਆ ਥਾ। ਮੇਂ ਆਜ ਆਪ ਕੋ ਏਕ ਬਾਤ ਕਹਿਨਾ ਚਾਹਤਾ ਹੂੰ, ਔਰ ਵੇਂ ਯੇ ਹੈ ਕਿ ਸੁੱਖ ਔਰ ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਮਨੁੱਸ਼ਯ ਕੋ ਸਾਥੀ ਹੈਂ। ਬੀਮਾਰ ਹੋਨੇ ਸੇ ਕੋਈ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਰਹੱਸਯ ਕੋ ਸਿੱਧ ਕੀਆ ਹੈ-

ਨਾਨਕ ਦੁਖੀਆ ਸਭੁ ਸੰਸਾਰੁ॥

ਪੰਨਾ - ੯੫੪

ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਮੇਂ ਹੈ ਔਰ ਸਭੀ ਦੁਖੀ ਹੈਂ, ਯੇ ਸੱਚ ਬਾਤ ਹੈ; ਲੇਕਿਨ ਫਿਰ ਸੁਖੀ ਕੌਨ ਹੈ? ਸੁੱਖ ਵਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜੋ ਅਪਨਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਨਾਮ ਕੇ ਉਪਰ ਨਿਰਭਰ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਜਪਨੇ ਕੇ ਕਈ ਤਰੀਕੇ ਹੈਂ। ਜਬ ਦੁੱਖ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਵਕਤ ਤੋਂ ਹਰੇਕ ਆਦਮੀ ਨਾਮ ਜਪਤਾ ਹੈ। ਜਬ ਸੁਖੀ ਹੋਤਾ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਸੇ, ਤੋਂ ਸਭ ਭੂਲ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜਬ ਇਸ ਨਾਮ ਕੋ ਅਪਨੇ ਅੰਦਰ ਬਿਠਾ ਲੇਤਾ ਹੈ ਤੋਂ ਦੁੱਖ ਨਾਮ ਕੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਰਹਿਤੀ, ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਤੇ ਹੈਂ। ਇਸ ਲੀਏ ਮੈਂ ਤੋਂ ਆਪ ਸੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰੂੰਗਾ ਕਿ ਭਾਉ ਔਰ ਭਗਤੀ ਜੋ ਕੁਛ ਵੀ ਹੈ, ਯੇ ਠੀਕ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਕੁਛ ਦੇਰ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋ, ਇਸਤਰੀ-ਪੁਰਸ਼ ਹਰੇਕ ਕੋ, ਜਪ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ। ਯੇਹ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਸਾਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਆਪ ਜਪ ਕਰੋ, ਉਸ ਵਕਤ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਧਾਰਨ ਕਰੋ - ਅਪਨੇ ਮਨ ਮੇਂ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਮੇਂ ਇਸ ਜਪ ਕੇ ਸਿਵਾਏ ਔਰ ਕੁਛ ਭੀ ਸਤਯ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਧੀਰੇ-ਧੀਰੇ ਜਪ ਕਰਤੇ-ਕਰਤੇ ਆਤਮਾ ਸੁੱਧ ਹੋ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਕੇ ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਮਹਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਹੈਂ, ਜਿਨਕੇ ਉਪਰ ਆਜ research ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜੈਸੇ ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਕੋ ਲੀਜੀਏ, ਜੀਸਸ ਕਰਾਇਸਟ ਕੋ ਲੀਜੀਏ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕੋ ਲੀਜੀਏ; ਜਿਤਨੇ ਭੀ ਯੇ ਲੋਗ ਹੈਂ, ਕਿਸੀ University ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੇ, ਕਿਸੀ ਸਕੂਲ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਗਏ, ਲੇਕਿਨ ਇਨਕੀ ਬਾਣੀ ਕੇ ਉਪਰ ਬੜੇ-ਬੜੇ ਵਿਦਵਾਨ ਕਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਤੋਂ ਵੀ ਇਨਕੀ ਬਾਣੀ ਉਨਕੇ ਸਮਝ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਆਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਰਹੱਸਯ ਵੋਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੈ ਜੋ ਨਾਮ-ਜਪ ਕੇ ਉਪਰ, ਧਿਆਨ ਦੇਤਾ ਹੋ, ਔਰ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਉਪਰ ਜੀਵਨ ਕਾ ਆਧਾਰ ਸਮਝਤਾ ਹੋ। ਕਿਸੀ ਵੀ ਤਰਹ ਸੇ ਹੋ-

ਭਾਵ ਕੁਭਾਵ ਅਨਖ ਆਲਸ ਹੋਂ॥

ਨਾਮ ਜਪਤ ਮੰਗਲ ਦਿਸ਼ ਦਸ ਹੋਂ॥

ਕੈਸੇ ਵੀ ਭਾਵ ਹੋਂ, ਕੈਸੇ ਵੀ ਆਪ ਹੋਂ, ਕੁਛ ਵੀ ਹੋਂ, ਕੁਛ ਦੇਰ ਨਾਮ

ਜਪਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਜ਼ਰੂਰ ਜਪਨਾ ਚਾਹੀਏ। ਇਸੀ ਸੇ ਹੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲਤੀ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਮੇਂ ਬੜੇ-ਬੜੇ ਮਹਿਲ ਬਨੇਂ ਹੈਂ, ਬੜੀ-ਬੜੀ ਸੰਸਾਰ ਮੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਹੂਈ ਹੈਂ, ਲੇਕਿਨ ਸੁੱਖ ਤੋਂ ਕਹੀਂ ਵੀ ਨਹੀਂ! ਸੁੱਖ ਅਗਰ ਕਹੀਂ ਹੈ ਤੋ ਵੋ ਹੈ ਨਾਮ ਜਪਨੇ ਮੇਂ। ਅਬ ਨਾਮ ਕਿਸ ਤਰਹ ਸੇ ਜਪਾ ਜਾਏ? ਕਈ ਲੋਗ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ- ਸਵਾਸੋਂ ਮੇਂ ਨਾਮ ਜਪਨਾ ਚਾਹੀਏ, ਕਈ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਜੀਭ ਨਹੀਂ ਗਿਲਨੀ ਚਾਹੀਏ। ਏਕ ਛੋਟੀ ਸੀ ਚੀਜ਼ ਆਪ ਕੋ ਏਕ ਬਾਤ ਮੇਂ ਇਸ ਬਾਰ ਕਹਿ ਦੇਤਾ ਹੂੰ। ਨਾਮ ਜਪਨੇ ਕੇ ਬਜਾਇ ਨਾਮ ਸੁਨਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ। ਪਹਿਲੇ ਜੈਸੇ ਕੋਈ ਨਾਮ ਜਪਤਾ ਹੈ ਤੋ ਜੀਭ ਵੀ ਚਲਤੀ ਹੈ, ਕੁਛ ਲੋਗ ਮਾਲਾ ਸੇ ਵੀ ਚਲਤੇ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਕਬੀਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਕੋ ਬਹੁਤ ਅੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇ ਕਹਾ ਹੈ -

**ਮਾਲਾ ਫੇਰਤ ਜੁਗ ਗਿਆ, ਗਿਆ ਨਾ ਮਨ ਕਾ ਫੇਰ।
ਕਰਕਾ ਮਨਕਾ ਛਾਂਟ ਕੇ, ਮਨ ਕਾ ਮਨਕਾ ਫੇਰ।**

ਜਬ ਤੱਕ ਮਨ ਨਹੀਂ ਫਿਰਤਾ ਔਰ ਬਾਹਰੀ ਵਿਸ਼ਿਓਂ ਮੇਂ ਹੀ ਲਿਪਤ ਰਹਿਤਾ ਹੈ, ਤਬ ਤੱਕ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ ਆਤਾ। ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਜੋ ਮਨੁੱਸ਼ਯ ਕੋ ਅਧਿਕ ਦੇਰ ਤੱਕ ਸੁੱਖ ਦੇ ਸਕੇ। ਕੋਈ ਵੀ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਜੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੁੱਖ ਦੇ ਸਕੇ, ਵੋ ਹੈ ਨਾਮ।

ਇਕ ਓਅੰਕਾਰ ਕਾ ਨਾਮ ਹੀ ਸਤਯ ਹੈ। ਜੋ ਇਸ ਪਰ ਆਧਾਰ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਪਰ ਅਪਨਾ ਜੀਵਨ ਛੋੜ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਛ ਉਸਕੇ ਲੀਏ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਇੱਛਾ ਤੋ ਉਸਕੀ ਰਹਿਤੀ ਨਹੀਂ। ਉਸਨੇ ਤੋ ਸਭੀ ਇੱਛਾਓਂ ਕਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦੀਆ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਅਗਰ ਕਦਾਚਿਤ ਇੱਛਾ ਕਰੇ, ਇੱਛਾ ਬਾਦ ਮੇਂ ਕਰਤਾ ਹੈ ਤੋ ਕਾਮ ਪਹਿਲੇ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਮੈਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ, ਪਿਛਲੇ ਵਰਸ਼ ਸੰਤ ਜੀ (ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਕੋ ਔਰ ਆਪ ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਯਹਾਂ ਪਰ ਯੇ ਬਚਨ ਦੀਆ ਥਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਮੈਂ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਮੇਂ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰੂੰਗਾ। ਅਭੀ ਆਧਾ ਹੋ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਾਲ, ਬਹੁਤ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਕਾਮ ਹੈ। ਦਿਨ ਮੇਂ ਸਾਤ ਆਠ ਘੰਟੇ ਲਗਾਤਾ ਹੂੰ। ਰਾਤ ਮੇਂ ਸੋਤਾ ਨਹੀਂ, ਰਾਤ ਮੁਝੇ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਕਤ ਕੋਈ ਤੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਤਾ। ਤੋ ਅਭੀ ਮੇਂ ਆਧਾ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੂੰ। ਔਰ ਮੈਨੇ ਉਸ ਆਧੇ ਭਾਗ ਕੋ ਅਮਰੀਕਾ ਭੇਜ ਦੀਆ ਹੈ ਔਰ ਇਸਕੀ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਕੇ ਲੀਏ ਬੈਂਮਬੂ ਪੇਪਰ ਵਹਾਂ ਲੇ ਲੀਆ ਹੈ। ਅਬ ਤੱਕ ਜਿਤਨੇ ਵੀ English, ਹਿੰਦੀ, ਗੁਰਮੁਖੀ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਮੇਂ ਛਪੇ ਹੈ; ਮੈਂ ਚਾਹਤਾ ਹੂੰ ਉਨ ਸਭਸੇ ਅੱਛਾ ਹੋ। ਹਜ਼ਾਰੋਂ ਬੱਚੇ, ਸਿੱਖੋਂ ਕੇ ਬੱਚੇ ਜੋ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੇਂ ਰਹਿਤੇ ਹੈਂ, ਵੋ ਪੱਗ ਵੀ ਪਹਿਨ ਲੇਤੇ ਹੈਂ, ਕੜਾ ਵੀ ਪਹਿਨਤੇ ਹੈਂ, ਕੱਛਾ ਵੀ ਧਾਰਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਕੰਘਾ ਵੀ ਧਾਰਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਲੇਕਿਨ ਉਨਕੋ ਯੇ ਬਾਤ ਕੁਛ ਮਾਲੂਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਕਿਆ ਚੀਜ਼ ਹੈ? ਇਸ ਲੀਏ ਮੈਨੇ ਯੇ ਕਾਰਯ ਅਪਨੇ ਹਾਥ ਮੇਂ ਲੀਆ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਤੋ ਕਈ ਗ੍ਰੰਥ, ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਹੂਆ, ਜਪੁਜੀ ਹੂਆ, ਔਰ ਕਈ ਗ੍ਰੰਥ ਲਿਖੇ ਹੈਂ, ਲੇਕਿਨ ਮੁਝੇ ਸੰਤੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੂਆ ਹੈ। ਸੰਤ ਜੀ (ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ) ਨੇ ਮੁਝੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੀ ਕਿ ਆਪ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਉਪਰ ਕਾਰਯ ਕਰੋ। ਅਬ ਆਠ ਨੌਂ ਘੰਟੇ ਰਾਤਰੀ ਕੋ ਕਾਮ ਕਰਨੇ

ਕੇ ਪਸ਼ਚਾਤ ਮੇਰੇ ਕੋ ਇਤਨਾ ਸੰਤੋਸ਼ ਹੁਆ ਕਿ ਕਮ ਸੇ ਕਮ ਕੁੱਛ ਤੋ ਸੇਵਾ ਹੋ ਸਕੇਗੀ।

ਤੋ ਕਹਿਨੇ ਕਾ ਤਾਤਪਰਯ ਯੇ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਛੋਟੇ ਹੋਂ, ਬੜੇ ਹੋਂ, ਆਪ ਕੇ ਪਾਸ ਧਨ ਹੋ, ਨਾ ਹੋ; ਆਪ ਸ਼ਰੀਰ ਸੇ ਦੁਖੀ ਹੋਂ, ਸੁੱਖੀ ਹੋਂ, ਇਸ ਸੇ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ; ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਯੇ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਯੇ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸੀ ਮੇਂ ਮਨੁਸ਼ਯ ਕਾ ਜੀਵਨ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਕੁਛ ਕਾਲ ਬੈਠ ਕਰਕੇ ਜਪ ਕਰਨਾ ਸੀਖੋਂ। ਤੋ ਅਬ ਮੈਂ ਬੋੜੀ ਸੀ ਆਪਕੋ ਜਪ ਕੀ ਵਿਧੀ ਬਤਲਾਤਾ ਹੂੰ। ਯੇ ਜੋ ਸਿਰ ਹੈ, ਔਰ ਗਰਦਨ ਹੈ, ਰੀੜ ਕੀ ਹੱਡੀ ਹੈ, ਇਸ ਕੋ ਏਕ ਸੀਧ ਮੇਂ ਰੱਖੀਏ। ਕਿਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇ ਬੈਠੀਏ, ਸ਼ਰੀਰ ਕੋ ਸਥਿਰ ਰੱਖਨਾ ਸੀਖੀਏ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਆਪ ਸ਼ਰੀਰ ਸਥਿਰ ਰੱਖੋਂਗੇ ਤੋ ਪਹਿਲੀ ਚੀਜ਼ ਕਿਆ ਹੋਗੀ? ਆਪ ਕਿਸੀ ਬੱਚੇ ਕੋ ਕਹੋਂਗੇ- ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਬੈਠੋ; ਬੈਠ ਨਹੀਂ ਸਕਤਾ ਵੋ। ਐਸੇ ਸ਼ਰੀਰ ਕੋ ਅਗਰ discipline ਮੇਂ ਨਾਂ ਕੀਆ ਜਾਏ ਤੋ ਸ਼ਰੀਰ ਹਰਕਤ ਕਰਤਾ ਰਹੇਗਾ। ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਰੀਰ ਕਿਆ ਕਰੇਗਾ? ਯੂੰ ਘੁੰਮੇਗਾ, ਯੂੰ ਘੁੰਮੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ discipline ਔਰ ਸੰਯਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸ਼ਰੀਰ ਮੇਂ। ਕੁੱਛ ਦਿਨੋਂ ਕੋ ਬਾਦ ਯੇ ਜੋ gross movements ਹੈਂ, ਯੇ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਏਂਗੇ। ਉਸਕੇ ਬਾਦ still movements ਆਤੇ ਹੈਂ। ਆਪ ਸਥਿਰ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠਨਾ ਸੀਖੀਏ ਤੋ still movements ਕੀ ਜਗ੍ਹਾ ਪਰ ਅਬ twitching ਹੋਨੇ ਲਗੇਂਗੇ। ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ muscles ਕੀ twitching ਕੁਝ ਦਿਨੋਂ ਬਾਦ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਅਬ ਸਭ ਸੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਏਕ ਅਬਰੋਧ ਆਤਾ ਹੈ ਔਰ ਵੋ ਆਤਾ ਹੈ ਸਵਾਸ ਮੇਂ। ਅਗਰ intake ਔਰ output ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਗਰ ਆਪ ਸਵਾਸ ਬੋੜਾ ਲੇਤੇ ਹੈਂ ਔਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਛੋੜਤੇ ਹੈਂ, ਔਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੇਤੇ ਹੈਂ ਬੋੜਾ ਛੋੜਤੇ ਹੈ ਤੋ ਯੇ unbalance ਹੋ ਜਾਏਗਾ body ਮੇਂ। ਇਸ ਲੀਏ ਸਵਾਸ ਲੇਨਾ ਔਰ ਛੋੜਨਾ ਏਕ ਮਹਾਨ ਵਿੱਦਿਆ ਹੈ, ਏਕ ਮਹਾਨ ਕਲਾ ਹੈ। ਤੋ ਆਪ ਕਿਆ ਕਰੋਂ? ਆਂਖ ਬੰਦ ਕਰ ਬੋੜਾ ਸਾ ਅਪਨੇ mind ਕੋ ਇਧਰ ਲੇ ਜਾਏਂ, ਜੈਸੇ ਕਿ ਆਪ ਸਵਾਸ ਛੋੜ ਰਹੇ ਹੈਂ - ਰੀੜ ਕੇ ਆਖਰੀ ਨੋਕ ਤੱਕ ਔਰ ਸਵਾਸ ਲੇ ਰਹੇ ਹੈਂ ਵਹੀਂ ਸੇ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਆਪ ਬੋੜੇ ਦਿਨੋਂ ਤੱਕ ਯੇ ਕਰਨੇ ਲਗੇਂਗੇ ਤੋ ਆਪ ਕੋ ਸ਼ਰੀਰ ਕਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਇਸਕੋ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਨਾੜੀ ਸ਼ੋਧਨਾ। ਇਸ ਕਲਾ ਸੇ ਨਾੜੀਓਂ ਕੀ ਸੁੱਧੀ ਹੋ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਯੇ ਕਠਿਨ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਯਦਪਿ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕੀ ਕਈ ਵਿਧੀਆਂ ਗੁਰੂ ਲੋਗ ਸਿਖਾਇਆ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਲੇਕਿਨ ਯੇ ਏਕ ਸਰਲ ਸੇ ਸਰਲ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਬਾਤ ਹੈ ਸਥਿਰਤਾ ਸੇ ਸਿਰ, ਗਰਦਨ ਔਰ ਰੀੜ ਕੀ ਹੱਡੀ ਕੋ ਸੀਧਾ ਰੱਖ ਕਰਕੇ ਬੈਠਨਾ ਸੀਖਨਾ ਚਾਹੀਏ। ਏਕ ਮਹੀਨੇ ਕਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਯਹੀ ਹੈ। ਕੁੱਛ ਨਾਂ ਕਰੋਂ, ਯਹੀ ਕਰੋਂ ਕਿ ਮੈਂ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਕੈਸੇ ਬੈਠੂੰ। ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਆਪ ਕੋ ਬੋੜੀ ਸੀ ਦਿੱਕਤ ਹੋਗੀ, ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਕਮ ਹੋਏਗੀ, ਕੁੱਛ ਦਿਨੋਂ ਬਾਦ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਆਪ ਕੋ ਏਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲੇਗੀ। ਸ਼ਾਂਤੀ ਕਾ ਅਗਰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨਾ ਚਾਹਤੇ ਹੋ ਤੋ ਜਪ ਕੇ ਹੀ ਦੁਆਰਾ ਹੋਗਾ। ਕਿਸੀ ਦੂਸਰੀ ਚੀਜ਼ ਕੇ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਤਾ। ਕਿਤਨਾ ਹੀ ਗਿਆਨ ਹੋ ਆਪ ਕੋ, ਆਪ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਕੇ ਗੁੱਬੋਂ ਕੋ ਘੋਲ ਕਰਕੇ-ਚਬਾਕੇ ਪੀ ਜਾਈਏ, ਕੁੱਛ ਨਹੀਂ ਹੋਗਾ; ਭਜਨ ਸੇ ਹੀ ਆਨੰਦ ਆਏਗਾ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਆਪ ਸਥਿਰਤਾ

ਸੇ ਬੈਠੇਂ ਔਰ ਤਬ ਆਪ ਸਵਾਸ ਲੇਨਾ ਔਰ ਛੋੜਨਾਂ ਸੀਖੇਂ।

ਸਵਾਮੀ ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ ਏਕ ਹੁਏ ਹੈਂ - ਹਿੰਦੂ ਸੰਤ। ਕੰਨਿਆ ਕੁਮਾਰੀ ਸੇ ਲੇਕਰ ਹਿਮਾਲਿਆ ਤੱਕ ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਭ੍ਰਮਣ ਕੀਆ, ਸੰਤੋਂ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਏ। ਜਿਸ ਵੀ ਜਾਤੀ ਕਾ ਸੰਤ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰ ਮਿਲਾ, ਹਿੰਦੂ ਸਾਧੂ ਮਿਲਾ, ਸਿੱਖ ਸੰਤ ਮਿਲੇ, ਵੋ ਸਭ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਤੇ ਜਾਏਂ, ਤੋ ਉਨਕੋ ਗਾਜ਼ੀਪੁਰ ਮੇਂ ਏਕ ਪੁਹਾਰੀ ਬਾਬਾ ਕਰਕੇ ਨਜ਼ਰ ਆਏ। ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਦੇਖਾ ਕਿ ਵੋ ਮਹਾਤਮਾ ਨਿਸ਼ਚਿੰਤ ਹੋ ਕਰਕੇ ਬੈਠੇ ਹੁਏ ਬੇ। ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਕਹਾ, ਮਹਾਰਾਜ ਆਪ ਕੋ ਕੋਈ ਇੱਛਾ ਹੈ? ਤੋ ਬੋਲੇ, ਨਹੀਂ ਭਾਈ, ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਕੁੱਛ। ਬੋਲੇ, ਕੁੱਛ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੂੰ? ਬੋਲੇ, ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਕੀ ਮੁਝੇ ਅਵਸ਼ਕਤਾ ਨਹੀਂ, ਸਵਾਮੀ ਵਿਵੇਕਾਨੰਦ! ਤੂੰ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਘੁੰਮ ਚੁਕਾ ਹੈ ਔਰ ਦੁਨੀਆਂ ਤੁਝਕੋ ਪੂਜਨੇ ਲਗੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਅਭੀ ਤੁਮਕੋ ਜਪ ਕਰਨਾ, ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਬੈਠ ਮੇਰੇ ਸਾਥ ਤੇਰੇ inhalation ਸਵਾਸ ਮੇਂ, exhalation ਪਰ-ਸਵਾਸ ਮੇਂ ਸਵਾਸ ਲੇਨੇ ਮੇਂ ਔਰ ਛੋੜਨੇ ਮੇਂ ਠੀਕ ਤਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਸ ਲੀਏ ਤੇਰਾ ਧਿਆਨ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਤੂੰ ਕਿਤਨਾ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਕਿਤਨਾ ਵਿਦਵਾਨ ਹੈ, ਕਿਤਨਾ ਸੱਚਾ ਆਦਮੀ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਹੋ ਨਹੀਂ ਪਾਤਾ। ਉਸਨੇ ਕਹਾ, ਸਾਹਿਬ! ਕਿਆ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ? ਬੋਲੇ, ਬੇਟਾ! ਪਾਂਚ ਮਿੰਟ ਮੇਂ ਮੈਂ ਤੁਮਕੋ ਸਾਰੀ ਵਿੱਦਿਆ ਬਤਲਾਤਾ ਹੂੰ। ਕਬੀਰਦਾਸ ਨੇ ਇਸਕੇ ਉੱਪਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦੀਆ। ਆਪ ਕਬੀਰ ਦਾਸ ਕੇ ਸਾਹਿਤਯ ਕੋ ਪੜ੍ਹੋਗੇ ਤੋ ਉਸਮੇਂ ਸੁਖਮਨਾ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਏਕ ਚੀਜ਼ ਆਈ ਹੈ। ਮਨ ਕੋ ਸੁੱਖ ਕਾ ਅਨੁਭਵ ਕੈਸੇ ਹੋ? ਜਬ ਤੱਕ ਮਨ ਕੋ ਸੁੱਖ ਕਾ ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ, ਤਬ ਤੱਕ ਮਨ ਭਜਨ ਮੇਂ ਲੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਪਾਤਾ ਔਰ ਜਬ ਤੱਕ ਮਨ ਭਜਨ ਮੇਂ ਲੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋਗਾ, ਤਬ ਤੱਕ ਯੇ ਸੋਚਤਾ ਰਹੇਗਾ, ਕੱਲ੍ਹ ਇਤਨਾ ਰੁਪਿਆ ਕਹਾਂ ਸੇ ਮਿਲੇਗਾ? ਪਰਸੋਂ ਕਿਸ ਕੀ ਜੇਬ ਕੈਸੇ ਕਾਟੇਂਗੇ? ਪਰਸੋਂ ਕਿਆ ਹੋਗਾ? ਦੁਨੀਆਂ ਤੋ ਸੋਚਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਭਗਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਔਰ ਆਪ ਕਾ ਮਨ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਮੇਂ ਭਾਗ ਰਹਾ ਹੈ। ਕਾਹੇ ਕੀ ਭਗਤੀ? ਅਰੇ! ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਤੋ ਬੇਵਕੂਫ ਹਮ ਲੋਗ ਬਨਾ ਸਕਤੇ ਹੈ ਔਰ ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਕੈਸੇ ਕੋਈ ਬੇਵਕੂਫ ਬਨਾ ਸਕਤਾ ਹੈ? ਵੋਹ ਤੋ ਸਰਬਤ੍ਰ ਮੇਂ ਹੈ ਨਾ; ਅਪਨੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਹੈ, ਸਭ ਜਗਹ ਹੈ। ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਕੇ ਅੰਦਰ ਆਪ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਸਕਤੇ ਹੈਂ, ਅਗਰ ਸਚਮੁੱਚ ਚਾਹੇਂ। ਔਰ ਅਗਰ ਬੋੜਾ ਸਾ ਸੁਸਤ ਰਹੇਂ ਤੋ ਸਾਲ ਭਰ ਕੇ ਅੰਦਰ ਔਰ ਅਗਰ ਮਹਾਨ ਸੇ ਮਹਾਨ ਮੂਰਖ ਰਹੇਂ ਤੋ ਤੀਨ ਸਾਲ ਕੇ ਅੰਦਰ। ਪਰ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨੇ ਕਾ, ਔਰ ਕੁੱਛ ਨਾ ਕਰਨੇ ਕਾ ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ। ਹਰ ਮਨੁੱਸ਼ਯ ਕੋ ਈਸ਼ਵਰ ਕੋ. ਜਪਨਾ, ਈਸ਼ਵਰ ਕੋ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨੇ ਕਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ, ਜਨਮ ਸਿੱਧ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਹਮਾਰਾ। ਅਗਰ ਮਨੁੱਸ਼ਯ ਜੀਵਨ ਮੇਂ, ਇਸ ਚੋਲੇ ਕੋ ਧਾਰਨ ਕਰਨੇ ਮੇਂ ਹਮਨੇ ਭਗਵਾਨ ਕੋ, ਈਸ਼ਵਰ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਆ ਤੋ ਬੇਕਾਰ ਹੀ ਹੈ ਯੇ ਜਨਮ। ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੇ ਮਨੁੱਸ਼ਯ ਜੋਨੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਤੀ ਹੈ ਔਰ ਫਿਰ ਉਸਕਾ ਦੁਰਉਪਯੋਗ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਆਪਨੇ ਦੇਖਾ ਹੋਗਾ ਯੇ ਮਨੁੱਸ਼ਯ ਬਹੁਤ ਭੋਗੀ ਮਨੁੱਸ਼ਯ ਹੈ। ਉਸੇ ਕਹੋ, ਭਾਈ ਬਹੁਤ ਭੋਗ ਕਰਨੇ ਕੇ ਬਾਦ ਤੁਮ ਕਿਆ ਕਰਤੇ ਹੋ? ਬੋਲੇ, ਥੱਕ ਜਾਤਾ ਹੂੰ ਔਰ ਸੇ ਜਾਤਾ ਹੂੰ। ਜਾਗ੍ਰਿਤ, ਸੁਪਨ, ਸਬੋਪਤੀ, ਸਭੀ ਕਾ ਨਿਆਕਰਣ ਕਰਨੇ ਸੇ, ਅਨੁਭਵ

ਕਰਨੇ ਸੇ ਮਾਲੂਮ ਹੂਆ ਕਿ ਮਨੁਸ਼ਯ ਕੋ ਨੀਂਦ ਸੇ ਬੋੜਾ ਸਾ ਆਰਾਮ ਆਤਾ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਨੀਂਦ ਮੇਂ ਜਬ ਆਦਮੀ ਸੋ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਸੁਬਾ ਉਸਕੋ ਦੇਖੇਂ ਕਿਆ ਹੋਤਾ ਹੈ; ਵੈਸੇ ਹੀ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ ਜੈਸੇ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨ ਰਹਿਤਾ ਹੈ। ਮੂਰਖ ਹੈ ਤੋ ਮੂਰਖ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਧਿਆਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲਾ ਆਦਮੀ ਅਗਰ ਆਜ ਮੂਰਖ ਹੈ ਤੋ ਕਲ ਸੰਤ ਬਨ ਜਾਤਾ ਹੈ; ਜੇ ਫਰਕ ਹੈ। ਇਸ ਲੀਏ ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਕੇ ਆਪ ਹੋਂ, ਭਲੇ ਆਪ ਡਕੈਤ ਹੋਂ, ਐਸੀ ਕੋਈ ਬਾਤ ਨਹੀਂ। ਆਪ ਕਾ ਵਿਵਸਾਏ ਜੋ ਕੁਛ ਵੀ ਹੋ ਲੇਕਿਨ ਪਾਂਚ ਮਿੰਟ ਸਭ ਛੋੜ ਛਾੜ ਕਰਕੇ ਏਕ ਤਰਫ ਰਖੇਂ।

ਆਪਕੋ ਮੈਂ ਏਕ ਛੋਟੀ ਸੀ ਕਹਾਨੀ ਸੁਨਾਤਾ ਹੂੰ - ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਕੇ ਅਨੁਭਵ ਕੀ। ਆਪ ਸਭ ਲੋਗੋਂ ਨੇ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਡਾਕੂ ਕਾ ਨਾਮ ਸੁਨਾ ਹੋਗਾ। ਮੈਂ ਉਨ ਦਿਨੋਂ ਮੇਂ ਨਰਬਦਾ ਨਦੀ ਕੇ ਕਿਨਾਰੇ ਪਰ ਰਹਾ ਕਰਤਾ ਥਾ। ਵਹਾਂ ਕੇ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਫੂਲ ਸਿੰਘ ਉਨ ਦਿਨੋਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਆਏ ਔਰ ਏਕ ਕੋਲਾ ਕੀ ਡਲੀ (ਟੋਕਰੀ) ਲੇਕੇ ਆ ਗਏ। ਫੂਲ ਸਿੰਘ ਹੋਮ ਮਨਿਸਟਰ ਕੇ ਸਾਥ ਪੁਲਿਸ ਵੀ ਥੀ। ਉਸਕੇ ਜਾਨੇ ਕੇ ਦਸ ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਏਕ ਆਦਮੀ ਆਇਆ, ਐਸਾ ਮੈਨੇ ਅਪਨੇ ਜੀਵਨ ਮੇਂ ਕਮ ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਦੇਖਾ। ਲੰਬਾ, ਚੌੜਾ, ਲੰਬਾ ਮੂੰਹ, ਸਫੇਦ ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨੇ ਹੁਏ ਥੇ - ਧੋਤੀ ਔਰ ਕੁੜਤਾ ਔਰ ਮੇਰੇ ਸਾਮਨੇ ਡੰਡਉਤ ਕਰਕੇ ਕੋਲੇ ਕੀ ਟੋਕਰੀ ਰੱਖ ਦੀ। ਬੋਲੇ, “ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਆਪਕੀ ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕਤਾ ਹੂੰ?” “ਆਜ-ਕਲ ਚੇਤਰ ਮਾਸ ਹੈ, ਮੈਂ ਜੇ ਖਾਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਕਹੀਂ ਜਾਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ।” ਬੋਲੇ, “ਕੁੱਛ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀਜੀਏ।” ਤਬ ਤੱਕ ਏਕ ਥਾਣੇਦਾਰ ਆ ਗਿਆ। ਉਸਕੇ ਸਾਥ ਸਾਤ-ਆਠ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਥੇ। ਸਭ ਕੇ ਪਾਸ guns ਥੀਂ। ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਸੇ ਪੂਛਾ ਕਿ ਆਪ ਕੌਨ ਹੈਂ? ਏਕ ਦਮ ਖੜੇ ਹੋਕੇ ਬੋਲੇ, ਜਾਨਤੇ ਹੋ, ਮੈਂ ਰਾਜਾ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਹੂੰ। ਸਭ ਨੇ ਅਪਨੇ pants ਮੈਂ ਪਿਸ਼ਾਬ ਕਰ ਡਾਲੇ। ਸਭ ਕੀ ਹਾਲਤ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਈ। ਉਸਕਾ ਜੋ ਵਿਅਕਤਿਤਵ ਥਾ, ਇਤਨਾ ਮਹਾਨ ਥਾ। ਉਸਨੇ ਕਹਾ, ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਬੈਠੇ ਰਹੋ, ਮੈਂ ਜਾ ਰਹਾ ਹੂੰ। ਸਾਤ ਆਦਮੀ ਥੇ ਉਸਕੇ ਸਾਥ। ਔਰ ਸਭ ਕੇ ਪਾਸ loaded guns ਥੀਂ। ਚਲ ਦੀਆ, ਫਿਰ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਕੋ ਆਇਆ ਮੇਰੇ ਪਾਸ। ਬੋਲੇ, ਇਨ ਲੋਗੋਂ ਨੇ ਆਪ ਕੋ ਕੋਈ ਕਸ਼ਟ ਦੀਆ? ਮੈਨੇ ਕਹਾ, ਮੁਝੇ ਕਿਆ ਕੋਈ ਕਸ਼ਟ ਦੇਗਾ ਭਾਈ। ਯਹਾਂ ਤੋ ਸਭੀ ਆਤੇ ਹੈਂ, ਸੰਤ ਆਤੇ ਹੈਂ, ਡਾਕੂ ਆਤੇ ਹੈਂ, ਮਹਾਤਮਾ ਆਤੇ ਹੈਂ; ਕਿਆ ਫਰਕ ਪੜਤਾ ਹੈ। ਮੈਨੇ ਦੇਖਾ, ਬੜੇ ਸੇ ਬੜਾ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋ, ਹਮ ਸੇ ਏਕ ਬਾਤ ਪੁਛੀ? ਹਮ ਸੇ ਕਹਾ, “ਮਹਾਰਾਜ! ਮੁਝੇ ਏਕ ਚੀਜ਼ ਬਤਾ ਦੀਜੀਏ - ਜਪ ਕੈਸੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਏ?” ਕਿਸੀ ਵੀ ਸੰਤ ਕੇ ਪਾਸ ਜਾਓ, ਕੁੱਛ ਮਤ ਮਾਂਗੋ। ਸਭ ਤੋ ਮਿਲ ਹੀ ਜਾਏਗਾ ਤੁਮਕੋ। ਏਕ ਹੀ ਚੀਜ਼ ਪੁਛੋ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਕੈਸੇ ਜਪ ਕੀਆ ਜਾਏ? ਤੋ ਪਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਤ ਲੋਗ ਜਪ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਹੈਂ, ਧਿਆਨ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਹੈਂ, ਵੋਹ ਕੁੱਛ ਨਾ ਕੁੱਛ ਬਤਲਾ ਦੇਂਗੇ। ਸਵਾਸ ਮੇਂ ਤੋ ਸੁਤਹਿ ਹੀ ਜਪ ਚਲਨੇ ਲਗਤਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਪਹਿਲੇ ਸੇ ਹੀ ਅਗਰ ਆਪ ਸਾਂਸ ਸੇ ਜਪ ਕਰਨੇ ਲੱਗੋਂਗੇ, ਆਪ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੂਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਜਾ ਪਾਏਂਗੇ। ਏਕ ਨਈ ਚੀਜ਼ ਮੈਂ ਆਪ ਕੋ ਕਹਿਤਾ ਹੂੰ, ਜਿਤਨੇ ਵੀ ਆਪ ਜਪ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਹੈਂ। ਜਪ ਖੁਦ ਮਤ ਕਰੋ। ਜੋ ਕਰਤਾ ਹੈ ਉਸਕੋ ਉਸਕਾ ਫਲ ਮਿਲਤਾ

ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਅਰ ਜੋ ਉਸਕੋ ਫਲ ਮਿਲਤਾ ਹੈ, ਉਸਕੋ ਭੋਗ ਕਰ ਫਿਰ ਕਰਤਵਯ ਕਰਤਾ ਹੈ, ਚਲਤਾ ਹੀ ਰਹਿਤਾ ਹੈ। ਜਪ ਸੁਨਾ ਕਰੋ। ਜਬ ਆਪ ਨੇ ਅਪਨੇ ਕੋ ਸਥਿਰ ਕਰ ਲੀਆ ਔਰ ਸਵਾਸੋਂ ਕੋ ਠੀਕ ਕਰ ਲੀਆ, ਉਸਕੇ ਬਾਅਦ ਸੰਪੂਰਨ ਸ਼ਰੀਰ ਮੇਂ ਆਪ ਜਪ ਸੁਨ ਰਹੇ ਹੋ। ਉਸਮੇਂ ਜੀਭ ਨਹੀਂ ਚਲੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਤੋਂ ਕੁੱਛ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਤੋਂ ਸਰਵਣ, ਮੰਨਣ, ਨਿਧਿਆਸਣ, ਯੇ ਵੇਦਾਂਤ ਕੇ ਤੀਨ ਪੱਖ ਹੈਂ। ਸਭਸੇ ਸਰਲ ਉਪਾਏ ਯਹੀ ਹੈ ਔਰ ਇਨਹੋਂ ਛੋੜੋ ਨਹੀਂ।

ਏਕ ਗਿਸ਼ੀ ਥਾ। ਜਬ ਬਹੁਤ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਆ ਔਰ ਕੁੱਛ ਨਹੀਂ ਹੋ ਪਾਇਆ ਤੋਂ ਰੋਨੇ ਲਗਾ, ਫੂਟ-ਫੂਟ ਕੇ ਰੋਨੇ ਲਗਾ। ਜਬ ਰੋਨਾ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਬ ਤੱਕ ਰੋਤਾ? ਤੋਂ ਅੰਤਰ-ਆਤਮਾ ਕੀ ਉਸਕੇ ਉਪਰ ਕਿਰਪਾ ਹੁਈ ਔਰ ਪ੍ਰਤੱਕਸ਼ ਉਸਕੇ ਸਾਮਨੇ ਆ ਗਿਆ। ਸੰਸਾਰ ਮੇਂ ਕੋਈ ਔਰਤ ਕੇ ਲੀਏ ਰੋ ਰਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਬੱਚੋਂ ਕੇ ਲੀਏ ਰੋ ਰਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਪੈਸੇ ਕੇ ਲੀਏ ਰੋ ਰਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਲੋਭ ਕੇ ਲੀਏ ਰੋ ਰਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਮੋਹ ਕੇ ਲੀਏ ਰੋ ਰਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਰੋ ਰਹਾ ਹੈ ਹੰਕਾਰ ਕੇ ਲੀਏ, ਕੋਈ ਰੋ ਰਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਮੁਝੇ ਮਾਨੇਂ। ਲੇਕਿਨ ਜਬ ਮਨੁੱਸ਼ਯ ਸਤਯ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੇ ਕੇ ਲੀਏ ਰੋਤਾ ਹੈ ਔਰ ਛਟਪਟਾਨੇ ਲਗਤਾ ਹੈ ਤੋਂ ਉਸਕੇ ਉਪਰ ਆਤਮ ਕਿਰਪਾ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਚਾਰ ਤਰਹ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਆਪ ਨਿਤਯ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਪਾਠ ਕਰੋਂ, ਗ੍ਰੰਥ ਕਿਰਪਾ; ਨਿਤਯ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪੈਰ ਛੂਏਂ, ਉਨਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋਂ, ਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ; ਸਭ ਆਪ ਕਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰੋਂ, ਜਨਤਾ ਕੀ ਕਿਰਪਾ; ਲੇਕਿਨ ਯੇ ਤੀਨੋਂ ਕਿਰਪਾ ਬੇਕਾਰ ਹੈਂ ਅਗਰ ਆਪ ਕੀ ਆਤਮਾ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਆਪਕੇ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਤਮ ਕਿਰਪਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਅਵੱਸ਼ਕ ਹੈ। ਆਪ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਆਪਨੇ ਸੇ ਪੂਛੋਂ, ਕਹੋਂ, ਭਾਈ ਤੁਮ ਕੈਸੇ ਹੋ? ਏ ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਤੂੰ ਕੈਸਾ ਹੈ? ਅੰਦਰ ਸੇ ਆਤਮਾ ਬੋਲ ਦੇਤੀ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਤੋਂ ਐਸਾ ਹੈ, ਐਸਾ ਹੈ, ਐਸਾ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਲੀਏ ਦੁਨੀਆਂ ਸੇ ਕਹਿਲਾਨੇ ਕੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ। ਯੇ ਜੋ ਲੋਗ ਮਾਣ ਚਾਹਤੇ ਹੈਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ ਮੇਂ **complex** ਰਹਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਵਾਮੀ ਬਨ ਗਏ ਹੈਂ; ਡੰਡਵਤ ਕਰੋਂ, ਕੁੱਛ ਫੂਲ ਚੜ੍ਹਾਓ, ਕੁੱਛ ਪੱਤੀਆਂ ਚੜ੍ਹਾਓ, ਕੁੱਛ ਪੈਸੇ ਚੜ੍ਹਾਓ। ਯੇ ਸਭ **complexes** ਹੈ, ਯੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਹੈਂ। ਕਿਉਂ? ਕਹੀਂ ਨਾ ਕਹੀਂ ਆਤਮਾ ਕਠੂਰਤੀ ਹੈ। ਉਸਕੇ ਭੁਲਾਨੇ ਕੇ ਲੀਏ ਸਭ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਅਰੇ ਕੁੱਛ ਨਹੀਂ ਹੈ ਯੇ ਸਭ, ਯੇ ਸਭ ਸਾਥ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਜਾਤਾ। ਸਾਥ ਯਦੀ ਕੁਛ ਜਾਤਾ ਹੈ ਤੋਂ ਮਨ ਸੇ ਕੀਆ ਹੂਆ ਜਾਤਾ ਹੈ ਔਰ ਮਨ ਸੇ ਕੀਆ ਹੂਆ ਭਜਨ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਵੋਹ ਏਕ **seat** ਬਨਾ ਦੇਤਾ ਹੈ, ਏਕ ਪੁੱਲ ਬਨਾ ਦੇਤਾ ਹੈ - ਉਸ ਜੀਵਨ ਕੇ ਲੀਏ। ਮੇਰੇ ਕਹਿਨੇ ਕਾ ਮਤਲਬ ਯੇ ਹੈ, ਜਿਤਨੀ ਬੱਚੀਆਂ ਹੈਂ, ਮਾਤਾਏਂ ਹੈਂ, ਬਹਿਨੋਂ ਹੈਂ, ਜਿਤਨੇ ਬੱਚੇ ਹੈਂ, ਸਭ ਭਾਈ ਲੋਗ ਹੈ, ਸੰਤ ਹੈਂ, ਕੁੱਛ ਵੀ ਹੋ, ਦੁਨੀਆਂ ਪਲਟ ਜਾਏ, ਏਕ ਸਮਯ ਐਸਾ ਬਨਾ ਲੀਜੀਏ ਕਿ ਉਸ ਸਮਯ ਕੁੱਛ ਵੀ ਹੋ ਸੰਸਾਰ ਮੇਂ, ਬੜੇ ਸੇ ਬੜਾ ਭਿਅੰਕਰ ਕਾਮ ਹੋ ਜਾਏ, ਉਸ ਵਕਤ ਹਮ ਬੈਠ ਜਾਏਂਗੇ, ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕੇ ਸਿਵਾਏ ਕੁੱਛ ਨਹੀਂ। ੫-੧੦ ਮਿੰਟ, ਜ਼ਿਆਦੇ ਨਹੀਂ। ਉਸਕੇ ਬਾਦ ਤੋਂ ਮਨ ਭਟਕਨੇ ਲਗਤਾ ਹੈ ਇਧਰ-ਉਧਰ। ਦੂਸਰੇ ਕੋ ਦਿਖਾ ਕਰ ਭਜਨ ਮਤ ਕਰਨਾ।

ਏਕ ਇਸਤਰੀ ਔਰ ਪੁਰਸ਼ ਬੇ, ਦੋਨੋਂ ਬੜੇ ਭਗਤ ਬੇ, ਜੋੜਾ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਥਾ। ਔਰਤ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮੰਦਿਰ ਮੇਂ ਜਾਤੀ ਥੀ ਔਰ ਪੂਜਾ ਕਰਤੀ ਥੀ। ਏਕ ਦਿਨ ਔਰਤ ਨੇ ਅਪਨੇ ਪਤੀ ਸੇ ਕਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਤੁਮਾਰੇ ਸਾਥ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰ ਦੀ, ਤੁਮ ਬਹੁਤ ਅੱਛੇ ਆਦਮੀ ਹੋ, ਅਰੇ ਕਭੀ ਭਗਵਾਨ ਕਾ ਭੀ ਤੋ ਨਾਮ ਲੀਆ ਕਰੋ। ਉਸਨੇ ਕਹਾ ਕਿ ਤੁਮ ਕਰਤੀ ਹੋ, ਵੱਗੀ ਕਾਫੀ ਹੈ ਮੇਰੇ ਲੀਏ। ਏਕ ਦਿਨ, ਰਾਤ ਮੇਂ ਉਸਕੇ ਮੂੰਹ ਸੇ 'ਰਾਮ' ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਜਬ ਉਸਕੇ ਮੂੰਹ ਸੇ ਰਾਮ ਨਿਕਲਾ ਤੋ ਔਰਤ ਨੇ ਏਕ ਦਮ ਉਸਕੇ ਉਠਾਇਆ ਔਰ ਜਗਾਇਆ। ਕਿਆ ਬਾਤ ਹੈ ਬਈ! ਦੋ ਵਜੇ ਰਾਤ ਕੋ ਕਿਉਂ ਤੰਗ ਕਰ ਰਹੀ ਹੋ? ਬੋਲੀ, ਬੈਠ ਜਾਉ, ਅਬ ਤੁਮਾਰੀ ਆਰਤੀ ਉਤਾਰਤੀ ਹੂੰ। ਬੋਲੇ, ਕਿਆ ਬਾਤ ਐ? ਯੇ ਆਰਤੀ ਉਤਾਰਨੇ ਵਾਲੀ ਬਾਤ ਕਹਾਂ ਸੇ ਆਈ। ਬੋਲੀ, ਜੀ ਤੁਮਾਰੇ ਮੂੰਹ ਸੇ 'ਰਾਮ' ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਬੋਲੇ, ਨਿਕਲ ਗਿਆ? ਜਿਸਕੋ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮੈਨੇ ਹਿਰਦੇ ਮੇਂ ਰਖਾ, ਆਜ ਮੂੰਹ ਸੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ? ਉਸਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਛੂਟ ਗਏ ਉਸੀ ਵਕਤ, ਕਿਉਂਕਿ ਏਕ ਭਗਤੀ ਤੋ ਬਾਹਰ ਕਰਤੀ ਥੀ ਇਸਤਰੀ, ਵੱਹ ਵੀ ਸੱਚੀ ਥੀ। ਲੇਕਿਨ ਏਕ ਉਸਕੀ ਭਗਤੀ ਜੀਅ ਕੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਅੰਦਰ ਵੱਹ ਭਗਵਾਨ ਕਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਤਾ ਥਾ, ਕਿਸੀ ਕੋ ਨਹੀਂ ਬਤਲਾਤਾ ਥਾ। ਇਸ ਲੀਏ ਕਿਸੀ ਕੋ ਦਿਖਾਨਾ, ਦਿਖਾ ਕਰਕੇ ਨਿਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਜਪ ਕਰਨਾ, ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ, ਯੇ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਕਾਰ ਹੈ। ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਕਰਤੇ ਰਹਿਨਾ ਚਾਹੀਏ। ਐਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਕੇ ਲੀਏ ਕੁੱਛ ਭੀ ਅਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸਕੀ ਤੋ ਕੋਈ ਇੱਛਾ ਹੋਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੇਕਿਨ *by chance* ਭੂਲੇ ਭਟਕੇ ਕਭੀ ਇੱਛਾ ਕਰ ਦੇ, ਤੋ ਪਹਿਲੇ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਯੇ ਮੇਂ ਆਪ ਕੋ ਸੱਚ ਬੋਲਤਾ ਹੂੰ। ਕਹਿਨੇ ਕਾ ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਯੇ ਹੈ, ਸਭ ਠੀਕ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਮੇਂ, ਸਭੀ ਸੁੱਖ, ਜਿਸਕੋ ਆਪ ਸੁੱਖ ਸਮਝਤੇ ਹੋ, ਸਭ ਠੀਕ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਯੇ ਸੁੱਖ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਰਹਿਤੇ। ਥੋੜੇ-ਥੋੜੇ ਦੇਰ ਤੱਕ ਰਹਿਤਾ ਹੈ। ਏਕ ਹੀ ਸੁੱਖ ਹੈ ਜੋ ਨਿਤਯ ਹੈ ਅਰ ਵੋ ਹੈ ਈਸ਼ਵਰ ਕੇ ਨਾਮ ਮੇਂ, ਓਅੰਕਾਰ ਕੇ ਨਾਮ ਮੇਂ ਰਮਣ ਕਰਨਾ। ਯਹਾਂ ਪਰ ਸੰਤ ਜੀ ਕੇ ਪਾਸ ਆਤੇ ਹੋ, ਉਨਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਤੇ ਹੋ। ਸੰਤ ਜੀ ਮੁਝੇ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹੈਂ - ਤੁਮਹੋਂ ਕਹਿਨੇ ਕੇ ਲੀਏ ਕਿ ਬਈ ਕੁੱਛ ਦੇਰ ਤੱਕ ਰੋਜ਼ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਬੈਠ ਕਰ ਜਪ ਕੀਆ ਕਰੋ। ਆਜ ਤੋਂ ਮੈਂ ਆਪਕੋ ਇਤਨਾ ਹੀ ਬੋਲੂੰਗਾ, ਕਲ ਇਸ ਸੇ ਆਗੇ ਜੋ ਕੁੱਛ ਵੀ ਹੋਗਾ, ਆਪਕੀ ਸੇਵਾ ਮੇਂ ਭਗਵਾਨ ਕੀ ਇੱਛਾ ਸੇ ਕਹਿਨੇ ਕੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੂੰਗਾ।

ਪੰਨਵਾਦ

